

CSEPREGI MÁRTA

SZURGUTI OSZTJÁK CHRESTOMATHIA

SZEGED

1998/2011

A kötet az *Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért*, valamint a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium* támogatásával jelent meg.

Anyanyelvi lektor: A. Sz. Peszikova

Technikai szerkesztő: Körtvély Erika

© JATE Finnugor Tanszék 1998

2011. évi, átdolgozott kiadás

Átdolgozta: Csepregi Márta, Gugán Katalin és Kováts Zsófia

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ

- 0. Bevezetés
- 1. Hangtan
 - 1.1. Magánhangzórendszer
 - 1.2. Mássalhangzórendszer
 - 1.3. Hangsúly, intonáció
- 2. Morfológia
 - 2.1. Magánhangzóváltakozás
 - 2.2. Hangzókiesés
 - 2.3. Hangbetoldás
 - 2.4. Hasonulás
- 3. Morfológia és szintaxis
 - 3.1. Névszóragozás – Főnevek
 - 3.1.1. Számjelek
 - 3.1.2. Esetragozás
 - 3.1.3. Birtokos személyragozás
 - 3.1.4. Melléknevek
 - 3.1.5. Számnevek
 - 3.1.6. Névmások
 - 3.1.6.1. Személynévmások
 - 3.1.6.2. Mutató névmások
 - 3.1.6.3. Kérdő és vonatkozó névmások
 - 3.1.6.4. Egyéb névmások
 - 3.2. Igék
 - 3.2.1. Igetövek
 - 3.2.2. Igeragozás
 - 3.2.2.1. Alanyi ragozás
 - 3.2.2.2. Passzív igeragozás
 - 3.2.2.3. Tárgyas igeragozás
 - 3.3. Igenevek, igeneves szerkezetek
 - 3.4. Egyéb szófajok
 - 3.4.1. Névvutók
 - 3.4.2. Határozószók
 - 3.4.3. Igekötők
 - 3.4.4. Kötőszók
 - 3.4.5. Módosítószók
 - 3.5. Egyéb mondattani kérdések
 - 3.5.1. Egyeztetés
 - 3.5.2. Copula
 - 3.5.3. A tagadás
 - 3.5.4. Az igenlés

3.5.5. A feltételes mondat

Válogatott bibliográfia

Szövegek

I. Társalgás, fontos kifejezések

II. A kutya

III. Két egér

IV. Miért olyan hosszú a tél

V. Életem

VI. Vadászkaland

VII. Régi történet

VIII. Az egérke

IX. Madárka és nénje A

X. Madárka és nénje B

XI. Három testvér

XII. Két asszony

XIII. A legkisebb fiú és a béka

XIV. A nyenyec vezér és a hitvány munkás

XV. A sámándob

XVI. Kis *mānə*-férfi feleségének éneke

XVII. Jakab éneke

XVIII. *urəko* anyja néjének éneke

XIX. Apám éneke

XX. Pimi nő éneke

XXI. *urəko* anyja hugának éneke

XX. Jávorének

Jegyzetek

Rövidítésjegyzék

Az adatközlők jegyzéke

Szójegyzék

Mellékletek

ELŐSZÓ

1992 óta négy nyáron összesen öt hónapot töltöttem az oroszországi Tyumenyi terület Szurguti járásában a helybéli osztjások nyelvjárását tanulmányozva. Ott gyűjtött nyelvi anyagom egy részét adom közre a jelen kötetben. A nyelvtani fejezetben – mint általában a chrestomathiákban – elsősorban saját tapasztalataimat fogalmaztam meg, csak néhány esetben hivatkoztam a korábbi szakirodalomra. A szövegeket úgy válogattam, hogy többféle műfaj és stílus legyen képviselve bennük. Így kerültek a kötetbe beszélt nyelvi, irodalmi nyelvi, prózai és énekelt folklór szövegek. A szójegyzék nemcsak szavakat, hanem kifejezéseket, példamondatokat is tartalmaz.

Ezen a helyen is szeretnék köszönetet mondani osztják adatközlőimnek, vendéglátóimnak, akik időt és fáradságot nem kímélve tanítottak, énekeltek és meséltek, majd értelmezték, magyarázták, fordították a hallottakat. Nevüket a könyv egy külön fejezetében sorolom föl, viszont itt emlékezem meg Ivan Dmitrijevics Kecsemovról és Jeremej Ivanovics Szopocsinról, akik mint a szurguti járási önkormányzat északi osztályának munkatársai gondoskodtak arról, hogy élő nyelvi közegbe kerüljek.

Utazásaimhoz az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Soros Alapítvány nyújtott támogatást. 1994-ben az Alapítvány a Magyar Kutatásért és Felsőoktatásért, 1997-ben pedig a Soros Alapítvány tette lehetővé, hogy e könyv anyanyelvi lektora, Agrafena Szemjonovna Peszikova Budapesten segíthessen a szövegek lejegyzésében, fordításában és ellenőrzésében. Hálás vagyok Mikola Tibor professzor úrnak, hogy e kiadványt felvette a *Studia Uralo-Altaica* sorozatába. A nyelvtani fejezetet Vértés Edit professzor asszony olvasta el, és értékes megjegyzéseinek köszönhető, hogy sikerült néhány következtetlenséget kiküszöbölöm. Oláh Anikót és Körtvély Erikát a nyomdai előkészítés aprólékos munkájának elvégzéséért illeti köszönet.

A szurguti osztják nyelvjárásban még sok jelenség vár magyarázatra, de remélem, hogy eme vázlatos leírás is előmozdítja az osztják dialektológiai, nyelvtörténeti és a tágabb értelemben vett finnugrisztikai és általános nyelvészeti kutatásokat.

Csepregi Márta

0. Bevezetés

0.1. Az osztjákok

Az osztják nyelv a vogullal és a magyarral együtt a finnugor nyelvcsalád ugor ágába tartozik. Nyelvi és kulturális szempontból az osztjákok és a vogulok sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint a magyarhoz, ezért őket összefoglaló néven (utalva lakóhelyükre) obi-ugoroknak is szokták hívni.

Az osztjákok Oroszországban, Nyugat-Szibériában, az Ob középső és alsó folyásán és mellékfolyóinak partján élnek. Lakóhelyeik közigazgatásilag a Tyumenyi és a Tomszki területhez tartoznak. Többségük lakóhelye a Tyumenyi területen lévő Hanti-Manysi autonóm körzetben van. Kisebb részük ettől északra, a Jamal-Nyenyec autonóm körzetben, legkeletebbi csoportjuk pedig a Tomszki területen él. Északnyugaton tundrai nyenyecekkel és zürjénekkal, nyugaton vogulokkal, keleten erdei nyenyecekkel és szölkupokkal, délen szibériai tatárokkal élnek szomszédságban, nyelvi és kulturális kölcsönhatásban. Ma már azonban mindenhol az orosz hatás a legerősebb.

Az osztjákok lélekszáma az 1989-es népszámlálás szerint 22 283 volt. Osztják anyanyelvűnek 60,8%-uk vallotta magát, 38,5%-uk pedig az oroszot tartotta anyanyelvének. Az oroszot a népesség 50,8%-a jelölte meg második nyelvének, eszerint az osztják anyanyelvűek körében a kétnyelvűség igen elterjedt. Az orosz anyanyelvű osztjákok 2,1%-a tudja szülei nyelvét. Az egynyelvűség 46,3%-os arányú. Ez utóbbi arányszám elsősorban az orosz nyelvűekre vonatkozhat. Az osztjákok legidősebb és legfiatalabb, iskolába nem járt vagy még nem járó nemzedéke körében lehetséges az osztják egynyelvűség.

Az osztjákok külső elnevezése a szibériai tatár *ishtäk* népnévvel azonosítható (vö. kazak *istäk* ‘baskír’. Ez a népnév orosz közvetítéssel került a nemzetközi használatába. Az oroszban több szibériai nép jelölésére használták. Osztjáknak nevezték a szölkupokat (narimi osztjákok, tomszki osztjákok), a Szigva menti vogulokat (Ijapini osztjákok) és a keteket is (jenyiszjei osztjákok). Egy másik, ma már vitatott etimológia az *osztják* népvét az osztják nyelvű *as jay* ‘Ob népe’ kifejezésből eredezteti (Zsirai 1937: 184–185).

Az osztjákok önelnevezése nyelvjárásonként különböző alakú: keleten *käntäy*, *käntäy*, nyugaton *χäntä*, *χänti*. A szó kapcsolatban van a magyar *had* ‘nagy család, nemzetség’ és a finn *kunta* ‘közösség’ szóval. A szovjet korszakban hivatalosan oroszul is áttértek a belső elnevezés használatára, s napjainkban világszerte egyre inkább elterjedt a *hanti* népnév.

0.2. Az osztják nyelvjárások

Az osztjákul beszélők mintegy félmillió négyzetkilométernyi területen élnek nagy szétszórtságban, ezért szinte minden folyó völgyben más nyelvjárást beszélnek. Az egymástól távol eső nyelvjárások között jelentős hangtani, alaktani és lexikai különbségek vannak. Az osztják nyelvjárásokat égtájak szerint északi, déli és keleti csoportra szokás osztani. Az északi csoport az Ob-torkolattól nagyjából az Ob és az Irtis összefolyásáig terjed, a délit pedig az Irtis és mellékfolyói, a Demjanka és a Konda mentén beszélték.

A középső Ob és mellékfolyói partján beszélnek a keleti nyelvjárásokat. Ezen belül három tájszóláscsoportot különböztetünk meg. A legkeletebbi tájszólásokat a Vah és a Vaszjugan mentén beszélnek. A Szurgut várostól délre és északra beszélt tájszólások a keleti csoport közepén helyezkednek el. A Szalim folyó völgyében beszélt tájszólás pedig már átmenetet jelent a keleti és a déli nyelvjárás között: alaktanilag az előzőhöz, hangtanilag inkább az utóbbihoz kapcsolódik (ld. a térképet a Mellékletben).

0.3. A szurguti nyelvjáróterület

Az alábbiakban az osztják nyelv szurguti nyelvjárását mutatom be. A szurguti nyelvjáróterület mintegy magyarországnyi nagyságú. Észak-déli irányban kb. 500 km, kelet-nyugati irányban pedig kb. 300 km. Majdnem a közepénél szeli ketté az ezen a szakaszán nyugat felé hömpölygő Ob. A jobb, vagyis itt az északi oldalon lévő mellékfolyói a Tromagan az Agannal és a Pim, a bal, vagyis a déli parton pedig a Kis- és a Nagy-Jugan ömlik bele. Az Ob által kettéosztott terület nyelvi viszonylag egységesnek tekinthető. A földrajzi távolságból azonban gazdasági és kulturális különbségek adódnak. A tromaganiak az erdős tundra övezetében élnek, a halászó-vadászó-gyűjtögető életmódot réntartással egészítik ki, ezért nomadizálnak. A rénekekkel együtt vándorolva évszakonként váltogatják szálláshelyüket. A Jugan forrásvidéke viszont már a tajgaövezetbe tartozik. Az itt élők fő bevételi forrása a vadászat, táplálkozási célból halásznak is, de nincsenek rénszarvasaik, ezért letelepült életmódot folytatnak. Szembetűnő a két területen a női viselet különbsége. Az Ob vonalától északra az egybeszabott, bebújós, gyönggyel vagy rátétes mintákkal díszített, lefelé bővülő, hosszú ujjú ruha az általános, az Obtól délre viszont – valószínűleg még délebbi népek hatására – a kaftánszerű, egyenes szabású színes köpeny, melyet másszínű, hátul megkötött posztóövvel fognak össze. Egyéb ruhadarabok, pl. a lábbelik formája is különbözik.

Szurgut járási székhely, azonban a Szurguti járás területe nem esik egybe pontosan a szurguti nyelvjáró beszélnők lakóhelyeivel. Az Agan folyó völgye még a keleti szomszéd Nyizsnyevartovszki járáshoz tartozik, viszont a Szurguti járás nyugati szélén, a Ljamin folyó mentén már a kazimi nyelvjáró beszélik. Eszerint a Szalim folyó révén a déli nyelvjárókkal, a Ljamin révén pedig az északiakkal szomszédos a szurguti nyelvjáró.

A Szurguti járás területén 2800 hanti él. Rajtuk kívül több százezernyi ipari munkás lakik a járás területén. Szurgut város lakóinak száma 300 000. Ez a szibériai kisváros évszázadokig aludta álmát, s csak az utóbbi harminc évben, az olajkitermelés révén nőtt meg ugrásszerűen. Szurgut városán kívül a járás területén még 78 000 nem őslakos él, nagy részük szintén az olajiparban dolgozik. A hanti őslakosok közül mintegy ezren élnek még hagyományos módon. A harmincas évektől kezdve több faluközpont alakult ki a járás területén, ahova beköltöztették a környék lakosságát. Az ún. nemzetiségi falvak a következők: Russzkinszkije a Tromagan partján, Ugut a Jugan partján és Ljantor a Pim partján.

0.4. A szurguti nyelvjáró kutatásának története

A 19. századig csak szórványos és esetleges információkhoz juthattak azok, akik a szibériai finnugor nyelvek iránt érdeklődtek. Az osztják nyelv kutatása valójában akkor kezdődött, amikor a magyar Reguly Antal és a finn Mathias Aleksanteri Castrén hosszú időt töltve a vidéken nagy mennyiségű folklór és grammatikai anyagot gyűjtött. Reguly 1844–45-ben bejárta az északi osztják és vogul területeket, Castrén pedig 1845-ben útban a szamojédok-lakta vidékek felé az irtisi és a szurguti osztjákok körében jegyzett le értékes nyelvi anyagot. Gyűjtése halála után Szentpétervárott jelent meg Anton Schiefner gondozásában (Castrén 1858).

A 19. század vége és a 20. század eleje volt az osztjákföldi gyűjtések aranykora. Az északi és a déli nyelvjáróterületen többen gyűjtöttek, Szurgut környékén viszont a nyelvészek közül ketten jártak. Kustaa Fredrik Karjalainen a helsinki székhelyű Finnugor Társaság ösztöndíjasaként megszakításokkal négy évet töltött Szibériában, s többek között a tremjugani nyelvjárósból is gyűjtött népköltészeti, nyelvtani és szótári anyagot. Rövidebb időt töltött Heikki Paasonen 1900–1901-ben a Konda és a Jugan vidékén, de az ő gyűjtése is igen jelentős. Szinte mindegyik gyűjtő korai halála megakadályozta, hogy maga rendezze sajtó alá anyagát. A magyarországi és a finnországi tudományos műhelyekben kutatók nemzedékei dolgoztak a

hagyatékok kiadásán, s ez a munka még máig sem ért véget. Finnországban Kai Donner Paasonen szótári gyűjtését (PD), Yrjö Heikki Toivonen pedig Karjalainen nyelvjárási szótárát (KT) rendezte sajtó alá. Vértes Edit előbb Karjalainen és Paasonen nyelvtani feljegyzéseit (KV, PV) majd déli szövegeiket adta ki, s most rendezte sajtó alá a szurguti szövegeket. Ugyanakkor néprajzkutatók is jártak a Középső Ob vidékén: Jankó János 1898-ban, U. T. Sirelius 1899-ben.

Századunk első felében az egyébként is gyér kutatási lehetőségek nem értek el a szurguti nyelvjáróterületre. De az ötvenes években N. I. Tyerjoskin, az egyik legjelentősebb osztják anyanyelvű nyelvész, aki többek között vahi chrestomathiájával is gazdagította az osztjakológiai szakirodalmat, nagymennyiségű szóanyagot gyűjtött a keleti területen. Keleti nyelvjárási szótára 1981-ben jelent meg. Részt vállalt az írásbeliség megteremtésében is, kidolgozta a vahi és a szurguti nyelvjárás cirillbetűs ábécéjét, mely szinte majdnem fonematikus. Az első szurguti ábécéskönyv 1959-ben jelent meg, ennek kibővített változata 1975-ben.

A hetvenes évek végén látott napvilágot Honti László tromagani, Honti és Rusvai Julianna pimi gyűjtése (NyK 79–80). Ők, mint a legtöbb külföldi kutató a szovjet korszakban, a leningrádi Herzen Intézetben ismerkedhettek az élő nyelvvel, ugyanis itt tanultak a szibériai kis népek fiai.

Ha nyelvészek nem is, szovjet állampolgárságú néprajzkutatók eljutottak a szurguti területre. N. V. Lukina és V. M. Kulemzin, a Tomszki Egyetemről több expedíciót szerveztek a keleti osztják területekre, útjaik emlékére dokumentumfilmek és kiadványok sora őrzi. Az észt Lennart Meri finnugor tárgyú néprajzi filmjei között az egyik legismertebb a Torum fiai, mely az agani-tromagani osztjákok medveünnepi szertartását mutatja be.

A nyolcvanas évek végétől az osztják nyelv kutatása a Szovjetunióban majd Oroszországban közelebb került az anyanyelvi beszélők lakóhelyéhez. A Hanti-Manysi autonóm körzet székhelyén, Hanti-Manszijszkban megalakult az Obi-ugor népek újjászületésének tudományos kutatóintézete, ahol Je. A. Nyomiszova vezetésével folyik sokrétű kutatómunka, s az intézetnek szurguti munkatársai is vannak. Itt készítette el A. M. Tahtujeva a jugani hantik anyagi kultúráját bemutató munkáját (1993), és itt dolgozik az az A. Sz. Peszikova (később Szopocsina), akit leningrádi főiskolás korában Tyerjoskin bevont az ábécéskönyv szerkesztési munkálataiba, s aki ugyanekkor Honti és Rusvai adatközlője volt. Ugyanő jelenleg a Szurguti Egyetem mellett működő kutatócsoport vezetőjeként azon munkálkodik, hogy feltérképezze a középső Ob-vidék őslakosainak szociológiai-néprajzi helyzetét. Versei pedig mint a szurguti hanti líra első zsengei jelentek meg Magyarországon, Winter Erzsébet fotóalbumában. A leghíresebb szurguti író Jeremej Ajpin, akinek nevét politikusként és polgárjogi harcosként is ismerik. A szélesebb olvasótábor reményében ő oroszul jelenteti meg műveit, egyetlen regénye jelent meg két nyelven (1981).

A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján a külföldi kutatók előtt is megnyílt az út Szibériába. A szurguti osztjákok között elsőként Juha Pentikäinen finn néprajzkutató járt. Ivan Sztjepanovics Szopocsinnal, a leghíresebb tromagani sámánnal ismerkedett meg. Az ő néhány meséjét már ismerhette a tudományos közvélemény, ugyanis 1976-ban Leningrádban az egyik Szopocsin-fiú volt Honti László adatközlője. Ugyanehhez a családhoz jutott el a néprajzkutató Kerezsi Ágnes 1991-ben, s a következő évben Lázár Katalin népzenekutató és Csepregi Márta is csatlakozott hozzá. Közös két alkalommal, 1992 és 1993 nyarán gyűjtöttünk, s mindhárman jártunk még külön-külön is ezen a területen. Adatközlőink egyrészt a Tromagan és mellékfolyói (Agan, Imi-jagun, Ort-jagun, Jinku-jagun, Voki-rap-jagun) partjáról valók, másrészt pedig a Nagy-Jugan forrásvidékéről. A finn etnomuzikológusok közül Ilpo Saastamoinen és Jarkko Niemi gyűjtött zenei anyagot a szurguti területen, s az utóbbi években több alkalommal volt hosszabb expedíció a berlini Stefan Dudeck etnológia-régészet szakos diák.

0.5. A szurguti nyelvjárás

A szurguti nyelvjárásban megtalálhatók a keleti osztják nyelvi sajátosságok, mégis világosan elkülönül a vahi-vaszjugani dialektustól. Megvan benne a VVj-ből is ismert paradigmaticus magánhangzó-váltakozás, s nem ment végbe benne a nyugati nyelvjárásokban ismert $k > \chi$ spirantizáció. A nyugati \dot{s} , \acute{s} réshangoknak az ősosztják \check{c} , t' affrikáták felelnek meg, mint a VVj. tájszólásokban. Viszont az ősosztják $*l$ és $*\lambda$ képviselője azonos a kazimi nyelvjárásból ismerttel, ugyanis itt is laterális zöngétlen spiráns λ a megfelelés, nem pedig l , mint a peremnyelvjárásokban, sem t , mint a központi nyelvjárásokban. Ennek megfelelően az ősosztják $*\lambda$ folytatása is λ . Az alaktan területén az északihoz képest gazdag esetrendszer (10 esetrag) a keleti kötődést erősíti, a múlt idejű paradigmák kisebb száma (1–2) viszont a nyugati nyelvjárásokhoz közelíti.

0.6. Tremjugantól Tromaganig

Jelen kötetben a szurguti nyelvjárás mai állapotát mutatom be. A ma beszélt nyelv némileg eltér attól a nyelvállapottól, melyet a múlt században és a századfordulón ott járt gyűjtők tapasztaltak. M. A. Castrén (1958) viszonylag rövid időt töltött a nyelvterületen, ezért adatai nem minden esetben megbízhatóak. K. F. Karjalainen és H. Paasonen viszont alapos szótári és nyelvészeti gyűjtőmunkát végeztek.

Karjalainen adatai főként a Tremjugan vidékéről származnak. Ennek a folyónak a neve osztják eredetű, *törəm jəwən* 'égi, isteni folyó', de különböző forrásokban különböző formában szerepel. Az orosz térképeken *Tromjegan*, *Tromjugan* alakok találhatók, legújabban pedig a *Tromagan*, vagy *Trom-Agan* név terjedt el. Előfordul, hogy a térképen a folyó felső folyása Tromjegan, alsó folyása Tromagan névvel van jelölve. A megkülönböztetés talán arra utal, hogy alsó szakaszán a folyó már az Agan vizét is magával viszi az Obba. A Szurguttól északra eső első szovjet korszakbeli folyómenti település neve is Tromagan volt. Ezt a falut később néhány kilométerrel odébb rakták és a nevét Jubilejnyjre változtatták. Az utóbbi években azonban ismét a Tromagan nevet használja a falu.

A nyelvészeti irodalom Karjalainen adatait Trj. jellel jelöli. A mai nyelvállapotot elsőként Honti László közléseiből ismerhettük meg (1977). Mivel az ő tremjugani adatközlője Tromagan falu közelében született, nyelvjárása a Tra. jelet kapta. A Trj. és a Tra. idióma valószínűleg egyazon nyelvjárás más-más időben beszélt változata. A két nyelvállapot fő különbségei közé tartozik az, hogy míg a Trj. ismeri a magánhangzóharmóniát, a Tra. esetében ez csak az alfofónok szintjén érvényesül, s végződéseknél nincsenek magas- és mély hangrendű megfelelései. Hiányzik a Karjalainen adataiból ismert *-s* jeles múlt idő, valamint az aktív és passzív felszólító mód teljes paradigmájából is csak az aktív 2. személyű alakok maradtak meg.

H. Paasonen Jugan menti gyűjtéséből eddig a nyelvtani és a szótári feljegyzések jelentek meg. A szövegkiadást előkészítő Vértes Edit szíves szóbeli közléséből tudom, hogy a J. nyelvjárásban a századfordulón már megindult a magánhangzóharmónia felbomlása. Ez a folyamat feltehetően századunk 50-es éveire már lezajlott, ugyanis ekkor gyűjtötte szótári anyagát N. I. Tyerjoskin, és az ő 1981-ben megjelent szótárában a szurguti tájszólások egyikében sincs magánhangzóilleszkedés. Arra a felvetésre, hogy Tyerjoskin esetleg nem hallotta a magánhangzóharmóniát, válaszolnak a szótár vahi és vaszjugáni adatai, melyekben a vokálisok következetesen igazodnak egymáshoz.

Tyerjoskin szótárában öt szurguti tájszólásból vannak adatok, ezek a következők: agani, tromjugani, jugani, agan-torkolati és jugan-torkolati. E két utóbbi az Ob mentén beszélt nyelvjárásokat jelöli, melyek mára eltűntek, ugyanis az iparosodás miatt az összes Ob menti

osztják települést felszámolták. Nagyritkán pimi adatok is szerepelnek Tyerjoskinnál. P. jellel Honti is jelöl egy nyelvjárást, ez azonban nem biztos, hogy azonos a mai Pim folyó menti tájszólással, ugyanis Honti adatközlője utólag másképp határozta meg saját nyelvjárását. Tyerjoskin dolgozta ki az egységes szurguti írásbeliség alapjait is, mely egyelőre néhány tankönyvben jutott kifejezésre.

Saját gyűjtésem a Tromagan partjáról (Russzkinszkije község és Kogalim város környékéről) és a Nagy-Jugan felső folyásáról származik. A tromagani adatok jelzésére én is a Tra. jelet használom, a juganiakéra – hogy megkülönböztessem Paasonen adataitól – a Jg. jelet. Nem különítem el minden esetben a két tájszólást. A mai szurguti irodalmi nyelvet szeretném bemutatni abban az értelemben, ahol az irodalmi nyelv fogalma azt jelenti, hogy bizonyos egységességre törekszik elsősorban a helyesírás terén.

1. Hangtan

1.1. Magánhangzórendszer

1.1.1. Első szótagi magánhangzók

A magánhangzók jellemzése

	<i>â</i>	<i>o</i>	<i>u</i>	<i>ï</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>	<i>ă</i>	<i>ö</i>	<i>ã</i>	<i>õ</i>	<i>ũ</i>	<i>ə</i>
tense	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
high	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	+	-
low	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-
back	+	+	+	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-
front	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-
roun	+	+	+	-	-	-	-	-	+	-	+	+	-

Az angol kifejezések fordítása: tense: feszes, high: felső (nyelvállású), low: alsó (nyelvállású), back: hátulsó (=veláris), front: elülső (=palatális), round: kerek (=labiális).

A nyelv vízszintes és függőleges mozgása szerint az alábbi táblázatban helyezhetjük el a magánhangzókat:

	veláris		centrális	palatális
zárt	<i>u</i>	<i>ï</i>	<i>ũ</i>	<i>i</i>
középzárt	<i>o</i>	<i>ö</i>	<i>õ</i>	<i>e</i>
nyílt	<i>â</i>	<i>ă</i>	<i>a</i>	<i>ã</i>
redukált			<i>ə</i>	

Megjegyzések:

1. A feszes magánhangzók időtartamukat tekintve hosszabbak a lazáknál. A legrövidebb a redukált *ə* magánhangzó. Egyetlen olyan magánhangzópár van, melyeknek tagjai csak időtartamukban különböznek: *o* ~ *õ*. Az *u* ~ *ũ*, *o* ~ *õ* és *ă* ~ *a* esetében a veláris-centrális különbség is jelen van, az *a* ~ *ã* esetében a centrális-palatális különbség, az *â* ~ *ã* esetében pedig a labiális-illabiális különbség.

2. A palatális és veláris magánhangzókon kívül szükségesnek tartottam egy centrális sor felvételét is. Az *ũ*, *õ* és *a* hangok palatalitása leginkább

akkor érezhető, amikor a környezetükben a palato-veláris *k* jelenik meg. Egyébként pedig leginkább csak az időtartam alapján lehet őket megkülönböztetni az *u*, *o* és *ă* párjuktól.

Nyomdatechnikai okokból és az egyszerűség kedvéért a centrális *a*-t semmilyen mellékjellel nem látom el; a másik három alsó nyelvvállású hangtól (*ǎ, ǟ, Ǟ*) így a jelöletlenség különbözteti meg.

3. Az én hangjelölésem közelebb áll az oroszországi gyakorlathoz abban, hogy a Karjalainen és Steinitz nyomán középső nyelvvállásúnak jelölt centrális rövid magánhangzót én felső nyelvvállásúnak jelölöm: *nõŋ ~ nũŋ* ‘te’. A redukált hang jelölésére pedig az első szótagban is az *ə* betűt használom, mivel ez a hang egyformán viselkedik első és többedik szótagban egyaránt. Ejtése inkább a zárt hangokhoz közelíti, nem pedig a középső nyelvvállásúakhoz, amit egyébként az *ě* jelölés sugall. Könnyen alkalmazkodik a hangkörnyezethez. Palatális hangok után szuperrövid *i*-nek hangzik, *jəŋk* ‘víz’, máshol inkább szuperrövid *ĩ*-nek: *məɣ* ‘föld’, *wəɾ* ‘vér’, *kənc̣-* ‘keres’. Labiális mássalhangzók előtt rövid *u*-nak hangzik: *tõrəm* ‘ég, isten’, *məɳləw* ‘megyünk’. Nemcsak a többedik, hanem az első szótagban is könnyen kiesik, beleolvad az őt követő mássalhangzóba, szótagképzővé téve azt: *əntəp* [ntəp] ‘öv’.

Nem mertem viszont szakítani azzal az osztjakológiában meghonosodott gyakorlattal, mely a magánhangzók rövidségét jelöli, és nem a hosszúságát, pedig a szurguti nyelvjárásban ez jogos lenne: az első szótagban is sokkal gyakoribb a rövid magánhangzó, mint a hosszú, a többedik szótagban pedig egyáltalán nincs hosszú magánhangzó. Így az én jelölésem (miként elődeimé is) következetlen (az *iki* ‘öreg’ ejtése *ĩki*, az *anyki* ‘anyjával’ tkp. *āŋki*). Bár helyesebb lenne az *iki* ‘öreg’ *sarnam* ‘tovább’, *noŋnam* ‘felfelé’ jelölés, én is a hagyományos módot követem.

4. A Tra. tájszólásban az *õ* sokkal nyíltabb: Jg. P *kõt* Tra. *kət* ‘kéz’.

5. A Jg. tájszólásban az *a* palatálisabb: *ǎ*. Egyébként a J *ü* helyén a mai Jg-ban ugyanúgy *i* hallatszik, mint a többi tájszólásban: Tra. Jg. *nõŋ ki* ‘felkelt’.

1.1.2. Nem első szótagi magánhangzók

teljes képzésűek	redukált
<i>i</i>	
<i>e</i>	<i>ə</i>
<i>a</i>	

Az *i*, *e* és *a* hangok a többedik szótagban rövidebbek, mint az elsőben. Hiányoznak a labiális magánhangzók, egyedül a passzívum képzőjében előforduló *o* a kivétel (vö. 3.2.2.).

Az irodalmi nyelvi szövegekben a labiális mássalhangzó előtti redukált hangot *u*-nak írják: *məɣuw* ‘földünk’, de én az európai hagyományt követve *ə*-t használlok: *məɣəw*. A többedik szótagi magánhangzó hangszíne a palato-veláris illeszkedés szempontjából irreleváns. Fonetikailag érzékelhető a különbség pl. a *ki* ‘felkelnek’, *ħu* ‘hallanak’ vagy a *le* ‘nézi őket’, *ħu* ‘halai’ szó párok utolsó szótagi magánhangzóik között, de fonológiai szempontból ennek nincs jelentősége.

1.2. Mássalhangzórendszer

A szurguti mássalhangzók fonológiai jellemzése:

	<i>w</i>	<i>j</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>k</i>	<i>č</i>	<i>t'</i>	<i>s</i>	Λ	Λ'	γ	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>ń</i>	η	<i>r</i>	<i>l</i>	<i>ǰ</i>	
cons	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
nas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-
son	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-
cont	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
high	-	+	-	-	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+
cor	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	+	+	-	-
ant	+	-	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-	-
lat	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-
delrel	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
trid	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(back)						-													+

Az osztályozó jegyek jelentése: cons: mássalhangzós, nas: nazális, son: hangzós, szonoráns, cont: folytonos, high: felső, cor: koronális, ant: elülső, lat: laterális, delrel: késleltetett, strid: érdes, round: kerek, back: hátulsó.

Más módon a mássalhangzók a következő táblázatban helyezhetők el:

	lab.	dent.	alv.	later.	alv-pal.	pal.	pal-vel.	vel.
félhangzó	<i>w</i>					<i>j</i>		
zárhang	<i>p</i>	<i>t</i>					<i>k</i>	<i>ǰ</i>
affrikáta			<i>č</i>		<i>t'</i>			
részhang			<i>s</i>	Λ	Λ'			γ
nazális	<i>m</i>	<i>n</i>			<i>ń</i>		<i>η</i>	
likvida			<i>l</i>					
tremuláns			<i>r</i>					

Megjegyzések:

1. A korábbi nyelvtanok (Honti 1977:273, 1984:26) a veláris sorban három labiális mássalhangzót is feltüntetnek: *k*, γ , η . Szótárában Tyerjoskin is használja ezeket a jeleket, de megjegyzi, hogy a hangok nem önálló fonémák, hanem csak variánsok (1981:10). A szurguti nyelvjárásterületen a Tra. és Ag. tájszólásban fordul elő egyszerre mindhárom hang, azon a helyen, ahol a megfelelő V nyelvjárási szavakban a *k*, γ , η hangokat labiális magánhangzó előzi meg: V *öyi* ~ Tra *ǰyi* 'lány', V *lök* ~ Tra *lek*. 'út', V *jöη* ~ Tra *jeη*. 'tíz'. A három hang közül a γ fordul elő a leggyakrabban, a másik kettő sokkal ritkábban. E két hang labialitását a cirillbetűs írásbeliségben nem is jelölik, a γ megfelelője pedig a *v* (ϵ). A hang a P-ben és a Jg-ban valóban a leggyakrabban bilabiális *w*-nek hangzik, s a Tra-ban sem lehet minden esetben egyszerre hallani a veláris és a labiális zárképződést. Magas mássalhangzók között és folyékony mássalhangzók előtt a Tromaganon is *w*-t ejtenek: *newi* 'fehér', *ǰwi* 'lány', *kǰwrəm* 'forró'. A hátsó zárképződés a legvilágosabban mély magánhangzók környezetében hallható: *jöγ.ət* 'megérkezett', *söγ.* 'állatbőr'.

Tyerjoskin véleményével egyetértve én sem tekintem külön fonémáknak ezeket a hangokat. A *k* és az η labialitását nem jelölöm, a γ -t pedig minden esetben ugyanúgy, mint az

irodalmi nyelvben, a Jg-ban és a P-ben, *w*-vel írom át. Tehetem ezt annál is inkább, mivel a szurguti nyelvjárásban a szó belsejében nincs eredeti *-w-*, tehát nem áll fönn annak a veszélye, hogy két különböző fonémát jelölünk ugyanazzal a betűvel. Sokkal inkább, a nyelvérzék a *w*-t és a *ɣ*-t fogja föl azonos fonémának. A szóeleji *w*- mély, labiális magánhangzó előtt veláris színezetet kap: *wuʌəm* [*ɣ.ʌʌəm*] ‘látok’.

2. Szintén Tyerjoskint követem, amikor a palatoveláris *k*-t és a veláris *ḵ*-t külön fonémáknak tekintem. Bár valóban, eredeti osztják szavakban az egyik csak palatális, a másik csak veláris magánhangzók környezetében fordul elő, ejtésben azonban világosan elkülönülnek egymástól, különösen a szó belsejében: *saŋki* ‘égbolt’, *šāŋki* ‘homok’. Szó elején pedig a veláris *ḵ* folyamatos beszédben gyakran spirantizálódik: *kūʌ* ‘vastag’ *ḵuʌ* [*χuʌ*]‘hal’. A *k* hangot tartalmazó, eredetileg mély hangrendű orosz jövevényszavak az osztjákba magas magánhangzóval kerültek be, mivel az orosz *k*-t a nyelvérzék magasnak tartja, s a magánhangzókönyezetet is ehhez igazítja: *keška* < or. *кошка* ‘macska’. Hasonló módon érvel H. Katz is a vahi *ḵ* (az ő jelölésében *q*) kapcsán (1975:85–86).

3. A *ɣ* és az *ŋ* hang nem fordul elő a szó elején.

4. Az Ag. és a Tra. tájszólásban a *t* hang *č*-nek hangzik, de ezt írásban nem jelöljük.

5. A folyamatos beszédben ritkán *š* is hallható, hol az *s*, hol a *č* variánsaként: *piɾəs* ~ *piɾəš* ‘öreg’, *čāpəŋka* ~ *šāpəŋka* ‘valóban’, *wáč* ~ *wáš* ‘város’.

6. A *č* és az *l* kakuminális ejtésű, elvéve az *n* is, azonban nincs rá okunk, hogy külön kakuminális *ŋ* fonémával számoljunk.

7. Az osztják mássalhangzórendszer nem ismeri a zöngés–zöngétlen korrelációt. A hangkörnyezet hatására viszont a mássalhangzók zöngésednek, de nem válnak fonémákká: *əj matəʌi-pə əntem* [*əjmatəʌipəndem*] ‘semmi sincs’.

8. Ma már Pim folyó völgyére is áterjedt a déli nyelvjárásokból ismert *t*-zés: Tra. *ʌuʌ* ~ P *tut* ‘száj’. Ennek következtében számos homoním alak jött létre, pl.: P *tāw* 1. tavasz 2. ló, *ḵut* 1. ház 2. hal. A Tromaganon a *t*-zést nyelvromlásnak tartják. A szellemi fogyatékosok beszédhibájának is tipikus megnyilvánulása a *t* ejtése az *ʌ* hang helyett, ugyanúgy, mint a *j* ejtése az *r* helyett. A saját nyelvjárásuktól elszakadt, *t*-zö változathoz szokott tromaganiak hazatérve minden *t* helyett *ʌ*-t próbálnak ejteni: *ḵuʌ* 1. hal, 2. ház.

9. A mássalhangzó-kapcsolat gyakori a szó belsejében: *wāʌtaɾə* ‘lenni’, *šāpəɾki* ‘béka’, *ʌaŋki* ‘mókus’. Szó végén inkább csak homorgán mássalhangzókapcsolat áll: *amp* ‘kutya’, *jāŋk* ‘jég’, *ḵint* ‘hátikosár’. A szó elején nem állhat mássalhangzókapcsolat. Az orosz jövevényszavakban a mássalhangzótorlódást különböző módokon oldja fel a nyelv: *əškola* ‘iskola’ < or. *школа*, *turpa* ‘kémény’ < or. *труба*, *kəɾək* ‘bűn, baj’ < or. *грех*.

10. Gemináta mássalhangzók létrejöhetnek morfémahatáron: *pəsannə* ‘asztalon’ (tő + Loc.), *ʌejəʌʌ* (tő + Präsensjel). Redukált hangok között is könnyen geminálódik a mássalhangzó: *əssən* ‘anyád’ (*əs* ‘anya’), valamint hasonulás révén is kialakulhat gemináta (2.4.). A *w* és a *ɣ* nem geminálódik, de bizonyos esetekben (pl. *-əŋ* melléknévképző előtt) *-kk-*, *-ḵḵ-* alakban realizálódik: *kāw* ‘kő’ > *kākkəŋ* ‘köves’, *wāɣ* ‘pénz’ > *wāḵḵəŋ* ‘pénzes’, vö.: *sūk* ‘gyöngy’ > *sūkkəŋ* ‘gyöngyös’.

1.3. Hangsúly, intonáció

A szó főhangsúlya általában az első szótagra esik: *wōntəη* ‘erdei’, *imi* ‘anyó’. Háromnál többtagú szavakban a harmadik szótagon mellékhangsúly van: *ḱātγəlamən* ‘a mi kettőnk két háza’. Azokban az esetekben, amikor az első szótagban [-tense], a második szótagban [+tense] magánhangzó van, a hangsúly áttolódik a második szótagra: *səran* ‘zürjén’, *səγlam* ‘menyhalaim’, *ḱōrnat* ‘képpel’.

A mondat ereszkedő hanglejtésű. A közlés céljának megfelelően a kiemelendő szavak hangsúlyos szótagai a többinél magasabb hangfekvésűek. Kérdő mondatban a kérdezett szó intonációja szintén meredeken eső: *mənλən?* ‘Elmész?’

2. Morfológia

2.1. Magánhangzováltakozás

Az ősosztják nyelvállapotra feltételezett magánhangzováltakozás a keleti nyelvjárásokban (VVj. Szur.) őrződött meg. Lényege az, hogy alsó illetve középső nyelvállású magánhangzó [-high] váltakozik a megfelelő felső nyelvállásúval [+high]. A váltakozás az első szótagban történik, és vagy a szóképzés vagy a ragozás kísérő jelensége.

2.1.1. Derivációs magánhangzováltakozás

Előfordul, hogy a pusztá hangváltás a szóképzés egyetlen eszköze: *ālam* ~ ‘alvás’ *uλəm* ‘álom’, *tan* ‘menyasszonydíj’, *tin* ‘ára valaminek’. Máskor a szóképzéssel együtt járó változás: *li-* ‘eszik’ ~ *lapət-* ‘etet’, *jānt-* ‘varr’ ~ *jīntəp* ‘tű’, *λ’āλ’-* ‘áll’ ~ *λ’uλ’əmtə-* ‘megáll’.

2.1.2. Paradigmatikus magánhangzó-váltakozás

A névszóragozásban a birtokos személyragozásban (egyreszámú birtok esetén), az igeragozásban pedig a múlt időben és a felszólító módban jelenik meg a váltóhang. A következő váltakozások lehetségesek:

ā ~ *u* (névszóknál):

wāč ‘város’ ~ *wučəm* (Px1Sg)

anyagomban egyetlen *ā* ~ *i* váltakozás van: *ḱāλəγ* ‘unokaöcs’ ~ *ḱiλəλ* (Px3Sg)

ā ~ *u* ~ *i* (igéknél)

āmət- ‘ültet’ ~ *umtəm* (Pret1Sg) ~ *imte!* (ImpSgObj2Sg)

o ~ *u* (névszóknál)

oγ ‘fej’ ~ *uγəm* (Px1Sg), *oηḱ* ‘gyertya’ ~ *uηḱin* (Px2Du)

(igéknél)

lot- ‘vásárol’ ~ *lutəm* (Pret1Sg) ~ *lute!* (ImpSgObj2Sg)

ḱowəλ- ‘szalad’ ~ *ḱuwəλ* (Pret3Sg) ~ *ḱuwəλ* (Imp2Sg)

a ~ *i* (névszóknál)

amp ‘kutya’ ~ *impəm* (Px1Sg), *arəγ* ‘ének’ ~ *iryəw* (Px1Pl)

(igéknél)

lapət- ‘etet’ ~ *liptəm* (Pret1Sg) ~ *lipte!* (Imp SgObj2Sg)

e ~ i (névszóknál)

lek ‘út’ ~ *likəm* (Px3Sg), *ker* ‘kályha’ ~ *kirmən* (Px1Du)

(igéknél)

Λ'ewət-‘veszekedik’ ~ *Λ'iwəttəγ* (Pret 2Pl) ~ *Λ'iwtitəγ* (Imp2Pl)

jek- ‘táncol’ ~ *jiktən* (Pret 2Du) ~ *jikittən* (Imp2Du)

ǎ ~ ə (igéknél – csak felszólító módban)

wǎr- ‘csinál’ ~ *wəra!* (Imp2Sg) *wǎl*- ‘öl’ *wəle!* (Imp SgObj2Sg)

ǎwət- ‘vág’ *əwtitəγ* (Imp2Pl)

ǎ ~ ǒ (igéknél – csak múlt időben)

wǎl- ‘van’ ~ *wǒl* ‘volt’

2.2. Hangzókiesés

Birtokos személyragozáskor a szóvégi *-i* kiesik a magánhangzós kezdetű ragok előtt: *aŋki* > *aŋkem* ‘anyám’. A szóvégi *-ə* is kiesik, ha magánhangzóval kezdődő szó követi: *ənt[ə]* *ǎləm* ‘nem feküdtem’, *wut[ə]* *imla* ‘ülj a partra’. A második szótagbeli *-ə* szintén elvész a ragozás során: *ləjəl* > *ləjla* ‘nézz’, *arəγ* > *arət* ‘énekek’.

Ha a ragozás során három mássalhangzó kerül egymás mellé, akkor a középső, mely általában exploziva vagy affrikáta, kiesik: *am[p]γən* ‘két kutya’, *sār[t]γən* ‘két csuka’, *mǎn[t]γən* ‘két mese’, *pǎŋ[k]lam* ‘fogaim’, *čan[č]γəlam* ‘két térdem’, *jintəp* > *jint[tpəŋ]* ‘tűs’, *joŋkər* > *joŋ[k]rəm* ‘rágtam’.

2.3. Hangbetoldás

Ha magánhangzós tövű szóhoz magánhangzóval kezdődő toldalék járul, hiátus keletkezik, melyet *-j-*, *-γ-* mássalhangzók segítségével lehet megszüntetni. Magas magánhangzóra, azaz *-i*-re végződő szó esetében a hiátustöltő mássalhangzó *-j-*, mély magánhangzóra, *a*-ra végződőek esetében (ezek többnyire orosz jövevényszavak): *-γ-*. Vö.: *ikija* ‘apóhoz’ (*iki* + Lat. *-a*), *tiniyəm* ‘eladott’ (*tini-* + PartPerf *-əm*), *keškaγat* ‘macskával’ (*keška* + Instr. *-at*), *keńikaγəm* ‘könyvem’ (*keńika* + Px1Sg *-əm*).

2.4. Hasonulás

A szóvégi *-w*, *-k*, *-ḳ*, *-γ* mássalhangzók *γ*-vel kezdődő toldalék előtt *k*, *ḳ*-vá hasonulnak: *kūrək* + *γən* > *kūrəkkən* ‘két sas’, *wasəγ* + *γən* > *wasəkkən* ‘két kacsa’, *lǎw* + *γəl* + *am* > *lǎkkəlam* ‘két lovam’, *kǎw* + *γə* > *kǎkkə* ‘kövé’. A szóvégi *-w*, *-γ* akkor is hasonul, amikor *-k-*, *ḳ*-val kezdődő szó követi: *juw ḳət* > *juw ḳət*, *məγ ḳət* > *mək ḳət* ‘földház’, *ḳəntəγ ḳəl* > *ḳəntək ḳəl* ‘osztják nyelv’.

A palatális mássalhangzókhoz és az affrikátákhoz is hasonul az őket követő mássalhangzó: *wańt* + *taγə* > *wańtʰaγə* ‘vágni’, *kəŋč* + *taγə* > *kəŋčʰaγə* ‘keresni’.

3. Morfológia és szintaxis

3.1. Névszóragozás – Főnevek

A névszók körébe tartozó szófajok közül a főnevek ragozása a legteljesebb. Számjelek, birtokos személyjelölők és esetragok kapcsolhatók hozzájuk. A jelzői funkciójú melléknevek és számnevek ragozatlanok, önálló mondatrészként viszont toldalékolhatók. Leggyakrabban a translativus ragot veszik föl. A mutató- és kérdőnévmásokhoz is járulhatnak végződésesek. A személynévmásoknak saját, a főnévi paradigmától némileg eltérő ragozása van.

A névszók ragozó töve általában megegyezik a szó nominatívusi alakjával. Mindössze két főnévnek vannak tőalternánsai: *ne*, *niŋ*- ‘nő’, *ko*, *kuj*- ‘férfi’, de ezeknél is előfordulhat, hogy az alanyesetű tőhöz járul a rag: *niŋ+nat* ~ *ne+nat* ‘növel’, *kuj+ɣən* ~ *ko+ɣən* ‘két férfi’. A suffixumok kapcsolódási sorrendje: szótő + számjel + birtokos személyjelölő + esetrag.

3.1.1. Számjelek

Az osztjákban három szám van: egyes (Sg), kettes (Du) és többes (Pl) szám. Az egyes számnak nincs jele. A kettes szám jele az abszolút ragozásban *-ɣən*-, a többesszámé *-t*-. A birtokos személyragozásban a birtok dualitásának jele *-ɣəl*, a többesjel pedig a *-l*-. A számjelek közvetlenül (*kạt+ɣən* ‘két ház’, *kạt+l+am* ‘házaim’, *wəlɪ+t* ‘rénszarvasok’) vagy kötőhanggal kapcsolódnak a névszótövekhez (*kạt+ət* ‘házak’). A Du. jel előtt a szóvégi *-i e*-vé változhat (*imi* > *imeɣən* ‘két asszony’ és a 2.4. pontban említett hasonulás is végbemegy (*wájɣ > wájakkən* ‘két állat’). A Pl. *-ət* jele előtt a második szótagbeli redukált magánhangzó kiesik (*wájɣ > wájɣət* ‘állatok’).

3.1.2. Esetragozás

A következő esetragok járulnak a főnevekhez: nominatívus 0, latívus *-a*, locatívus *-nə* ~ *ən*, ablatívus *-i*, approximatívus *-nam*, translatívus *-ɣə*, instructívus-finalis *-at*, comitativus-instrumentalis *-nat*, abessívus *-lɣ*.

Példák a ragozásra: *kạt* ‘ház’, *wəlɪ* ‘rénszarvas’.

Sing.Dual.	Plur.		
Nom.	<i>kạt</i>	<i>kạtɣən</i>	<i>kạtət</i>
Lat.	<i>kạta</i>	<i>kạtɣəna</i>	<i>kạtətə</i>
Loc.	<i>kạtnə</i>	<i>kạtɣənnə</i>	<i>kạtətənə</i>
Ablat.	<i>kạti</i>	<i>kạtɣəni</i>	<i>kạtətəi</i>
Appr.	<i>kạtnam</i>	<i>kạtɣənnam</i>	<i>kạtətnam</i>
Transl.	<i>kạtɣə</i>	<i>kạtɣəɣə</i>	<i>kạtətɣə</i>
Instr.-Fin.	<i>kạtat</i>	<i>kạtɣənət</i>	<i>kạtətət</i>
Com.-Instr.	<i>kạtnat</i>	<i>kạtɣənnat</i>	<i>kạtətənat</i>
Abess.	<i>kạtlɣ</i>	<i>kạtɣənlɣ</i>	<i>kạtətəlɣ</i>

Nom.	<i>weli</i>	<i>weliγan</i>	<i>welit</i>
Lat.	<i>welija</i>	<i>weliγana</i>	<i>welita</i>
Loc.	<i>welinə</i>	<i>weliγannə</i>	<i>welitnə</i>
Ablat.	<i>weliji</i>	<i>weliγani</i>	<i>weliti</i>
Appr.	<i>welinam</i>	<i>weliγannam</i>	<i>welitnam</i>
Trans.	<i>weliγə</i>	<i>weliγənyə</i>	<i>welitγə</i>
Instr.-Fin.	<i>welijat</i>	<i>weliγənat</i>	<i>welitat</i>
Comit-Instr.	<i>welinat</i>	<i>weliγənnat</i>	<i>welitnat</i>
Abess.	<i>weliləγ</i>	<i>weliγənləγ</i>	<i>welitləγ</i>

Morfonológiai megjegyzések:

1. A magánhangzós tövű névszókhoz a Lat., Ablat. és Instr.-Fin. ragok hiátustöltő mássalhangzó segítségével járulnak: *imi+ja* ‘asszonynak’, *lapka+γi* ‘boltból’, *ručka+γat* ‘tollal’ (vö. 2.3. pont).
2. A *-w*, *-γ*, *-k*, *-ḳ* végű szavakhoz járuló translativusragban $\gamma > k$ változás megy végbe, melyhez hasonló a szóvégi mássalhangzó is: *kăw+γə > kăkkə* ‘kővé’, *məγ+γə > məḳkə* ‘földdé’, *săḳ+γə > săḳḳə* ‘köpennyé’. Az *-η* végű szavakban a $\gamma > k$ változás végbemegy, de a hasonulás elmarad: *niη+γə > niηkə* ‘asszonnyá’.
3. A *-l* végű névszók abessivusát csak egyes számban lehet képezni. A P tájzólásban, ahol a *-l* helyén ma már *-t*-t ejtenek, az összes *-t* végű névszónak csak egyes számú abessivusa van: Tra, Jg: *wasγ+ət+ləγ* ‘kacsák nélkül’, *κul+ləγ* ‘hal nélkül’, P *κut-təγ* ‘hal nélkül’, *put+təγ* ‘fazék nélkül’.

Az esetek mondatbeli funkciói:

A nominativus az alany, a tárgy és a jelző esete: *piťəηkəli ənəł sართ wăł* ‘madárka nagy csukát fogott.’ Birtokos jelző: *tōrəm k̄an imi* ‘égi uralkodó felesége’. Állítmány névszói része: *ma keňər ne wōsəm* ‘én szegény asszony vagyok.’ Ritkábban időhatározó: *piř k̄ətəł sarnam mən* ‘másnap tovább ment’. A névutók is jelöletlen névszóhoz kapcsolódnak: *lek k̄ōwit* ‘úton’, *nűη pətəye* ‘miattad’.

A locativus ragja elsősorban hol kérdésre válaszoló külső és belső helyviszony jelölésére szolgál: *jăwən+nə* ‘folyón’, *k̄āt+nə* ‘házban’. *ńikor* kérdésre válaszoló időhatározó névszókhoz kapcsolódva: *əj lat+nə* ‘egyszer’, *ənəł jiməη k̄ăt+l+ət+nə* ‘nagy ünnep napokon’, *sűwəs+nə* ‘összel’, *iűłγ+in* ‘télen’. Igeneves szerkezetekben egyidejű vagy előidejű időhatározó: *tú lejələγəł+t+ał+nə*, *tem juγ əηkəłət* ‘oda néztek, fa tönkök(et lát)’, *tít lələη tōrəmnə wăł+m+in+nə atəməγə wōłγən* ‘eleven világban éltükkor rosszul éltek (ketten)’. Passzív és ergatív szerkezetekben a cselekvő (agens) jelölésére: *măηk-iki+nə əntə tōηəmti* ‘az erdei szellem nem értette’.

A lativus hová kérdésre válaszoló külső és belső helyviszonyt fejez ki: *măk̄i əł əwtəm əηkəł+ət+a jōwət* ‘tavaly vágott fatönkökhöz érkezett’, *tú suntukəł k̄ut̄η+əł+a uməttəγ*, *wăłi+j+a* ‘azt a ládáját (maga) mellé helyezte, a padlóra’, *ma jəηk+a kōrəγləm* ‘én vízbe esem’. Részeshatározóként a ‘mond, beszél’ jelentésű igék vonzata: *ăwəli+l+a jastəγ*

‘lányának mondta’. A *jə*- ‘válik valamivé’ ige vonzata is lehet: *pij kätəλ+a jəγ* ‘másnap lett’. Igeneves szerkezetekben is előfordul: *jəkə ləŋ+m+aλ+a* ‘miután bement’.

Az ablativus a honnan kérdésre válaszoló helyhatározó esete: *tī kät+i ar sōŋnam naj t’oləγləλ* ‘a házból mindenfelé tűz világít’, *suntuk+ət+i wələm* ‘a ládákából (ládák közül) veszek’. Prolativusi funkciót is betölthet: *nūŋ tī lek+i jūwa* ‘te ezen az úton (út mentén) gyere’, *kät kōn+i jəkənam lejələλ* ‘a tetőablakon (keresztül) be néz’.

Az approximativus ragos névszó irányhatározó: *kōλ+nam* ‘hová’, *kem+nām* ‘kifelé’, *aj mətə sōŋ+nam* ‘valahova’, *kutəλ+nam nūrəγtəγ* ‘házához futott’, *nuλ+nam mājəλtəγə jəŋkiələγən* ‘egymáshoz látogatóba járnak (ketten)’, *măŋk+iki+nam tī mən* ‘erdei szellemhez elment’, *iki+nam jastəλ* ‘apónak mondja’, *ni+nam-ko+nam lejəλtə kičəλ əntem* ‘embert nem akar látni, tkp.: nőre-férfira néző kedve nincs’. Móddhatározó: *atəλ+em+nam wələləm* ‘egyedül élek’.

A translativus ragos névszó állapot- és eredményhatározó a következő esetekben: *lujem wəs+γə jəλ* ‘gyűszűm kilyukad tkp.: lyukassá válik’, *liw tū kätəλət mărə tōt wōλ, măč kə+γə* ‘ő néhány napig ott volt vendégként’, *min nūŋət wōŋ+kə wərələmən* ‘mi ketten belőled vőt csinálunk tkp. téged vővé teszünk’, *jəm+γə* ‘jól’, *atəm+γə* ‘rosszul’, *ənəλ+γə jəγ* ‘megnőtt tkp. naggyá vált’. Hely- és idő- és egyéb határozóként is előfordulhat: *məna wan+γə* ‘menj közel(re)’, *ittən+γə jəγ* ‘esté(vé) lett’, *kələm+mət+γə* ‘harmadszor’.

Az instructivus-finalis ragos névszó lehet móddhatározó: *narəγ wănc+at jəkə ləŋ* ‘fedetlen arccal be lépett’. Eszközhatározó: *tū iminə litot+at kəλ+at lipti, əλtə tāyi+jat wəri* ‘az asszony étellel-hallal etette, hálóhelyet készített’, *məŋət tūwət+at məja!* ‘nekünk tüzet adj, tkp.: minket tüzzel adj’. Ez utóbbi eset az ún. közvetett tárgy esete. A szurguti nyelvjárásban olyankor jelölik a tárgyat instr-fin. raggal, amikor a cselekvés során két személy kerül kapcsolatba egymással. Egyébként a tárgy nominativusban áll. Célhatározó: *jəŋk+at jəŋkiələ* ‘vízért menj’.

A comitativus-instrumentalis ragos névszó eszköz- és társhatározó kifejezésére szolgál: *ləjəm+nat* ‘baltával’, *piələ+nat* ‘fűrészszel’, *nūŋ nōk jəntəksəγələλ jintəp+nat* ‘te varrd meg tüvel’, *panə tūt+e+nat kem karimta* ‘és azzal fordulj ki’, *tū ne+nat nuλ tāγtəγə jəkən* ‘a nővel verekedni kezdtek’, *temi əj tū əntəp+ələλ+nat nəripəλ* ‘ez a bölcsőivel foglalkozik’, *tī jəmiələ-tuŋ+iələ+nat itpə wələlət* ‘azzal a gazdagsággal tovább élnek’, *leliyən niŋ+kən+nat jōwətəγən* ‘a két bátya a két asszonnyal jött (ketten)’.

Az abessivus ragja alakilag megegyezik a fosztóképzővel, mellyel melléknveket lehet létrehozni (*săm+ləγ* ‘szem nélküli, vak’, *wōw+ləγ* ‘erőtlen, gyöngé’), és igenévképzőként is használatos (*mən+ləγ+aλ+nə* ‘mielőtt elment’). Névszóhoz kapcsolódva a mondatban határozó: *tūwət+ləγ tənə jūγəw* ‘tűz nélkül ide jöttünk’, *nūŋ əntə jōwtən kuntə, əwi+ləγ tī pitmən* ‘ha te nem jöttél volna, lány nélkül maradunk (ketten)’.

3.1.3. Birtokos személyragozás

A főnevekhez járuló személyvégződések utalnak a birtokos személyére és számára (Sg. Du. Pl. 1.2.3. személy) valamint a birtok számára. Az egyes számú birtoknak nincs külön jele. A kettes számú birtok jele: *-γαλ*, a többes számúé: *-λ-*. A számjelek az abszolút ragozáshoz hasonlóan a névszótőhöz kapcsolódnak, ezt követik a személyjelek. Azokban a névszótövekben, melyekben lehetséges a magánhangzováltakozás, az egyes számú birtokra utaló paradigmában a felső nyelvvállású váltóhang jelenik meg.

ḵāt ‘ház’

A birtokos száma és személye	A birtok száma		
	Sing.	Dual.	Plur.
Sg.1	<i>ḵutəm</i>	<i>ḵátγαλαμ</i>	<i>ḵátλαμ</i>
Sg.2	<i>ḵutən</i>	<i>ḵátγαλα</i>	<i>ḵátλα</i>
Sg.3	<i>ḵutəλ</i>	<i>ḵátγəλ</i>	<i>ḵátλαλ</i>
Du.1	<i>ḵutimən</i>	<i>ḵátγαλəməən</i>	<i>ḵátλəməə</i> <i>n</i>
Du.2	<i>ḵutin</i>	<i>ḵátγαλəən</i>	<i>ḵátλəən</i>
Du.3	<i>ḵutin</i>	<i>ḵátγαλəən</i>	<i>ḵátλəən</i>
Pl.1.	<i>ḵutiw</i>	<i>ḵátγαλəw</i>	<i>ḵátλəw</i>
Pl.2.	<i>ḵutin</i>	<i>ḵátγαλəən</i>	<i>ḵátλəən</i>
Pl.3	<i>ḵutiλ</i>	<i>ḵátγəλ</i>	<i>ḵátλαλ</i>

A Sg. és Pl. 1. személyű toldalék magánhangzója lehet *-ə-*, *-e-*, (*-a-*, *-i-*), olykor ugyanannak a tőnek az alakváltozatai: *wǎγəm* ~ *wǎγem* ~ *wǎγam* ‘vasam’. Bizonyos hangtani körülmények között a magánhangzó mindig *-e-*: *aŋkəm* ‘anyám’. A Sg. 2. személyében *-ən* ~ *-e* váltakozás figyelhető meg: *riṭən* ~ *riṭe* ‘csónakod’. E ragváltozatokat részletesen tárgyalja Honti (1977: 277–278). Az én információim szerint a ragváltozatok ‘konkrét ~ általános’ jelentést is hordoznak: *məγəw* ‘pontosan a mi földünk’, *məγew* ‘általában a mi földünk’.

A birtokos személyragos alakokhoz esetragok is járulhatnak: *im+iλ+nam jastəλ* ‘a feleségének mondja’, *əntəp+λαλ+nat* ‘bölcsoivel’.

Az északi osztjákhoz hasonlóan a szurguti folklórnyelvben is lehet használni a birtokos személyragokat determinálásra: *ńǎłḵəm niŋe kōtam jəm jūt, ńǎłḵəm ḵuje kūrəm jəm jūt, nəḵ pi ńǎłḵiλəγλəm* ‘örvendezett nő[d] kezem jó íze, örvendezett férfi[d] lábam jó íze, nagyon örvendezem’.

3.1.4. Melléknevek

A főnévi és a melléknévi kategória nem különül el világosan egymástól. Jelzői funkcióban a főnév melléknévvé válik: *kăw lek*, *wăy lek* ‘kő-út, vas-út’. Gyakran előforduló melléknévképzők az *-əŋ*, az *-i* és a *-pi*: *wōw* ‘erő’ > *wōkkəŋ* ‘erős’, *pōl’í* ‘kisütött zsír’ > *pōl’í put* ‘zsíros fazék’, *wăt* ‘szél’ > *wătəŋ lułpi jəm jəγəw* ‘szeles szájú jó atyánk (=isten)’. A melléknevek a névszóragok közül a leggyakrabban a Transl. ragot veszik föl: *ənəλə jəγ* ‘nagygyá lett’, *atəmyə* ‘rosszul’.

A melléknév fokozása

A melléknév közép fokát egyrészt a melléknévhez fűzött *-čək* toldalékkal lehet kifejezni: *sikkəŋčək* ‘szebb’. Ugyanez a toldalék határozószókhöz is kapcsolható: *jəmatčək* ‘jobban’, *jəlatčək* ‘lejjebb’, és hasonló eredetű a Jg. *-čəγ* nagyító képző: *ləwčəγ* ‘hatalmas ló’, *ķātčəγ* ‘nagy ház’, *ikičəγ* ‘óriás’. Más módon a fokozás a hasonlító szó után álló névutóval történik: *niŋət ķuj-jəγ kińtá wōkkəŋət* ‘a nők a férfinépnél erősebbek’. Ha a hasonlító személynévmás fejezi ki, a névutó is megkapja a személyjelölő szuffixumokat: *ma kińtəγəm ənəλ lułk* ‘nálam nagy(obb) szellem’, *pupi wōkkəŋ min kińtəγəmən* ‘a medve erős(ebb) mi kettőnkél’. Előfordul, hogy a fokozás mind a melléknéven, mind a hasonlítón jelölt: *ne ķo kińtá wōwəλčək* ‘a nő a férfinél gyöngébb’.

A felsőfokot körülírással lehet kifejezni. Egyrészt a *-pi* partikulával és a *jəmat* ‘nagyon’ határozóval: *jəmat əjpi pəγəλ* ‘legkisebb fia’, másrészt névutóval: *ķəntək ķo wōkkəŋ mata* ‘az ember a legerősebb’. Ez a névutó is állhat határozószó után: *səryə mata* ‘nagyon gyorsan, a leggyorsabban’.

3.1.5. Számnevek

Az egyszerű tőszámnevek a következők: 1 *əj*, 2 *kit*, *katγən*, 3 *ķoləm*, 4 *ńəλə*, 5 *wăt*, 6 *ķut*, 7 *lapət*, 8 *ńjəλəγ*, 9 *irjeŋ*, 10 *jeŋ*, 20 *ķos*. Az első és a második tízes számaikat az *űrəkkə* ‘kívül’ névutó segítségével képzik: 11 *jeŋ űrəkkə əj*, 12 *jəŋ űrəkkə katγən*, 23 *ķos űrəkkə ķoləm*, 25 *ķos űrəkkə wăt*. A további kerek tízesek a következők: 30 *ķoləm jeŋ*, 40 *ńəλə jeŋ*, 50 *wăt jeŋ*, 60 *ķut jeŋ*, 70 *lapət jeŋ*, 80 *ńjəsət*, 90 *irsət*, 100 *sət*. Harminc fölött a számneveket egyszerű összetétellel képzik: 33 *ķoləm jeŋ ķoləm*, 76 *lapət jeŋ ķut*. A százasok: 200 *kətsətγən*, 300 *ķoləm sət*, 400 *ńəλə sət*, 500 *wăt sət*, 600 *ķut sət*, 700 *lapət sət*, 800 *ńjəλə sət*, 900 *irjeŋ sət*, 1000 *tōras*.

A sorszámneveket a *-mət* képzővel lehet létrehozni. Az ‘első’ jelentésben az *ələŋ* ‘vminek az eleje, vége’ szó használatos, ez is megkaphatja a sorszámnévképzőt (*ələŋmət*), de lehetséges az *əjmət* alak is. A továbbiak: *kimət* ~ *kitmət*, *ķoləmmət*, *ńəlamət* stb. A *tōras* ‘ezer’ számnévhez nem lehet sorszámnévképzőt kapcsolni. Az adatközlő ezt azzal magyarázta, hogy a nagy kerek számok az osztójukban határozatlan mennyiségnek számítanak, mint pl. az orosz eredetű *million* is. A sorszámnevekhez a Transl. rag járulhat: *ķoləmmətγə* ‘harmadszor’.

A törtszámneveket a *pələk* ‘fél’ szó segítségével, a szorzó számneveket a *-pa* partikulával vagy a *pič* névutóval képzik: *əjpa-kippa* ‘egyszer-kétszer’, *kit pič*, *ķoləm pič* ‘kétszer, háromszor’.

Határozatlan számnevek: *ar* ‘sok’, *čjməλ* ‘kevés’.

3.1.6. Névmások

3.1.6.1. Személynévmások

Mindhárom számot (Sg., Du., Pl.) és mindhárom személyt (1., 2., 3. személy) külön személynévmás fejezi ki, a következőképpen:

	1.	2.	3.
Sg.	<i>ma</i>	<i>nŭŋ</i>	<i>lŭw</i>
Du.	<i>min</i>	<i>nin</i>	<i>lin</i>
Pl.	<i>məŋ</i>	<i>nəŋ</i>	<i>ləŋ</i>

A személynévmásragozásban a főnévragozástól eltérően megjelenik az accusativus és a dativus. Más esetek képviselete (Instr., Abess.) hiányos. A ragok jórésze a dativusi tőhöz járul. A paradigma egyik lehetséges változata (Honti 1977: 275-276 alapján):

	Sg.1.	Sg.2.	Sg.3.
Nom.	<i>ma</i>	<i>nŭŋ</i>	<i>lŭw</i>
Acc.	<i>mant</i>	<i>nŭŋat</i>	<i>lŭwat</i>
Dat.	<i>mantem</i>	<i>nŭŋati</i>	<i>lŭwati</i>
Lat.	<i>mantema</i>	<i>nŭŋatina</i>	<i>lŭwata</i>
Lok.	<i>manə</i>	<i>nŭŋnə,</i> <i>nŭŋatinə</i>	<i>lŭwnə,</i> <i>lŭwatinə</i>
Abl.	<i>mantemi</i> <i>manŋti</i>	<i>nŭŋatini</i> <i>nŭŋniŋti</i>	<i>lŭwati</i> <i>lŭwniŋti</i>
Appr.	<i>mantemnam</i>	<i>nŭŋatinam</i>	<i>lŭwatinam</i>
Transl.	<i>mantemyə</i>	<i>nŭŋatinyə</i>	<i>lŭwatiyə</i>
Instr.	<i>mantemat</i>	<i>nŭŋatinat</i>	
Com.	<i>mantemnat</i>	<i>nŭŋatinat</i>	<i>lŭwatinat</i>
Abess.	<i>mantemləŋ</i>	<i>nŭŋatiləŋ,</i> <i>nŭŋatinləŋ</i>	<i>lŭwatiləŋ</i>

	Du.1.	Du.2.	Du.3.
Nom.	<i>min</i>	<i>nin</i>	<i>lin</i>
Acc.	<i>minat</i>	<i>ninat</i>	<i>linat</i>
Dat.	<i>minatem</i>	<i>ninati</i>	<i>linati</i>
Lat.	<i>minatema</i>	<i>ninatina</i>	<i>linatina</i>
Lok.	<i>minatemnə</i>	<i>ninatinnə</i>	<i>linatinnə</i>
Abl.	<i>minatemi</i> <i>minniŋti</i>	<i>ninatini</i> <i>ninniŋti</i>	<i>linatini</i> <i>linniŋti</i>
Appr.	<i>minatemnam</i>	<i>ninatnam</i>	<i>linatinam</i>
Transl.	<i>minatemyə</i>	<i>ninatinyə</i>	<i>linatinyə</i>
Com.	<i>minatemnat</i>	<i>ninatinat</i>	<i>linatinat</i>

	Pl.1.	Pl.2.	Pl.3.
Nom.	<i>məŋ</i>	<i>nəŋ</i>	<i>ləŋ</i>
Acc.	<i>məŋat</i>	<i>nəŋat</i>	<i>ləŋat</i>
Dat.	<i>məŋati</i>	<i>nəŋati</i>	<i>ləŋati</i>
Lat.	<i>məŋatina</i>	<i>nəŋatina</i>	<i>ləŋatina</i>
Lok.	<i>məŋatinnə</i>	<i>nəŋatinnə</i>	<i>ləŋatinnə</i>
Abl.	<i>məŋatini</i> <i>məŋniŋti</i>	<i>nəŋatini</i> <i>nəŋniŋti</i>	<i>ləŋatini</i> <i>ləŋniŋti</i>
Appr.	<i>məŋatinam</i>	<i>nəŋatinam</i>	<i>ləŋatinam</i>
Transl.	<i>məŋatinɣə</i>	<i>nəŋatinɣə</i>	<i>ləŋatinɣə</i>
Com.	<i>məŋatinat</i>	<i>nəŋatinat</i>	<i>ləŋatinat</i>

A fenti paradigmához képest a következő, helyenként egymásnak ellentmondó változatokat jegyeztem fel Tra. adatközlőktől:

1. A fenti példákban a testesebb ragok előtt csak a Sg. 1. és ritkábban a 2. személyű alakokban jelenik meg a személyjelölő *-em-*, *-in* elem: *mant+em+nam*, *nəŋat+in+nə*. Analógiás úton a 2. személyt jelölő *-n* más személyekbe is átkerült: *məŋatinɣə*, *ləŋatinɣə*. Az én adataim között a személyjelölő elem előfordul Du. Pl. 1. személyű valamint Sg. Pl. 3. személyű alakokban: Appr. *minatimənam*, *liŋwatilanam*, *ləŋatilanam*, Com. *məŋatiwnat*, *liŋwatilanat*, *ləŋatilanat*.

2. A Du. és Pl. 2. személyű translativusi alakok hasonulásos gemináta *-kk-*t tartalmazó változatban is előfordulnak: *minatikkə*, *ninatikkə*, *linatikkə*, *məŋatikkə*, *nəŋatikkə*, *ləŋatikkə*. Ugyanez az adatközlő az Abess. ragot is kétségeskedés nélkül hozzákapcsolta mindegyik személynévmási alakhoz. Más vélemény szerint a személynévmásoknak sem translativusa sem abessivusa nincs.

3. Az Abl. névutós változata az én gyűjtésemben csakis személyragos formában jelenik meg: *maniŋktəm*, *nüŋniŋkte*, *liŋwniŋktiɩ*, *minniŋktimən*, *ninniŋktin*, *linniŋktin*, *məŋniŋktiɩ*, *nəŋniŋktin*, *ləŋniŋktiɩ*. Ugyanezeket az alakokat jegyezte fel a századfordulón a Jugan mentén Paasonen is (Paasonen–Vértes 1965:81). Honti adatközlője kérdésemre válaszolva elmondta, hogy ő is ismeri a személyragos alakokat, de hozzátette az abl. ragot is: *ma niŋktemi*, *nüŋ niŋkteni*, *liŋw niŋktiɩ*. Szerinte a személyragos alak a legkonkrétabb, a legpontosabban utal a cselekvés kiinduló pontjára (*liŋw maniŋktəm nipək wəj* ‘ő elvett tőlem egy papírt’), a személyrag nélküli tágabb helyre utal (*ma ləŋniŋti jülam* ‘én tőlük jövök’), a puszta *-i* ragos alak pedig a legelvontabb (*mantemi tiwəm moqət* ‘tőlem származott fiak’). Az egyik Tra. adatközlő szerint *-i* ragot nem lehet személynévmáshoz fűzni, ehelyett ő az *iwəɩ* névutót ajánlja, mely kétféle módon kapcsolódhat a névmáshoz: névutóként a nominativusi tőhöz (*ma iwəɩtemi*) és némileg agglutinálódott formában a dativusi alakhoz (*mantem iwəɩ*). A *pəɩ-* ‘fél’ ige vonzata szerinte személynévmás esetében: *ma liŋw iwəɩtiɩ pəɩlam* ‘félek tőle’, főnév esetében *-i*: *öwər küərəp öti pəɩlam* ‘a farkastól félek’.

4. A Loc. rag a nominativusi tőhöz járul, s gyakoriak a hangzókieséses és hangátvetéses alakok: *man*, *nüŋən*, *liŋwən*, *minən*, *ninən*, *linən*, *məŋən*, *nəŋən*, *ləŋən*. A Loc. ragos alakok főleg passzív szerkezetekben fordulnak elő: *liŋwnə min oŋjətojmən* ‘ő megtalált minket, tkp.: általa mi ketten megtaláltattunk’.

5. Dat.-Lat. értelemben használatos a Dat., Lat. és az Appr. esetrag. A *jast-* ‘mond’ ige vonzataként mindhárom eset előfordul: *liwwati ~ liwwata ~ liwwatinam ~ liwwatiλnam jastλ* ‘mondja neki’, közülük leggyakoribb az Appr. eset. Az Appr. eset ragja a nominativusi tőhöz is járulhat: *kosət liwwanam lejλλət* ‘a csillagok rá néznek’, ‘hozzá’ jelentésben névutós szerkezetet használnak: *ma liww kuṭiḡλnam mājəγa mənλəm* ‘vendégségbe megyek hozzá’.

6. Instr. használatára kevés példám van, mivel sem célhatározó, sem közvetett tárgy esetében nem fordulhat elő Instr. ragos személynévmás. Egyes igék vagy névutók vonzata lehet Instr., de az én adatom eltér a fenti táblázatbelitől: *newrəm niḡatiγat λawλəγsλ* ‘a gyerek vár téged’. A Trj. adatok szerint (Karjalainen–Vértes 1964: 240–241.) mind a kilenc személyes névmásnak van Instr. esete, de ma csak az Sg. 1.2. névmások Instr.-ával lehet találkozni.

7. Nyomatékosítás céljából a személynévmásokat megkettőzhetik és *-(n)ə* elemmel bővítik: *man* ‘én magam’, *liwwə* ‘ő maga’, *λin-λinə* ‘ők ketten maguk’. Mivel a birtokos jelző jelöletlen, a birtokos szerkezetekben a személynévmás alapalakja szerepel, tehát nincs külön birtokos névmás: *ma paγam* ‘az én fiam’, *məḡ weliləwnat* ‘a mi rénjeinkkel’.

3.1.6.2. Mutató névmások

A mai szurguti mutató névmások is beillenek abba a rendszerbe, melyet Honti László Trj. adatok alapján felállított (1988:184 és 1993:307)

	<i>tem</i>	<i>temi</i>	<i>təm</i>	<i>təmi</i>	<i>tī</i>	<i>tūt</i>	<i>tú</i>	<i>tút</i>
konkrét/látható	+	+	+	+	–	–	–	–
távoli	–	–	+	+	–	–	+	+
jelzőként	+	–	+	–	+	–	+	–

A mutató névmásnak egyszerű determináló funkciója is lehet, mint a magyar határozott névelőnek: *tú iki, tú imi* ‘az apó, az anyó’. Sőt, bizonyos esetekben az *əj* ‘egy’ és a *tú* ‘az’ szavaknak a magyar határozatlan és határozott névelőkkel azonos használatával találkozunk: *panə tú mənλən, mənλən, təm əj kəta jəwətλən. tú kəta panə jəḡə λəḡa* ‘És ahogy mész, mész, akkor egy házhoz érkezel. Abba a házba pedig menj be.’

A nem jelzői funkciójú névmások névszói toldalékokat is felvehetnek, különösen akkor, amikor pronominalizáció történik a mondatban: *ma tūtγλam kənčə kim əntem* ‘nem tudom megkeresni őket, tkp.: azaimat (Du) megkereső képességem nincs’, *tútλnat tənə itpə wəλλ* (tkp. azával) ‘így tovább él’.

A *temi* névmás a mondat élén az egész mondatra vonatkozhat, ‘hát, íme’ jelentésben: *temi əj imi jəḡən əməsλ* ‘íme, egy asszony ül bent’, *temi kemən əjnam jəḡə kətλ* ‘hát kint mindenütt világos van’. Még a mondat végére is kerülhet a *temi* névmás: *kuntintə kətλ temi* ‘már régen világos van (íme)’. Ebben a mondat hangsúlyt irányító funkcióban mélyhangú párja a *təm* ‘akkor’: *təm tī məḡk ikinə kəλnam əntə tuλəjəm* ‘akkor az erdei szellem nem pusztít el’, *tutenat kem karimta, təm pan jūwa* ‘azzal fordulj ki, és akkor gyere’.

A névmásokkal azonos hangalakú *tī, tú, tə*, nyomatékosító partikulákkal gyakran lehet találkozni az élő beszédben, töltelékelemként vagy a szöveg tagolását megkönnyítő funkcióban: *ja tət təḡa tú iminə...*, *panə tú tī, tú iminə* ‘(hozzávetőlegesen:) és hát akkor az anyó...’ Ige előtt a *tə* partikula igekötőként viselkedik, az ige jelentését befejezetté teszi: *ənλ kūrpiḡən tī səwəreλem* ‘levágom a nagylábujjad’.

3.1.6.3. Kérdő és vonatkozó névmások

A leggyakoribbak: *ḵōjayi* ‘ki, aki’, *mūwəli* ‘mi, ami’, *mətə* ‘melyik, amelyik’, *mūw sir* ‘milyen’, *mūk kim* ‘hány’.

Határozatlan névmás: *mətali* ‘valaki’, *mətəli* ‘valami, valamilyen’ *məta ḵāntək ḵo* ‘valamilyen ember’.

Az ‘egyik...másik’ névmáspár kifejezésére a *pa...pa* partikula használatos: *pa āntəp jəmsi ḵāt pāləka ḵātəltəlləllə*, *pa āntəp pəyi ḵāt pāləka* ‘egyik bölcsöt a ház jobbfelébe hordja, másik bölcsöt a bal félbe’.

Ha nem párban szerepel a névmás, akkor az *əj* ‘egy’ számnév birtokos személyragos alakja szerepel ‘egyik(e)’ vagy ‘másik(a)’ jelentésben, esetleg megtoldva a *ḵo* ‘férfi’ vagy a *ne* ‘nő’ főnévvel a nem jelölésére: *əjəḵ ḵəta jǎḵə t’ə āt* ‘az egyik házában megjelent’, *əj niḵəla nəḵ əntə jastətəḡ* ‘a másiknak semmit sem szolt’, *əj ḵujmən* ‘egyikünk’.

3.1.6.4. Egyéb névmások

Általános névmás: *əjnam*, *inam* ‘mind, mindegyik’, *kačəḵ* ‘minden’.

Tulajdonképpen tagadó névmások a szurguti nyelvjárásban nincsenek, de a *-pə* nyomatékosító partikula a tagadó mondatban a névmásokhoz is kapcsolódhat: *əj-mətali-pə əntem* ‘senki sincs’.

3.2. Igék

3.2.1. Igetövek

A névszókhoz hasonlóan az igék is általában egytövéek, magánhangzóra és mássalhangzóra egyaránt végződhetnek. Tőalternációt egyetlen igecsoportnál figyelhetünk meg. Ezek az igék egyszótagosak, s magánhangzós és mássalhangzós tövük van: *jə-*, *jəḡ-* ‘vállik vmivé’, *jū-*, *jūw-* ‘jön’, *li-*, *liw-* ‘eszik’, *mə-*, *məj-* ‘ad’, *ni-*, *niw-* ‘látszik’, *tu-*, *tuw-* ‘hoz’, *wə-*, *wəj-* ‘vesz’, *wu-*, *wuj-* ‘tud, lát’.

3.2.2. Igeragozás

A szurguti osztják igéket aktív és passzív igenemben, jelen és múlt időben, egyes, kettes és többes számban, első második és harmadik személyben, jelentő módban lehet ragozni. A felszólító mód ragozása hiányos, a többi módot egyéb eszközökkel fejezik ki. Az igei személyrag utal az ige tárgyának meglétére vagy hiányára, határozott vagy határozatlan voltára (alanyi és tárgyaz ragozás). A határozott tárgy száma is kifejezésre jut az igei személyragon. A toldalékok kapcsolódási sorrendje: tő + időjel + tárgyra vagy igenemre utaló elem + személyrag. A jelen idő jele *-ə*, a múlt idő jelöletlen. A passzívum képzője *-əj-*, a passzív ragozású paradigmában ennek változataival találkozhatunk. A tárgyaz ragozásban az egyes számú tárgynak nincs jele, a kettes szám jele a *-ḡəḵ-*, a többes számé a *-lə-*. Felszólító mód csak aktív, jelen idejű paradigmában, a második személyekben van: Sg.2.: *-ə/e*, Du.2.: *-ətən~ittən*, Pl.2.: *-ətəḡ~itəḡ*.

Példák a ragozásra: *pǎn-* ‘tesz, helyez’

3.2.2.1. Alanyi ragozás

	Jelen idő	Múlt idő	Felszólító mód
Sg.1.	<i>pǎnλəm</i>	<i>pǎnəm</i>	
2.	<i>pǎnλən</i>	<i>pǎnən</i>	<i>pǎna</i>
3.	<i>pǎnəλ</i>	<i>pǎn</i>	
Du.1.	<i>pǎnλəmən</i>	<i>pǎnmən</i>	
2.	<i>pǎnλəttən</i>	<i>pǎntən</i>	<i>pǎnittən</i>
3.	<i>pǎnλəγən</i>	<i>pǎnγən</i>	
Pl.1.	<i>pǎnλəw</i>	<i>pǎnəw</i>	
2.	<i>pǎnλətəγ</i>	<i>pǎntəγ</i>	<i>pǎnitəγ</i>
3.	<i>pǎnλət</i>	<i>pǎnət</i>	

Megjegyzések:

1. Egyes igéknél a múlt idejű Sg.3. alakban a végződés *-əγ*: *jast+əγ* ‘mondott’, *nǒməks+əγ* ‘gondolt’, *wikət+əγ* ‘felkiáltott’.
2. A többi osztják nyelvjárásból ismert *-s* múltidőjel csak szórványosan, bizonyos kifejezésekben fordul elő, leginkább az Ag. tájszólásban. Az időjárással kapcsolatos egyszemélyű igék múlt ideje Ag. *jǒməs* ‘esett’, *nǐrəγtəs* ‘vihár volt’, Tra. J. P. *jǒm*, *nǐrəγtəγ* ‘ua’. A Tra. és az Ag. tájszólásban a ‘megy’ ige *-s* jeles alakja jövőre utaló, enyhe felszólító értelmű: *ja*, *ma mənsəm* ‘na, én elmentem (akkor mondom, amikor éppen indulni akarok)’, *mənsi* ‘menjünk (PassPrt3Sg)’. Az *s-* időjelet a szurguti nyelvérzék általában archaikusnak tartja, folklore szövegekbe illőnek érzi.
3. A felszólító mód kifejezése a 3. személyben a *λǐwə* ‘hadd’ segítségével, körülírással történik: *imiλən λǐwə jǎrnas wǎrλət* ‘feleségeitek inget készítsenek’. Elvétve lehet találkozni 3Sg felszólító módú alakokkal: *kǐč mǐwəli wǎlijat*, *λǎηλəm jǎkə* ‘bárki is legyen, bemegyek’. Egyes családtagok, akik közvetlenül nem szólíthatják meg egymást, a 3Sg imperativust használják: *mant čajat pǎnijat* ‘nekem teát töltsön’. A *-jat* végződés a századeleji feljegyzésekben (Karjalainen–Vértes 1964: 270-271, Paasonen–Vértes 1965: 90) még a felszólító paradigma része, ma már csak megőrzött régiségként fordul elő.

3.2.2.2. *Passzív igeragozás:*

	Jelen idő	Múlt idő
Sg.1.	<i>pǎnλojəm</i>	<i>pǎnojəm</i>
2.	<i>pǎnλo</i>	<i>pǎno</i>
3.	<i>pǎnλi</i>	<i>pǎni</i>
Du.1.	<i>pǎnλojmən</i>	<i>pǎnojmən</i>
2.	<i>pǎnλottən</i>	<i>pǎnojtən</i>
3.	<i>pǎnλiyən</i>	<i>pǎniyən</i>
Pl.1.	<i>pǎnλojəw</i>	<i>pǎnojəw</i>
2.	<i>pǎnλotəγ</i>	<i>pǎnotəγ</i>
3.	<i>pǎnλat</i>	<i>pǎnat</i>

Megjegyzések

1. A passzív igenemnek ma már csak jelentő módú ragozása van, de a felszólítás körülírással lehetséges: *κῶλαγαία λῦω jǎrnasat wǎrλojəm* ‘holnapra nekem inget csináljanak, tkp.: én inggel hadd csináltatok’. A passzív felszólító mód kifejezhető ParticPerf+Px+mosat szerkezettel is: *mǎtpəsəη wǎjəkkə tiwma mosat* ‘fáradékony állatként szüless meg’.

2. A mondatban a passzív igék nemcsak akkor fordulnak elő, amikor az ágens ismeretlen, pl. *(nűη) κολαῖμ τᾱγινᾶ wiyiλλo* ‘három helyen kiáltanak neked’, *jǎηkət nǎpətλat* ‘jégdarabok vitetnek’. Gyakoribb az az eset, amikor a passzívum éppen az ágens kiemelését szolgálja, ugyanis a passzív ige ágense Loc. raggal jelölt: *mǎηk ikinᾶ əntə tōηəmti* ‘az erdei szellem nem értette’. A passzív szerkezetben a logikai tárgy Instr. esetbe kerül: *tú iminᾶ ᾶtᾶ τᾱγijət wǎri* ‘az anyó fekvő helyet készített’. Ha az igének direkt és közvetett tárgya is van, a direkt tárgy lesz a passzív ige alanya, a közvetett tárgy Instr. esetbe kerül: *tétopiλnᾶ litotat uč λipti* ‘nagyénje étellel-mivel etette (öt)’. Ha az igének az európai mondatszerkesztés szerint tárgyi és részeshatározói bővítménye van, a tárgy kerül Instr. esetbe, s a részeshatározó lesz a passzív ige alanya: *tōrəm kǎn jəγənnᾶ müw jəm jasəηət jasto?* ‘égi uralkodó atyád mi jó szót mondott (neked)?’ Intranszítív igéket is lehet passzívan ragozni (mint a többi osztják nyelvjárásban), itt is az ágens kiemelése a cél: *κῶjəγəmnᾶ jōwətλojəm?* ‘ki jön hozzám, tkp. kim által érkeztetem’.

3.2.2.3. Tárgyas igeragozás:

Egyes, kettes és többes számú tárgy esetén

pän- tesz, helyez

Obj.Sg.	Obj.Du.	Obj.Pl.	
Jelen idő			
Sg.1.	<i>pänlem</i>	<i>pänləgəlam</i>	<i>pänləlam</i>
2.	<i>pänle</i>	<i>pänləgəla</i>	<i>pänləla</i>
3.	<i>pänlətəg</i>	<i>pänləgəl</i>	<i>pänləl</i>
Du.1.	<i>pänlətemən</i>	<i>pänləgəlamən</i>	<i>pänlələməən</i>
2.	<i>pänləttən</i>	<i>pänləgələən</i>	<i>pänlələən</i>
3.	<i>pänləttən</i>	<i>pänləgələən</i>	<i>pänlələən</i>
Pl.1.	<i>pänlətəw</i>	<i>pänləgələw</i>	<i>pänlələw</i>
2.	<i>pänləttən</i>	<i>pänləgələən</i>	<i>pänlələən</i>
3.	<i>pänlił</i>	<i>pänləgələł</i>	<i>pänlələł</i>

Felszólító mód

Sg.2.	<i>päne</i>	<i>pänyəla</i>	<i>pänəla</i>
Du.2.	<i>pänittən</i>	<i>pänyələən</i>	<i>pänələən</i>
Pl.2.	<i>pänitəg</i>	<i>pänyələən</i>	<i>pänələən</i>

Múlt idő

Sg.1.	<i>pänem</i>	<i>pänyəlam</i>	<i>pänlam</i>
2.	<i>päne</i>	<i>pänyəla</i>	<i>pänla</i>
3.	<i>päntəg</i>	<i>pänyəł</i>	<i>pänł</i>
Du.1.	<i>päntəmən</i>	<i>pänyələməən</i>	<i>pänləməən</i>
2.	<i>pänəttən</i>	<i>pänyələən</i>	<i>päniləən</i>
3.	<i>pänəttən</i>	<i>pänyələən</i>	<i>pänləən</i>
Pl. 1.	<i>päntəw</i>	<i>pänyələw</i>	<i>pänləw</i>
2.	<i>pänəttən</i>	<i>pänyələən</i>	<i>päniləən</i>
3.	<i>pänil</i>	<i>pänyələł</i>	<i>pänləł</i>

A tárgyas ragozás használata

Csak a tranzitív igéknek van tárgyas ragozásuk. Tárgyas ragozást akkor lehet használni, ha az ige tárgya határozott. Ha a határozott tárgy nincs jelen a mondatban, a tárgyas ragozás kötelező, mivel akkor egyedül az igei személyrag utal a tárgyra: *tí tuwtəg*, *tuwtəg* ‘így vitte, vitte [azt]’, *katəllə kuntə – nüh niŋe* ‘ha elkapod [őt], a te feleséged’. Egyébként határozott tárgynak számít a mutató névmás, s az azzal alkotott jelzős szerkezet, és a birtokos személyjelölővel ellátott névszó: *tú suntukəl kuŋəla uməttəg* ‘azt a ládáját maga mellé helyezte’, *kūra nõk wəje* ‘vedd el a lábad’. A kontextusból is következhet, hogy a tárgy határozott, ilyenkor egyedül az igei személyrag utal határozott voltára: *kuwər pətə lüwati pamtətəg* ‘tenyer[ét] neki mutatta’. Ha a főmondatot tárgyi mellékmondat követi, az igei állítmányt szintén tárgyasán kell ragozni: *köŋnat pamilətəg*, *müw löwatəg jəg* ‘kezével mutatta, milyen nagy lett’. Tárgyas ragozáskor a tárgy száma az igeen is megjelenik: *səmtəla ilə moŋətəla* ‘két szemed megtörölted’.

3.3. Igenevek, igeneves szerkezetek

A melléknévi igenevek, a feltételes és a fosztóképzős igenevek toldalékolhatók, a hozzájuk kapcsolódó személyjelölő elemek utalnak a cselekvéshordozó számára és személyére. Határozóragok és névutók is járulhatnak hozzájuk, ilyenkor mellékmondatot helyettesítenek. A főnévi és a határozói igenév (infinitivus és gerundium) tovább nem toldalékolható, személyvonatkozása nincs, az igenév cselekvéshordozója megegyezik a főige alanyával.

Az igenevekhez járuló személyjelölő elemek alakilag szoros kapcsolatban vannak a birtokos személyragokkal:

	Sg.	Du.	Pl.
1.	-am	-əmən/-amən	-aw
2.	-an/-a	-in	-in
3.	-aλ	-in	-λ

3.3.1. Folyamatos melléknévi igenév (*participium praesens*)

Képzője: *-tə*. Személyjelölő elem előtt a tövégi magánhangzó kiesik: *məntə ne* ‘menő nő’, *məntaλ* ‘menése közben’. A mondatban a puszta igenév a leggyakrabban jelző. Inkább aktív értelmű, tárgyi bővítménnyel: *arəy tutə ʁo* ‘ének hozó ember’, vagy határozói bővítménnyel: *jəʁən wəʁtə kičəλ əntem* ‘nem akar otthon élni, tkp.: otthon élő kívánsága nincs’. Lehet passzív értelmű is, külön alannyal: *jəy wəʁtə wáč* ‘emberek lakta város’. A személyjelölővel ellátott igenév a mondatban lehet alany: *soččaλ seʁəλ* ‘lépése hallatszik’, határozói funkciójú jelzős vagy névutós szerkezet előtagja: *jəʁə jəwəttə λatnə* ‘haza érkeztél idején’. A személyjelölővel és határozóraggal ellátott igenév általában egyidejű időhatározó kifejezésére szolgál: *tú wəʁtinnə* ‘amint így éltek ketten’, *iminə nəʁ rúwəttəλənə* ‘amikor az anyó felébresztette’. Feltételes mondatban is előfordulnak igeneves szerkezetek (vö. 3.5.5. fejezet).

A nyugati osztják nyelvjárásokban ismert a személyjeles melléknévi igenevek verbum finitumként való használata. A keleti osztjákban a beszélt nyelvben ez nem fordul elő, viszont a folklórban igen. A *participium praesens* megfelelő személyjelölővel jelen idejű ígét helyettesíti: *λiλəη sární pəʁnəm ʁata jəʁən λəηmiλətam* ‘élő arany felragyogott házba be lépek’.

3.3.2. Befejezett melléknévi igenév (*participium perfectum*)

Képzője *-(ə)m*, a mondatban a puszta igenév aktív vagy passzív értelmű jelző, *wəntə jűwəm jəy* ‘erdőbe jött emberek’, *nűη nuCEžηnam kəttə-kűrat wəjəm suntuke* ‘saját kezdeddel-lábaddal elvett ládád’. A személyjelölő elemmel bővült igenév lehet alany: *λita jəymam seʁəλ* ‘megéheztem, tkp. éhessé válásom hallatszik’, vagy tárgy: *jəλ tőrəm mənmam əntə wujəm* ‘alsó világba mentemet nem láttam’ vagy időhatározó: *wəle tűwtəηkə jəyən tí jəηkiλəma* ‘vajon szerezted tüzet ott jártod[ban]’. Határozóraggal vagy névutóval idő- és módhatározói viszonyokat fejez ki: *os sarnam mənməλənə* ‘tovább mentekor’, *jəʁə λəηmala* ‘miután belépett’, *əλintməλ λatnə* ‘amikor lefeküdt’, *liwməλ-jeńíməλ pիրնə* ‘miután evett-ivott, tkp. ette-itta után’, *os jektəyə λəjyəmila kimnə* ‘amikor ismét táncolni kezdtek’, *ma tem jűwətam mərrə* ‘ide jöttem ideje alatt’, *tú iminə partməλ səyit* ‘az anyó útmutatása szerint’.

A folklór szövegekben találunk példát a participium perfektum igesülésére is. Állítmányként múlt idejű ige helyett áll: *sjsəŋ wājəγ kōγ jəm sjsəλ... lūw tī jōγtīλəməλ* ‘szívós állat hosszú jó szívóssága, ő ím megérkezett’.

Az ‘úgy tűnik’ modális tartalom kifejezésére is igeneves szerkezet használatos: *imi kuntintə kiλməλ tāyi* ‘úgy látszik, az anyó már régen felkelt’.

3.3.3. Tagadó igenév

Képzője azonos az abessivus ragjával. A puszta igenév a mondatban jelző: *atəm lew wujīλλəγ kīλəŋ jōwət* ‘tapasztalatlan (tkp.: rossz világot nem látott) unokaöcséd jött’. Lehet állítmány névszói része is: *jākən wāłtə kičəλ-pə wāλλəγ jəγ* ‘nem akart otthon élni, tkp. otthon élő kívánsága valótlan lett’. Személyjelölővel és Loc. raggal ellátott alakja utóidejű időhatározó: *tī mənəγəλənə* ‘mielőtt elment’.

3.3.4. Feltételes igenév

Képzője *-η-*, személyjelölővel együtt a feltételes mellékmondatban fordul elő, de míg a VVj. nyelvjárásban gyakran, a szurgutiban csak elvétve jelenik meg: *māntem mētaləkkə jēkŋə, jēγə! əntə jēkŋə, əλ jēγə!* ‘ha számomra valamivé leszel, légy, ha nem leszel, ne légy’ (Honti 1978:132). A szurguti beszélt nyelvben az igenevet a *kuntə* ‘ha’ kötőszós szerkezet váltotta fel (vö. 3.5.5.). A folklórban a bálványszellemek énekeiben megmaradt, s használata arra utal, hogy az események egy másik valóságban történnek, mint például a Kazimi istennő énekében: *atīλ jəγpəγlem wāłəŋ* ‘egyetlen öcsém van, tkp.: lenne’.

3.3.5. Főnévi igenév (infinitivus)

Képzője a *-ta(γə)*, melynek második szótagja valószínűleg translativusi eredetű. Egyéb toldalékokat nem vesz föl. A mondatban lehet alany: *atīλnam atəm wāłtaγə* ‘egyedül rossz élni’, szükségességet kifejező állítmány: *temi tākə əłə wāłtə kātəλənə litəγə* ‘ezt bizony hétköznapon [kell] enni’, tárgy: *kəmmam məntəγə kūč jəγ* ‘kifelé menni amint kezdett’, és célhatározó: *mənəλəm pupi kənččəγə* ‘megyek a medvét keresni’.

3.3.6. Határozói igenév (gerundium)

Képzője: *-min*, mely lezárja a szó végét, a szó tovább nem toldalékolható. A mondatban a leggyakrabban módhatározó: *jismīn mənəλ* ‘sírva megy’, *tōm pajləγ λ’ewitmin-pitmin wōłəŋ* ‘ott nagyon veszekedve-haragudva éltek ketten’, ritkábban állapotározó: *jiməλmin jākə λəŋə* ‘elfedett arccal lép be’.

3.4. Egyéb szófajok

3.4.1. Névtók

A névtók főnevekhez, névmásokhoz (ritkán számnevekhez) és melléknévi ige-
nevekhez járulva az esetragokhoz hasonlóan hely-, idő- és egyéb határozói viszonyok
árnyaltabb kifejezésére szolgálnak. Ha személyes névmás után állnak, akkor a névtó birtokos
személyragot is felvesz. Ha a névtó eredetileg ragozott főnév volt, kialakulhatnak azonos
töví névtócsoportok. Ezek általában helyet, irányt jelölnek, és az irányhármasságnak
megfelelően hol, honnan, hová kérdésre válaszolnak.

owti- ‘vminek a felszínén, -re, -ről’: *ǎwǎl owtinǎ* ‘a szán tetején, szánon’, *ǎǎpǎŋ wǎnč owtija*
‘a tornác tetejére’, *ker owtiji* ‘a kályháról’

surǎ- ‘vmi mellett, mellől, mellé’: *ǎwǎl suriji* ‘szánról, szán mellől’, *surǎja* ‘mellé’, *surǎnǎ*
‘mellett’

ǎǎnǎŋǎ ‘-nál, mellett’: *owpi ǎǎnǎŋǎ* ‘az ajtó mellett’, *ǎǎt ǎǎnǎŋǎ* ‘ház mellé, házhoz’
uǎnǎŋǎ ‘mellé’: *ǎsǎm uǎnǎŋǎ imte* ‘tedd a párna mellé’

ǎǎtǎŋ- ‘-nál, mellett; -hoz, mellé’: *ǎnǎl opiw ǎǎtǎŋǎ* ‘nénénknél’, *mǎŋ ǎǎtǎŋiwǎnǎ* ‘nálunk’,
ǎǎk ǎǎtǎŋǎ ‘nála’, *ǎǎtǎŋǎ umǎttǎŋ* ‘maga mellé tette’

saj- ‘vmi mögött, mögé, mögül’: *juŋ saja ~ sajǎnǎ ~ saji* ‘fa mögött, mögé, mögül’

sajpi- ‘vmi mögött, mögé, mögül’: *juŋ sajpija* ‘fa mögé’

ǎǎpi- ‘vmi alatt, alá, alól’: *pǎsan ǎǎpinǎ* ‘asztal alatt’, *rǎp ǎǎpija* ‘hegy alá’, *rǎp ǎǎpiji* ‘hegy
alól’

ǎǎpi: *ǎǎpinǎ, ǎǎpiǎt* ‘előtt, elől’

ǎǎppi- ‘vmi belsejében, -be, -ből’: *ǎǎt ǎǎppiǎnǎ* ‘a házban’

ǎnt- ‘vmi belsejében, -be’: *wǎnt ǎnt[t]ǎnǎ* ‘erdőben’, *juŋ ǎnt[t]ǎnam* ‘erdőbe’, *ǎntǎnǎ*
‘magában’.

Egyéb helyhatározó viszonyok:

niŋktǎ- ‘-tól’ (csak személynévmással): *ǎǎw niŋktiǎ* ‘tőle’

ǎǎwit ‘hosszat, mentén’: *tú lek ǎǎwit mǎna* ‘azon az úton menj’, *ǎǎlǎŋ jǎŋi ǎǎwǎt* ‘halas
folyócska mentén’

uǎti ‘át, keresztül’: *as uǎti* ‘az Obon át’

ǎǎt- ‘között’: *nǎŋ mǎta ǎǎtinnǎ* ‘ti egymás között’

Vannak olyan névtók, melyek hely- és időhatározóként egyaránt szolgálnak:

mǎčǎ- ‘ig’: *tǎrǎm wǎŋ mǎčǎ* ‘az éig’, *jiǎp ǎǎnt’ pitti pǎtǎ mǎčǎ* ‘az első hóig’

pǎjǎnǎ ‘után’: *ǎǎnt’ pitti pǎjǎnǎ* ‘hóesés után’, *tú pǎjǎnǎ* ‘azután’, *tǎrǎmǎl pǎjǎnǎ* ‘halála után’,
ǎiwǎmǎl-jǎnt’ǎmǎl pǎjǎnǎ ‘miután ettek-ittak’, *wǎlit pǎjǎ* ‘a rének nyomában’

iwǎl ‘-ból, óta, közben’: *ǎǎl ǎǎlǎk iwǎl* ‘fél fenyőfából’, *ǎmsiǎlǎtam iwǎl* ‘ülésem közben’

Tisztán időhatározói névutók:

mǎrə ‘idején, ideig’: *tǔlǎγ mǎrə* ‘télen, tél idején’, *tem jǔwmam mǎrə* ‘mióta jöttem’, *lapət at-ḵātǎl mǎrə* ‘hét nap és hét éjjel’
latnə ‘idején, időben, -kor’: *əj mətə latnə* ‘egyszer’, *jǎḵə lǎḡmǎl latnə* ‘amikor belépett’

Módhatározói névutók:

sǎγət ‘módjára, szerint’: *tǔl sǎγət* ‘aszerint’, *tú iminə partmǎl sǎγət* ‘ahogyan az anyó parancsolta’, *ruʼ sǎγət* ‘oroszul’, *ma məntam sǎγət* ‘ahogyan én megyek’
ur- ‘módon’: *mətə urnam* ‘valahogyan’
iti ‘-ként, módjára, mint’: *tǔrəm iti əj atil* ‘egyedül, mint az ég’, *ənəl pǎləḵ ḵǎntəγ jǎγ iti* ‘mint a hantik többsége’

Ok- és célhatározó:

pətan ‘miatt, végett’: *əḵǎltǎγǎltə pətan* ‘a tanulásért’, *nǔḡ pətəγə* ‘miattad’
kiča ‘-ért, -nak, számára’: *ma kičəγəm* ‘számomra’, *lǔḡ kiča* ‘nyárra’, *ḡewrəmət kiča* ‘gyermekeknek’

Társhatározó:

jǔt- ‘együtt, -val’: *ma jǔtam* ‘velem’, *nin jǔtin* ‘kettőtökkel’

Egyéb határozók:

kińtǎ ‘-nál, hasonlító névutó’: *ma kińtǎγəm wǔw* ‘nálam erősebb’, *sarpiγə kińtǎ jəm niḡkə jǎl* ‘a korábbinál egészségesebb lett’
ǔrək- ‘felül, kívül’: *ma ǔrkam ~ ma ǔrəkkam* ‘rajtam kívül’, *jəḡ ǔrəkkə əj* ‘tizenegy’
jǔkan- ‘helyett, -ért’: *ǎwin jǔkani* ‘lányodért’, *ḡol jǔkanat* ‘az orra helyett’
ilati ‘-ról’: *mǔw ilati* ‘miről’

3.4.2. Határozószók

Mutató névmási határozószók:

təγnam ‘ide’, *tǔwnam* ‘oda’, *tət* ‘itt’, *tǔt* ‘ott’ (állítmányi helyzetben: *tətti* ‘itt van’, *tǔtti* ‘ott van’, *təttiit* ‘itt vannak’), *télilǎtə*, *télǎtə* ‘innen’, *tǔl sǎγit* ‘onnan’, *tənə* ‘így’, *tǔwənə* ‘úgy’, *tǎkim* ‘ennyire’, *túkim* ‘annyira’, *pə sǔḡnam pə* ‘erre-arra’

Kérdő névmási határozószók:

mǔwat ‘miért’, *mǔw tǎγi* ‘hogyan, miért’, *mǔw urnə* ‘hogyan, mi módon’
ḵǔti ‘hol’, *ḵǔlǎnam* ‘hova’, *ḵǔl sǎγit*, *ḵǔl tǎ* ‘honnan’, *ḵǔlǎnə* ‘hogyan’, *ḵuntə* ‘mikor’, *ḵǔlǎt* ‘valahova’, *ḵǔlǎtti(nam)* ‘valahova’, *ḵǔlǎttinə* ‘valahol’

A határozatlan névmásból alakult határozószók:

məta təyinə ‘valahol’, *məta səjnam* ‘valahova’, *məta səyit* ‘valahonnan’, *məta urnə* ‘valahogyan’

Adverbiális tövű határozószók:

ilən ‘elől’, *ilnam* ‘tovább, előre’, *iləta* ‘előlről’

ilən ‘lent’ *ilnam* ‘lefelé’, *iləta* ‘lentről’

kemən ‘kint’, *kemnam* ‘kifelé’, *keməta* ‘kintről’

nomən ‘felül’, *nəknam* ‘fölfelé’, *noməta* ‘felülről’

pirən ‘hátsul’, *pəryinam* ‘visszafelé’, *pirəta* ‘hátsulról’

jəḳən ‘bent’, *jəḳenam* ‘haza(felé), be(felé)’

măčyə ‘egyenesen tovább’, *səryə* ‘gyorsan’, *sarəta* ‘elől’,

it ‘most’, *itpə* ‘tovább, még most is’, *jəmmam* ‘hiába’

wičə ‘mindig’, *munt* ‘korábban’, *čəmə* ‘váratlanul, hirtelen’

3.4.3. Igekötők

Az igekötők általában a határozószók lerövidült alakjai. Elsődleges jelentésük az irányjelölés, de kialakult az igekötő perfektiváló funkciója is. Szórendi helye az ige előtt van.

təy(ə) ‘ide’: *təyə wiyittən* ‘ide hívjátok’, *təyə jūwa* ‘ide gyere’

təw(ə) ‘oda’: *təwə wuyi* ‘oda hívták’, *təḳ kōrəy* ‘oda esett’, *təwə əsələ* ‘otthagyt’

il(ə) ‘el’: *ilə morəjələ* ‘eltörik’, *ilə əsələ* ‘elenged’, *səm jəḳələ ilə moḳəttəy* ‘könnyét letörülte’

il(ə) ‘le’: *ilə jmələ* ‘leült’, *ma il əlintələm* ‘lefekszem’, *ilə wələ* ‘megöl’,

ilə ḳulməyətələm ‘meghálok’, *ilə čewijəmələ latnə* ‘amikor eltemették’

nəḳ ‘fel’: *nəḳ kil* ‘felkelt’, *nəḳ jmələ* ‘felült’, *nəḳ wəji* ‘felvétetett’, *nəḳ lələ* ‘megesz’, *nəḳ kənčiyələ* ‘keresd meg őket’, *nəḳ sur* ‘megszáradt’, *nəḳ jəntəḳsəyələ* ‘varrd meg őket’

kem(ə) ‘ki’: *kemə nūrəyətələt* ‘kifutnak’, *kemnam məntayə küč jəy* ‘amint kimenni kezdett’ *kem ḳijə* ‘maradj kint’

jəḳə(nam) ‘be, a házba’: *jəḳə ləj* ‘bement’, *jəḳənam məna* ‘menj haza’

nik ‘le a vízhez, a sátorban a női oldal felé’: *jəwən ḳānəjə nik mən* ‘a folyópartra lement’, *nik məwət* ‘(a halfogó csapdát) lemerítette’, *nik sočiləy* ‘a sátorban az ajtó felé ment’, *nik mələm* ‘megfőzöm’

utə ‘a víz felől a partra, a sátorban a bejárattal szemközti (férfi) oldalra’: *utə pitmama* ‘miután a partra jutottam’, *utə jmələ* ‘leült a férfi oldalon’

arəy ‘szét’: *arəy kitələ* ‘szétzavarta’, *owpi arəy tī pəni* ‘az ajtót kitérta’

muyti ‘át, keresztül’: *muyti məni* ‘keresztülment rajta’

nul ‘össze, kölcsönösen’: *nul təyətəy jəḳən* ‘verekedni kezdtek egymással’

A *tə* nyomatékosító partikula gyakran igekötőként viselkedik. Az ige előtt állva a duratív vagy frekventatív jelentést inchoatívává vagy perfektívvé teszi: *mən*, *mən* ‘ment, mendegélt’ de: *tə mən* ‘elment’, *ḳəta jəwət* ‘egy házhoz érkezett’ de: *ḳəta tə jəwət* ‘megérkezett egy házhoz’.

Az igekötő és az ige közé gyakran módosítószó ékelődik be:

kem küč jöwtat, aj mata wār pə antem ‘amint kiértek, semmi sincs’

os kemə antə mənlaŋ ‘még egyszer nem megyünk ki’

jăḳə tī lăŋ ‘amint belépett’

ḳut ḳo jăḳə lăŋət, tăḳa utə atə imlaət ‘hat férfi belépett, szintén leültek a férfiak oldalán’

Az igekötő és a határozószó elkülönítése

E két szófajt nem lehet mindig egyértelműen megkülönböztetni egymástól. Csábítóan tűnik a megoldás, hogy az *ia* ~ *ianam*, *kem* ~ *kemnam*, *jăḳə* ~ *jăḳənam* stb. párokban a testesebb alakot tartsuk határozószónak, de ez a szabály sem mindig érvényesül, hiszen a *kem mən* és a *kemnam mən* kifejezések között nincs olyan nagy különbség. De inkább határozószóval van dolgunk a következő mondatokban:

ńuɫnam májəlatəḡə jăŋḳiləḡəŋ ‘egymáshoz látogatóba járnak’

utnam sočminpə sočmin mən ‘fölfelé lépkedve lépkedvén ment’

Ha elfogadjuk, hogy az igekötő az ige előtt áll, a határozószó mondatbeli helye viszont szabadabb, akkor fentihez hasonló alakok közül azt tarthatjuk határozószónak, amelyik nem az ige előtt áll. Itt is vannak határesetek: a *jăḳənam mənə* és a *mənə jăḳənam* kifejezések nem különbözhetnek annyira egymástól, hogy okunk legyen a szófajokat is elkülöníteni. Vagy a következő mondatban: *lăŋləm panə tetti jăḳə* ‘én bizony bemegyek’. Tarthatjuk-e igekötőnek a *sarnam mən* ‘továbbment’, *pəryinam mən* ‘visszament’ kifejezések határozóit? Ezek a határesetek minden igekötős nyelvben megtalálhatók.

3.4.4. Kötőszók

Az osztjákban, mint a finnugor nyelvekben általában a kötőszók viszonylag későn jelentek meg. Ma is kevés kötőszót használnak, gyakori a kötőszó nélküli mellérendelés és alárendelés. A mellérendelő kötőszók kapcsolatos, ellentétes és választó mondatokban fordulnak elő. Állhatnak a mondat élén, az első szó után, sőt a végén is.

panə ‘és, pedig’: *panə tū mənlaŋ, mənlaŋ, tam əj ḳata jöwətlaŋ. tū ḳata panə jăḳə lăŋə* ‘És ahogy mész, mész, akkor egy házhoz érkezel. Abba a házba pedig menj be.’

panə əj tū likən ḳöwit pəryinam təŋnam jűwa panə ‘és az utad mentén vissza ide gyere pedig’

os ‘és, is’ *os ajpi pəḡəl əjmata ḳora jöwət* ‘és a legkisebb fiú valamilyen mocsárra ért’

ma űrəkkam os wăt măŋi tăjləm ‘rajtam kívül van öt öcsém is’

Az *os* szó eredeti jelentése módosítószóként ‘ismét’, ezért lett alkalmas kötőszói funkcióra. Nem is mindig lehet világosan elkülöníteni egymástól a kettőt:

os iməlləət, os jəmat litəḡə jeńtəḡə jətika, os əj tū sűj os əjpa sűjməḡlələ ‘Ismét leülnek, és amikor enni-inni kezdenek, megint az a hang ismét felhangzik’

a ‘pedig, viszont, de’: *a lűw jăḳə lăŋ* ‘ő pedig belépett’ (< orosz a ‘de’)

műw ‘vagy’: *kit műw ḳoləm war tăjəł* ‘két vagy három rekesztéke van’

ánta...műw ‘vagy (választó mondatban): *ánta ńuɫəł wəjtəḡ műw antə, sarnam tī sočəm* ‘a nyilat vagy kihúzta vagy nem, továbbment’.

Alárendelő kötőszók

Az alárendelés új jelenség az osztják mondatban. Legelőször talán az időhatározói alárendelő mondatok jelentek meg, melyek mellérendelésből alakultak át. A cselekvés egyidejűségére vagy szoros egymásutánosságára a *küč* ‘amint, ahogy’ kötőszó utal, gyakran az igekötő és az ige közé ékelődve:

аләһ нӧк күч вӱрәлӱ, тем мунт кӧҗаҗи литот уч вӱрәнтӱ ‘amint reggel felébredt, hát valaki korábban ételt készített’.

A feltételes mondat kötőszava a ‘mikor’ névmásból alakult, de a szórendi helye megváltozott. Kérdő mondatban az ige előtt áll: *кунтә җӱвәтлән?* ‘mikor jössz?’, feltételes mondatban utána: *җӱвәтлән кунтә* ‘ha jössz...’

A vonatkozó mellékmondatokban a megfelelő vonatkozó (eredetileg kérdő) névmások szerepelnek kötőszóként:

мӱв җәм вӱҗ, сӱрнӱ вӱҗ тӧҗәт, лӱҗән инәм җӱкә талилат ‘ami ezüstjük, aranyuk volt, ők mindent hazavittek’

кӧҗа нулал кӧлӱ кӧрҗәл, панә тү тӱҗинә нә тә вӱҗитӱ ‘akinek a nyila ahova esik, azon a helyen nősüljete’

Bizonyára új, orosz hatásra kialakult mondatszerkezetek az alábbiak, új funkciójú kötőszókkal:

руҗә вӱлта әнтә лӱҗкәләт, тутат ти җӱкәнам мәнәт ‘orosz módon nem szeretnek élni, ezért hazamentek’,

җуҗ әнтнам мәнәт, ти рәтән лӱв җӱкән вӱлта лӱҗкәләт ‘az erdőbe mentek, mert otthon szeretnek élni’

Egy irodalmi nyelvi szövegben az *ӧләһ* ‘bárcsak’ módosítószót célhatározói mellékmondat bevezetésére használja a szerző (vö. 3.4.5.):

тӱвин...тем мӱҗа рӱм панә кӱтә алта рәһрәт... ӧләһ рӱмәлтәтә җӱҗ ‘tavasszal... erre a földre meleget és napot hoznak...hogyan megmelegítsék az embereket.’

E a szóhasználat az orosz чтобы kötőszós szerkezet fordítása.

3.4.5. Módosítószók

Bizonyosságot, bizonytalanságot, érdeklődést kifejezők:

әнта: литә-рә җӱҗән, әнта ‘bizonyára megéheztél’ *әнта кӧлнам тили?* ‘vajon hova húzza?’ *әнта кӧв мән, әнта мӱв ван мән* ‘talán sokáig ment, vagy talán rövid ideig ment’

вәле: вәле мӱвәлинә тәҗә ирҗо ‘ugyan, mi hozott ide téged’ *мәнәтә не вӱсәм вәле* ‘hiszen mennem kell (menő nő vagyok)’

әтә арәт: әтә арәт сарнам мәтә urnам ти вӱлләв ‘mégis valahogyan tovább élünk’, *рәҗинәм тӧм пӱвәтләм, әтә арәт* ‘visszafelé úgyis elejtem’

пар: мӱв кӱнӱтәҗә пар җӱҗ ‘vajon megbetegedett-e’

вәс: вәс кӧти җӱҗ? ‘ugyan mi történt?’

нӱчи (ор. неужели): нӱчи әҗмәтә тӱҗинә кӱнтәк кӧ вӱл ‘talán valahol van ember’

(Bizonytalan) óhajtást:

ӧләһ: җӱкә ӧләһ җӱвтәмтәм! ‘bárcsak hazaérnék!’ *мәтә тӱҗинә ӧләһ мәтә кӱнтәк кӧ ӧҗәтләм* ‘valahol talán valakit találok’

Megengedést:

кӱч: кӱч мӱвәли-рә вӱла, җӱкә лӱҗләм ‘bármilyen is legyen (ott), bemegyek’

Noszogatást:

sar: sar əj niŋəm ʁata ləʁətələəm ‘nosza, meglátogatom a barátnőmet’

Idézést:

məttə: əlinta, məttə ‘feküdj le, aszongya’

Keveslést vagy sokallást:

töp: töp namən, tōwənə wələlə ‘csak elől (az ajtó mellett), ott lakik’ *ʁəntək kōlə ʁələləm, töp-pə əntə nəwəmələm* ‘értek, csak nem beszélek osztjákul’

uše (or. уше): *uše ne wətə kima jəʁtəʁ* ‘már nőszülő korba kerültetek’

əʁə: nəŋ əʁə kemnam ələ nəʁəʁta ‘te még ne szaladj ki’

3.5. Egyéb mondattani kérdések

3.5.1. Egyeztetés

A jelző és a jelzett szó között nincs esetbeli egyeztetés: *ənəl jiməŋ ʁətələtnə* ‘nagy ünnep napokon’. Számnévi jelző esetén többféle egyeztetés lehetséges. A *kat* ‘kettő’ számnév után a jelzett szó is duálisban van: *kat imiŋən* ‘két asszony’, azonban a *kit* ‘két különböző, egy-egy’ számnév után mind az egyes mind a többes szám lehetséges: *kit ʁətnə ~ kit ʁətətnə* ‘két házban’. A kettőnél többet jelentő számnevek után az egyes szám az általános (*ʁələləm pəʁ* ‘három fiú’), de előfordul a többes szám is: *ʁələləm pupit* ‘három medvék’. Az utóbbi szerkezet konkrétabb jelentést hordoz, mint az egyeztetés nélküli.

Az alanyt és az állítmányt számban egyeztetni kell. Két alany esetén az állítmány duálisba kerül: *piʁəŋkəli panə opi wələləʁən* ‘madárka és nővére élnek (ketten)’. Többes számú, vagy többes jelentésű alany esetén az állítmány is többes számba kerül: *ʁəsət nomələta lejələlət* ‘csillagok felülről néznek’, *jəʁ litəʁə jəʁət* ‘a nép enni kezdtek’. Ha az alanyak számnévi jelzője van, az állítmány egyes és többes számban egyaránt lehet: *tōrəm lapət pəʁ wuyi* ‘isten hét fia hívatott’, *lapət wōnt ʁər tōt l’əʁət* ‘hét vadrénbika ott álltak’. A névszói vagy határozói állítmányt is egyeztetni kell számban az alannyal: *məŋ wiʁəŋət* ‘mi szépek (vagyunk)’, *ampət ʁottit?* ‘a kutyák hol (vannak)?’, *wəlīt əntemət* ‘a rének nincsenek’, *kūʁələləm nəŋkənaməŋ* ‘a két lábam fölfelé (állnak)’.

A duálisjel a tulajdonképpen kettes szám jelölésén kívül a mellérendelés kifejezésére is szolgál: *kat imiŋən wələləʁən* ‘két asszony él (nek ketten)’, *kat imiŋən-ikiŋən ələləʁən* ‘egy nő és egy férfi fekszenek (összesen ketten).

3.5.2. Copula

A ‘van, él’ jelentésű létigén kívül határozói vagy névszói állítmány mellett megjelenik a hiányos ragozású *wəʁs-* ‘van’ ige is: *ma nəŋ əwə wōsəm* ‘én a te lányod vagyok’, *ʁōti wōsən?* ‘hol vagy?’, *mən wiʁəŋət wōsəw* ‘mi szépek vagyunk’. A copulának nincsenek harmadik személyű alakjai.

3.5.3. A tagadás

A tagadószók közül az *əntə* mondatrészt tagad, az *ənta* egész mondatot a mondat élén, az *əntem* ‘nincs’ tagadószó pedig állítmányi helyzetben fordul elő: *tōwnam əntə lejələ* ‘oda nem néz’, *ənta, juγ nōw ilə morəjələ* ‘nem, a faág eltörik’, *pa pələka tət əntem* ‘másik fele ott nincs’. Az utóbbi tagadószó számjelet és határozóragot is felvehet: *weləit əntemət* ‘a rének nincsenek’, *əntemə jəγ* ‘meghalt, tkp.: ninccsé vált’. Felszólító módú ige mellett a tiltószó *ał* ‘ne’: *ał pija* ‘ne haragudj’. A tagadó mondatokban gyakran megjelenik a simuló szócska: *ḡəntək ḡo-pə əntə wujələləm* ‘embert nem ismerek’. Lehetségesek olyan tagadó mondatok is, melyekben csak a *-pə* szócska fejezi ki a tagadást: *ḡujələ-pə ləwnam ḡəntə wələ*. ‘nincs férje, tkp.: férje-nem neki házban van’. Ez a szócska gyakran járul névmásokhoz is, kvázi tagadó névmásokat létrehozva: *əj-mətəli-pə əntem* ‘semmi nincs’, *wiči-pə əntə əḡkrəmtələ* ‘soha nem néz oda’ (*wiči* ‘mindig’).

3.5.4. Az igenlés

‘Igen’ jelentésű módosító szó nincs a szurguti osztjákban. Eldöntendő kérdésre úgy adnak pozitív választ, hogy megismétlik a kérdezett mondatrészt: *mənələn? mənələm*. ‘Mész? Megyek.’ Egyetértést ki lehet fejezni a *čəpəḡka, čəjə* ‘valóban’, *tənə, tī* ‘így’ határozószókkal. Folyamatos beszéd közben a hallgató az orosz eredetű *no-no, aha* szócskával biztosítja beszélgetőtársát arról, hogy odafigyel és egyetért. E szavak az igenlő módosítószó funkcióját is betöltik.

3.5.5. A feltételes mondat

A feltételes és az időhatározói alárendelés összefüggését mutatja, hogy a *ḡuntə* ‘ha’ feltételes kötőszó a *ḡuntə* ‘mikor’ kérdőszóból keletkezett. A jelentéskülönbséget a szó mondatbeli helye mutatja. A kérdőszó a mondat elején, a feltételes kötőszó viszont az állítmány után áll: *mətən ḡuntə, əlinta* ‘ha fáradt vagy, feküdj le’, *katələlə ḡuntə – nūḡ niḡe* ‘ha megfogod, a te feleséged’. A feltételes mellékmondatot igenévi szerkezettel is lehet rövidíteni. Ilyenkor a személyjellel ellátott ParticPräs alakhoz *-ka* szócska kapcsolódik: *pəri wərtin-ka* ‘ha lakodalmat rendeztek’, *tam jōwəttan-ka* ‘ha oda érkezel’.

Válogatott bibliográfia

Az osztjakológia 1984 előtti, szinte teljes bibliográfiája megtalálható Honti László chrestomathiájában (Honti 1984: 240–277). Az alábbi irodalomjegyzékben az összefoglaló jellegű nyelvészeti munkákon kívül a szurguti területtel kapcsolatos nyelvészeti, néprajzi, történeti művek valamint a szurguti nyelvjárású szövegek közlések és irodalmi nyelvi kiadványok szerepelnek.

- Ajpin E. 1981: V teni starogo kedra. Na hantyjskom i russkom jazykah. Sverdlovsk.
- Castrén, M. A. 1858: Versuch einer ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichnis. St. Petersburg/Leipzig 1969.
- Csepregi, M. 1978/79: Keleti osztják igeneves szerkezetek. NyK 80: 31–53, 81: 273–300.
- 1993a: Lintunen ja hänen sisarensa. Hantilainen satu Tromaganjoen varrelta. Festschrift für Raija Bartens. MSFOu. 215: 49–52. Helsinki
- 1993b: Az összeférhetetlen egér. (Tromagani osztják mese) In: Hajdú Péter 70 éves. Linguistica Series A/15 59–64. I. Budapest
- 1995a: Die Schriftlichkeit im Ostjakischen – Probleme in der Textherausgabe in der Surguter Mundart des Ostjakischen In: Zur Frage der uralischen Schriftsprachen. Linguistica Series A/17: 135–139. Budapest.
- 1996: Surgutin hantien karhulaulujen kielenpiirteitä. CIFU–8/ IV.: 271–275. Jyväskylä
- 1997a: Adalékok a szurguti osztják rokonságnevek kérdéséhez. MNy 93: 446–451.
- 1997b: Szurguti osztják medveünnepi énekek nyelvi jellemzői. Folia Uralica Debreceniensia 4: 53–59.
- 1997c: Mutatványok a szurguti osztják folklór műfajaiból. In: Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról. Néprajzi Múzeum Budapest: 59–104.
- Futaky, I. 1975: Tungusische Lehnwörter des Ostjakischen. Veröffentlichungen der Societas Uralo–Altaica. Band 10, Wiesbaden.
- Ganschow, G. 1965: Die Verbalbildung im Ostjakischen. Ural–Altaische Bibliothek XIII. Wiesbaden.
- Gulya, J. 1966: Eastern Ostyak Chrestomathy. Uralic and Altaic Series 51. Bloomington: Indiana University.
- Gulya, J. – Sal, É. 1976: Obsko-ugorskije jazyki. In Lytkin, V. I., Majtinskaja, K. E. Rédei, K. (szerk.) Osnovy finno–ugorskogo jazykoznanija. Marijskij, permskie i ugorskije jazyki, Moskva, Nauka: 229–341.
- Honti L. 1977: Beobachtungen über die Laut– und Formenlehre gegenwärtiger Surguter Mundarten der Ostjakischen. ALH 27: 271–286.
- 1978a: Tromagani osztják szövegek. NyK 80: 127–139.
- 1978b: Szurguti osztják szójegyzék. NyK 80: 327–345.
- 1979: Magánhangzó-váltakozás két szurguti osztják nyelvjárásban. NyK 81: 119–123
- 1980: Ostjakin kielen itämurteiden luokittelu. C5IFU VI: 95–100.
- 1982: Geschichte des obugrischen Vokalismus der ersten Silbe. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- 1984: Chrestomathia Ostiacica. Budapest: Tankönyvkiadó.
- 1988: Die ostjakische Sprache, in Sinor, D. (ed) The Uralic Languages, Leiden–New York–Kobenhavn–Köln: EJ. Brill, 172–196.
- 1993: Hantyjskij jazyk. In: Jartseva, V. N. (ed) Jazyki mira, Ural'skie jazyki, Moskva: Nauka, 300–319.
- Honti L. – Rusvai J. 1977: Pimi osztják szövegek. NyK 79: 223–232.
- Karjalainen, K. F. – Toivonen, Y. H. 1948: Ostjakisches Wörterbuch, Lexica Societatis Fenno–Ugricae X/I–II. Helsinki. (KT)

- Karjalainen, K. F. – Vértes, E. 1964: Grammatikalische Aufzeichnungen aus ostjakischen Mundarten. Helsinki, MSFOu 128. Helsinki. (KV)
- Katz, H. 1975: Generative Phonologie und phonologische Sprachbünde des Ostjakischen und Samojedischen. Münchener Universitäts-Schriften. Philologische Fakultät. Finnisch-Ugrische Bibliothek. Band I.
- Kerezsi Á. 1994: Vzgljad na mir hantyjskogo shamana (sjurrealizm i real'nost'). International Conference "Ethnic Traditional Culture and Folk Knowledge" Moscow Institute of Ethnology and Antropology, 59–60.
- 1995a: Osobennosti vostochno-hantyjskogo shamanizma v nashi dni. In: *Narody Sibiri* 2. Moskva: 38–54.
- 1995b: Music Instruments in the Ritual Ceremonies of the Ob-Ugrians. In: *Folk Belief Today*, Tartu: 182–189.
- 1996a: Similarities and Differences in the Eastern-Khantis. In: *Shamanism*, Berlin–New York: 183–199.
- 1996b: Hideg ország varázslói. Magyar nők a sámánok között. Magyar Néprajzi Múzeum. Budapest.
- 1997: A szurguti osztjákok életmódja és hitvilága. In: *Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról*. Néprajzi Múzeum Budapest: 13–58.
- Sz. Kispál M. – F. Mészáros H. 1970: Északi osztják kresztomátia. Finnugor jegyzetek XVIII. Budapest.
- Konsin, K. 1978: Surguti hantide olme eripära: *Etnograafiamuuseumi aastaraamat* 31: 149–176.
- Korenchy, É. 1972: *Iranische Lehnwörter in den obugrischen Sprachen*, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kulemzin, V. M. 1984: *Chelovek i priroda v verovanijah hantov*. Tomsk.
- Kulonen, U-M. 1989: *The Passive in Ob-Ugrian*, MSFOu. 203. Helsinki.
- Lázár K. 1994: Some Problems of Notating and Analyzing Ostyak Folk Melodies. In: *Explorations in Finnish and Hungarian Folk Music and Dance Research*. Vol. 1. Kaustinen, Finland: 112–122.
- 1996a: The Song of the Eastern Khanty. *CIFU* 8., Pars VI: 215–220. Jyväskylä
- 1996b: Notating and Analyzing an Eastern Khanty Folk Song. In: *Zoltán Kodály – Composer, Musicologist and Educationist*. Jyväskylä: 89–103.
- 1996c: *A keleti hantik vokális népzeneje*. Budapest
- 1997a: Music in Eastern Ostyak Culture. *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 38/3–4: 241–292.
- 1997b: Keleti (szurguti) osztják énekek. In: *Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról*. Néprajzi Múzeum Budapest: 105–140.
- Lukina, N. V. 1973: Terminologija rodstva hantov r. Agan. In: *Proishozhdenie aborigenov Sibiri i ih jazykov*. Tomsk: 158–160.
- Nikolajeva, I. A. 1995: *Obdorskij dialekt hantyjskogo jazyka*. *Mitteilungen der Societas Uralo-Altaica*, Hft. 15. Hamburg.
- Paasonen, H. – Donner, K. 1926: *Ostjakisches Wörterbuch nach den Dialekten an der Konda und am Jugan*, *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* II. Helsinki. (PD)
- Paasonen, H. – Vértes E. 1965: *Ostjakische Grammatikalische Aufzeichnungen nach den Dialekten an der Konda und am Jugan*, JSFOu. 66. (PV)
- Patkanov, S. – Fuchs, D. R. 1911: *Laut- und Formenlehre der Südostjakischen Dialekte*. Budapest.
- Pesikova, A. S., Jermakova, R. I., Smirnova, F. I. (1996): *Hantyjskij jazyk. Uchebnik i kniga dlja chtenija dlja 2 klassa (surgutskij dialekt)*, Sankt-Peterburg: Prosveshchenie.
- Rédei, K. 1965: *Northern Ostyak Chrestomathy*. Uralic and Altaic Series 47. The Hague-Bloomington.

- Riese, Th. 1982: The Conditional Sentence in the Ostyak Language, *NyK* 84: 229–243.
- K. Sal É. 1954/55: A tagadás az obi-ugor nyelvekben. *NyK* 56: 57–69, 57: 73–111.. 1967: Sauer, G. 1967: Die Nominalbildung im Ostjakischen, *Finnisch-Ugrische Studien* V. Berlin.
- 1975: Phonologische Analyse der ostjakischen Mundart von Tremjugan, *Linguistische Studien, Reihe A. Arbeitsberichte* 22: 130–155. Berlin.
- Schellbach, I. 1964: Struktur und Funktion der ostjakischen Fragesätze, *FUF* 35: 44–74, Helsinki.
- Sopochina A. 1995: Versek Winter Erzsi Szibériai rokonaink c. fotóalbumában. Budapest: Vízió Alkotóközösség.
- Steinitz, W. 1950a: Ostjakische Grammatik und Chrestomathie mit Wörterverzeichnis, 2. verbesserte Auflage. Leipzig.
- 1950b: Geschichte des ostjakischen Vokalismus, *Finnisch-Ugrische Studien* I. Berlin.
- 1967–1991: Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache, 1–14 Lieferungen, Berlin: Akademie Verlag. (DEWOS)
- 1975–1989 Ostjakologische Arbeiten I–IV., Budapest–Berlin–Den Haag (OA)
- Tahtueva, A. M. 1993: Material'naja kul'tura juganskih hanty. Surgut: Severnyj Dom.
- Tereshkin, N. I. 1961: Oчерки диалектов хантыжского языка I. Vahovskij dialekt, Moskva–Leningrad: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR
- 1959: Bukvar' dlja podgotovitel'nogo klassa хантыжской начальной школы. Surgutskij dialekt. Leningrad.
- 1975: Хантыжский язык. Учебник для подготовительного класса. Leningrad.
- 1981: Slovar vostochnohantyjskih dialektov, Leningrad: Nauka.
- Tereshkin, N. I., Kulinich, E. D., Vengo, M. V. 1992: Bukvar' dlja 1 klassa хантыжских школ (surgutskij dialekt), Sankt-Peterburg: Prosveshchenie.
- Toivonen, Y. H. 1944: Türkische Lehnwörter im Ostjakischen, *JSFOu.* 52:1–20.
- 1956: Über die syrjänischen Lehnwörter im Ostjakischen, *FUF* 32: 1–169.
- Vértes, E. 1967: Die ostjakischen Pronomina, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- 1960: A szurguti osztják nyelvjárások hangjelöléséről és hangmegfeleléséről. *NyK* 62: 255–279.
- 1962: Die Namen der Monate bei den Surgut-Ostjaken: *FUF* 34: 144–147.
- 1963: Über einige grammatische Fragen der Surgut-ostjakischen Mundarten. *CIFU*: 184–187.
- Zsirai, M. 1933: Az obi-ugor igeekötők. Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből 25/3: 41–82. Reprint: Zsirai Miklós emlékkönyv. *Uralisztikai tanulmányok* 5: 73–116. Budapest 1992.
- 1937: Finnugor rokonságunk. Az uráli nyelvrokonainkkal kapcsolatos legújabb ismeret- és forrásanyag rövid összegzésével közreadja Zaicz Gábor Trezor Kiadó 1994.

Szövegek

I. Társalgás, fontos kifejezések

pə́ʔa, pə́ʔa wǎ́la!
jəm uləm
pasipa
tí jəm lǒwit wəra
nǚŋ nǎ́ma ʔǒ́lnə?
ma nǎ́mam:
nǚŋ ʔǎ́ntək kǒ́l wulən?
ma ʔǎ́ntək kǒ́l wuləm
ma ʔǎ́ntək kǒ́l čǐ́məl wuləm
ma ʔǎ́ntək kǒ́l ə́ntə wuləm
ma ʔǎ́ntək kǒ́l ʔǒ́lləm, toppə ə́ntə nǎ́wəmləm
ma ʔǎ́ntək kǒ́l ǒ́nə́lətə kǐ́čəm wǎ́ll
ʔǎ́ntəŋ sǎ́ŋət nǎ́wma!
ʔǎ́ntəŋ sǎ́ŋət ʔǒ́lnə?
it nǚŋ mǔ́wə́li wǎ́rən?
kanək wǎ́nǐ́ləm
tem ʔǎ́təl mǔ́wə́li min wǎ́rə́mən?
kanək wǎ́nǐ́ləmən
tem ʔǎ́təl mǔ́wə́li məŋ wǎ́rə́w?
kanək wǎ́nǐ́ləw
mə́ta kankət?
sǎ́wə́msi, kanək,
mǒ́rəŋǧ
pan
wǎ́jəŋ kə́nččə́ŋə məŋ mə́nə́w
ʔul kə́nččə́ŋə məŋ mə́nə́w
litot wǎ́rə́w
nə́wrə́mə́tnat ʔǎ́ntəŋə́w
tǎ́wi ʔát, lǒŋ ʔát
sǔ́wəs ʔát, tǔ́ləŋ ʔát
mǎ́nǐ́ mǐ́nǐ́tǎ! arəŋ irəŋ!
mǔ́w ɪ́lti tem mǎ́nǐ́, tem arəŋ?
ʔǒ́jəŋǐ́ji tem mǎ́nǐ́, tem arəŋ ʔulə?
nǔ́ki ʔát, juǧ ʔát
čuč, oləp
ker, sǒw
anəŋ, kuruška
pə́n, kǒ́čəŋ
rǐ́t, ǎ́wəl
wəlit, ampət ʔǒ́ttit?
wəlit ʔǎ́jə́mnə, ʔǎ́ŋə́mnə,

Szervusz, légy üdvözölve!
 Viszontlátásra! Minden jót!
 köszönöm
 légy szíves, kérlek
 hogy hívnak?
 a nevem:
 tudsz hantiul?
 tudok hantiul
 egy kicsit tudok hantiul
 nem tudok hantiul
 értek, csak nem beszélek hantiul
 szeretnék megtanulni hantiul
 beszélj hantiul!
 ez hogy van hantiul?
 mit csinálsz most?
 bogyót gyűjtök
 ma mit csinálunk (ketten)?
 bogyót gyűjtünk (ketten)
 ma mit csinálunk (sokan)?
 bogyót gyűjtünk
 milyen bogyót?
 fekete áfonyát, vörös áfonyát,
 mocsári hamvassedret
 tőzegáfonyát
 vadászni megyünk
 halászni megyünk
 ételt készítünk
 gyerekekkel játszunk
 tavaszi szállás, nyári szállás
 őszi szállás, téli szállás
 mesélj mesét! énekelj éneket!
 miről szól ez a mese, ez az ének?
 kitől hallottad ezt a mesét, ezt az éneket?
 sátor, faház
 fekvőhely, hálósátor
 kályha, állatbőr
 edény, bögre
 kanál, kés
 csónak, szán
 a rénszarvasok, kutyák hol vannak?
 a rének a legelőn, a fenyőerdőben

лάρη, ήάρημη
 нӱη κῶλημ μηνλην?
 нӱη κῶλ σάγῶτ ἰῶωῶτλην?
 ἄτῆρ κᾶτῶλ, ατ
 ἰεγλι, μᾶληκ
 σαηκι κᾶτῶλ, ἰῶμῶλ
 μα πᾶτῶιῶμ, нӱη πᾶτῶ
 ᾗηκῶμῶιῶμ, ᾗηκῶμῶ
 ατ, ατῆ
 κᾶτῶλ, κᾶτῶλιν
 αλη, αληηῆ
 ιτῆν, ιτῆνῆ
 μᾶλκᾶτῶλ, τῆμ κᾶτῶλ
 κῶλταγιλ, πα κᾶτῶλ
 πῶτῶγῶμ, newi κᾶτῶλ
 κᾶηηι, αη wᾶηγῶλι τᾶρῆμ
 нӱη ηεῖῖῶλῆν? нӱη λιῶλῆν?
 нӱη wῶηῶ? нӱη μᾶτῆν?
 nin μᾶτῆν?
 ηῆη μᾶτῆγ?

a tavon, a mocsáron
 hova mész?
 honnan jössz?
 derűs nap, éjszaka
 hideg, meleg
 süt a nap, esik
 fázom, fázol
 melegem van, meleged van
 éjszaka, éjjel
 nap, nappal
 reggel
 este
 tegnap, ma
 holnap, másnap
 sötét, világos
 sok a szúnyog, púpos szúnyog
 szomjas vagy? éhes vagy?
 álmos vagy? fáradt vagy?
 ti (ketten) fáradtak vagytok?
 fáradtak vagytok?

II.

amp

ḡōwən-ḡōwən wōnt ōntnə amp wǎl. lǐw atilnam wǎl. amp nōmǎḡsətayə jəḡ:

– atilnam atəm wǎltayə.

lǐw mən ōwər-kūrəp-ōta panə nǎwəm:

– ōwər-kūrəp-ōt, əjka wǎltayə jəlmən?

– jəlmən – ōwər-kūrəp-ōt nǎwəm.

əjka wǎltayə jəkkən. əj mət[a] latnə amp məšmata sǔj ḡuntəḡləḡ panə rǎpəstayə jəḡ.

ōwər-kūrəp-ōt nǎwəm:

– aḡ rǐpsa, pupi jōwətḡ panə minat nōḡ ḡil.

amp nǎməsa pit:

– pupi wōkəḡ min kińtǎymən. mənḡəm pupi kənččayə.

mən pupi kənččayə, pupi ōjəḡtəḡ, pupinam jastəḡ:

– əjka wǎltayə jəlmən?

– jəlmən – pupi jastəḡ.

əjka wǎltayə jəkkən. əj mət[a] latnə amp məšmata sǔj ḡuntəḡləḡ panə rǎpəstayə jəḡ. pupi jastəḡ:

– aḡ rǐpsa, ḡǎntəḡ ḡo jōwətḡ panə minat ḡlə wǎl.

amp nōmǎḡsətayə jəḡ: – ḡǎntəḡ ḡo wōkəḡ mata. mənḡəm ḡǎntəḡ ḡuja.

mən ḡǎntəḡ ḡuja.

jōwət ḡǎntəḡ ḡuja panə nǎwəm:

– ḡǎntəḡ ḡo, əjka wǎltayə jəlmən?

– jəlmən – ḡǎntəḡ ḡo jastəḡ.

ḡǎntəḡ ḡo panə amp əjka wǎltayə jəkkən.

jōwən amp məšmata sǔj ḡuntəḡləḡ panə rǎpəstayə jəḡ.

ḡǎntəḡ ḡo jastəḡ:

– mənə wanḡə panə pōre!

amp nōmǎḡsəḡ:

– čǎjə ḡǎntəḡ ḡo wōkəḡ mata.

II.

A kutya

Réges-régen az erdő belsejében élt egy kutya. Ő egyedül volt. A kutya gondolkozni kezdett:

– Egyedül rossz élni.

Ment a farkashoz (magas-lábú-valamihez) és mondta:

– Farkas, együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – farkas mondta.

Együtt élni kezdtek. Egyszer (egy valami időben) a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett.

A farkas mondta:

– Ne ugass, a medve jön és minket felfal.

A kutya gondolatba esett:

–A medve erős[ebb] mi kettőnkénél. Megyek a medvét keresni.

Ment a medvét keresni. A medvét megtalálta, a medvéhez beszél:

– Együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – medve beszélt. Együtt élni kezdtek.

Egyszer a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett. A medve beszélt:

– Ne ugass, (hanti) ember jön és minket leöl.

A kutya gondolkozni kezdett:

–Az ember a legerős[ebb]. Megyek az emberhez.

Megérkezett az emberhez és mondta:

– Ember, együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – ember beszél. Az ember és a kutya együtt élni kezdtek. Éjjel a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett. Az ember mondta:

– Menj közel(lé) és harapd!

A kutya gondolja:

– Valóban az ember a legerős[ebb].

III.

Λάηκəγγəη

Λάηκəη imi ăwəliλa jastəγ:

– jəηkat jăηkiλa!

ăwiλ jastəλ:

– ma jəηka kōrəγλəη.

– juγ nōwa kitλa!

– əηta, juγ nōw ilə morəjəλ.

– nūη sārəkkə kitλa juγ nōwa!

– kōtyəλam juγ nōwa tāmərλəη.

– pās lōmta!

– pāsγəλam ilə ărəjλəγəη.

– nūη nōk jăntəksəγəλa jīntəpnat.

– jīntəp ilə morəjəλ.

– ănə jīntəp wəja!

– λujəη jīntəpnə păλλi.

– λuj lōmta!

– λujem wəsγə jəλ.

əηkiλ jastəλ:

– uš nūη wōw ăsləη ăwi wōsəη. t'ənə kuntə, nūη əηta ma ăwəη!

ăwiλ jastəλ:

– əλ pīta, it jəηkat jăηkiλλəη. ma nūη ăwe wōsəη.

III.

Két egér

Egér anyó a lányának mondta:

– Menj vízért!

Lánya mondja:

– Én vízbe esem.

– Faágba kapaszkodj!

– Nem, a faág eltörik.

– Te erősen kapaszkodj a faágba!

– Két kezem a faággal felsértem.

– Kesztyűt húzz!

– Két kesztyűm elszakad.

– Te varrd meg őket túvel!

– A tú eltörik.

– Vastag tűt végy!

– Ujjam a tű megszúrja!

– Gyűszűt húzz!

– Gyűszűm kilyukad.

Anyja mondja:

– Te már nagyon lusta lány vagy! Ha így van, nem vagy a lányom.

Lánya mondja:

– Ne haragudj, most megyek vízért. Én a te lányod vagyok.

IV.

müwat tüt tüləy tükim köw

- *müwat tüt tüləy tükim köw, a löh tükim wan – nöməksəλ mikul.*
- *ma tı illi jis jasəη koliləm, – jastəλ atıλ. – jis jāynə jastəλi, lük laktə ikinə-pə wärənti.*
- *kölnə tı jis jasəη sáyət?*
- *jis jasəη sáyət, máki köw nöpətnə tət tüləy əntem wöλ, tət wičipə löh wöλ. panə jəmat ar körasəp töγləη wájəy wöλ: newit, wərtət, narəy pom körasəp, wəstət. pājlaη pətəηnat kətəλ püm wanγə taλmin wöλət, kətəλ wannə tøjəλ. tənə ar mətə jüt mərə jāy wöλət. no əj mətə latnə wəreη səməp ko nöķ ät, panə töγləη wájəy tiγlət ilə kösta ranipəy. töγləη wájəyət kəntək konam panam jāyət, panə köķkənam, köķkənam, márti məγnam pörəγlət. panə kətəλ püm jətəλ tuwəλ. panə tı pətəγləm at jöwət, lántəη-jawkiη tüləy jöwət, tarəm jeγli jöwət. jāķķiηlat pəwta wəri, litə ötat jərmi, wöλtə urləy jāy.*
- *a pürnə? pürnə köti jāy!?*
- *pürnə... jəm səməp töγləη wájəyət kəntək konam kirəγlət panə kačəη əlnə, təwən márti məyi wan mörta tem məya püm panə kətəλ alta ranəpət. ranəpət, öləη jāķķiηlat əntə tərəm pátmin, öləη püməλtəta jāy panə juγət-pomət, tem məy nöķ püməλtəta. tənə tı jis jasəη ma aηkiγəλam-jəkkəλamnə wärənti.*

IV.

Miért olyan hosszú a tél

- Miért olyan hosszú a tél, és a nyár olyan rövid – gondolja Mikul.
- Én erről hallottam egy régi történetet – mondja az apja. – A régi öregek mondják, Fajdlövő-apó mesélte.
- Hogy szól ez a régi történet?
- A régi történet szerint réges-régen itt nem volt tél, itt mindig nyár volt. És nagyon sokféle madár (tkp. szárnyas állat) volt: fehérek, pirosak, zöldek (tkp. nyers fű színűek), kékek. A szárnyuk végével a nap melegét közelebb húzták, a napot közel tartották. Sokáig így éltek az emberek. De egyszer megjelent egy gonosz (tkp. véres szívű) ember, és kezdte feldúlni a madarak fészkeit. A madarak megharagudtak az emberre, és elrepültek messze, messze délre. A nap melegét is magukkal vitték. És akkor sötét éjszaka jött, havas-zimankós tél jött, nagyon hideg lett. Az emberek fáztak, éheztek, alig éltek.
- És azután? Aztán mi lett?
- Azután... a jószívű madarak az ember felé fordultak, és minden évben tavasszal rövid időre napot és meleget kezdtek hozni a déli földről erre a földre. Azért kezdték, hogy az emberek ne pusztuljanak el a fagyban, hogy melegítsék az embereket és a fákat-füveket, hogy ezt a földet fölmelegítsék. Így mesélte ezt a régi történetet az én anyám-apám.

V.

ma wǎlatǎ wǎrǎm

1. mǎj wǎlatǎ tǎyinǎ ... atǎmnat wǎllǎw. atǎm pan it ǎnǎl opiw kǘtǎjǎnǎ wǎllǎw, wǒjǎmnat. tǘt owtinǎ os mǎj kǘtǎjǎwnǎ wǎllǎ ma mǎñilam. ma ũrǎkkam os wǎt mǎñi tǎjlǎm.

mǎñilam ǒnǎlatǎjǎlatǎ wǎrǎllǎ ǎjnam tǒwǎ ǎsǎllǎllǎ. it ... ǎj mǎta kǘtǎm pǎr ǎlnǎ os ... mǎčǎal ǎj mǎñem škola tǒwǎ kǘjtǎj. ǎntǎ ... juǎ ǒn[t]nam mǎnǎt tǐ pǎtǎn lǘw ǎntǎ jǎkǎn wǎlatǎ lǎñkǎlat, wǎjǎj-kǘal kǎnčǎ. os lǎjnam wičǎ wǎlatǎ mǎjil owtinǎ wǎlatǎ lǎñkǎlat. ruǘǎ wǎlatǎ ǎntǎ lǎñkǎlat. tǘtat tǐ jǎkǎnam mǎnǎt. ǒnǎlatǎjǎlatǎ wǎrǎl tǒwǎ ǎsǎllǎ.

ma it... ma kičǎjǎm... ma num pǎlkǎm jejim. panǎ tǘt pǎrnǎ ma. ma it kǒs ũrǎkkǎ ñǎlǎ ǎlǎjǎ jǎjǎm. it ǒnǎlatǎjǎllǎm kǘǎntǎjǎ sǎjǎt leñin iki wǎčnǎ. sarpi ǎlǎtnǎ tǎn tǒji, it... ǒt... sanjkt-peǎterburg, tǒt ǒnǎlatǎjǎllǎm. učǐfǎlyǎ ǒnǎlatǎjǎllǎm. tǘ ǒnǎlatǎjǎllǎmam os kǒlǎm ǎl ǒnǎlatǎjǎllǎm, os kat ǎlǎjǎn kǘtǎjǎn.

2. mǎñilam it kǘal-wǎjǎj kǎn[č]min wǎllǎt, juǎ ǒntnǎ. atǎm uč pǎjǎrtǎlǎt. atǎm ruǘ sǎjǎt kǘntǎ inwalid wtaroj grupǐ, sǎmǎjǎl atǎmǎjǎ kǎllǎjǎjǎn. kǘal kǎn[č]min wǎllǎ. kǘal wǎllǎ, tǐ kǘallǎllǎ tinijǎl, kǘal tinitǎ mǎta wǎjǎ sǎmǎli kǎllǎmtǎjǎl. tǘtǎlnat tǐ wǎllǎ.

tǘt owtǐja os mǎñilam kǘal-wǎjǎj kǎn[č]lǎt. tǘlǎjin lǎñki kǎn[č]lǎt, ǎtǎ ǎjnam ǎnǎl pǎlǎk kǘǎntǎjǎ jǎjǎ iti. ǎj ñewrǎmǎt iti lǎñki kǎn[č]lǎt. tǘlǎjinǎ... sǘwǎsnǎ pan tǎwin ǎntatǎr kǎn[č]lǎt. mǎta pǎkǎt... pa latnǎ wǎntǎr uš kǎnčmin jǎñkǐlǎlǎt. tǘlǎjin os wǒkǐ kǎn[č]lǎt ǎj tǒwǎnǎ. pan atǐl ǎtǎ pǎjǎrtǎlǎt kǘal kǎnčǎ. pǒn wǎrǎlǎt lǒjǎn.

ma kǘtǎm pǎr ǎlǎtnǎ uttǎn wǎllǎmam, uttǎn jǎñkǘmam ma wičǎ pǒn wǎrmin wǒlǎm. jǎjǎnam jastǎli ma jǎm juw wǎrtǎ mastǎr wǎllǎm. tǘ wǎrǎm ǎjǎlǎtǎ tǒwǎ ǎsǎllǎm. kǒtam mǘw urnǎ – jǎj jastǎlǎt – kǒčǎm jǎmǎjǎ katǎllǎm. jǎm juw wǎrtǎ kǒ wǒsǎm. tǐ wǎrǎm tǒwǎ ǎntǎ ǎsǎllǎm kǘntǎ, tǒñkǎ jǎm ǎwǎlǎt, rǐjtǎt tǘ wǎritǎjǎllǎm. tǘ wǎrǎm tǒwǎ ǎsǎllǎm, manǎ-pǎ – ǎntǎ wǎs ma wulǎm – ǒnǎlatǎjǎlatǎ wǎr pǎtǎn, manǎ tǒwǎ ǎsǎllǎm.

sarpǐnǎ škola ǎtǎ tǒwǎ kǘjǎtǎ wǎrǎtǎjǎllǎm. atǎmnǎ mustǎmin nǒkǘ lǎwǎtǎlǎtǎjǎm, pan tǘt pǎrnǎ ǒnǎlatǎjǎlǎtǎ tǐ mǎnǎm. nǎmǎkǘsǎllǎm, lǘw ǎntǎ ma ũrǎkkam jǎkǎn, mǎñilam jǎkǎn tǐ wǎllǎt. ma os ruǘǎ wǎlǎtnam mǎntǎ mǎta nǎmǎs-pǎ ǎntǎ tǒjǎm. tǎnǎ kǒlat čǎmǎ kǘrǎmnǎ tǒjǎnam ǒnǎlatǎjǎlǎtǎ mǎnǎm. tǐ mǎjǎnam čǎmǎ kǘrǎmnǎ mǎnǎm. ǒnǎlatǎjǎlatǎ wǎrǎm tǎrǎmtǎ pǎrnǎ nǎmǎkǘsǎllǎm sarpiñ školanǎ ropǎlǎtǎllǎm. tǘt pǎrnǎ ǎntǎ mǘw tǎjǎjǎ pitǎm. tǐ tǎjǎjǎ-pǎ tǐ ropǎlǎtǎllǎm.

3. mǎj jǎkǎn wǎlǎtiwnǎ lǘw ǎntǎ tǎ ǎnǎl pǎlǎk kǘǎntǎjǎ jǎjǎ wǎlatǎ iti wǎllǎw tǐ. tǘlǎjin, lǒjǎn ǎjnam ñǘki kǎtnǎ tǐ wǎllǎw. ma sarpi ǎlǎtnǎ jǎkǎ jǎñkǐlǎtamnǎ wičǎ ñǘki kǎtnǎ tǐ wǎllǎw. tǘlǎjin kǘč mǘk kim jǎjǎlǎn-pǎ ñǘki kǎtnǎ tǐ wǎllǎw. juǘ kǎt ja tǒjǎw, juǘ kǎt pǎrǐliñki. tǐ juǘ kǘtiw jǎmat ǎsǎkǎlǎjǎ jǎjǎ. it lǘw jǎjǎ juǘ kǎt ǎntǎ wǎrǎlǎt.

sarpǐnǎ... sarpi ǎlǎtnǎ wǎli ar tǎjǎm latnǎ wǎlit uč pǎtǎn ǎj lǎtnǎ wǒlǎt. it os wǎlit čǐjmǎlǎjǎ jǎjǎt. mǎta ... sǎt kim arit mǎta wǎli. tǐ wǎlit čǘkǎlit tǎjtǎjǎ wǎlit pǎrǐ kasǎlǎlǎmin jǎñkǎli, wičǎ-pǎ ñǘki kǎtnǎ wǎllǎ. pan tǐ jǘkan... tǐ sǎjǎt os lǒjǎn wǎlit pǎrǐ kasǎlǎlǎmin jǎñkǎli. wičǎ ñǘki kǎtnǎ tǐ wǎllǎ.

atǎm it sǎmǎjǎl atǎmǎjǎ kǎlǎtǎ jǎkkǎn, wičǎ ǎj mǎjǎnǎ wǎllǎ, ǎj lǎtnǎ tǐ ǎmǎsǎ. kǘal kǎnčǎl, war tǎjǎl, kit... katǎjǎn-kǒlǎm war tǎjǎl. tǐ warǎllǎnǎ, pǒnǎllǎnǎ kǘal wǎllǎl.

wǎlit učǎt it mǎñilǎmnǎ tǎjǎlǎt. ǎnǎl opǎm kǘtǎjǎnǎ wǎlatǎ ǒt, wǎlit tǒt tǎjǎlǎt. lǒjǎn wǎlit tǎjtǎ ǎnǎl ropǎtǎ tǐ. sarpiñ mǎta kǒlǎm sǎt uč ũrǎkkǎ wǎli tǎjǎm latnǎ jǎmat ǎnǎl čǘksǎj

íu wõl. lõhin jəmat ar wõw tí māsā ropiatəta. nārəy juγ ǎwətələlī, mǔw ar juγ ǎwətələlī panə tímint jəŋki məγ, čaməč nǎmpi məγ ǎwətələlī. túwət muləmat pǎnta, túwət muləmat ǎtta. tí ropata wǎrta jəmat ar wõw tí māsā. at-ǧǎtəl pa latnə ropiatəlī.

panə lõhin welit məŋ ǧutʰiwənə wǎllət. sǔwəs pǎləknə arγə mənələt. sǔwəs pǎləknə arγə mənələt, panə os jiləp lǎnt' pittə pətə mōčə tí ləγnam kütianə tú wǎllət, wōnt weliγə jəγilələt. panə lǎnt' pittə pǐrnə, mətə kǔlγəčək jətə kimnə, jətə pǐrnə welit mustəmin nōǧ tí kənčlat, əj paja əkətlat. tōl sǎγət panə welit túləγ mǎrə əj pajnə tí tǎjlət. ətə kasələmin jǎŋǧlī, pa sōŋnam pa kasələlī.

4. məŋ tú wǎltə məγəw čəkə ǧōlat ənəl əntem. ma tǎǧa tən jast... ənəl mətə məkkə tǎjtə kim əntem os. čəkə ənəl məγ əntem. weli wǎltə tǎyi ja tí tǎjəl. lantəŋ učəŋ wǎr it ǧitəm pǐr ǎlətnə itləǧǧə jətəγə tí jəγ. kačəŋ pəkət ot... burawojət učət tōwə ǎmtilələt. lant əj čiməlyə jəl. tən sarnam wǎltənə əj mətə latnə əjnam weliəlyə tí pitaləw. tem kat ǎlyən mǎr[ə] ənəl pǎlək weliəw təγnam ǧōlat mənət. əj mətəlīt memitnə nōǧ liwat, əj mətəlīt rǎγəpələtə ruťətəŋ jəl līkat. əj mətə pǎlkəl ləγnam wǎlləy jəγət.

litotəŋ wǎr ətə itləy. litot məŋnam ǧǎləmtələw. əj mətə ruťət əj pǎləknə-pə əntə pǐγərtələjəw, məŋnam litot kənčləw. lapkəγa uš jǎŋǧtə latnə wǎγ sǎməli ǧǎləmtəlī, litot wəlī. sarpi wertəljoťətnat jǎŋǧəm latnə tú wǎr sǎrγa wǎrəlī. it wertəljoťətnat əntə jǎŋǧiləlī, panə tú wǎr itləǧǧə jətə jəγ. litot kənččə wǎr ənəl čǔksəŋkə jəγ. əj tí arət-pə sarnam mətə urnam tí wǎlləw.

V.

Életem

1. A mi lakóhelyünkön ... apámmal élünk. Apámnál és most nénémnél lakunk, a sógorommal. Ezen fölül az öcséim is nálunk élnek. Rajtam kívül még öt öcsém van.

Az öcséim teljesen abbahagyták a tanulást. Most ... a múlt évben még ... teljesen a legkisebb öcsém is ott hagyta az iskolát. Hogy ... az erdőbe mentek, azért mert talán otthon akartak élni, vadászni, halászni. Azon a földön akartak élni, ahol mindig is laktak. Nem akartak orosz módon élni. Ezért hazamentek. A tanulást abbahagyták.

Én most ... rajtam kívül ... fölöttem a bátyám. Aztán én. Most lettem huszonnégy éves. Én most tanulok hanti nyelven [tkp. hantiul a város neve] Lenin apó városában. Korábban így hívták, most ... izé ... Szentpétervár, ott tanulok. Tanárnak tanulok. Így tanulván már három éve tanulok, még két év maradt.

2. Az öcséim most halászva-vadászba élnek, az erdőben. Apámnak segítenek. Apám oroszul második csoportba tartozó rokkant. A szeme rosszul lát. Halászatból él. Halat fog, a halait eladja, a halat eladva valami pénzecskét szerez. Ebből él.

Ezen kívül az öcséim is halásznak-vadásznak. Télen mókusra vadásznak, mint általában a hanti nép nagy része. Mint a kis gyermekek, mókusra vadásznak. Télen ... Ősszel és tavasszal pézsmapocokra vadásznak. Valamiféle... máskor vidrára vadászni járnak. Télen rókára is vadásznak időnként. És apjuknak segítenek halászni. Nyáron varsát csinálnak.

Az előző években, amikor otthon voltam, ha hazamentem, én mindig varsát készítettem. Az emberek azt mondták, a fa mestere vagyok. Ezt a dolgot lassacskán elhagytam. A kezem valahogyan – az emberek mondják – jól fogja a kést. Jó fűrő-faragó ember vagyok. Ha én ezt a dolgot el nem hagytam volna, nagyon jó szánokat, csónakokat faragtam volna. Ezt a dolgot elhagytam, én – nem is tudom – a tanulásért, én elhagytam.

Korábban én is arra készültem, hogy otthagynom az iskolát. Apám alaposan megszidott, azután tanulni mentem. Azt gondoltam, hogy hiszen rajtam kívül otthon, az öcséim is otthon élnek. Orosszá válni nekem sem volt szándékom. Így szóval véletlen mentem oda tanulni. Arra a földre véletlen mentem. A tanulás befejezése után azt gondolom, hogy először egy iskolában fogok dolgozni. Azután talán valami más helyre kerülök. Majd csak dolgozom valahol.

3. Otthon élünkben úgy élünk, mint a hanti nép többsége. Télen-nyáron mindig sátorban lakunk. A korábbi években, amikor hazajártam, mindig sátorban laktunk. Télen bármilyen hideg van, mindig sátorban lakunk. Volt faházunk is, egy ócska faház. Ez a faházunk nagyon régi lett. Ma már az emberek nem építenek faházat.

Korábban... a korábbi években amikor sok rénszarvasunk volt, a rének miatt egy helyen éltünk. Most megfogyatkoztak a rének. Kb. száz rénünk van. Ezt a morzsányi nyáját tartva, a rének után vándorolva az emberek mindig sátorban laknak. És ezért ... mert nyáron is a rének után kell vándorolni. Mindig sátorban laknak.

Most, hogy apám rosszul lát, egy helyen él, egy helyben marad. Halrekesztéke van, két... kettő-három halrekesztéke. A halrekesztékeivel, a varsáival halat fog.

A réneket most az öcséim tartják. Akik a nénémnél laknak, ott tartják a réneket. Nyáron a réntartás nagy munka. Korábban, amikor több mint háromszáz rénünk volt, sokat bajlódtunk. Nyáron nagyon sok erőre van szükség a munkához. Élő fát kell vágni, sok más fát kell vágni. És ilyen nedves földet, tőzegmoha nevű földet kell vágni. Tüzet, füstöt rakni, tüzet, füstöt gerjeszteni. Ehhez a munkához sok erőre van szükség. Néha éjjel-nappal dolgoznak.

Nyáron a rének velünk vannak. Ősszel szétszélednek. Ősszel szétszélednek, és az első hó megjelenéséig egymás között élnek, vadrénekké válnak. És az első hó megjelenése után, a valamennyire megvastagodása után a réneket szépen megkeresik, egy csomóba gyűjtik. Attól fogva a réneket a tél idején mindig együtt lehet tartani. És ismét vándorolva járunk velük, hol erre, hol arra.

4. A mi földünk nem nagyon nagy. Én azt mondom... nem lehet valami nagy földnek nevezni. Nem nagyon nagy föld. Réntartásra alkalmas. Az elmúlt években a rénzuzmóval egyre nehezebb. Mindenféle izé... fúrótoronyokat miket oda állítanak. A zuzmó egyre kevesebb. Tovább élve egyszer teljesen rének nélkül maradunk. Az elmúlt két évben a rénjeink nagy része elveszett. Néhányat a medve tépett szét, másokat az orvvadász oroszok lőttek le. Egy részük magától elpusztult.

Az élelemmel is egyre nehezebb a dolgunk. Az élelmet magunk szerezzük be. Az oroszok már nem segítenek, mi magunk keressük az élelmet. Amikor a boltba megyünk, kevés pénzt szerzünk, élelmet veszünk. Korábban, amikor helikopterrel jártunk, azzal gyorsan végeztünk. Most már nem jár helikopter, és így most ez is nehezebb lett. Az élelem beszerzése nagyon bajos lett. Mégis valahogyan tovább élünk.

VII.

jis jasəŋ

1. ...jeγlit wōlət. *jis, jisnə tutən tatən wāləm latnə məŋ ānəməw latnə. it tem nōpətnə jeγli əntem. tū latnə lūw tūkim jeγlit wōlət, tem tūlyin lār jāŋkət morilət. welinat mənli kuntə pāləka morijəm lār jāŋka lārəm tāyi jōwətai kuntə tārət' jəŋknə tāppi əntə pitəl. lītəm āwələnət kūč taləγ āwələnət wōwələγ welinat pan lār jəyi pan tōwə suətəmtəγəl. tūkim jeγlit wōlət.*
2. *ma pākəkə wālmamnə, jeŋ ūrəkkə kələm əl mūw jeŋ ūrəkkə nələ əlnə wālmama tətətəm wutŋi kənīmin jəmat atəmyə jəγ. tū tāwin əntemyə pitta jəγ, tū latnə. ōtə... pataləŋ liγəl lārənə jəŋka suətəjəm. tarəm jeγlit, lapkanam məntam səγət.*
3. *ə j mǎčγə-pə suətəjəm jəŋka pitəm pan jāŋk tōm pālka utə əntə pitəm, morijəm tāyinə. tū suətəmama ūlak nūr man kōčəγnət āwətəmi manə waləγ kōwit utnam kuγləm. utə pitmama manə welit kōčəγnət arγə āwətəlat, welit leq kōwit əsləmtat, pan ma welilam piŋi kūrət tū nūrəγtəm, jākənəm. tū kāt kōwən əntem. kāt kōwənčək əntem.*
4. *tī mənəm, mənəm, tǎkə, məkkən kōw kūtəp lāta tōm pālka pitəm, kōra jōwtəm, sǎrt liwəm kōra jōwtəm. ja kōrnə kūč lejələtam, lejələm tǎkə, tī weləŋkə səγələtəl. jəγəm wutŋi jəššo ma munt jastəm, jāŋkəŋ welilamnət, tū jāŋkəŋ welilam səγələtəγ. təγə jōwət, mant pan-pə piŋipəγ: "kōta, kūra əntə pǎwi?" ma tem: "əntə pǎwi." ja tū āwələ lǎləm, tǎkə pan jākə səγələtəm, jākə jōwti. tū welit os, welit iłə kitlat, os jākə wəjat, kāt ləγpinə iłə lōləlatat. tūm jāŋki pataliγə jəwət. os tənə əntə āwtat kuntə, weliləw tōrəma pǎwat.*
5. *tūkim jeγlit wōlət. it tem nōpətnə məŋ mūw tāyi jeγli. lūw jeγli mətə əntə wāliələ wələ. mǎki jis jeγli. ja tī tərəm.*

VII.

Régi történet

1. ... hidegek voltak. A régi, már elmúlt időkben, amikor mi felnőtünk. A mai korban nincs olyan hideg. Akkor olyan hidegek voltak, hogy télen a tavak jege meghasadt. Amikor rénszarvasokkal megy az ember, és ketté tört tavi jégre, tó helyére érkezik, a vizes jég nem tartja meg. Akár megrakott szánnal vagy üres szánnal, gyenge réekkel, tóhoz ér, oda belecsúszik. Olyan hidegek voltak.
2. Én egyszer gyerekkoromban, tizenhárom vagy tizennégy éves lehettem, a megboldogult nagyapám már beteg volt, nagyon rosszul volt. Azon a tavaszon már haldokolt, akkor. Izé... a *pataleng jihi* nevű tapon a vízbe csúsztam. Nagyon hideg volt, amikor a boltba mentem.
3. Egyenesen belecsúsztam, a vízbe kerültem, a jég túlsó szélét nem értem el, a rianásnál. Amikor belecsúsztam, a rének és a szán közti kötelet késsel elvágtam, én meg a rénhajtó rúd segítségével másztam ki. Amint kiértem, a rének kötelét elvágtam, az úton elengedtem őket, én meg gyalog a rénjeim után futottam, hazafelé. A ház nem volt messze. A ház nem nagyon messze volt.
4. Ahogy mentem, körülbelül félúton kopár mocsárra értem, hamarosan a *sort liwem* mocsárra értem. Ahogy a mocsáron körülnézek, nézek, hát egy ember réekkel vágat. Megboldogult apám, már mondtam, fehér rénjeimmel, azok a fehér rénjeim szaladtak. Amint hozzám ért, megkérdezte: "Kezed, lábad nem fagyott meg?" Én erre: "Nem fagyott meg." Felpattantam a szánra és hazavágtattunk, hazaértünk. A réneket összeszedtük és bevittük, hogy a ház belsejében olvadjon le róluk a jég. Olyan szörnyen jegesek lettek. Ha nem vágtam volna el őket, megfagytak volna.
5. Olyan hidegek voltak. Most, a mai korban mit nekünk a hideg. Olyan hideg már nincs, ugye. A hajdanvolt, régi hideg. Ennyi, vége.

VIII.

Լճիկերալի

1. *aj mətə latnə ləḡkerəli wōł. tī wālatā tī ḡālatānə nanḡkəḡ jəwəḡ, čəčəḡ jəwəḡ pōḡəlanə wōł. tǎḡka tōm mətə aləḡnə jəwəḡ ḡānəḡa nik mən, tǎḡka tem jəḡkət nāpətlat. əj jəḡk tēl nāpətlati, lūwnə kūrəl tōwə owərḡəmtətəḡ. “iy, iy! tǎḡka kūram!” “tǎḡka kūra nōḡ, wəje! ma wəle tem jūwmam mārə ar pəčəḡ ow nik riḡəmtəm.” “tū jəḡən tūt, əssən tūt! os ar pəčəḡ ow nik riḡəmtən! tem tēl ātər ḡātəl wärtə latnə ḡātəlnam ilə lōllən.”*

2. *tǎḡka ḡātəl nāwmiələ: “ja, jəḡḡən, ləwətəttən ḡuntə, nin mətə kūtinna līwtittən, mant tōwə al taɫɫittən.” tū ḡātəlnam nāwmiələ: “əj jəḡən tūt, əssən tūt! tət pələḡ ḡātəl wärtə latnə pələḡ ḡntnam pəntəmtələn, nām əj mətəi-pə əntem!” tī, tǎ[ḡka] pələḡ nāwmiələ: “ja, tǎḡka, jəḡḡən, ləwətəttən ḡuntə, nin mətə kūtinna līwtittən. mant tōwə al taɫɫittən.” ja, tǎ, pələḡnam nāwmiələ: “əj jəḡən tūt, əssən tūt! tām tət wāt ḡātəl wärtə latnə, wātəḡ laməḡtəlo, tuło – əj mətəi-pə əntem!”*

3. *wāt nāwmiələ: “tǎḡka, kəš, jəḡḡən, ləwətəttən ḡuntə, nin mətə kūtinna līwtittən, mant tōwə al taɫɫittən.” tǎḡka tū wātənam nāwmiələ: “əj jəḡən tūt, əssən tūt! nūḡ tōm tōrəm, tōm iləm pələkəḡ kəw, tū kūč powle, muḡti wičə-pə əntə pitəl.” tū kəw nāwmiələ: “tǎḡka, jəḡḡən, ləwətəttən ḡuntə, nin mətə kūtinna līwtittən. mant tōwə al taɫɫittən.” ja, tū kəwənam nāwmiələ: “əj jəḡən tūt, əssən tūt! səwər-wəjəḡnə wəle kit pič, ḡoləm pič muḡti mənlo.”*

4. *tū səwər-wəjəḡ nāwmiələ: “ja, tǎḡka, jəḡət, l'ewətəttəḡ ḡuntə, nəḡ mətə kūtinna līwtitəḡ. mant tōwə al taɫɫitəḡ.” tū səwər-wəjəḡnam nāwmiələ: “əj jəḡən tūt, əssən tūt! wəš-wōrt-iki-ləḡləḡ-lōḡinə kūtpāni tāwəmlə čopḡə rəwipəlo.” tū wəš-wōrt-iki-ləḡləḡ-lōḡi nāwmiələ: “tǎḡka, nəḡ, jəḡət, ləwətəttəḡ ḡuntə, nəḡ mətə kūtinna līwtitəḡ. mant tōwə al taɫɫitəḡ.” wəš-wōrt-iki-ləḡləḡ-lōḡinam nāwmiələ: “əj jəḡən tūt, əssən tūt! ḡrtānə ləwəḡəttə latnə tārəkintəḡəḡmin wōwipələn.”*

5. *wəš-wōrt-iki nāwmiələ: “tǎḡka, jəḡət, ləwətəttəḡ ḡuntə, nəḡ mətə kūtinna līwtitəḡ. mant tōwə al taɫɫitəḡ.” tǎḡka wəš-wōrt-ikinam nāwmiələ: “əj jəḡən tūt, əssən tūt! tām tēl pātmin pəwtəḡə wärtə latnə, tūwətnam lāllən, tūwət pəwəmtə latnə uttən rəkənlən.” tūwət nāwmiələ: “ja, ləwətəttəḡ ḡuntə, nəḡ mətə kūtinna līwtitəḡ. mant tōwə al taɫɫitəḡ.” tūwətnam nāwmiələ: “əj jəḡən tūt, əssən tūt! jəḡkəḡ pəsəmlə, siłəmlələn, ḡopələlən – əj mətəi-pə əntem!” jəḡk əptəmtəḡəl, ḡōjməmtəḡəl, ləḡkər əntem, mətə[i] əntem. jəḡk it-pə nāpətlati.*

VIII.

Egérke

1. Volt egyszer egy egérke. Így élte, így háltában a vörösfenyő-folyó, *čecň*-folyó mellett élt. Ám ezen a reggelen lement a folyópartra, hát itt jégdarabok vitetnek. Egy jég itt vitetik, ő [az egér] a lábát oda tette “Jaj, jaj! A lábam!” “Hát vedd el (föl) a lábad! Bizony én jöttem idején sok tőzegfejet elsodortam.” “Az apád-anyád mindenét! Még [hogy] sok tőzegfejet leütöttél! Most itt derült nap keletkező időben bizony a napba bele olvadsz.”
2. De a nap megszólal: “No, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” De a napnak mondja: “Hinnie, az apád-anyád mindenét! Itt felhős nap jöttén eltűnsz belsejébe – még nev[ed], semmi sincs!” No, megszólal erre a felhő: “Nahát, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Hát a felhőnek azt mondja: “Ejnye, az apád-anyád mindenét! Most itt szeles nap jöttén a szél fölemel, elvisz téged – semmi sincs!”
3. Megszólal a szél: “Ugyan már, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” De a szélnek mondja: “Ejnye, az apád-anyád mindenét! A másik világ másik felén van egy kő. Bárhogy fújod, nem jutsz rajta keresztül.” Az a kő megszólal: “Node, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Annak a kőnek meg azt mondja: “Ejnye, az apád-anyád mindenét! A kígyó akár kétszer, háromszor is átmejj rajtad.”
4. Az a kígyó megszólal: “Nohát, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Annak a kígyónak azt mondja: “Ejnye, az apád-anyád mindenét! Városi-Fejedelem-Öreg farkatlan kutyája közepednél elkap, szétráz téged.” Ez a Városi-Fejedelem-Öreg farkatlan kutyája megszólal: “Node, ti, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” A Városi-Fejedelem-Öreg farkatlan kutyájának azt mondja: “Ejnye, az apád-anyád mindenét! Amikor a gazdád megüt, üvöltve elszaladsz.”
5. Városi-Fejedelem-Öreg mondja: “Dehát emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Azt mondja erre Városi-Fejedelem-Öregnek: “Ejnye, az apád-anyád mindenét! Itt most fagytól csikorgó időben a tűzhöz állsz. Ha a tűz szikrázik, félreugrasz. A tűz megszólal: “No, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” A tűznek mondja: “Ejnye, az apád-anyád mindenét! A víz elönt téged, sisteregsz, kialszol – sehol semmi!” A víz [többször] megárad, lepad, egér nincs, semmi sincs. A jég tovább vitetik.

IX.

pit'ənkəliyən-opisayən A

1. *pit'ənkəliyən-opisayən wālləyən. tī wāltin əj mətə latnə pit'ənkəli jastəλ: "sar ma wörəp nik māvəttayə jāñkəλəm."* panə tū pīrnə, pīr kətəλnə mən, ənəλ sārt wāl. tū surtəλ...

opəliānam jastəλ: "nüñ nārəḵ kula wəra! pöç kuləlit mantem, ḵön kuləlit mantem. ma iλ ālintəλəm." pan ālintəy. nōḵ wārəytəmalnə: "pöç kuləlijat mant ki'təptən ḵön kuləlijat?" opīā jastəλ: "ənta!" panə pit'ənkəli pītəmtəy: "māñk ikija mənəλəm, pan nüñat māñk ikija məλəm."

2. *tī mən. māñk iki ḵāta jöwət, ḵāt ḵöni jāḵənam lejləλ, māñk iki jāḵən əntem. ker öwtinə pöłtī putəli āməsə. iλə töyə mən, pöłtī tī liw, wojə tī liw, liw, pan əj mətə latnə kemən ... kak jewo... māñk iki lump sāñkiətə süj. tū latnə pit'ənkəli ḵāñtəḵintəy. ker pöçə töyə ḵāñimtəy. māñk iki jāḵə lāñmal latnə nāwəm: "ma wojə putəλəm ḵöjanə liwi? sar ma ker nōḵ iλəm, kera tām lükəmtəλəm."* panə ker iλta juwa kəncčəyə tōwalnam tī kōt nūrəmtətəy, pit'ənkəli tə kem nārəmtətəy. "əj, añkenošliñki, ma nüñat sar kera lükəmtəλəm." tū latnə pit'ənkəli nāwəm: "ḵānəm iki, mant kera əλ lükəmtə, ma nüñati opem məλəm." "ja, wəs, töyənə ḵuntə, töyənə. nüñ məntan ma nüñat ḵölnə öjəytəλəm?" "ma məntam sāyət əj pājlanḵ pālkəm iλə jāryəntəλəm, kimət pājlanḵəm iλta jāryəntəλəm, nüñ tū leki jūwa!" panə pit'ənkəli mən. pit'ənkəli jāḵə jöwətməλə jastəy: "ma nüñat māñk ikija məjəm." opəliā jisəλ. pit'ənkəli jastəλ: "əλ jisə! pətkaγləmin owpi ḵānəḵə wöñḵ wārəλəmən, panə kewrəm wāy töyə pānəλəmən." panə opəliā əntə jistəyə jəy. töyə tərəm.

3. *panə mətə mārə wāltin pīrnə māñk iki tī jöwət. owpi əj, owpiji əntə lāpəλ. pit'ənkəli nāwəm: "ḵānəm iki pöç pəryi, ḵānəm iki pöç pəryi!" ḵānəm iki pa pālkəλ pa küç wāryijəλ, tōλ sāyət, pöç pālkəλ tī jāḵənam. jāḵə ālə kōrəy. tū wöñk pətəyə, kewrəm wāy owtiya töyə kōrəy. panə wāλəm wārəλ töt tərəm. pit'ənkəliyən-opisayən tū māñk iki tas-wāyinat itpə wālləyən.*

IX.

Madárka és nénje A

1. Madárka a nénjével él. Így élvén egyszer madárka mondja: “No, én elmegyek a nadrágot lemeríteni.” És azután másnap elment, egy nagy csukát fogott. A csukája... Nővérekének mondja: “Nyers halat csinálj! A halacska hátát nekem, a halacska hasát nekem. Én lefekszem.” És lefeküdt. Fölbredtekor: “Hagyta nekem a hátából, a hasából?” Nővérke mondja: “Nem!” És a madárka megharagudott: “Elmegyek az erdei szellem-öreghez, és nekiadlak.”

2. El is ment. Az erdei szellem-öreg házához érkezett, a ház tetőnyílásán benézett, az erdei szellem-öreg nincs otthon. A tűzhelyen kisütött zsíros fazék van. Odament, a kisütött zsírból evett, evett, zsírt evett, evett. És egyszer kint ... (oroszul: hogyan is) ... az erdei szellem-öreg sítalpának ütődése hallatszik. Akkor a madárka megijedt. A tűzhely mögé bújt. Amikor az erdei szellem-öreg belépett, mondja: “Ki evett az én zsíros fazekamból? Nosza, felszítom a tüzet, és bedugom azt a kályhába.” És a tűzgyújtáshoz fáért a kemence mögé nyúlt, és a madárkát kihúzta. “Ej, az anyád mindenét, én rögtön beduglak a kályhába.” Akkor a madárka megszólalt: “Rokon-bácsi, ne dugj be engem a kályhába, neked adom a nővéremet.” “No, hiszen, ha így, hát így. Ha most elmész, hogy találalak meg?” “Mentemben egyik szárnyammal vonalat húzok, másik szárnyammal vonalat húzok, azon a nyomon gyere!” És a madárka elment. A madárka hazaérvén mondja: “Az erdei szellem-öregnek adtalak.” A nővérekéje sír. A madárka mondja: “Ne sírj! Az ajtó mellett gyorsan egy gödröt csinálunk, és tüzes vasat teszünk oda.” Erre a nővérekéje abbahagyta a sírást. Elkészültek.

3. Egy idő múlva az erdei szellem-öreg megérkezett. Az ajtó kicsi, az ajtón nem fér be. A madárka megszólal: “Rokon-bácsi, hátrafelé, rokon-bácsi, hátrafelé!” A rokon-bácsi hol egyik, hol másik oldalával próbálkozik, végül behátrál. Egyszerűen leesett. A gödör fenekére, a tüzes vasakra esett. És így megölték. A madárka a nővérével az erdei szellem-öreg gazdagságával-pénzével tovább él.

X.

pit'əḡkəliγən-opisayən B

1. *pit'əḡkəliγən-opisayən wälləγən. tú wällin əj məta latnə pit'əḡkəli nǎwmil opilnam: “liləγ wällin tōwən jəγi, ma wörpam – əj jǎwnəli wäll –, ma wörpam nik mǎwətləem.” pan wörpəl nik tí mǎwəttəγ. ɷl əlintəγ, jǎḡə jōwət, pan, pɷr ələḡ tōwə tí mən. temi ǝ-ǝtə tōwə jōwət, jəmat ənəl sǎrtliḡki tōwə lǎḡ wörpələ. pan lǎwnə jǎḡə tuwi, ǝ-ǝtə opilnam nǎwmil: “ma sǎrt wälləm.” opil jastəl: “nǎḡ əl liwe! ma nōḡ kilamka nik tǎrtələem.” pan ǝ-ǝtə pan pit'əḡkəlinə ǝ-ǝtə əj pǎlək nōḡ liwi, panə opil nōḡ kiləm latnə, opil pɷtəmtəγ, panə pit'əḡkəli-pə pɷtəmtəγ, pan pit'əḡkəli mǎḡk iki ḡatnam tí mən. “mǎḡk iki ḡatnam mənələm!” tú mǎḡk iki ḡata tí jōwət ǝ-ǝtə. tǝt jǎḡə lǎḡ, pǝlǎtí putəli tǝt əməsəl. küč liw, pǎjləḡ woja jəkkən, panə əntə liw. panə tǎḡə pit'əḡkəli ǝ-ǝtə, tōwə sōḡ pətə tōwə lǎḡ, panə mǎḡk iki tí jōwət. lumpəl ḡat owtiya pǎn, jǎḡə tí lǎḡ. mǎḡk ikinə panə tǝt tí miləmti. ǝ-ǝtə mǎḡk iki jastəl: “nǎḡ köjəγi wösən?” mǎḡk iki jastəl: “ma nǎḡat nik tí tǎrtələm” lǎw wiγəl: “opem mələem, tǎw, tǎw, opem mələem tǎw, tǎw!” pan ǝ-ǝtə tú wiγməl mǎḡk iki il əsəl. mǎḡk iki jastəl: “ma os ḡǝlnə nǎḡatenam jǎləm?” lǎw jastəl, məttə: “ləγələtə sǎγət əj pǎjləḡ pǎlkəm ɷlətə jǎrkəntəγələləm.” panə ɷlətə jǎrkəntəγələmin tí mən. mǎḡk iki: čǎpəḡḡə, pǎjləḡ ɷlətə jǎrkəntəkələməl tǎγi.*

2. *panə jǎḡə jōwətmələ opilnam nǎwmil: “əl jisa – jastəl – ǝ-ǝtə nǎḡat mǎḡk ikija tí mələm, ǝ-ǝtə əl jisa, wōḡk wǎrləmən, panə jəḡk-wǎγət-učət pan kewi kera lǎkəmtəliγən.” panə kera tí lǎkəmtəγən, panə mǎḡk iki əj məta latnə tǎḡə tí jōwət. wəs jastəl: “ḡǝlnə lǎḡtəγə?” əntə lǎpəl. “ḡǝlnə lǎḡtəγə?” “pǝče təγnam!” panə mǎḡk iki ḡōḡəγə tí kōrəγ. kewrəm jəḡk-wəγət lǎkəmti pit'əḡkəlinə. panə owəlɷ kewijət məji. panə mǎḡk iki tǝt ɷlə wälləγ. panə jǎḡḡ ḡǎnəḡnə tōwə tuwi. panə tǎwətət ɷli. pan tí mǎḡk iki təsət-wǎγət inam tí wəjələl.*

X.

Madárka és nénje B

1. Madárka a nénjével él. Így élvén egyszer a madárka azt mondja a nénjének: “Már régóta nem ettünk, a nadrágom – van egy kis folyó –, nadrágomat lemerítem.” És a nadrágját le is merítette. Hazaérve lefeküdt, másnap reggel odament. Hát, izé odaért, [látja, hogy] egy nagyon nagy szegény csuka oda bement a nadrágjába. És hazavitte, izé, nénjének mondja: “Csukát fogtam (tkp. öltem).” Nővére mondja: “Te ne edd meg. Ha én fölkelek, megsütjük.” És, izé, és a madárka izé az egyik felét megette, és a nénje fölkeltekor a nénje megharagudott, és a madárka is megharagudott, és a madárka az erdei szellem-öreg házához elment. “Elmegyek az erdei szellem-öreg házához!” Az erdei szellem-öreg házába megérkezett, izé. Oda belépett, egy kisütött zsíros fazekacska van ott. Amint evett, szárnya zsíros lett, aztán nem evett. És bizony a madárka oda a sarokba bement, és az erdei szellem-öreg megérkezett. Sítalpát a ház tetejére tette, belépett. Az erdei szellem-öreg megérintette őt. Az erdei szellem-öreg mondja: “Hát te ki vagy?” Az erdei szellem-öreg mondja: “Én téged megsütlek.” Ő kiabál: “Nénémet adom, csirip, csirip, nénémet adom, csirip, csirip.” És izé erre a kiabálásra az erdei szellem-öreg elengedte. Az erdei szellem-öreg mondja: “Hát én hogyan jövök hozzád?” Ő mondja, aszongya: “Repülés közben szárnyam egyik felé(vel) vonalat húzok.” És vonalat húzva elment. Az erdei szellem-öreg [nézi]: valóban, mintha egy szárnyal vonalat húztak volna.

2. Hazaérvén nénjének mondja: “Ne sírj, – mondja – izé, téged az erdei szellem-öregnek adtalak, izé, ne sírj, gödröt csinálunk, a vasnyársat és a kalapácsot a kályhába dugjuk. És a kályhába dugták, és az erdei szellem-öreg egyszer megérkezett. Hát mondja: “Hogyan menjek be?” Nem fér be. “Hogyan menjek be?” “Háttal erre!” És az erdei szellem-öreg hanyatt leesett. A tüzes nyárssal a madárka leszúrta. És a fejét a kalapáccsal ütötte. Az erdei szellem-öregot így megölték. És a kis tó partjára kivitték. És tűzben elégették. És így az erdei szellem-öreg gazdagságát-pénzét mind elvették.

XI.

əj jəysat

1. əj jəysat wəlləət. ləy qəw wəltə qəjanə wuli, ləy wan wəltə qəjanə wuli. əj latnə wənta mənət. wənta jəwtət, wənt pətaya. tǎqa tūwət jərəyλət. tūwət əntə tǎjλət. tət tūwət liw. tū kət tetti.

“tǎqa, ənəλ jeji, jǎŋkila, tūwət wiya. əj mūwəli-pə tət wəll?”
ənəλpi qə təwə mən. [temi tuš punəŋ, qəwət pun iki tət əməsλ.]
“tǎqa tūwətət məja.”

“nūŋ jīs arəy, jīs mǎnt’ mǎnt’a, tūwətət mələm.”

“ma mūw tǎyi jīs irəy, jīs muńtəm?”

sǎŋki, sǎŋki, kemə lūkəmti.

“jīs arəy, jīs mǎnt’ əntə tǎjλən kuntə, əj pǎləka jəwtəptəyλa!”
tūwtəŋ nāmətəli kūč ilməytəy, tət katəli.

2. “wəle tūwtəŋkə jəyən tī jǎŋkiləma?”

“mūw tǎyi, jīs arəy, jīs mǎnt’ muńt’ayə, tət tūwətət mələ. tūwtəŋ nāmətəli kūč ilməytəm, kemə kūč nūrəytəm, tət katəlojəm. sǎŋkojəm, sǎŋkojəm, kemə lūkəmtəjəm.”

“tǎqa, kūtəp jeji, os nūŋ jǎŋkila.”

kūtəppi qə tə mən. təw jǎkə lǎŋ. [tuš pun, qəw pun] ikinam nəwmiλəλ: “tǎqa məyət tūwətət məja. məy wənta jūwəm jǎy, tūwətəy tənə jūyəw, tūwət jərəyλəw.”

“nūŋ jīs arəy, jīs mǎnt’ mǎnt’a, tət tūwətət mələ.”

“ma mūw tǎyi jīs irəy, jīs muńtəm!”

tūwtəŋ nāmətəli kūč ilməytəy, kemə kūč nūrəytəy, tət katəli. sǎŋki, sǎŋki, kem lūkəmti.

3. “tət [wəle] tūwtəŋkə jəyən?”

“mūw tǎyi tūwtəŋkə? məttə jīs arəy, jīs mǎnt’ mǎnt’əli, tət tūwətət mələ. tūwtəŋ nāmətəli kūč ilməytəm, kemə kūč nūrəytəm, tət katəlojəm. sǎŋkojəm, sǎŋkojəm, kemə lūkəmtəjəm.”

“nin, jejiyən, mūwat jīs arəy, jīs mǎnt’ əntə tǎjλəttən? sǎr os ma jǎŋkəλəm.”

tət əjpi kujin tə mən. təwə jǎkə lǎŋ.

“məyət tūwətət məja. məy wənta jūwəm jǎy, tūwət əntə tǎjλəw.”

[“nūŋ jīs arəy, jīs mǎnt’ mǎnt’a, tət tūwətət mələ.”]

“əntə, məč qə litot-quləli, tət pǎrnə jīs arəy, jīs mǎnt’. lūw qəλnam mən!”

ja, tū ikinə litotat-quləli lǎpti.

4. “wəle, jīs arəy, jīs mǎnt’! əj latnə ma wəlləm. əj latnə təyə tə wərəyλəm. tǎqa aŋkem sǎma tə pit. os aŋkem sǎma pitəm pǎri qəλnə wǎrtəyə? mətə, [wutəŋ puqəλ wutpinam, wutpi wǎč wutpinam] sučəm. jǎwəλ-nǎlət wəjət. tem lapət wənt qǎr tət lǎlət. man təl jǎwtat, əj pəŋəλə əjnam ilə kəryilət. os tū wənt qǎr nəwit mətəli jǎkə istat. os tū pǎri lita-jeńt’a mūwəli wǎyətəy? tərəm lapət pǎy wuyi. pǎri liwət-jińtət, tə jǎy mənət.

əj mətə latnə arjələləm, tǎqa jəyəm sǎma tə pit. əntə, jəyəm sǎma pitəm pǎri qəλnə wǎrtəyə? [wutəŋ puqəλ wutpinam, wutpi wǎč wutpinam] sučəm. jǎwəλ-nǎlət wəjəm. lapət wənt qǎr tət sǎyλət. manə jǎwtat, təwə ilə kəryət. tū wənt qǎr nəwit jǎkə tuwat. os pǎri lita-jeńt’a mūwəli wǎyλət? əj tū tərəm lapət pǎy wuyi. tī pǎri liwmin-jeńt’min umsi. tū ənəλ lūŋkət mənəm ičnam, ənəλ mǎŋkət mənəm ičnam, panə nəqnam tə ilməjəm. ilə tərəm

mənmam əntə wujəm, num tōrəm mənmam əntə wujəm. əj latnə nōḵ tī ḵānt'əkintəm, temi ow pəryi lālləm. kūrəlam nōḵnamγən. tākə əj latnə tōwənə tī ar wājəγ, ar wājəγ əjnam jōwət. kūrəmsi ar wājəγ əjnam jōwət. əj latnə ḵoləntəγəlləm: tārγət, wiγlət-sef'ət. əj latnə mustəmin ḵoləntətəγə kūč jəγəm, ma lōw ələηlam tīḵəγəγəllət. tākə əj məta latnə pi'təηkəli kūrəlam kūt iwəl tīγəlat tə wārojəm. tət ḵoləntəγəlləm, əj mətəli sočcal sef'əl. tākə təγə jōwət, təγə nōḵ ḵāf'ipojəm. tūti jəγəm. jəγəmnə nōḵ ḵāf'ipojəm..."

5. *tū səmləγ iki tīḵ əwəsələtəγ. tūwət wəj, itpə mənəl.*

"nīn, jejīγən, jīs arəγ, jīs mānūt mānūt'ə ḵōl əntə wulatən. manə tīḵ əwəsəlī."

tākə tī iki tasət-wāγət jāḵə ɪlət. tī jimīl-tūnīlanat itpə wāllət.

XI.

Három testvér

1. Egy apának fiai éltek. Hosszan éltek-e, ki tudja, röviden éltek-e, ki tudja. Egyszer az erdőbe mentek. Megérkeztek az erdőbe, az erdő mélyére. De megfélekedtek a tüzről. Nem volt tüzük.

Nem messze tűz ég. Ott van egy ház. "Na, bátya, menj, kérj tüzet. Ugyan ki lakik itt?" A legidősebb fiú odament. Szőrös-szakállú-hosszú-szakállú öreg ott ül. "Nosza, adj tüzet." "Te régi éneket, régi mesét mesélj, akkor adok tüzet." "Nekem honnan lenne régi énekem, régi mesém?!" Ütötték, verték, kilökték. "Ha nincs régi éneked, régi meséd, kotródj innen!" Ahogy a fiú felkapott egy tüzes parazsat, azon nyomban megfogták.

2. "No vajon szereztél tüzet ott járván?" "Ugyan honnan. Régi éneket, régi mesét kell mesélni, akkor adnak tüzet. A tüzes parazsat amint felemeltem, amint kifutottam, ott fogtak el. Ütöttek, vertek, kilöktek." "Hát akkor, középső testvér, most te menj."

A középső fivér így elindult. Bement a házba. Szakáll-szörű-hosszú-szörű-öregnek mondja: "Nosza, adj nekünk tüzet. Erdőbe jött emberek vagyunk, de tűz nélkül jöttünk. Elfelejtettük a tüzet." "Te régi éneket, régi mesét mesélj, akkor adok tüzet." "Ugyan, honnan lenne nekem régi énekem, régi mesém!" A tüzes parazsat amint felemelte, amint kiszaladt, rögtön elkapták. Ütötték, verték, kilökték.

3. "No, vajon van tüzed?" "Ugyan, honnan lenne tüzem! Azt mondja, régi éneket, régi mesét mesélj, kapsz tüzet. Egy tüzes parazsat amint felkaptam, kiszaladtam, mindjárt megfogtak. Ütöttek, vertek, kilöktek." "Hogyhogy nincs nektek, bátyáim, régi éneketek, régi mesétek? Akkor most én megyek."

Így hát a legkisebb fiú indult el. Belépett a házba. "Adj nekünk tüzet. Elindultunk az erdőbe, de nincs tüzünk." "Régi éneket, régi mesét mondd, akkor kapsz tüzet." "Nem-a, előbb a vendég eszik-iszik, azután jön a régi ének, régi mese. Az nem fut el!" Hát, az öreg étellel-hallal megette.

4. "Íme, a régi ének, régi mese: Egyszer én élek. Egyszer csak felébredek. Hát, íme, megszületett az anyám. Az anyám születési lakomáját hogyan készítem el? Hát csak a felső falu felső vége felé, a felső város felső vége felé mentem. Íjat-nyilat vittem. Hét erdei rénbika áll ott. Én rögtön lőttem, azok mind eldőltek. Ennek a hét erdei bikának a húsát hazavittem. De a lakomára enni-inni kit hívjak? Torum-isten hét fiát hívtam. Azok a lakomát elköltötték, aztán hazamentek.

Egyszercsak észreveszem, hogy most meg az apám született meg. Na, nem, az apám születési lakomáját hogyan készítem el? A felső falu felső vége felé, a felső város felső vége felé mentem. Íjat-nyilat vettem. Hét erdei rénbika ott szalad. Rájuk lövök, elesnek. Húsukat hazaviszem. Hát a lakomára enni-inni kit hívjak? Megint a Torum-isten hét fiát hívtam. A lakomát evéssel-ivással megültük. Amaz nagy bálványszellemek módjára, nagy erdei

szellemek módjára ím fölfelé emeltem. Alsó égbe mentemet nem láttam, felső égbe mentemet nem láttam. Egyszer felocsúdtam, hát fejjel lefelé állok. Két lábam fölfelé.

5. Hát egyszer aztán ez a sok állat, a sok állat mind jön. Gyalog a sok állat mind jön. Egyszersak hallom, bőgnek, kiabálnak-hallatszik. Hát amint szépen kezdek odahallgatni, csontvégeim megcsikordulnak. Ám egyszer egy madárka a lábam között fészket rakta. Megint hallgatózom, valaminek a lépte hallatszik. Valaki idejött és felkapott. Ez az apám. Az apám felhúzott...”

A fiú agyonütötte a vak öreget. Vett a tűzből, tovább megy.

“Ti, bátyáim, régi éneket, régi mesét mesélő tudományt nem ismertek. De én agyonütöttem az öreget.” A fiúk az öreg gazdagságát-pénzét hazahordták. Ezzel a jóval-szerencséivel élnek.

XII.

kat imiyən

1. kat imiyən wǎlləγən. noksəŋ jǎwən(nə), mōkkəŋ jǎwənnə kat imiyən wǎlləγən. kit kǎtətnə wǎlləγən. kujəł-pə lǎwnam kǎtnə wǎllə. tí wǎlləγən, nıulnam májəłtəγə jǎŋkıləγən. kǎtǎ tí wōlyən, wōlyən, əj latnə əj imiǎ lǎw kütəłə lǎγətłəməł-pə əntem. öntəłnə nōməksəł, mətə tǎγiǎ kəçəγə jəγ. “ja, ma tōwə jǎŋkıləəm.”

kat imiyən wǎlləγən. tí wǎłtinnə, əj latnə əj imiǎ nǎməksəł: “kǎntəq kə-pə müč kōrasəp sǎr? əj mətə sōŋnam mənləm kǎtǎ sǎr. tem atəmnəmən wǎłtamən.” əj niŋəłə nōq əntə jastətəγ. panə əj mətə sōŋnam tí mən.

2. tí mən, tí mən, əntə kōw mən, əntə wan mən, əj latnə ittəŋγə jəγ, pətəγłətəγə jəγ. əj latnə máki əł əwtəm aŋkłətə jōwət. tí mən, mən, əj latnə tem əł əwtəm juγ aŋkłətə jōwət, panə tǎqə əj latnə sarnam lejəł, tǎqə əj kǎt tōt əməsə. tımint kǎt əməsə. tükim mǎt, öntəłnə nōməksəł: „tǎqə küč müwəli wǎlijat, lǎŋləm panə tetti jǎqə.” panə jǎqə tí ləŋ, jǎqə lǎŋməłə tənə nǎrəγ wǎnçat jǎqə lǎŋ. öntəłnə nōməksəł: “küč müwəli wǎllə!” jǎqə tí lǎŋ, temi əj imi, əj pırəs imi jǎqən əməsə. temi nǎwəm: “əwmət nōksəŋ jǎwən, mōqkəŋ jǎwənnə wǎłtə imi, nüŋ müwəlinə təγə wuγə? müwəlinə təγə müńtə?” “a lǎw – nǎwmıələł – lǎw əj mətə tǎγija müwə jōwətli!?” – jastəł.

3. temi əj imi tōwənə lejəł: əj kǎt pǎłək pətəγləm, əj kǎt pǎłək newi, pa əntpət jəmsi kǎt pǎłəkə kǎtətəłləłəł, pa əntpət pəyi kǎt pǎłəkə kǎtətəłləłəł. tōp namən, tōwənə wǎłəł. ja tət tǎqə tú iminə, tú imi tú mətə wǎrłəł tōwə tərmət, tú iminə litōtat-kılat wǎrənti, litōtat-kılat lıpti. panə tú tí, tú iminə əłtə tǎγijat wǎri. jastəł tǎqə: “mǎtəm – mǎtən kuntə, əłinta, məttə.”

4. panə tú imi iǎ əłintəγ tōwə, tú imi panə əłintəγ tǎqə. əj latnə nōq küč wǎrəγləγ, kuntintə kōtəł temi. tú imi kuntintə kılməł tǎyi. temi əj tú əntəpłəłnət nǎripəł. pa əntəp jəmsi kǎt pǎłəkə kǎtətəłləłəł, pa əntəp pəyi kǎt pǎłəkə. panə tǎqə lǎw nōq kıl. öntəłnə nōməksəł: “tǎqə nōq kıləəm. məntə ne wōsəm wəle.” tú iminə os kılət litotət lıpti. panə tú imi lǎwatıanəm jastəł: “nüŋ wəle niŋəŋ pıǎ, kujəŋ pıǎ kənçəçəγə mənlən, məttə. tımint məttə mə kǎt müləm jǎçənə tət lek. jəmat jəm kürməŋ lek. tú lek kōwit məna. tam tí mənlən, mənlən, məntənnə kələm tǎγinə wiγıłəł. «e, təŋnam lejəł! məŋ səkkəŋət, məŋ wiʔəŋət!» – nüŋ tōwnəm əł lejəł! məntə wǎra arjəłə. kələm tǎγinə wiγıłəł. panə tú mənlən, mənlən, tǎm əj kǎtə jōwətəłnə. tú kǎtə panə jǎqə lǎŋə. jiməłmin jǎqə lǎŋə. panə lejəłləłnə, jəmsi kǎt pǎłəkə tımint kıləŋ-parəŋ, tımint çəmotənət əməsəłət. nüŋ tí çəmotənəti əj çəmotən wəja. panə kemnam kirəγəłə, tuwe. a pəyi kǎt pǎłəkə sikkəŋ-sǎrəŋə suntukət əməsəłət. tí suntukət əł nōwəłtıəł. tıt kıləŋ-parəŋ – öt – çəmotənəti əj çəmotən wəja panə jüwə, panə əj tú likən kōwit pəγınəm təŋnam jüwə panə. tǎm əj tú jütənnə, əj tǎγinə əj tǎγıłəłəł ətə wiγıłəłəł. «nōksəŋ jǎwən tōjnə wǎłtə ne, mōqkəŋ jǎwənnə wǎłtə ne təŋnam lejəł: məŋ səkkəŋət, məŋ wiʔəŋət». əł lejəłə tōwnəm, tǎm jōwəttənkə tí çəmotən tí lǎpəŋ owtıja nōq umte.”

5. pan tǎqə tí mən. tú iminə tí pamilyi. tí mən, mən. çəpəŋkə at, kələm tǎγinə tí wikkətəli: “e, nōksəŋ jǎwənnə wǎłtə ne, nōksəŋ jǎwənnə wǎłtə ne! təŋnam lejəł! məŋ səkkəŋət, məŋ wiʔəŋət!” lǎw pan əŋkrəmtəγəł. tōŋnam küč əŋkrəmtəł – sǎm-pǎłkət, lıł-

pālkāt. Ʒolām tāyina wikkətəyāli panā ajnam āḡkrəmtəy. ajnam āḡkrəmtəyə, a tət čajā tū Ʒāta tī jōwət. čāpəḡka mən, mən, tū jāyāal wiḡəm tāyija tū mən, Ʒōwən-pə əntem, Ʒāta tī jōwət, panā tāƷa, tū Ʒāta jōwətmaal latnā (tū imi jastəy: “nūḡ tām sumintaye iłatəčək tile, tōwənā jāƷā lāḡa!”) lūw nārəy wānčət tēnā jāƷā lāḡ. tāƷa tōt kirəyāal, lejə, čāpəḡka – ōtā – jəmsi Ʒāt pāləknā Ʒuləḡ-parəḡ čəmotanət āmsilət. pa Ʒāt pāləknā tūmint sārḡəḡ suntukət āməsə. jəmat sikkəḡət tōwa! ōntəlnā nōməƷsəl: “tāƷa tīt mant panam pamilən, Ʒuləḡ čəmotanət mūwat wəlləm! ma sikkəḡčək ōt wəlləm, suntukəti wəlləm.” panā tāƷa, tū pəyi Ʒāt pāləknā wāltə əj suntukliḡki tī nārəkəmtətəy. jəmat sikkəḡ sārḡəḡ suntuk. sārəḡ kemnam Ʒōlat tuwtəy. panā tī tuwtəy kem. kem pitmaal panā nōƷ tī Ʒuntəmtəy. tī tuwtəy, tī tuwtəy. tī pəyīnam mənmaal, əj tūtəlnā os wiḡāli: “təyḡnam āḡkrəmta! təyḡnam wōləmta, məḡ sākḡəḡət, məḡ wi'təḡət!” lūw āḡkrəmtə. tī mən, mən, panā tū pīrəs imi Ʒāt Ʒānəḡa-pə jōwəttəyə jəy, panā ōntəlnā nōməƷsəl: “ənta, tem čəmotan ānta mūwəli tājāal? təkim lajərt.” pan lūwnā... lūwnā pan tī čəmotan jāyilitəyə tī wāri, ānta mūwəlinat mūw? mūw Ʒōčəyḡnat, mūwəlinat tī čəmotan – iłə tāwrəm suntuk – lūwnā panā jāyilitəyə tī wāri tāman wəsəli. panā wərat tōrəmtəy, tāƷa tōyā āsəl, ōntəlnā nōməƷsəl: “tāƷa oš mūw aḡkenoš?” lūwnā tōyā āsəl, panā os tī Ʒuntəmtəy.

6. tī mən, mən, pəyīnam mən. tū imi Ʒāta jōwət, tū iminā partmaal sāyət tū suntukəl sārəḡ Ʒōlat lāpəḡ wānč ōwtija nōƷ pīyətəy. jəmat lajərt, nōƷ uməttəy. panā tūt pīrḡnā jāƷā tī lāḡ, tū pīrəs imiilā. jāƷā lāḡmaal... pan lūw jāƷā lāḡmaal tū pīrəs imi Ʒolāt čāliłəy lūwat. iłpəal ajnam atəm Ʒolāt jəy. nāwəm, tū imi pan nāwəm: “e – jastə – nōƷsəḡ jāwən tōj ne! mōƷƷəḡ jāwən tōj ne! Ʒōw arəy, Ʒōw mān't əntə tuwma tāyī!” ōntəlnā nōməƷsəl: “tūt ōləḡ mūwəli Ʒōl?” tū wār wōli, tū iminā tət litotat-uč lipti, čajət-uč jeḡəlti, āltə lātət wāri. ił ālintəy. panā aləḡkə jəyəm latnā nōƷ tī wārəyāy. tū pīrəs imiil Ʒuntinta kiłmaal tāyī! pa āntrət jəmsi Ʒāt pāləka Ʒātəltəlləal, pa āntrət pəyi Ʒāt pāləka. panā tāƷa aləḡkə jəyəma ōntəlnā nōməƷsəl: “ma wəle məntə ne wōsəm.” tū iminā litotat-Ʒulāt lipti, panā tət tə mən. tū imi jastə: ”ja-a, tū nūḡ wəjəm, nūḡ nūḡnam Ʒōtat-Ʒūrət wəjəm suntuke, ālinta latnā tām, Ʒutḡḡəna iḡte tōw.”

7. ja, tət pan tə mən. jāƷənam tī məntəlnā tūkim lajərt. ōntəlnā nōməƷsəl: “tām ləyriil tōw sārḡi wəyət tālə. jāƷā ōləḡ jōwtəntem!” tīt Ʒōw mən, mūw wan mən. panā tū Ʒutəla tə jōwət. Ʒutəla jōwət, tūkim māt, tāƷa. tū ālintmaal latnā tū suntukəl Ʒutḡḡəla uməttəy, wālija. tət tū wār wōli.

8. os tōm niḡəla mān't mən. əj Ʒāt puḡəl Ʒārijət wālləyən. ōntəlnā nōməƷsəl: „ma tū əj niḡem tīt təyā lāyətəltəal-pə əntem. tīt ōləḡ mūwəli wārəl? sār əj niḡem Ʒāta lāyətəlləm. mūw Ʒān'təyə par jəy, wəs Ʒōti jəy?” panā tāƷa əj niḡəl Ʒātnam tə mən. əjəl Ʒāta jāƷā tə āt, owpi tī punčəy, temi əj sām pālək māḡk iki Ʒāt muł jāčənə tōt āməsə. temi əj niḡəl lōwi Ʒāriłal najnam lāllət, jaḡka Ʒāritat, əj sām pālək māḡk iki tōt āməsə. tōyḡnā nāwəm: “ma əjpa litə wər-nārəy puləli os tət wāltəal tāyī.” panā lūw tū Ʒān'təkintəy panā owpi tāwrəmtətəy, panā Ʒutəlnam nūrəyətəy. tāƷa ōntəlnā nōməƷsəl: “tāƷa wōltə kim əntem. ma mətə sōḡnam mənłəm. tām tī māḡk ikinā Ʒōlnam əntə tulojəm.” panā tāƷa lūw wārəksəy-pānyantəy panā əj mətə sōḡnam tə mən. Ʒūrḡəlnā tī tuwi. ōntəlnā nōməƷsəl: “mətə tāyina ōləḡ mətə ƷāntəƷ Ʒo ōjəyətəlləm. ƷāntəƷ Ʒo-pə mūƷ Ʒōrasəp?” əj mətə sōḡnam pan tī mən. tī mən, tī mən, ānta Ʒōw mən, ānta mūw wan mən. əj latnā ittəyḡə jətəyə jəy. tūkim mātmin atəyḡə jəy.

9. *tǎḳa əj latnə mǎḳi ǎlnə ǎwtəm aŋklaṭa jōwət, ḳǎntəḳ ḳo ǎwtəm juḡ aŋklaṭa jōwət. mǎta kim mən – tem ǎlnə ǎwtəm aŋklaṭa jōwət. tōwə nōmǎḳsəḷ: “ḳāt ḳōwən əntem wəḷe. lǎw mətli wǎḷ.” a tǐ mən, mən, tǎḳa sarnə əj ḳāt tōt ǎməsḷ. tǎḳa nōmǎḳsəḷ: “ḳiḱ mǎwəli-pə wǎḷḷa, jǎḳə ḷǎŋḷəm. tem mǎtmin tǎ tōrəm pətayə jəḡəm! jǎḳə ḷǎŋḷəm, ḳiḱ mǎwəli wǎḷijət!” a panə tǎḳa jǎḳə tǎ ḷǎŋ tǐ ḳāta. temi pǐrəs imi... pǐrəs imi temi əj tǐ ǎntpət nat ḷǎjḡḷ. pa ǎntpət jəmsi ḳāt pǎḷəka ḳātətətḷḷḷḷ, pa ǎntpət pəḡi ḳāt pǎḷəka ḳātətətḷḷḷḷ. a lǎw jǎḳə ḷǎŋ panə tōwə jməḷ. tǐ iminə pətayət-uḱ wǎri, pətə wǎḡən. nǎwmiḷḷḷ: „nōḳsəŋ jǎwən tōj ne! mōḳḳəŋ jǎwən tōj ne! wəḷe mǎwəlinə təḡə irḡo, mǎwəlinə təḡə muńto?” “a ma, tǎḳa – jastəḷ – əjnam atəlemnəm – jastəḷ – ḳǎntəḳ ḳo-pə əntə wujiləḷəm. ǎntam nə tōwənə nōmǎḳsəḷəm: əj mǎta sōŋnam mənḷəm. nǐḱi əj mǎta tǎḡinə ḳǎntəḳ ḳo wǎḷ. atəmnam wǎḷḷəm.” tǎḳa tǐ imilinə čajat wǎrəmti, litotət wǎrəmti, litotət ḷǎḳḳəmti. ḷikkən-jinǎḡən, tǐ iminə ǎḷtə ḷātət wǎri. əjəḷ jastəḷ: “nǎŋ, mǎtəm ne, ǎḷinta.” tǐ imi-pə ǎḷintəḡ.*

10. *əj latnə nōḳ ḳiḱ wǎrəḡḷəḡ, tǎḳa temi kemən əjnam jǎḳə ḳōtəḷ. temi pǐrəs imiḷ ḳuntintə kiḷmaḷ tǎḡi, əj tǐ ǎntəpḷḷḷḷ nat ḷǎjḡḷ. pa ǎntpət jəmsi ḳāt pǎḷəka ḳātətətḷḷḷḷ, pa ǎntpət pəḡi ḳāt pǎḷəka. tōwənə ḷǎjḡḷ. panə tǎḳa tǐ iminə litotət ḳuḷat wǎrənti. ḷikkən-jinǎḡən, panə tǐ iminə tǐ pamiḷḷi. os pan tǐ imi nǎwmiḷḷḷ, jastəḷ: “tət ma ḳāt pōčəŋ pǎḷkam nə ḳǎrməŋ lek. jəmat jəm ḳǎrməŋ lek. tǐ lek ḳōwit mənə – jastəḷ. – tǎm tǐ mənḷən, mənḷən, ḳoləm tǎḡinə wiḡiləḷo. tǎm nǎŋatinəm jastəḷət: «təḡnam ǎŋkrəmta! təḡnam wōḷəmta! məŋ sǎḳḳəŋət, məŋ wiṭəŋət wōsəw!» nǎŋ aḷ ḷejḷḷ. ḳoləm tǎḡinə tǎm wiḡiləḷo. tǎm tǐt pǐrnə mǎta ḳōwit tǎḡi mənḷən, ḳāta jōwətḷən. tǐ ḳāta jǎḳə ḷǎŋə, tǐ ḳāta jǎḳə ḷǎŋə, pan tōm əj mətli-pə əntem sǎmti. əj ḳāt pǎḷəknə čəmotanət ǎməsḷət, pa ḳāt pǎḷəknə sǎrńəŋ suntukət ǎməsḷət. nǎŋ tǎm jǎḳə ḷǎŋə, jiməḷmin jǎḳə ḷǎŋə. panə ḳuḷəŋ-parəŋ čəmotanəti əj čəmotan wəja. tōm sǎrńəŋ suntukət ǎməsḷət, tūtət aḷ nōwḷatḷḷḷḷ, panə tutenat kem karimta, tǎm pan jǎwə.”*

11. *ja, tət tǎ mən, tǐ imi pamiḷmaḷ sǎḡət, čǎpəŋḳa, tǐ imi ḳāti tǐmint ḳǎrməŋ lek. tǐ ḳǎrməŋ lek ḳōwit tǎ mən. tǐ mən, mən, tǎḳa čǎpəŋḳa, əj latnə wiḡilətayə tǎ wǎri: “tǎḳa təḡnam ḷejḷḷ! məŋ sǎḳḳəŋət! məŋ wiṭəŋət wōsəw!” lǎw əntə ǎŋkrəmtəḷ, tōḡpi wǎḷtə sumintayəḷ pǎḷək jḷə nǎrimtəḷtəḡ. tənə ḳoləm tǎḡinə wiḡilḷi, wičipə əntə ǎŋkrəmtəḷ. panə tǎḳa, čǎpəŋḳa, tǐ mən, mən, pan ḳāta tǎ jōwət. čǎpəŋḳa, tǐmint ḳāta jōwət. panə nǎtǎḷikkə jǎḳə tǐ ḷǎŋ. jiməḷmin jǎḳə ḷǎŋ. jǎḳə ḷǎŋ, ḷejḷḷəḡḷ, temi čǎpəŋḳa jəmsi ḳāt pǎḷəknə tǐmint ḳuḷəŋ-parəŋ čəmotanət ǎməsḷət, pəḡi ḳāt pǎḷəknə sǎrńəŋ, sikkəŋ tǐmint suntukət ǎməsḷət. ǎntəḷnə nōmǎḳsəḷ: “ma mǎwət tǐ sǎrńəŋ ǎtət jəmnəm wəḷḷḷḷ!” tǐ iminə par[t]maḷ əj mǎta ḳuḷəŋ-parəŋ čəmotan – lakšiti əj čəmotan iḷməḡtəḡ. panə kemnam karimtəḡ, tūtḷat kemə pit panə pəḡinəm ḷikkəḷ ḳōwit itpə mənəḷ. tǐ məntaḷnə... tǐ məntaḷnə, tǎḳa əj tənə ḳoləm tǎḡinə wiḡilḷi: “təḡnam ǎŋkrəmta! təḡnam wōḷəmta! məŋ sǎḳḳəŋət, məŋ wiṭəŋət!” lǎw əntə ǎŋkrəmtəḷ.*

12. *tǐ pǐrəs imi ḳāta jōwət... tǐ pǐrəs imi ḳāta jōwət, čəmotanəḷ lǎw nə ḷǎpəŋ owitija nōḳ ḷǎḳḳəmti. tūtḷat jǎḳə ḷǎŋ tǎḳa panə, tǎḳa tǐ imiḷnə ḳuntintə litotət wǎrmaḷ tǎḡi, tǐ imiḷnə litotət ḷǎḳḳəmti. jastəḷ: “litayə-pə jəḡən, ǎntə, nǎmrəḡ ḳātəḷ...” tǐ imiḷḷi tǐkim jəm! pan tǎḳa... tət ḷikkən-jinǎḡən. panə ǎḷtə tǎḡijət wǎri, tǐ imiḷnə, pan: “ǎḷinta – jastəḷ –, mǎtəm ne.” panə tǐ pǐrəs imiḷ-pə ǎḷintəḡ. aḷəŋnə nōḳ tǐ wǎrəḡḷəḡ, temi pǐrəs imiḷ ḳuntintə kiḷmaḷ tǎḡi! ǎntəḷnə nōmǎḳsəḷ: “temi mǎrə-pə ǎḷḷəm.” lǎw-pə nōḳ ḷiḱ. tǐ imiḷnə tət os litotət umti. tǐ imiḷ pan jastəḷ: “ja, tət jǎḳənam mənḷən. jǎḳə jōwəttə latnə tǐ čəmotanən tǎm, ǎḷintta latnə tōw ǎsəm uḷəŋəna jḷmte. tǎm ḳuṭəŋəna jḷmte. tǎm nǎŋatinə*

mətlikkə jəγ, əntə jək kuntə – əntə.” a tət liwmał-jeńtmał piɾnə panə te mən. tu čemotanəł tə wəjtəγ. əj tu kutəłnam tə mən.

13. tə mən, mən, əntə, kəw müwə, əntə wan müwə mən, kutəłə tə jəwət. jəkə jəwət, təkə liwmał-jeńtmał piɾnə, tükim mət, panə əlintəγ. panə tu čemotanəł, tu iminə par[t]mał səγət panə kuńtəłə uməttəγ. əj latnə atnə nək tı wəɾəγəγ, əntəłəł nəməksəł: “tem ma məɾə-pə wəjəmtəjəm. tem əjnam jəkə kətəł.” nək küč iməł, kemnam məntəγə küč jəγ, pa təγija pa wəkəkintəł. kemən pətəγləm. jəkə tı ləŋ, temi lük kuńtəłəł tımint səɾiəŋ iki tət əłəł, tımint temi iki tət əłəł. təkə tətəłə ləł əlintəγ panə. təkə əłəŋ nək tı piɾəŋ. təkə müw jəγəłəŋ, müw əŋkiləŋ nıma məjiγəŋ. tımint tisəłli wiɾəp kə, tımint kətəłli wiɾəp kə. itɾə əntə tıńinat-jəminat wəłləγəŋ. tu piɾəs imi lüw pəγəł, müwəliə əntə, təwə məj. ja te, osə!

XII.

Két asszony

1. Két asszony él. A *ńoksəŋ*-folyó, *mökkəŋ*-folyó partján két asszony él. Két [külön] házban laknak. Férfi nem lakik velük. Így élnek, időnként meglátogatják egymást. Amint így éltek, éltek, egyszer az egyikük a másik házat nem látogatja. Magában gondolja, talán megbetegedett. “No, odamegyek.”

Két asszony él. Így élvén, egyszer az egyikük azt gondolja: “Ugyan, milyen az ember? Elmegeyek megkeresni. Rossz egyedül élnem.” A másik asszonynak egy szót sem szólt. És elindult valamerre.

2. Ment, mendegélt, sokáig ment vagy rövid ideig ment, egyszer beesteledett, besötétedett. Hamarosan az előző évben kivágott fatönkhöz érkezett. Tovább menvén abban az évben kivágott fatönkhöz érkezett. Ahogyan előre nézett, hát egy házat volt ott, egy olyan ház volt. Annyira fáradt volt, hogy azt gondolta magában: “Bárki is legyen bent, én bizony bemegyek.” Be is ment. Bemenvén takaratlan arccal lépett be. Gondolja magában: “Csak legyen itt valaki!” Amint bemegy, egy asszony, egy öregasszony ül odabent. Meg is szólalt: “Kedves *ńoksəŋ*-folyón, *mökkəŋ*-folyón lakó nő, téged ki hívott? Miféle mese hozott ide téged?” “Na és – mondja – miért ne jöhetnék ide?!” – mondja.

3. Az asszony körülnéz: a konyhó egyik fele sötét, a másik fele világos. A bölcsők egy részét a konyhó jobb felébe hordja, a többi bölcsőt a konyhó bal felébe hordja. Csak elől, ott él. És így, az asszony, amikor az asszony elvégezte a dolgát, az öregasszony ételt-italt vett elő, jóllakatta vendégét. És aztán, az asszony fekvőhelyet készített a számára. Így szólt: “Fáradt – ha elfáradtál, feküdj le”, aszongya.

4. És az asszony oda lefeküdt, az asszony íme lefeküdt. Amikor fölébredt, már magasan járt a nap. Látja, hogy az öregasszony már felkelt. A bölcsőivel foglalatzkodott. Egy részét a ház jobb oldalába hordta át, a többit a bal oldalba. A jövevény felkelt, gondolván: “Nosza, felkelek, hiszen mennem kell.” Az anyó ismét étellel-hallal kínálta. És az anyó azt mondta neki: “Úgy látom, házastárskeresőben, férjkeresőben vagy. Íme, a házam mögött van egy ösvény. Jól kitaposott ösvény. Az ösvényen indulj el. Ahogyan mész, mentedben háromszor fognak kiáltani: «Hé, idenézz! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!» De te ne nézz oda! Csak az utadra ügyelj! Három helyen hívnak majd téged. Amint mész, megérkezel egy házhoz. Menj be, de eltakart arccal lépj be. Látni fogod, hogy jobboldalt piszkos, ócska bőröndök vannak. Ezek közül a bőröndök közül vegyél el egyet, rögtön fordulj ki vele, és hozd el. Baloldalt szép aranyos ládák állnak. Azokhoz a ládákhoz ne nyúlj. Egy piszkos, ócska – izé – bőröndöt vegyél el, és gyere. Ugyanazon az úton gyere vissza. Amint jössz,

megint kiáltani fognak neked: «*ńoksąη*-folyó végén élő nő, *mőkkaη*-folyó végén élő nő, idenézz: szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!» Te ne nézz oda. Ha megjöttél, a bőröndödet tedd fel a tornác tetejére.”

5. Az asszony ím elment. Az anyó így tanácsolta. Ment, mendegélt. Valóban, három helyen hívták: “Hé, *ńoksąη*-folyón élő nő, *mőkkaη*-folyón élő nő! Idenézz! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!” Ő oda is nézett. Ahogy odapillantott, mit lát: fél szemet, fél száját. Háromszor kiáltottak, mindannyiszor odanézett. És ím, valóban megérkezett a házhoz. Valóban, ahogy ment, a kiáltás után már nem sokáig kellett mennie, s a házhoz ért. Amikor megérkezett (hiába mondta az anyó: «Húzd lejjebb a kendődet, úgy menj be»), csupasz arccal lépett be. Ahogy befordult, körülnéz, valóban jobboldalt ütött-kopott ócska bőröndök állnak. A másik oldalon meg aranyozott, gyönyörű ládák. Bizony nagyon szépek! Azt gondolja magában: “Becsaptál, öreganyám! Miért vegyek egy ócska bőröndöt! A szebbikből választok, a ládából veszek egyet.” És ím egy baloldalt lévő ládikót választott ki. Nagyon szép, aranyos láda. Gyorsan ki is vitte. Amint kivette, a vállára emelte, és csak vitte. A visszaúton megint hallotta a kiáltást: “Idenézz! Pillants ide! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!” Odanézett. Ment, mendegélt, már az öreganyó házához közeledett. Gondolja magában: “Ugyan mi van ebben a ládában? Olyan nehéz.” Megpróbálta kifeszíteni a ládát. De mivel? Késsel-mivel piszkálta a bőröndöt – bezárt ládát – hát a kulcslyukból vér folyt. Legott abbahagyta. “Mi az ördög?” – gondolja magában. Eleresztette, és megint felkerekedett.

6. Ment, ment, visszafelé ment. Az öreganyó házához érkezett, az anyó tanácsa szerint ládáját a tornác tetejére tette. Nagyon nehéz volt, [ahogy] felemelte. Aztán bement az anyóhoz. Amint bement... és amint bement, az anyó szomorú volt miatta, látszott az arcán. Így szólt: “Hej – mondja – *ńoksąη*-folyó forrásvidéki nő, *mőkkaη*-folyó forrásvidéki nő! Lám csak, nem hoztál hosszú éneket, hosszú mesét!” “Hát ez meg mit jelent” – gondolja magában a nő. Kis idő múlva az anyó étellel-mivel etette, teával-mivel itatta, fekvőhelyet készített. Lefeküdtek. Reggelre kelve az asszony felébredt. Mintha az anyó már régen felkelt volna! Egyes bölcsőket a ház jobbfelébe hurcol, másokat a bal félbe. De hát reggel lévén magában azt gondolja: “Hiszen mennem kell!” Az anyó megetette étellel-itallal, ő meg elindult. Az anyó mondja: “Ha lefekszel, ezt a saját keziddel-lábaddal elvett ládikódat rakd magad mellé.”

7. Így hát az asszony elindult. Hazafelé mentében olyan nehéz[nek érezte a ládát], hogy azt gondolta magában: “Biztosan arany pénzzel van tele. Bárcsak hazaérnék már!” Hosszan ment-e vagy röviden ment, egyszercsak hazaért. Mire a házához ért, nagyon elfáradt. Amikor lefeküdt, a ládikóját maga mellé fektette. Ez így történt.

8. Most a másik asszonyról szóljon a mese.

[A két asszony] egy faluban élt. Magában gondolja: “Ez a barátnőm régóta nem látogatott meg. Ugyan mit csinálhat? Bemegyek hozzá. Csak nem beteg? Mi lehet vele?” És hát a barátnője házához ment. Ahogy belép, nyitja az ajtót, hát a ház hátsó felében a szent helyen egy félszemű erdei szellem ül. A barátnője csontjai meg a tűz fölött nyársra húzva állnak, a félszemű erdei szellem meg ott ül. Azt mondja: “Nocsak, úgy látszik, hogy van itt még véresporcogós jó falatocska!” Az asszony úgy megijedt, hogy becsapta az ajtót, és hazafutott. Azt gondolja: “Itt nem élhetek tovább. Elmegyek valahova, különben az erdei szellem elpusztít engem.” Összecsomagolt, felöltözött, és útnak indult. Vitte a két lába. Gondolja magában: “Valahol csak emberre akadok. Ugyan milyen az ember?” Valamilyen irányba elindult. Ment, mendegélt, hosszan ment vagy röviden ment, egyszercsak beesteledett. Annyira elfáradt, hogy rosszul lett.

9. Egyszercsak tavaly kivágott fatönkökhöz ért, ember vágta fatönkökhöz ért. Valamennyit ment – idén kivágott fatönkökhöz jutott. “Most már talán nincs messze a ház – gondolja – bizonyára él itt valaki”. Ment, mendegélt, hamarosan feltűnt egy kunyhó. Azt gondolja: “Bemegyek, bárki is lakjon itt. Ilyen fáradtan értem a világ végére! Akárki is lakik itt, bemegyek.” És belépett a házba. Hát egy öreganyó... az öreganyó ismét a bölcsőkkel foglalatzkodott. A bölcsők egy részét a ház jobb felébe húzkodta, más részüket a bal félbe.

Az asszony bemegy, leül. Köszönt, köszöntötték egymást. Kérdi az anyó: “*ἡὸκσῶη*-folyó forrásvidéki nő! Mi énekelt ide téged, mi mesélt ide téged?” A nő így válaszolt: “Hát én – mondja – mindig egyedül vagyok – mondja – még embert sem látok. Azt gondoltam, hogy útra kelek, valahol csak emberre lelek. Rossz egyedül élni.” Az anyó teát főzött, ennivalót készített, megterített. Ettek-ittak. Az anyó fekhelyet készített, és így szólt: “Feküdj le, fáradt asszony.” Az asszony lefeküdt.

10. Amikor felébredt, már mindenütt világos volt. Úgy látszik, az öreganyó már régen fent volt. A bölcsőivel szorgoskodott. Egyeseket a ház jobbfelébe hurcolta, másokat a baloldalra. Úgy sürgölődött. Ételt-halat készített. Ettek-ittak, s az öreganyó [a vendégét] tanította. Így beszél az anyó, azt mondja: “A házam mögött van egy út. Nagyon jó kitaposott ösvény. Indulj el azon az úton – mondja. Amint mész, háromszor fognak kiáltani. Azt mondják neked: «Idenézz! Pillants ide! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!» De te ne nézz oda. Három kiáltás lesz. Utána még mész valameddig, és egy házhoz érsz. Menj be a házba, semmit sem fogsz látni. A ház egyik felében bőröndök lesznek, a másik felében aranyozott ládák. Menj be oda, de befedett arccal menj be. Az ócska, ütött-kopott bőröndök közül válassz egyet. Aranyozott ládikók is lesznek ott, de azokat meg se érintsd. Azon nyomban fordulj ki, és gyere vissza.”

11. Az asszony elindult. Amint az anyó mondta, valóban, a házatól egy kitaposott ösvény indult. Ezen az ösvényen ment az asszony. Ment, mendegélt, valóban egyszerre kiáltás hallatszott: “Hé, nézz ránk! Szépek, gyönyörűek vagyunk!” De oda sem pillantott, a kendőjét még lejjebb húzta. Háromszor kiáltottak, de egyszer sem nézett oda. Valóban, amint ment, mendegélt, egy házhoz érkezett. Óvatosan belépett. Eltakart arccal lépett be. Körülnézett, s valóban jobboldalt ócska, ütött-kopott bőröndök voltak, baloldalt gyönyörű, aranyozott ládikók. Így gondolkozott: “Ugyan minek vegyem az aranyos ládikát?” S ahogy az anyó parancsolta, egy ütött-kopott, rossz bőröndöt emelt föl. Azon nyomban kifordult, és visszafelé indult az ösvényen. Amint ment... amint ment, szintén három kiáltást hallott: “Idenézz! Pillants ide! Szépek, gyönyörűek vagyunk!” Nem nézett oda.

12. Megérkezett az öreganyó házához... megérkezett az öreganyó házához, a bőröndjét a tornác tetejére tette. Azzal belépett, és hát az anyó már elkészült az étellel és megkínálta. Azt mondja: “Bizonyára megéheztél. Egész nap...” Ez az anyó olyan jó! Ettek, ittak. Azután fekvőhelyet készített: “Feküdj le, fáradt nő” – mondja. És az öreganyó is lefeküdt.

Amikor az asszony reggel felébred, látja, hogy az anyó már fent van. Gondolja magában: “Ilyen sokáig aludtam.” És felugrott. Az anyó megint ételt rakott elé. Azt mondja: “Akkor most hazamész. Ha hazamész, a bőröndödet lefekvéskor tedd a párnád mellé. Magad mellé fektesd. Lehet, hogy valamivé válik számodra – ha nem, nem.” Így miután ettek, ittak, az asszony elindult. Vitte a bőröndjét is. Haza igyekezett.

13. Ment, mendegélt, hosszú ideig ment vagy rövid ideig ment, a házához érkezett. Bement, evett, ivott, nagyon fáradt volt, lefeküdt. És a bőröndjét az anyó utasítása szerint maga mellé fektette. Egyszer éjszaka felébred, gondolja magában: “Milyen sokáig aludtam. Itt bent már világos van.” Felül, ki akar menni, botladozik. Kint sötét van. Bemegy, az ágya mellett egy arany férfi fekszik. Egy sugárzó férfi alszik ott. Ő is lefeküdt mellé. Reggel fölkeltek. Vajon az apjuk vagy az anyjuk adta őket egymásnak. A férfi olyan szép volt, mint a nap és a hold. (Holdas ábrázatú szép férfi, napos ábrázatú szép férfi). Boldogságban, szerencsében (gazdagságban) éltek talán tovább. Az öreganyó mintha a saját fiát adta volna oda. Ennyi, vége!

XIII.

ajpi pāy panā šōpārki

1. aj mat[a] latnā tōrām k̄ān wāl. k̄olām pāy tājā. tū pāyīnam, tū wōlāt, wōlāt, aj mata latnā jastā: “nē, tāka, anālyā jāytā, uše – ōtā – ne wātā kima jāytā. jāwāl-ńāl wājītāy panā jəwtittān. k̄ōja nułā k̄ōlā k̄ōryā, panā tū tāyīnā ne tā wājītāy.”

panā anāpi lel sar jāwāt, ńā. tū ńułā anā tōras k̄o k̄āt al owtija k̄ōryā. ńułā anā tōras k̄o āwinā nōk̄ wāji. k̄ūtāppi pāyā ńā-lānk̄ jāwāt. aj tōras k̄o k̄āt al owtija k̄ōryā. aj tōras k̄o āwinā ńułā nōk̄ wāji. tū ajpi mata pāyā tū lānk̄ k̄ūč jāwāt, k̄ōlām āntā ōwārānam mən panā āntā k̄ōlām k̄ōryā, k̄ōjayīnā wułi. panā tū lānk̄lāl kənčcāyā mənāt.

2. mənāt, mənāt. tū anāpi pāyā anā tōras k̄o k̄āta jōwāt. ajpi pāyā, k̄ūtāppi pāyā aj tōras k̄o k̄āta jōwāt. tū ajpi pāyā, os tū ajpi, jəmat ajpi, aj mata k̄ōra jōwāt. jānk̄k̄ē tūmint k̄ōr. tū k̄ōrnā temi opit owtija tōwā k̄ōryā, tū ńułā. panā īnam tīlām tāyi. āntā k̄ōnam tīli? panā mən, mən, čīmāli, tāyīlānā tūmint pom łumi k̄ātāli ōjāytā. tū pom łumi k̄ātālija jāk̄ā lāy. tem šōpārki tōt newriā. jāk̄ā lāyā mā šōpārki tōt jāčānā newriā. panā pāsān tūmint, jəmat tūmint. jəmyā učiya litotat umti. pan tū litotat umti. čaj uč ja jīnt, panā mən. čajā, lā jməlā k̄o!

3. šōpārki tōwānā jastā: “ńū, ōtā, pāri wārtinka. ńū mēna, ma pīrnā jūlām. panā aj latnā tūmint sūj učiya, aj sōjnam māy tāyārtāyā jā. āntā tāyārtāyā jā, ōt, tūmint tarām sūj sūjmāyā tūmint. māsmāta pātālitā sūj. ńū al k̄āńāk̄inta. jāy ajnam kemnam ńūrāyā. ńū al ńūrāyā. kem k̄ūč līwātā, aj mata wār-pā āntām. panā jāk̄ā lāyā. os jməlā, os jəmat litāyā, jēńtāyā jātīlāka, os aj tū sūj os ajpa sūjmāyā. ńū ātā kemnam al ńūrāyā. jāy lūwā ńūrāyā. jak k̄ūč ńūrāyā, aj mata wār-pā āntem. panā tōwānā jastā: “tāka, os kemā āntā mēnāw. tīt k̄olāmāyā ōttāka, tīt urāšlālojāw.” nu, āmāslāt. k̄olāmāyā aj mata latnā tī, aj tōwānā tū sūjyā jāy. aj sōjnam k̄āyāyā. panā ńū tū latnā tā ńūrāyā, k̄olāmāyā tūmint – ōtā – sūjā lirti pītāka. jēy wōkkē mata jāyānā katāyāllā, aj tū arit ńū mēna panā kemā līwā. kem k̄ūč līwātān, ma tī jōwātām.”

4. panā tū k̄o tōwā tōt k̄ul. alāy nōk̄ k̄ūč wārāyāy, tem munt k̄ōjayi litot uč wārāntāy. pāsānāt učāt kewrāmāt, čajāt učāt. nōk̄ kī, čaj jīnt.

panā čīmā tōt wōl, panā mən. tū jāk̄ā jōwātām aj jāk̄k̄ānā ńāyā: “ńū ja lūw, aj pāy, ōt, māsmāta šōpārkit-parāpātā ńułān nōk̄ wāji?” tū aj pāy aj mata ōt-pā āntā jastā. tū mata pīrnā os tū leliyān ōt niykānnāt jōwāyān. tū pāri wārtāyā jəymīlā. tū jāy pāri wārāt. tī jēńtāyā, litāyā jāyāt, ajpa āpāy litotāt. panā tū pāri wārmiānā...

5. čaj sarpīnā, tū pāyīnam tōrām k̄ān jastā: “k̄āta tem atnā ńū... nē tī imīlān mūw sir ńāń lūwā wārāt, k̄ōl tāyīl alāyā kīča. k̄āta k̄ōjayi jəmyā ńāń wārā.”

os tū niyālanām mənāt. panā pīr k̄ātā tū ńāńāt tā jōwtāt. anāpi pāyā ńāń lā pon[č]lāmāyā, jastā: “temi tāka ālā wātā k̄ātānā litāyā.” os k̄ūtāppi pāyā ńāń lejāy: temi aj jimāy k̄ātānā litāyā k̄ōtī jāy.” os tū ajpi mata pāyā ńāń k̄ūč wāj, k̄ūč lejāy(???) lā pon[č]lāmātāy šuntukāli lā k̄ūč pon[č]lāmātāy: “ tū ne k̄ōtti? tōm pajāy sikkē ńāń, ar pākāt wāčāt-učāt, tū ńāńā.” panā jastā: “wot tāka!” pon[č]lāmātāy, panā sārāy lā tāwrāmātāy. sār sāmāp jāyā ja wūji, os k̄ōjayi ńātāy lejāyā, tū jāyānā āntā-pā wūji. “tāka tem ńāń tōyā jəm. anā mata jimāy k̄ātānā litāyā. ja, tēt tī. os ńāń wārāntāt, nē tū niyān. os lūwā jārnās wārāt. k̄ōlīyā lūw jārnāsāt wārājəm.”

panə tʰu jǎrnas wǎrat os. pʲir alǎɣnǎ jǎrnasətat tuwat. tʰu ǎnǎɣpi pǎɣǎl jǎrnas wǎj, jastǎl: “temi tǎkǎ ǎlǎ wǎltǎ kǎtǎlnǎ lǎmtǎɣtǎɣǎ. ropitǎlnǎ tǎjtǎɣǎ.” os kǎtǎppi pǎɣǎl jǎrnas wǎj: “a temi pǎwǎltǎɣǎ jǎnɣkʲilǎtǎɣǎ jǎm jǎrnas.” os tʰu ǎjpi mata pǎɣǎl tʰi jǎrnas wǎj, panə jastǎl: “oɣ, tǎkǎ! temi tǎnɣǎ jǎm jǎrnas, temi ǎnǎl mata jimǎn ɣǎtǎlǎtnǎ lǎmǎtǎli.”

6. panə tʰu pʲirnǎ pǎri wǎrǎt. jǎɣ jeɳtʰtǎɣǎ jǎɣǎt, litǎɣǎ jǎɣǎt. ar pǎkǎt ǎrǎlǎnǎ mata ǎtǎt wǎrǎt, tʰu litot wǎrǎntǎtǎ jǎɣlǎl. panə tʰu jǎmatǎĉǎk lǎskamiǎ kimnǎ, tʰi ǎj mǎtǎ latnǎ kemǎn tʰi nǎɣǎmǎɣ, sʲij tǎnɣǎ pǎjǎɣ tarǎm. panə jǎɣ kemnam nǎɣrǎɣtǎt, tʰu ǎj pǎɣ jǎkǎn ǎmǎsǎ. kem kǎĉ jǎwtǎt, ǎj mǎtǎ wǎr-pǎ ǎntem. jǎkǎ jǎmlǎt, os sarnam jeɳtʰtǎɣǎ-litǎɣǎ lǎjɣǎmǎt. jǎmatǎĉǎk os ǎt – jektǎɣǎ lǎjɣǎmiǎ kimnǎ, tʰu jektǎɣǎ lǎjɣǎmiǎ pʲirnǎ, ǎj mǎtǎ latnǎ os ǎj tʰumint sʲij tʰi lirti pit. jǎɣ ǎjnam kemnam nǎɣrǎɣtǎt. kem kǎĉ jǎwtǎt, ǎj mǎtǎ wǎr-pǎ ǎntem, kǎĉ lejǎɣǎlǎt. os jǎkǎ lǎnǎt. panə jastǎlǎt: “tǎkǎ, os, kemnam ǎntǎ mǎnǎw – tʰit urasǎlǎlojǎw”. panə os lǎjɣǎmǎt, jektǎɣǎ-jeɳtʰtǎɣǎ uĉ panə os ǎj mǎtǎ latnǎ ɣolǎmǎtǎɣǎ tʰumint sʲij tʰi lirti pit. tʰu ǎj pǎɣ kemnam ɣowǎɣijǎl. jeɳ jak kiɳtǎ wǎkǎnǎ jǎɣnǎ kǎĉ katǎɣǎlǎli, ǎj tʰu arit kemnam nǎɣrǎɣtǎɣ, panə ǎj latnǎ niɳǎlnǎt tǎt jǎkǎ lǎnǎl. panə tʰu jektǎɣǎ uĉ jǎɣǎt.

7. panə ǎj mǎtǎ latnǎ, tʰu pǎri tǎrmǎm pʲirnǎ, tʰu mǎtǎ wǎlmiǎ pʲirnǎ, ǎj mǎtǎ latnǎ tǎrǎm ɣǎn imi jǎwin nǎk wǎrǎɣlǎɣ. temi mǎwǎli? kǎt lǎɣpi tokǎɣǎ mata nǎk ɣǎtǎl. lǎw nǎmǎkǎsǎl, ɣǎti jǎɣi os? ɣǎtǎlǎɣǎ jǎɣ mǎwǎ, tʰi ɣǎwit mǎrǎ ǎlǎli? panə kemnam mǎn. kem kǎĉ liwǎt, kemǎn pǎtǎɣlem. tʰi ɣǎti ar sǎnǎm naj tǎlǎɣlǎl. jǎkǎ lǎn. naj wǎtǎɣlǎɣ mǎwǎ ɣǎti jǎɣ, nǎmǎkǎsǎl. jǎk kǎt lǎkʲit tʰi lejǎɣǎlǎtǎɣǎ, lejǎɣǎlǎtǎɣǎ wǎrǎl. tʰu ǎjpi pǎkǎkǎl-mǎnǎɣǎl kǎt lǎkʲija kǎti tǎl sǎɣǎt naj tǎlǎl. panə lǎw kǎtǎlnǎ nǎwmiǎlǎl: “tǎm pǎjǎɣ sikkǎnǎ a! lǎw ǎlǎnǎ noptǎl ɣǎwit mǎn tǎnǎ mǎnǎt wǎll, tʰi siwǎlnǎt.” panə tʰu šǎpǎrkʲi sǎwǎl lǎw ǎwtǎlnǎ tǎt ǎlǎl. pan tʰu šǎpǎrkʲi sǎwǎl nǎjǎ jǎwǎttǎɣ. ker naj nǎk ǎltǎɣ. tʰu tǎlǎkkǎ jǎɣmǎl kimnǎ panə tʰu tǎlǎk ǎwtǎɣǎ tǎwǎ jǎwǎttǎɣ, tʰu sǎw. panə tʰu ne ɣǎlǎtti mǎnǎpǎɣ.

8. tʰu ɣol jǎwin panə nǎk pit. jistǎɣǎ jǎɣ. usǎ ɣǎti jǎɣ? mǎw šir wǎrǎt tʰit wǎrǎt? panə ilǎnam soĉǎm. jǎkǎn wǎltǎ kiĉǎl-pǎ wǎllǎɣ jǎɣ. tǎ mǎn, mǎn. ǎj tǎɣinǎ ɣǎlǎɣilǎl. lejǎl: jǎwin mǎnǎl. tǎwǎ jǎwin mǎntǎɣǎ jǎm. ǎtǎr ǎtǎli ɣosǎt tǎt – ǎtǎ – tǎɣnam lejǎllǎt nomǎlǎtǎ. tʰu mǎn, mǎn. ǎj tǎɣinǎ– ǎtǎ – nǎmǎkǎsǎl: “tʰi ǎlǎnǎ ǎt ɣulǎmǎɣtǎlǎm, ma tǎɣǎnǎ nomǎn jǎnɣkʲilǎtǎɣǎ jǎlǎm ɣuntǎ, os tǎl lirti pittǎ nǎnǎ pǎkʲi, pew pǎkʲi ǎšǎ jǎwin jǎnɣkʲilǎl.” ɣǎlǎtǎn ɣǎlǎt, lejǎɣǎlǎtǎɣǎ jǎɣ, naj ǎltǎn ɣǎlǎt, juyǎt. temi lejǎl: mǎkʲi sar ɣuntǎ juy tuwǎm tǎɣi. os sarnam mǎn, mǎn. “os ma ɣǎlǎtam pǎtan juy tuwi.” os mǎn, mǎn. ta, tem ǎlnǎ-pǎ tʰit juy tuwi. panə sarnam wǎɣ lek, kǎw lekkǎ jǎl. panə tʰu leki mǎn.

9. mǎn, mǎn, ǎj latnǎ ɣǎtǎ jǎwǎt. tʰu imi... imi tǎtti. jǎkǎ lǎn.

“nǎn, tǎm, ɣilǎɣǎlem, nǎn mǎwǎt jǎwtǎn? tǎt ɣilǎ nǎn, mǎttǎ.” ĉǎjǎt uĉ jeɳǎtǎ tʰu opǎlnǎ, tǎtǎopǎlnǎ. panə nǎwmiǎlǎl: “nǎn tǎt pǎjǎɣ, ɣilǎɣǎlem, jǎm ne tǎjǎlnǎ?” “a, tǎjǎm, mǎttǎ.” “os tʰu ne ɣǎtti jǎɣ?” “ǎj tʰu ǎnɣǎlemnǎ ilǎ putǎpti. panə ma, mǎttǎ, lǎwǎt kǎnĉǎlǎm.” “a, mǎttǎ, ma wǎle ǎntǎ wulǎm nǎnǎt mǎwǎlǎjǎt pǎmtǎptǎɣǎ. sarnam mǎnǎ. kǎtǎp tǎtǎope wǎll. ma pǎ wǎram lǎwnǎ mǎšmǎtǎ jǎsǎnǎt jastǎli, jǎm mǎtǎ.”

10. panə pʲir ɣǎtǎl sarnam mǎn. tʰi mǎn, mǎn. nomǎlǎtǎ ɣosǎt lǎwǎtǎlnǎm lejǎllǎt. panə ɣulǎmǎlǎtǎɣǎ nǎmǎkǎsǎl. juyǎt lejǎɣǎl: “jǎ, tǎkǎ, ilǎ ɣulǎmǎɣtǎlǎm. ma it tǎɣǎnǎ nomǎn jǎnɣkʲilǎlǎm, os tǎl ilǎ lirti pittǎ nǎnǎ pǎkʲi, pew pǎkʲi ǎšǎ jǎnɣkʲilǎl, jǎwin.” ɣǎlǎtǎ juyǎt lejǎɣǎlǎlǎnǎ, temi mǎkʲi ɣuntǎ juy tuwǎm tǎɣi. os sarnam mǎn, mǎn. mǎkʲi ǎlnǎ-pǎ tǎl juy

tuwi. os sarnam mən, mən. os tem ʔana juɣ tuwi. panə tət sarnə wəɣ lekkə, kəw lekkə jəɬ. itpə ʔoʔəɣləɣ. panə tu leki mən. mən, mən. tumint ʔata jəwət. tu ʔatnə... tu jəɣə ləŋ.

“ʔilyəlem, nūŋ məttə – ʔilyəlem, pətə wəɬa! ma nūŋ tətəpə wəsəm.” ʔajat uʔ jeŋəɬtətəɣ, litotət lipəttəɣ. panə tu tətəpənə piri:li: “nūŋ təɣə, ʔilyəlem, təŋkə jəm ne təjən?” “a, jəm ne tətəɣ, məttə.” “os məttə tu ne ʔətti jəɣ?” “ətə aŋkəlemnə ilə putəpti.” “ma nūŋ məttə... sar məttə... ma nūŋat... jasəŋət jastətə, mūw šir məta jasəŋət jastətə ʔəl əntə wuləm. tət sarnam mənə. aj tətəpə wəɬa. tu tətəpənə, mošet, məšməta ətət jastəɬo, jəm məta kəɬat.”

11. sarnam mən piri ʔətəɬ. tu mən, mən. ʔosət lūwanam lejəɬəɬət, noməɬta. panə nətəksəɣəɬ: ilə ʔulməɬtətəɣə-pə jəm. ma təɣənə it jəwin jəŋkəɬəɬəm, os tətəli lirti pittə nəŋi pəki, pew pəki əšə jəŋkəɬəɬə, jəwin. “panə tu lejəɣəɬəɬə, tem juɣ aŋkəɬət. məki ʔunta juɣ tuwəm təɣi. panə sarnam mən, mən. məki ʔana tətə tuwi. os sarnam mən, mən: ta tem ʔana juɣ tuwi. panə tət sarnam wəɣ lek, kəw lekkə jəɣ. tu leki mən, mən, ʔata jəwət. tət aj tətəpənə ətə piri:li, litotət uʔ lipi. “nūŋ təŋkə jəm niŋəli təjən?” “a-a, məttə məki tətəɣ.” “os ʔətti jəɣ, tu ne?” “aj tu aŋkəlemnə ilə putəpti. nūŋ mant məšməta urnə əntə piri:ɬətəɬən?” “ma nūŋat piri:ɬətəɬəm. ʔəɬətəɣi, ʔətəɬə jəɣəɬə ilə ʔəŋəɣta, sarəɬta ilə ʔəŋəɣta. tu ne ti jəwətə. katəɬə ʔuntə – nūŋ niŋə, əntə katəɬə – əntə nūŋ niŋə.”

12. aj tu piri ʔətəɬə jəɣ. piri ʔətəɬənə, aj məta latnə ʔətəɬə jəɣə məta kima jəwtəma, ʔətəŋ ləɬəɣəɣə tətə jəɣ. panə tu nenam jastəɬ: “nūŋ ʔəjəɣi tət təjən? ʔəntə ʔə ʔpəɬ.” “ma məta tət ʔəjəɣi əntə təjəɬəm. atəlemnə wəɬəɬəm.” “əntə, ʔəjə jastə, ʔəjəɣi nūŋ təjən tət?” “ʔəjəɣəmnə jəwətəɬəjəm? ma tem atəlemnə tət wəɬəɬəm.”

panə ʔoləmpə məɣəɬti ləɬəɣ, aj tu arit ʔəntə ʔə ʔpəɬ. tu tətəpənə jastəɬ: “təɣə, aj məta ʔəntə ʔə-pə əntəm. ma tət atəlemnə wəɬəɬəm.” panə ʔətəŋ əwəɬ tu imi, ti ilə wiyəɬ, newrəməɣ, ʔətə ləpəri:ja. jəɣə ləŋ. panə tət wəɬə, wəɬə. məntəɣə jəɣməɬə panə tu ʔonə ti katəɬəmti. tu ʔə, əntə, ilə ʔəŋəɬtəɣəɬə. tu nenat nūɬ təɣtəɣə jəkkən. tu nenə jəɬnə jəwətəli, tət nəɣə lūɬəmtəɬ. os ʔonə tu ne jəɬnə jəwətəli. tu ʔə panə wəwəɬ ʔəɬ. aj latnə ti – ətə – ləɬtəɬəɣ: “təɣə, tem ne tənə ləjəɣə, ma ətəŋ tu ne ilə təɣiptəɣə.” wəɬə owti:ja wəwə səɣət rəwiptəɣə panə təwənə ləɬtəɬəɣə: “it tənə niŋət ʔuj jəɣ kiŋtə wəkkəŋət, tət ilə lirti pittə nəŋi pəki, pew pəki os mūwəli-pə wəɬəntəɬət. ətəŋ os lirti pittə jəɣ, ne ʔiməli aj wəɬə ləŋki ʔəp kim ʔə kiŋtə wəwəɣəɣə wəɬ(???)”. panə tu ne kətəɬə tət pit. panə jəkkənəmti ti tuwtəɣ.

13. tu jəɣə jəwətəmina... jəkkən-pə əntə wəɬəɣən, əntə ʔəɬə wəɬəɣən... kəkkə ʔətə, wəkkə ʔətə wəɬəɣən. panə tət wəɬəɣə jəkkən. aj latnə tu əntəpə ləliɬ kem ləwət. panə lejəɬə, ittən, tūɣin. jəɣə ləŋ panə atəɬnə jastəɬ: “ja, nūŋ atə, tətəɣə ʔənə wəsən. panə mūwət tənə? tət əjpi məŋəmnə, ʔətnə əŋkrəmtəɣ, ker turpəɣəɬə num wəɣə məta ni:ɬə, naj nəɬmət kiləɬət. məŋ turpə tətəwə əŋkrəmtəɣ, əɬə ʔuj əmp ləɣ tətəli rəwəɬəɬə, wətnə, panə nəɣə əntə jəɣə wəɬəɣəɬə. nəɣnəmti, aj tət ʔətə owti:ja wətnə rəwəɬəɬə, pəɣinəmti jəwəɬəli.” “sasə, lūwət wəɬə ur wəɬə.”

14. panə ti ləwəɬə jastəɣ: “ʔətə, tətə aj pəɣ təɣə wiyəttən.” ləwəɬənə tətə aj pəɣ tətə wiyə. panə jastəɬ: “ma məki jəsnə jəɣəmtə narkə jəkkən, niŋ jəkkən tətə. panə tətəmtə piri:ɬə məntə lūwəti pəni, ilə ʔewijəməɬə latnə. tətə jəŋkəɬə, nəɣə kəŋtəɣəɬə”. panə, jəkkənəmti, lūwə, ʔətti jəɬə lūwə? tətəɣə ʔənə lūwəti jastəɬə tətə! panə jəkkənəmti jəɣə jəɣə panə jəkkənəmti mən. jəɣə, ʔətəɬə jəwətəɣə jəɣməɬə, səmtə jəŋkəɬə ilə məŋəttəɣə panə jəɣə ləŋ. tu imi jastəɬ: “mūwət, məttə, atənnə mūwə šir jasəŋət jasto? nəɣmin tətəɣnəmti jəɬə?” “mūwə təɣi

jisḡal mantem jastal.” “anta, jismin wale jāḡanam, jūwən. jāḡanam laḡtaḡa jəḡmannə sāḡḡala ilə moḡəḡala. tatti ta, sāḡ jəḡkla!” kuwər pətə lūwati pamtətəḡ. “panə wəs il lewnam mant kitijəḡ. jəḡal ḡāləm latnə, məttə, niḡ juḡḡal, narkas juḡḡal tōwə pānyal. tūtəḡən kənčəḡə mant kitəḡ.” “nu, ḡōti jəl lūwə tōrəm ḡān jastəḡ ḡuntə – ḡōti jəli! jəḡḡa wəs! top-pə ma kičəḡem əj kūrəp lapas wərə, ōwəḡə.”

15. panə tū imil lapasat wärtəḡ, ōwəḡə əj ḡānəp lapas. panə tōwə tāwərtəḡ. panə mən. imilanə suwəmat məji, panə pärtəli. suwəm wəjməli panə əj pärt puləli. panə tū pärt pul owtija panə suwəm wəjməli owtija lāḡḡint panə itpə mənəḡ. əj tāyinə mən, mən. tem məḡ ōntnam wəs tūmint. tū wəs əj māčḡə ḡnam. tū tuwi, tuwi, əj latnə tū newi tāyija tū kōrəḡ. ḡātləḡ-utləḡ tōrəma tū kōrəḡ. tōḡ sāḡət əj sarnam. əj tāyinə lejləḡ: tūmint čin moḡəp tāyi. küč jəḡḡə lejəḡtaḡə jəḡ – temi ḡāntəḡ ḡo tū lōwət-sōwət tōwənə lāḡət. panə tōwnam əntə āḡkrəmtəḡ. sarnam mən. os əj tāyinə lejḡləḡ: jāki poməḡ məta, künčəḡ poməḡ məta tōw lāt tū. tōwnam küč āḡkrəmtəḡ – temi ḡāntəḡ ḡo optət. panə sarnam mən, tōwnam əntə lejləḡ.

16. os əj tāyinə jaynə tū wiḡli: “təḡ amtəta, təḡnam əḡkrəmta!” tōwnam küč āḡkrəmtəḡ – waḡəm pālḡət, ḡōḡ pālḡət, lual pālḡət. panə tōwnam əntə āḡkrəmtəḡ, sarnam mənəḡ. os əj tāyinə mən, mən. kat imiyən-ikiyən ənəḡ āčḡi pa ḡonə pa ḡarimtəli. tū ḡarəḡləḡən. leḡktə ḡōl əntə wuləḡən. əssōḡnam lewəḡləḡən-piḡləḡən. os sarnam mənəḡ. os əj tāyinə kat imiyən-ikiyən əj āčḡi puləli liḡḡkən, kōt lāḡḡər lōwit āčḡi pul. tūnat ālləḡən. tūkin-mikin kem əntə āt. panə tōḡ sāḡət sarnam mən, mən. əj tāyinə os lāw lāḡəḡ. tū lāw panə...tū lāw tūmint... əj pālḡəḡ...panə... panə ānta teliḡta ḡōjajəi mūwə jastəḡ, tūt... čajə, tū āčḡi imiyən-ikiyənə jōwətmal əj tōḡənə, teliḡta ḡōjajəi mūwə jastəḡ: “tūt ḡātləḡ-ḡōtləḡ tōrəmnə wāḡminnə tūt tōm pajləḡ lewitmin-piḡtmin wōḡəḡən, tōm pajləḡ atəḡḡə wōḡəḡən. tūtəḡnat tənə itpə wāḡḡ. itpə əj tū jimin-tūḡin tūḡləḡəḡən.”

17. os sarnam mən, mən. tū imiyən-ikiyənə jōwət əj āčḡi puləli imi. teliḡta ḡōjajəi mūwə jastəḡ: “tūt ḡātləḡ-ḡōtləḡ tōrəmnə wāḡminnə jəḡḡə wōḡəḡən. ḡulnam atəm wār əntem wōḡ, piḡ kōḡ, atəm kōḡ. itpə tū jimin-tūḡin tūḡləḡəḡən.” os sarnam mən, mən, os lāw. əj pālḡəḡ, a əj pālḡəḡ tōt əntem. tōt šučəḡtəḡ išo. panə teliḡta ḡōjajəi mūwə ḡāwəm: “tū lāw jirəḡsəm latnə tū lāḡḡəḡ jāḡḡən əj pālḡək lin-linə wəjittən, əj pālḡək jayə lipḡi. itpə tū jiməḡ-tūḡəḡ tūḡləḡəḡ.” os sarnam mən, mən. os əj tāyinə lāw. tūmint wōjəḡ lāwčəḡ. əj lāta əntə ḡānəḡ. əssōḡnam mata jekmin sučəḡtəḡ, newəḡ. teliḡta ḡōjajəi mūwə jastəḡ: “tū lāw tūt pāriḡməḡḡ latnə jayə əjnam mata ōt məj, ōrt ḡonə əjnam jayə lipḡi, lin-linə əj pul-pə əntə wəjəḡḡkən. itpə tū jiməḡ-tūḡəḡ tūḡləḡəḡ.”

18. os sarnam mən, mən. os əj tāyinə ənəḡ ḡāta tū jōwət, tōt tū pärt puləḡḡəḡ, suwəm puləḡḡəḡ luḡḡiləḡən. jāḡə lāḡ, ənəḡ māri ikičəḡ ḡlən āḡḡḡ. tōrtəḡləḡ. os ənəḡ māri imičəḡ tōt nomən āməḡḡ. panə tū imičəḡ jastəḡ: “nūḡ mūwat jūwən učija?” panə litōtat-uč lipəttəḡ. tū ḡo jastəḡ: “os ma ma kiḡḡəḡəm ənəḡ luḡḡnə-kaḡ[t]nə kitəḡjəm.” panə čajəḡ-uč jəḡḡḡḡ. əj latnə iminə tū iki nōḡ rūwəttəḡə wāri. tū iki tōrtəḡləḡ. tū iminə rūwəttəḡḡ, tū ikinə wārəḡləḡəma tū iki küč təḡə sanḡḡint, tem owpi māčə jōwəttəḡə jəḡ. tūkim pəryi pōtəḡmin tūkima jəḡ. panə tū ikinə piḡriḡi: “wəḡə nūḡ mūwənnə təḡə kito?” “os ma mūwənnə kitəḡjəm – tū ḡo jastəḡ – ma kiḡḡəḡəm ənəḡ luḡḡnə-kaḡnə kitəḡjəm.” “nūḡ, kəs, mūwəḡi kənčəḡə kito?” “wəs ma narkas juḡḡən, niḡ juḡḡən. jəḡəm jastəḡ, lūwə jəḡḡəḡ ḡāləm latnə tōwə pānyal.” “tāḡə mənə jāḡəḡam! mənə jəḡən tōrəm ḡān ḡāta! panə

owpilaal päləkkə jəytiła. panə sarya jəḵənam nürəyta, tu ime ɟlə təwrəm lapas jəɟnə əwəttəyə wəri.

19. panə jəḵənam əj tə tōwənə turyəlatətəy. əj tu jəḵənam turyəlatəmal tu nəmrəy ləwət, ləw pälkət, tu wañəm-łıl pälkət, nól pälkət, wujłal müwə əntə. məçya turyəlatətəy. əj latnə ti, kem pətəḵint, jay təjtə wáca, wáč jáčəya, panə tu tōrəm ḵán ḵáta ləñ, sarya mata, owpit päləkkə jəwtəl, panə tu narkas juḵḵən, niñ juḵḵən təyə jəḵə nōrəḵintyən. panə os ḵutəłnam nürəytəy. tōw küč jōwət, piḵem əpəl, liñ əpəl. (...) pa ḵo lajəmnat, pa ḵo pilanat, nōḵ səwriələ, łont pəñknat, kewinat. tu wəḵ kürap lapas ḵánt əwətɟilət, tu ne nōḵ wəjɟilət. pan tu sar ɟlə kitəl, panə niñəl nōḵ ti wəjtəy.

20. os ḵōwłi wōłət, wanłi wōłət, əj latnə tu ənəłpi lelıł os kem liwət. tu ajpi məñıl ḵát turpa tōjnam əñkrəmtəy. tu turpa tōji naj nəłəm sañki mōčə, sañki, tōrəm wəy mōčə táləyłələ. əjpa tōwnam əłə pənəmti. ləy-ləyə turpa tōjnam küč əñkrəmtəy əłə ḵuj amp ləy tōjəli rəwisələli, panə wátnə pərtəy tōwə pōwłi, ḵát owtija rəwisələli. jəḵə ləñ panə tu jəyənəm jastəy, tōrəm ḵána: “ja, niñ, ałi, tōrəm ḵán wōsən. panə tənə: tōm məñem ḵát turpa tōjnam əñkrəmtəm, tu naj nəłəm sañki wəyənəm əłə ḵōčəyłəy. məñ os əłə ḵuj amp ləy tōjəli iti naj nəłəm rəwisələli panə wátnə əj tōt őłat, pəryi rəwisələlat.”

21. “sa-sar, liwwat məta ura wərtə wər wəłł.” panə os tu ləwəłə jastəy, məttə, təyə wiɟittən tu aj pəy. tu aj pəy os tōwə wuyi. jastəl ałıl liwwatinam: “ma jəyəm ḵəłəm latnə arəy aryi juḵḵən, məñt məñtí juḵḵən tōjəm. əj päləknam kirəyłəyən – sət arəy arəyłəyən, əj päləknam kirəyłəyən – sət məñt məñtłəyən. ma tutyəlam nōḵ kənččə kim əntem. liww niñ tōwə jəñktəyə ḵöl wułən.”

panə [tu pəy] jəḵənam mən. jismin mənəł ətə. jəḵə ləñməłnə səm jəñkłal ɟlə moñləməł, panə jəḵə ləñ. imıl jastəl: “tōrəm ḵán jəyənə müwəli jəm jasəñat jasto? nəymin wəle jəḵə ləñən.”(...) “müwə mōrt əntə arəyən-nəwməm, əłə mərt!” “əj tu arit jismin wəle təyə jüwən.” tu kōt pətəl tōw čüčəmtətəy: “səm jəñkłə-pə ta, təttit! ma kičəm wōł, əj səm jəñk ɟlə əntə kōrəytəyə. tem səm jəñk kōrəy. panə ḵōti... müwəli jasto tōt?” “a, məttə, ɟlə lewnam kiɟilojəm ətə... arəy aryi juḵḵən, məñt məñtí juḵḵən kənččəyə.” “ja wəs, ḵōti wəri, məttə tōrəm ḵán jasəñ ḵuntə ḵōti wəri? niñ mant məntanka kit wəḵ kürap lapasat wəra panə tōwə təwra.” panə mən. ətə suwəmat məji panə pərt pulat məji, panə mən.

22. ti mən, mən. əj təyina məy őntnam ti pətəḵint. tu məy őntnə ḵōwłi mən, wanłi mən, əj təyina ətə newi tōrəma ti kōrəy. ti tōt ḵətəł-uč. əj təyina lejələł – temi əjnam čin moḵḵəñ təyi. jəmyə küč lejəlatəyə jəy – temi ḵəntəḵ ḵo lōwət, sarnam mən, mən, temi jəki poməñ, küñčəñ poməñ tōw lət. küč jəmyə lejəlatəyə jəy – təḵa temi ḵəntəḵ ḵo optət. sarnam mən, mən. əj təyina liwwatnam čowłət, wiɟłət. tōwnam küč əñkrəmtəy – liwwatnam sarnam wiɟłət: təyənəm əñkrəmtə, təyənəm əñkrəmtə. tōwnam küč əñkrəmtəy: wañəm pälkət, łıl pälkət, səm pälkət, nól pälkət.

panə sarnam sarya mən, turyəlatətəy.

23. os əj təyina mən, mən, kat imiyən-ikiyən əłləyən. ənəł tūmint əčničəy, wáčət-puwłət leñktə əčni, leñktə ḵöl əntə wułəyən. iminə nərimtəli, os tōł səyət ikinə nərimti. tənə ti taliləłətən. əssōñnam lewətləyən-piłəyən. tōłiləta ḵōjayi müw jastəy: “tít lələñ tōrəmnə wəłminnə atəmyə wōłəyən. əjnam lewəłmin wōłəyən. itpə tu jimin-tuñin tuñləyən.” os sarnam mənməłnə, kat imiyən-ikiyən os əłləyən. kōt pətə lōwit əčpi pulnat əłləyən. tiki-mikin kem əntə üt.

24. *tú sáγət sarnam mən, mən. əj lāw pālək láləλ. nōməksəλ: “os müwat tí lāw əj pāləkəλ?” tēliləta kōjəγi müw jastəγ: tít tə lāw lələη tōrəmnə wālməλnə pāriλəməλ latnə tú lākəkəη jākəkən əj pāləkəλ lin-linə kičəγin wəjittən, əj pāləkəλ jəγ əjnamat liptətən, jəγə əjnam liptətən. itpə tú jiməλ-tuńəλ tuńəγləλ.” sarnam mən, mən. os əj lāw láləλ. tōm tí wōjəη, tūmint nāwəη lāwčəγ. əj lātnə-pə lálətə kōl əntə wuλ. əssōηnam məγəli kirəγləλ, newəλ, tarəγləλ. tēliləta kōjəγi müw jastəγ: “tít pāriγə wārməλ latnə tú lākəkəη jākəkən mata əjnam jəγə liptətən, tú lāwin. lin-linə, kōλ wuλi, pul wəjəkkən müw əntə wəjəkkən. itpə tú jiməλ-tuńəλ tuńəλəλ.”*

25. *panə sarnam mən, mən. os tūmint ənəλ kātčəγə jōwət. əj tí tūmint ənəλ imičəγ nomən əməsəλ. os tūmint ikičəγ iλən ələλ. panə tú ənəλ ikičəγ... ənəλ imičəγnə čajat-uč jeńəli. əj latnə tú iki nōk rüwəttəγə wärtəγ: “tāka, iki, nōk kiλa nātəčək, nātəčək, atəm lew wujiləγə kīλəγən jōwət. iki, nātəγə, nātəγə!” panə tú iminə nōk rüwəttəλnə iki təγə-pə küč saηkkint, to owpi māčə katəλ – tükima pəγinam pōtəγmin jəγ. panə iλə iλəλ panə nāwəmtəγə jəkkən.*

“müwəənə, məttə, təγənam kito?” “kəs ma müwəənə kitəojəm? məttə, ma kińtəγəm ənəλ ləηkənə kal[t]nə kitəojəm. tōrəm kən jəγəm-iki jastəλ, məttə jəγəλ kələm latnə arəγ arγi jučkəλ, māńt' māńt' jučkəλ lüwəti pānəγəλ. tūtəγən kənčəγə mant kit.” “tāka mənə sārəγə pəγinam. ötə, tōwə jōwta panə tōrəm kən kāt owpit pāləkkə líkiλa. tú arəγ arγi jučkən, māńt' māńt' jučkən lin-linə tōwənam jəkinləkkən. panə sārəγə mata tú niηenam pətəkəγəλ. tú niηe uše lapasəλ kōrəγtəγə jəγ, tōwə küč jōwətlən. panə os-pə əλ jüwə. kələmətəγə təγə jütənkə tāka nōk lələ jəγnə.”

26. *panə pəγinam tí sārəγə mən. tú əntə sām pāləkət, ləλ pāləkət, lāw pāləkət wujil müwə əntə. panə mən. tú tōrəm kən owpija jōwət panə sārəγə mata owpi pāləkkə jəwəttəγ. panə tú arəγ arγi jučkən, māńt' māńt' jučkən jākə kōrəkkən tōwə. panə sārəγə mata niηəλnam pətəkəγəλ. tú niηəλ, tōwə küč jōwət, lapasəλ kōrəγtəγə jəγ, tānətəγə jəγ. panə tú jəγ əjnam arəγə kitəλ. tú tāγinə tōηkə paj piķem əpəλ, wəp əpəλ, lüj əpəλ. panə tú niηəλ nōk wəjtəγ, panə...*

27. *tú iλə lewnə wālməλnə tú iki lüwəta tōwəənə jastəγ: “jākə jōwəttənkə kāk kütən, wāk kütən əjnam mata iттən wəsət-učət kəwət əjnam mələkəkə wəriλa, owpit-učət. panə lapət at-kətəλ mərə kemə əλ líwtittən, jəkən iηsittən.” panə tú jākə jōwəttəmin iλə təwreksəkəkən, kəwət iттən wəsət-owpit təwrat. panə tú iλə təwrat owpit-učət... əj latnə kemən, kələntəγəλ, müwəli? tú wət tükim! tú lapət at-kətəλ jəkən uməγəλ. panə əj məta latnə kemə tí líwəγəλ. kemə küč líwəγəλ, əj məta öt-pə əntem. əj kāt əntem, əj wāč əntem. əj məta öt-pə əntem. wsjo!*

XIII.

A legkisebb fiú és a béka

1. Élt egyszer Torem kán. Három fia volt. A fiainak, amint így élnek, éldegélnek, egyszer így szól: “Ti már nagyok vagytok, már – izé – nősülő korba jutottatok. Fogjatok íjat-nyilat, és lőjétek ki. Akinek a nyila ahova esik, onnan házasodjatok.”

Először a legnagyobb bátya lőtt egy nyilat. Nyila egy gazdag kereskedő tornáca tetejére esett. A gazdag kereskedő lánya találta meg a nyilat. A középső fia lőtt egy tompa végű nyílvesszőt. Egy kisebb kereskedő tornácára esett. A kis(ebb) kereskedő lánya vette föl a nyilat. A legkisebb fia a tompavégű nyílvesszőt amint kilőtte, valahova vagy magasra ment, vagy sehova sem esett, ki tudja. És elmentek megkeresni a nyilukat.

2. Mentek, mendegéltek. A legidősebb fia megérkezett a gazdag kereskedő udvarába. A kisebb fia, a középső fia a kis(ebb) kereskedő házába ment. A kisebb fia, a kisebb, a legkisebb fia meg valamilyen (ritkás erdővel borított) mocsárhoz ért. Amolyan vizenyős mocsár. Azon a mocsáron egy zombékra esett, a nyila. És mintha valaki húzta volna. Ugyan, hova húzzák? Ment, ment, kis idő múlva egy helyen egy apró fűkunyhót talált. Abba a fűkunyhóba belépett. Egy béka ugrál ott. Amint belépett, középen egy béka ugrál. És egy olyan asztal, nagyon olyan. Jól mindennel, étellel megrakva. Étél volt odatéve. Teát-mit ivott, és elment. Nem, ülve maradt!

3. Azt mondja a béka: “Te – izé –, amikor a lakodalmat ülitek, te menj haza, én később jövök utánad. Egyszer csak hatalmas zaj támad, mindenfelé remegni kezd a föld. Nem remegni kezd – izé –, hanem olyan erős zaj hallatszik. Valami furcsa zaj. Ne ijedj meg. Az emberek mind kiszaladnak, de te ne szaladj ki. Amint kifutnak, kint semmi sincs. Aztán bejönnek, ismét leülnek, enni, inni kezdenek, ez a hang megint felhangzik. Te most se szaladj ki. Az emberek hadd fussanak ki. Amint a nép kiszalad, semmi sincs. Erre azt mondják: «Újra ugyan ki nem megyünk. Ha harmadszor is [felhangzik a zaj,] csak képzelődünk.» No, leülnek. Harmadszor egyszer megint zaj támad. Minden rázkódik. Akkor te szaladj ki, amikor harmadszor olyan – izé – zaj támad. Tíz legerősebb ember akar feltartóztatni, de mégis menj ki, fuss ki. Amint kiérsz, én akkor jövök.”

4. A fiú ott töltötte az éjszakát. Reggel, amikor fölébred, valaki már korábban elkészítette az ételt. Az asztalon meleg étel, tea, miegyéb. Fölkelt, megteázott. Kicsit még ott volt, és elment. Hazamenvén, szülei nevetnek: “Csak nem valami béka vette föl a nyiladat, kisfiam?” De ő semmit sem válaszolt.

Azután a bátyjai is megjöttek a feleségükkel. Amikor a lakodalomhoz készülődtek... Az emberek lakomát készítettek. Enni, inni kezdtek, mindenféle finom ételt. A lakoma közben...

5. Igaz, még korábban azt mondja Torem kán a fiainak: “No, ma éjjel a te ... a ti feleségetek süssön valamilyen kenyeret. Holnap reggelre. Hadd lássuk, ki tud jó kenyeret sütni.”

Hazamentek a feleségükhöz, másnap a kenyérral jönnek. A legnagyobb fiú kenyeres ládáját kitarja, így szól: “Ezt hétköznapon kell enni.” Nézi a középső fiú kenyérét: “Ez kisebb ünnepeken enni való kenyér, így sikerült.” Amint a legkisebb fiú kenyérét veszi, amint nézi (?), kinyitotta, kenyeres ládáját csak kinyitja: “Hol van az az asszony? Ez nagyon szép kenyér. Sokféle városok-mik vannak a kenyérben.” Azt mondja: “Íme!” Kinyitotta, de gyorsan be is csukta. A fürge szemű emberek látták, de aki lassan nézett, nem látta. “Ez bizony nagyon jó kenyér. Nagy ünnepeken kell enni. Nohát. Asszonyaitok sütöttek kenyeret. Most varrjanak inget. Holnapra mind varrjon nekem egy inget.”

Így most inget varrtak. Másnap reggel megérkeztek az ingekkel. Fogja a legnagyobb fiú ingét, azt mondja: “Ezt hétköznapon kell fölvenni, dologra való viselet.” Fogja a középső fiú ingét: “Ez fürödni menni jó ing.” Aztán a legkisebb fiú ingét veszi, és mondja: “Ez igen! Ez nagyon szép ing! Ezt nagy ünnepeken veszik föl.”

6. Ezután megtartották a lakodalmat. Az emberek enni-inni kezdtek, a szakácsok mindenféle ízletes ételt-italt készítettek. Amikor már kellőképpen elgyöngültek, kint megdördült az ég. Hatalmas hangja volt. A nép kiszaladt, de a legkisebb fiú bent ül. Amint kimennek, [látják, hogy] nincs kint semmi. Visszaülnek, megint enni-inni kezdenek. Már amikor táncba is fogtak, miután táncolni kezdtek, egyszercsak ugyanolyan zaj támadt. A nép mind kiszaladt. Amint kimentek, semmi sincs, bárhogy nézik. Megint bemennek, és azt mondják: “Már bizony, még egyszer, ki nem megyünk – csak képzelődünk.” Tovább mulatnak, isznak, táncolnak. Harmadszor is zaj támad. A legkisebb fiú kirohan. Tíz embernél erősebb emberek akarják elkapni, mégis kifut. És egyszer a feleségével együtt lép be. Táncolni kezdenek.

7. De egyszer, a lakodalom után, kis idő múlva Torem kán felesége éjszaka felébred. Mi a csuda? A házban ragyogó világosság van. Mi történhetett, gondolja. Csak nem kelt fel a nap, ilyen sokáig aludtunk? Kiment. Amint kiment, (látja, hogy) kint sötét van. A házból mindenfelé tűz fénylik. Bement. Tüzet gyújtottak, vagy mi lehet, gondolja. Odabent minden szobát végignézett. A legkisebb fiának-menyének szobája felől jön a tűz fénye. Azt mondja magában: “Micsoda ragyogó szép asszony! Bárcsak mindig velünk élne ebben a szépségében!” A békabőr rajta feküdt. És a békabőrt tűzbe dobta. [Az anyós] felszította a tüzet. Amikor a tűz parázslani kezdett, rádobta a békabőrt. A menyé abban a pillanatban eltűnt.

8. A legkisebb fiú még éjszaka fölébredt. Sírva fakadt, mi történt? Milyen dolgot tettek? És elment. Nem volt kedve tovább otthon maradni. Ment, mendegélt. Egyszer hálni próbált. Nézi: éjszaka megy. Jó éjszaka menni. A tiszta égről a csillagok – izé – ide néznek fentről. Ment, mendegélt. Egy helyen – izé – azt gondolja: “Meg kellene éjszakáznom. Ha ilyen későn fent járok, akkor az ezután megjelenő tapló-bábuk, toboz-bábuk (a jövő nemzedék) is éjszaka járkálnak.” Hálóhelyet kezdett keresni, tűzgyújtó alkalmat, fát. Nézi: itt mintha régen fát hordtak volna. Tovább ment, ment. “Az én hálóhelyem számára hordtak fát.” Megint ment, ment. Itt meg idén hordtak fát. Hamarosan vas-útra, kő-útra lelt. És azon az úton ment.

9. Ment, mendegélt. Egyszer egy házhoz ért. Az anyó... egy anyó volt ott. Belépett. “Öcsikém, miért jöttél? Szállj meg, aszongya.” Megitatta-teáztatta a nénje, nagynénje. És mondja: “Hát aztán van-e jó feleséged, öcsikém?” “Csak volt” – válaszol. “Mi lett vele?” “Anyácskám elpusztította. Én – aszongya – őt keresem.” “Én ugyan nem tudom, mit tanácsoljak neked. Menj tovább. Ott van a közepső nénéd. Ha ő tud neked mondani valamit, az jó.”

10. És a következő napon továbbment. Ment, mendegélt. Felülről a csillagok néznek rá. Egyszer meghálni gondolt. Fa után nézeget: “Én bizony lefekszem. Ha most így fent járok, az ezután megjelenő tapló-bábuk, erdeifenyőtoboz-bábuk is fent járnak majd éjszaka.” Amikor éjszakázáshoz való fa után nézett, [látta, hogy] itt mintha régen hordtak volna fát. Megint tovább ment, ment. Innen az előző évben vittek fát. Megint tovább ment, ment. Idén hordtak fát. És hamarosan vas-út, kő-út kezdődött. Előre húzódott. Azon az úton ment. Ment, ment. Egy olyan házhoz ért. Abban a házban... abba a házba bement.

“Öcsikém, te – aszongya – öcsikém, adjisten! Én a nagynénéd vagyok.” Teával itatta, étellel etette. És a nagynénje megkérdezi: “Na, öcsikém, van-e nagyon jó feleséged?” “Ó, csak volt” – aszongya. “És hol van az az asszony?” “Anyácskám elpusztította.” “Én te, aszongya... bizony... én téged... beszéddel beszélő, valamilyen beszéddel beszélő szót nem tudok. Menj innen tovább. Van egy (leg)kis(ebb) nagynénéd. Ez a nagynénéd lehet, hogy mond neked valamit, valami jó szót.”

11. A következő napon tovább ment. Így ment, mendegélt. Nézik a csillagok felülről. Azt gondolja: “Meghálni biza jó. Ha én éjszaka fenn járok, a tapló-bábuk, erdeifenyőtoboz-bábuk is fent járnak majd éjjelente.” Ahogy körülnez, ezek fatönkök. Mintha régen hordtak volna itt fát. És tovább ment, ment. Innen meg tavalý hordtak fát. Megint tovább ment, ment: itt idén hordtak fát. [Az ösvény] innen vas-úttá, kő-úttá vált. Azon az úton ment, ment, egy házhoz ért. A legkisebb nagynénje is rákérdezett, [amint] étellel-mivel etette: “Van-e nagyon jó asszonykád?” “Á, valamikor régen volt.” “És mi lett azzal az asszonnyal?” “Anyácskám

elpusztította. Te valamilyen módon nem segítesz?” “Segítek neked. Holnap délben bújj el. Az a nő idejön. Ha elkapod – a te feleséged, ha nem kapod el – nem a te feleséged.”

12. Másnap lett. Másnap, egyszercsak dél közeledtén egy hattyú kezd leereszkedni. Mondja a néninek: “Ki van itt nálad? Emberszagot érzek.” “Ugyan, senki sincs nálam, egyedül élek.” “Nem, igazat mondj, ki van nálad?” “Ugyan, ki jönne hozzám, én itt egyedül vagyok.”

És harmadszor is körberöpül, még mindig emberszagot érez. A nénje mondja: “De hisz egyetlen ember sincs itt. Én itt egyedül vagyok.” Erre a hattyú hitt neki, leereszkedett, a ház belsejébe ugrott. Bement. Ott volt egy ideig. Amikor indulni akart, a férfi elkapta. Az a férfi, hiszen elbújt. A nővel huzakodni kezdtek. A nő földhöz vágta, ő rögtön felugrott. Aztán a férfi vágta a földhöz a nőt. A férfi ereje fogytán volt. Egyszer – izé – fohászkodni kezd: “No, ez a nő így viselkedik. Bárcsak le tudnám birkózni.” A padlón minden erejéből megrázta, és így fohászkodott: “Ha a nők a férfiaknál erősebbek, az ezután megjelenő tapló-bábuk, erdefenyőtohoz-bábuk ugyan mit csinálnak. Az ezután megjelenő emberek, az asszonyok egy fél vörös mókus erejével a férfiaknál gyöngébbek legyenek.” És a felesége a keze között maradt. És hazavitte.

13. Amint hazaértek... Nem otthon éltek, vagy hol éltek... kőházat, vasházat építettek. Ott kezdtek élni. Egyszer, egy téli estén a legidősebb bátya kimegy, körülnéz. Bement, így szól az apjához: “Apám, te isteni uralkodó vagy. De miért van így? A legkisebb öcsém házára pillantottam, a kémény az égig ér, tüze az égen villog. A mi kéményünk csúcsára pillantottam, mintha egy közönséges kankutya farka végecskéjét csóválná a szél. Nem gyullad meg jól. Fellobban, a ház tetején a szél megrázza, visszanyomja.” “Várj csak, van mód az ő elintézésére.”

14. És így szólt szolgálójához: “Na, hívjátok ide a legkisebb fiamat.” És azt a kisfiút odahívták. És azt mondja Torem kán: “Az én apámnak volt réges-régen volt egy citerája meg egy hegedűje. Amikor meghalt, vele együtt eltemettem őket. Menj el, keresd meg őket.”

Ő, a legkisebb fiú mit tehet? Torem kán mondja neki. Hazafelé ment, és sírva fakadt. Ahogy közeledett a házukhoz, kitörölte a szeméből a könnyét, és belépett. Azt mondja a felesége: “Miért – aszongya – mit mondott neked apád? Nevetve jössz ide?” “Ugyan, mit mondott volna.” “Nem, hiszen sírva jöttél haza. Amikor belépni kezdted, megtörölte a szemed. Íme, a könnyeid!” A tenyerét neki megmutatta. “Az alsó világba akar küldeni engem. Az apja halálakor, aszongya, oda tették a citeráját-hegedűjét. Ezeket keresni küld engem.” “Torem kán mondta – mit tehetünk! Hát menj el! Csak építs nekem egy egylábú lábaskamrát, magasra.”

15. Épített a feleségének egy lábasházat, jó magasat, egy tartóoszlopú lábaskamrát, és bezárta oda. Ő maga elment. A feleségétől fonalat meg egy deszkácskát kapott. Egy kis fonalgombolyagot meg egy kis deszkadarabkát. Felugrott a deszkadarabra és a fonalgombolyagra, és elmegy. Egy helyen ment, ment. Itt a föld belsejében egy olyan nyílás van. Egyenesen le a nyílásba. Vitetik, vitetik, egyszer csak világos helyre esett. Nappali-milyen, napos világba esett. Innen tovább (ment). Egy helyen nézi: olyan fenyőfa csemetés hely. Amint jobban megnézte – ilyen emberi csontok-botok ott állnak. És nem pillantott oda. Tovább ment. Egy helyen megint nézi: nádas füves, gereblyézett füves hely volt ott. Amint odapillantott – az emberi haj. És tovább ment, nem néz oda.

16. Egyszer aztán kiáltanak: “Kedves, ide nézz!” Amint odapillantott, fél arcok, fél orrok, fél szájak. És nem pillantott oda. Tovább ment. Megint ment, mendegélt. Egy helyen egy anyó és egy apó egy nagy báránybőrt huzigál. Azt huzigálják. Betakarózni nem tudnak. Egyre csak veszekednek-haragudnak. Megint tovább megy. Ismét egy helyen egy anyó és egy apó egy báránybőr darabbal takarózott, egy tenyérnyi nagyságú báránybőrrel. Az alatt fekszenek. Semmijük sem lóg ki. És onnan tovább ment, ment. Egy helyen meg egy ló állt. Az a ló meg... az a ló olyan... egyik fele... és... és és valami mondta, hogy... valóban, amikor ama báránybőrös anyó-apóhoz érkezett, egy helyen oldalról valami szól: “A napfényes-nappali világban éltükben ezek ketten nagyon veszekedve-haragudva éltek, ott nagyon rosszul éltek. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogulnak.”

17. Ismét tovább ment, ment. Most a kis báránybördarabos anyóhoz-apóhoz ért. Oldalról valaki megszólalt: “Ezek a napfényes-nappali világban éltükben jól éltek. Egymásnak rosszat nem tettek, haragos szót, rossz szót (nem szóltak). Tovább ezzel a szerencsével boldogulnak.” Megint tovább ment, ment, ismét egy ló. Egyik fele, a másik fele nincs ott. Úgy lépkedett ott. Valahonnan valaki azt mondja: “Amikor ezt a lovat föláltozták, a gazdái az egyik felét maguknak vették el, a másik felével ettették a népet. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogul.”

Ismét tovább ment, mendegélt. Egy helyen megint van egy ló. Olyan kövér, hatalmas ló. Nem áll egy helyben. Mindenfelé táncolva lépked, ugrál. Oldalról valami ember mondja: “Amikor ennek a lónak az áldozati lakomája volt, mindent a népnek adtak, a gazda minden embert megetetett, maguknak egy falatot sem vettek el. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogul.”

18. Megint tovább ment, ment. Egyszer egy nagy házhoz érkezett. A deszkadarabja-fonaldarabja ott megállt. Bement, bent egy óriási férfi fekszik. Horkol. Egy óriási asszony ott bent ül. Azt mondja az asszonyság: “Te miért jöttél?” És étellel-mivel megetette. “Engem bizony nálam nagyobb bálványszellem-szellemasszony küldött.” És teát-mit ittak. Egyszer az asszony a férfit ébresztgetni kezdte. A férfi horkol. A férfi amint megébred, ez [a fiú] az ajtófélfához ér, annyira hátra húzódik. És az apó kérdezi: “Hát téged mi küldött ide?” “Hogy mi küld engem – mondja a férfi –, nálamnál nagyobb bálványszellem-szellemasszony küldött.” “De ugyan, mit keresni küldtek téged?” “Hát engem a citerát-hegedűt keresni küldtek. Azt mondja az apám, hogy az ő apja halálakor oda tette.” “Azonnal menj haza! Menj apád, a Torem kán házába! Tárd ki a kaput. És gyorsan szaladj haza. Feleséged bezárt lábasházát az emberek ki akarják vágni.”

19. És azon nyomban hazasietett. Hazafelé menvén az egész lovat, fél lovat, fél szájú, fél orrú arcot látta vagy nem. Egyenesen sietett. Egyszer ím előbukkant, az emberek lakta városba, a város közepére. És a Torem kán házába belépett, a leggyorsabban, széttárta a kaput, és a citera-hegedű oda berepült. És a házához szaladt. Amint odaért, rothadt bűz, epeszag. Egyik ember baltával, másik ember fűrészszel, másik ember reszelővel, kalapáccsal. A vaslábú lábasház tartóoszlopát próbálják kivágni, az asszonyt akarják megfogni. Ő elküldte onnan az embereket, és kivette a feleségét.

20. Ezután sokáig éltek, rövid ideig éltek, egyszer a legidősebb bátya megint kiment. A legkisebb öccse háza kéményének tetejére pillantott. A kémény csúcsától a lángnyelvek az égig, az égboltig lobognak, mintha oda húznák őket. Az övék meg mint a közönséges kankutya farka végecskéje, tekereg. És a szél visszafújja, a háztetőre hajlítgatja. Bement, és apjának mondja: “Te, apám, Torem kán vagy. De nézd csak: öcsém házában kéménye végére néztem, a lángnyelvek az égboltig nyújtóznak. A mi lángnyelvünk meg, mint a közönséges kankutya farka végecskéje, a lángnyelv hajladozik, és a szél elnyomja.”

21. “Várj csak, van mód őt elintézni.” És megint a szolgálinak mondja, hogy aszongya, hívjátok a legkisebb fiút. A legkisebb fiút oda hívták. Az apja azt mondja neki: “Amikor meghalt az apám, volt egy éneket éneklő muzsikám, mesét mesélő muzsikám. Egyik oldalra fordították, száz éneket énekelt, másik oldalra fordították, száz mesét mesélt. Nem tudom megkeresni őket. Te el tudsz oda menni.”

És a fiú hazament. Megint sírva ment. Amikor belépett, könnyeit letörölte, és bement. Kérdi a felesége: “Torem kán atyánk mi jó beszédet beszélt? Hiszen nevetve léptél be.” “Semmi különöset nem mondott.” “De hiszen sírva jöttél.” Mutatja a tenyerét: “Itt vannak a könnyeid. Azt akarom, hogy egyetlen könnyed se hulljon ki. Ez a könny kihullott. De hogyan... mit mondott neked?” “Á, aszongya, megint az alsó világba akar küldeni. Éneket éneklő muzsikát, mesét mesélő muzsikát keresni.” “Hát mit tehetünk? Torem kán szava ellen mit tehetünk? Ha elmész, nekem két vaslábbon álló lábasházat készíts, és oda zárd be engem.” És elment. Megint kapott egy fonál(gombolyag)ot és egy deszkadarabot. És elment.

22. Ment, mendegélt. Egyszer becsusszant a föld belsejébe. Sokáig vagy rövid ideig ment a föld belsejében, egyszer fényes világba esett. Mintha a nap sütne, vagy mi. Egy helyen nézi: mindenfelé fenyőfacsemetés hely. Amint jobban megnézi: ezek emberi csontok. Tovább ment, ment. Ott nádas füves, gereblyélt füves terület van. Ahogy jobban megnézi: hát ez emberi haj. Tovább ment, ment. Egy helyen füttyülnek, kiabálnak. Ahogy odanéz, félarcok, félszajak, félorrok, félszemek. Gyorsan tovább ment, sietett.

23. Megint egy helyen ment, ment, egy anyó és egy apó fekszik. Egy olyan nagy báránybőr suba van rajtuk, hogy egy egész várost-falut be lehetne vele takarni, de ők nem tudnak betakarózni. Hol az asszony húzta, hol az ember húzta magára. Így huzakodnak. Állandóan veszekedtek-haragudtak. Valahonnan valaki mondta: “Ezek az eleven világban éltükben rosszul éltek. Mindig veszekedve éltek. Tovább is ezzel a jóval-boldogsággal boldogulnak.” Amikor tovább ment, két anyó-apó fekszik. Tenyéryni nagyságú báránybőrdarab alatt fekszenek. Semmi sem látszik ki belőlük.

24. Azzal tovább ment, ment. Ott áll egy fél ló. Azt gondolja: “Ugyan miért csak egyik fele van itt a lónak?” Onnan mondja valaki: “Az eleven világban ezt a lovat az áldozati lakoma idején a lovas emberek, két ember az egyik felét magának vette el, a másik felét a néppel megetette. Tovább is ezzel a szerencsével boldogul.”

Tovább ment, mendegélt. Ismét ott áll egy ló. Zsíros, olyan húsos nagy ló. Nem tud egy helyen megállni, állandóan forog, ugrál, nyerít. Oldalról valaki mondja: “Ezt a lovat föláldozták, és a ló gazdái az összes húst megetették az emberekkel, a lovukat. Maguknak, ki tudja, elvettek-e egy darabot vagy nem vettek. Tovább is ezzel a szerencsájükkkel élnek.”

25. És tovább ment, ment. Megint egy olyan nagy házhoz ért. Egy hatalmas asszonyság ül fent. Egy hatalmas ember meg lent fekszik. És az a hatalmas férfi... az a nagy asszonyság teával-egyébvel itatta. Egyszer ébresztgetni kezdi a férjét: “Apó, kelj föl, óvatosan, óvatosan. Rossz világot nem látott öcsikéd jött. Apó, csak lassan, óvatosan!” És hogy az anyó keltegette, az apó fölébredt, ő az ajtófélfához kapott – annyira hátrahúzódott. És leült, és beszélgetni kezdtek. “Hát téged ki küldött ide?” “Hogy engem ki küld? Nálam nagyobb bálványszellem-szellemasszony küld engem. Torem kán atyám-öreg mondja, úgymond az apja halálakor az éneket éneklő muzsikát, mesét mesélő muzsikát eltemették vele. Azokat megkeresni küldött engem.” “Hát gyorsan menj haza. Ha hazaérsz, tárd ki a Torem kán kapuját. Az éneket éneklő muzsika, mesét mesélő muzsika magától hazamegy. Te a feleségedhez siess. A feleséged lábasháza már majdnem összedőlt, mire odaérsz. És ide ne gyere többet. Ha harmadszor is ide jössz, az emberek megesznek téged.”

26. És gyorsan visszafelé ment. Azt a félszemet, félszajat, féllovat, talán látta vagy nem. Csak ment. Torem kán kapujához ért, és nagyon gyorsan sarkig tárta. Az éneket éneklő muzsika, mesét mesélő muzsika nyomban beesett. Nagyon gyorsan a feleségéhez sietett. Amikor odaért, a felesége lábasháza már majdnem ledőlt, inogni kezdett. És ő az embereket mind szétzavarta. Azon a helyen nagy bűz volt, vérszag, epeszag. A feleségét kivette, és...

27. Mikor még az alsó világban volt, az az apó mondta neki: “Ha hazamész, köházad, vasházad minden ablakát kövel szorosán zárd be, az ajtajait is. És hét éjszakán-napon át ne lépjetek ki, otthon üljeteK.” Így hát bemenvén jól bezárkóztak, az ablakokat-ajtókat kövel bezárták. És bezárták az ajtókat-miket... Egyszer csak kint, hallgatják, mi van? Micsoda szél! Hét éjjel és hét nap a házban ültek. Egyszer aztán kimentek. Amint kimentek, látják, hogy semmi sincs. Se ház, se város, semmi sincs. Vége!

XIV.

āwās ort panā ropālatatā ƙo pāri

1. *aj mēta latnā tasēj ƙo wā. tū tasēj ƙo wālatānā ānta mūw ƙōwli wālatā mūw tasēj ƙo, ānta mūw wanli wālatā tasēj ƙo, jēmat tasēj ƙo, jēmat ar weli tājē. ar mēta tōrās weli tājē. panā aj ropālatatā ƙo pāri tājē. tū ropālatatā ƙo... keñar mēta ropālatatā ƙo pāri tājē. tem mēta wālatānā ānta ƙōwli mūw wālatāyā jēy, wanli wālatāyā jēy, aj latnā ropālatatā ƙujē āwēl pētēyā āmēstayē jēy, āwēl lēyḡinā sūj wārēy jēy.*

2. *aj mēta latnā tū tasēj ƙujēlanā ḡiri: “ropālatatā ƙujēm, mūw manā atēm mēta urnā tājiālo? mūw litotat-ƙuāat ēntā lapēlo? mūwēliji čālyā jēyēn?” – nāwmī. “nūḡnā – jastē – wājēyāmin-pē ēntā tājlojēm – jastē – litotat-ƙuāat-pē lapēlojēm. ma ēntā-pē čālyā jēyēm, ēntā-pē ḡittayā-pē jēyēm – nāwmī tā. – nāma ƙōw-pē ēntā, amp tī ƙōrēyē – jastē –, āwēs lāā tī jōwē – jastē – panā āwēs lāā nūḡat wālatayā jōwē – jastē – nāma āwēs lāā tī-pē ƙēlēmē – jastē – āwēs lāā ƙēlēmēlatā latnā, āwēs lāā tēyā jōwētē latnā āwēs ōrt nūḡati sočē. pan nāwmī, nūḡat wālatay ƙōlat sočē. panā nūḡat wālatā jētē latnā nūḡ tā. jasta: «sar mant āl wē! ālē latnā ƙāfā ma ropālatatā ƙujēm wē! tū ḡirnā nūḡ tā. mant wē!» nūḡ tam ālē latnā mantem ḡirte, mant lūw wā. tū ḡirnā tā. ma nīči mēta ur tājēm.”*

3. *tōp aj ƙōl nāwēmēyēn, tōp tērēmēyēn, pan tāƙa amp tī ƙōrēyēy. amp ƙōrēyēy, panā āwēs lāā pan-pē tā tī sāyēlatēy. āwēs lāā tā sāyēlatēmā pan tāƙa pan-pē āwēs ōrt tāƙa tū tasēj ƙuja tī sučēm. mēta sar ƙuja wālatay ƙōlat ƙōčyīanāt sučēm. ƙōčyī ālēmē latnā tasēj ƙo nāwmī: “sar mant āl wē! ālē latnā ropālatatā ƙujēma mēna, wē! tū ḡirnā nūḡ mant wē!”*

pan tū ropālatatā ƙo pāri āwēl lēyḡinā āmēs, pan tī ropālatatā ƙo pāri tāƙa keñar ƙo pāri āwēl suriji jēl ƙōsiptēy roƙsōwēli. panā ƙūtrāli čōyā sāwrēmē. ēntā, sapēl lōwēl sāwrēmēy. sapēl lōw jēl ƙōrēmā latnā, sapēl lōwēl tēt rēkkēn, sapēl lōw os nōƙ lāƙkētēy. talēy ƙo māyēlanāt nōƙ lūlēmēy. ƙimēyā sāwrēmā latnā ow lōwēl os jēl ƙōrēy, os nōƙ rēknīlēy. ƙōlēmēyā sāwrēmā latnā panā tū sapēl lōwēl os nōƙ rēkkēn. ƙōlēmēyā sāwrēmā latnā sapēl lōwēl os sāwrēmā latnā panā tāƙa tū keñar ƙo ow lōwēl os wālēl tāyīlā rēkkēn.

4. *panā tū keñar ƙo pāri tāƙa ropālatatā ƙo pāri tāƙa āwēl ƙūrēmēyēl, tūwēt ƙučēm lājēm ow pāri lēmēyēy. pan tī wikkētēy, jastē: “ēnēl ƙūr ḡirēn tī sāwēlēl! ēnēl ƙūr ḡirēn tī sāwēlēl!” – jastē tāƙa. āwēs ōrt jastē tōwā: “tī lōwēt jēm wēra, ēnēl ƙūr ḡirēm āl sāyē! ēnēl ƙūr ḡirēm āl sāyē! mūw arēt tas-wāy ōjāyēlēm, tū aritāt nūḡat mēlēm. – jastē – ƙōlēm jāḡ ƙālēy ḡulēm, wēlēy āwēlēm tēn nūḡati mēlēm.” tāƙa āwēs ōrt ƙōnēy tī wājyāntēy. tū keñar ƙo pāri nāwmī: “aj mēlī-pē mantem ēntā māšē. ma nūḡat ālē nūlīptēlēm.” pan ālē tī nūlīptēlēm. jastē: “nēy os tēyēnā lālyā jūlētēy ƙuntā, tārēs unčēin latnā amp siyēmē aj mēlī-pē āl ƙijēmēl. tārēsēnā ēyēnā jēyēl mēnitēy.” tī mānī tī tērēm.*

XIV.

A nyenyec vezér és a hitvány munkás

1. Volt egyszer egy gazdag ember. Ez a gazdag ember régóta volt gazdag vagy rövid ideje volt gazdag, nagyon gazdag, nagyon sok rénszarvasa volt. Sokezer rénje volt. És egy hitvány munkása volt. Az a munkása... egy szegény, szerencsétlen munkása volt. Így élvén talán sokáig éltek, talán rövid ideig éltek, egyszer a munkása a szán fenekén ülve maradt, hangtalanul ült a szánban.

2. Egyszer a gazdag ember megkérdezi: “Munkásom, vajon rosszul bánok veled? Talán étellel-hallal nem táplállak? Miért sértódtél meg?” – mondja. “Te – mondja – nem bántottál engem – mondja. Étellel-hallal táplálsz. Nem sértődtem meg, nem haragszom. – mondja erre. De nemsokára a kutya felugat – mondja – nyenyec hadnép jön – mondja. És a nyenyec harcosok téged megölni jönnek – mondja. Hamarosan felbukkan a nyenyec hadnép – mondja. Amikor a nyenyec hadnép felbukkan, amikor a nyenyec hadnép ideér, a nyenyec vezér hozzád lép – mondja – gyilkos szándékkal lép hozzád. Amikor meg akar ölni, te csak mondd: «Még ne ölj meg engem! Először, nosza, a munkásomat öld meg! Csak azután ölj meg engem!» Te először engem küldj, hogy engem öljön meg. Azután talán csak kitalálok valamit (tkp. lesz valamilyen módszerem).”

3. Ahogy ezt a hírt elmondja, éppen befejezték, a kutya fölugatott. A nyenyec hadnép meg már vágat is. Amint így vágat a nyenyec hadnép, a nyenyec vezér a gazdag emberhez lép. A gazdag embert megölő szándékkal, szablyával jön. Amikor a kardját felemelte, a gazdag ember megszólal: “Még ne ölj meg engem! Először a munkásomhoz menj, őt öld meg! Aztán ölj meg engem!” Az a hitvány munkás a szán belsejében ül. A hitvány munkást, a szegény embert a szánról lerántotta a gallérjánál fogva. És középen szétvágta, nem, a nyaka csontját vágta el. Amikor leesett a nyaka csontja, nyaka csontja visszarepült, nyaka csontja visszaült a helyére. Egészséges emberként állt föl. Amikor másodszor levágta, koponyája megint leesett, és újból visszaugrott. Amikor harmadszor levágta, a nyaka csontja, a szegény ember koponyája visszaugrott arra a helyre, ahol korábban volt.

4. Az szegény, szerencsétlen, hitvány munkás a szánjához futott, fölemelt egy ócska, tűzben megégett fejszefejet. És így kiáltott: “Levágom a nagylábujjad! Levágom a nagylábujjad!” – mondja hát. A nyenyec vezér erre azt mondja: “Kérlek, ne vágd le a nagylábujjam! Ne vágd le a nagylábujjam! Akármennyi gazdagságot-pénzt találok, mindent neked adok – mondja. Három fehér rénökörral befogott rénes szánjaimat neked adom.” És a nyenyec vezér visszahúzódott. A szegény ember mondja: “Semmi sem kell neked. De én megesketlek téged. És meg is eskette. “Ha még egyszer háborúzni ide jöttök, a tengeren (tkp. Ob-torkolaton) átkeltek, kutyának széttépni való sem, semmi sem marad. A tengeren mindnyájan vízbe fúltok.” Ez a mese véget ért.

XV.

kǔjəp

1. əj məta latnə, tem məta latnə, tem məta kujəj xo nöpətnə, tem məta jəγən xo nöpətnə əj latnə antpəla sāsəm aj pəγəli wə. tī antpəla pətəla sāsəm aj pəγəli tārəj antəp sōkəkəj antəp pətəla sārəm əməsə. səmyəla təγə tī ətγən: jəm jəjk jeńtmin əməsə, wāt jəjk jeńtmin əməsə. tī tāγinə əməstəlnə tǎkə tōrəm-pə jōmyə jə, tōrəm atī. noməta jəm jəjk pāsmə, jəm jəjk lələlə kōryə. səmələ nōw wōj, kār wōj lōlyə jə, səmələ nāməkkə jə. əntə-pə kit kātəla wōləm pīrnə, əntə-pə xoləm kātəla wōləm pīrnə arəxə xo, māńt' xo kōtəla wōkkəjkəčək jətə jəγ, kūrəla wōkkəjkə jətəγə jəγ. lǔwat nōk kiətəla, jə xōčəla. pōjəlnə lejəlyə – temi puγəla kārīnə əməsə. pōjəlnə kǎw jttən wəsət nūla riγlət, tūmint ənəla kāt, ōwərnəm ōwər kāt, ənəlnəm ənəla kāt.

2. tǎkə lǔwat tōw nōk kiətəlyətə kima jəγməla latnə, lǔwat əj latnə nōk kiətəγ, kāt ləγpīnam tī wiŋk, wəjktə kima jəγ. jǎkə tī laŋ, lǎjəlyəγ əj mǎč əntem, kōčəγ lǎjəlyəγ əj mǎč əntem. kāt ləγpǎləknə tāγə wəsi pītəm kāt, kōn wəsi pītəm kāt. tāγə wəsi pītəm kutəla, kōn wəsi pītəm kutəlnə əntə mǔkkim kātəla kula, əntə mǔkkim at kula, kōjanə wuli. tǎkə əj latnə tī wiŋk lanam. tem ōntəlnə nōməksəla: “ma ūrəkkəm mǔwə əj mətəli-pə əntem? ma mǔwə əj atemnam tōrəm iti əj atīa, məγ iti əj atīa. mǔw jəγ əntə tōjəm, aŋki əntə tōjəm.”

3. əntə kōw tāγi wəjkməla pīrnə, wən tāγi wəjkməla pīrnə lantəj jīγi kuləj jīγi kǎnəjə tī kāt. tī lantəj jīγi kuləj jīγi kǎnəj məta utə sǎjəp wārəm. nōw kātəmnəj kārə kōr, kār kātəmnəj kārə kōr. tī kōr kǎnəjə kǔč wiŋk, tem kōr jǎčənə pǎŋkəla čǎŋkləm punəla čǎŋkləm ənəla wōnt kār. kōr liwmin tem, pom liwmin lǎlələ, kāsγəla pomγəla kīnmin lǎlələ. sǔwəs lǔw. kōttə jə, tōγnam lejələ. “tī kār – ōntəlnə nōməksəla – kōtə wārəmə. ma wəjkmīn jǎŋkiələmə”. tǎkə kūr lǎr lōwəli əj pǎlək lōwəs ilə wəjtəγ. jǎwəlyə wǎrtəγ. jǎwəlyə wǎrtəγ, mǔwə, nǎlyə wǎrtəγ. jəmsi pǎləki əj əŋtəla ilə wəjtəγ, jǎwəlyə wǎrtəγ. kūr əj lunəla ilə kūr lǎn əj pǎlkəla ilə wəj, jǎwəla jūntəkkə wǎrtəγ. tī kūr lǎn lōw əj siłtəli wārəm nūlələ jǎwəla jūntəγə pǎn, wəγə wiŋk.

4. tī kār kōw arīntəlnəm təl jǎwəttəγ, səm pǎlək muγtī mənī. kār tōγə kōrəγ. ja, tǎkə ōntə munt tī nǎlyə wārəm lōw siłtəlnat ilə kōrtəγ. kār pǎŋkəla čǎŋkləm punəla čǎŋkləm ənəla kār kōpələjkə kōrəγtətəγ. tī kōpələj kār sōwəla nǎwi-pə tōγə tuw mǔwə əntə, jǎkənam kār sōwəla talmin itpə mənəla. kōpələj kār sōwəla jǎkə tuwtəγ, jəmsi kāt pǎləknə, jəmsi jəγəltəm wōlə pǎləknə nōw pǎŋkəla lajəm ələlə, kār pǎŋkəla lajəm ələlə. jəjk ləmət jə pǎləknə, kār pǎŋkəla ənəla sut ələlə. tī sut təγə wəjtəγ, lajəm təγə wəjtəγ. tem pǎlkəla lōwətməla pīrnə tōm pǎlkəla lōwət, tōm pǎlkəla lōwətməla pīrnə tem pǎlkəla lōwət. tǎkə, lajəm, əj tem pǎlək pōjəla pōntəγ, warəs pǎlək čopyə mənli, tōm pǎlək karimtəltəγ, pom pǎlək čopyə mənli.

5. kem wiŋk, mūləj kāt mūla mən, səməj kāt səmnam wiŋk, jukəkəj ur, poməj ura wiŋk. ja, tǎkə, kōl jə əwət. tī kōl pǎləkkə tāwiptəγ. tī kōl pǎlək iwəla kǔjəp nǎl wār. kōl pǎlək iwəla kǔjəp nǎl wār, kǔjəp nǎl mīŋəγtətəγ, nōk sur, kār sōwəla tū mārə kōləmtəγ. kār sōwəla ilə nǎltəγ, kōpələj kār sōwəla. ikinə kōpələj wōnt kār sōwəla pənə kǔjəγə tə wəri, tənə mǔŋkləγtī tōγə. kǔjəpəla əntə kǎγəttəla sǎrtəla iwəla tūti sǎŋkiələtəγ, tōγə sǎŋkiələtəγ. təkīm tūrsem, təkīm jəm. lǔw niŋə mənəm niŋən piə əntə wujiləla, kujə mənəm kujəj piə əntə wujiləla. kǔjəp sǎŋkiələtəγ, tərtiləla. kǔjəp əjnam nōk sārəm-ōtəm pīrnə tǎkə tōrəm-pə put,

ǎnta lánt'-pə tí pítá, jeyliyə jəy. tářka súwəsyə jəy, řáaləy, wájəylyə řárəs súwəsyə jəy. ja tínt lantəñ jiyi, řuləñ jiyi řəwət pan tí kújpəlanat, kújpəla taamin, wanřmin panə sarnam tí noryəlatətəy.

6. ǎnta řəwli wanřkmał piřnə, wanli wanřkmał piřnə řár səwli kújpəla taamin mən, mən, tí lantəñ jiyi, řuləñ jiyi řəwət tí wiñk, wiñk, lantəñ jiyəł, řuləñ jiyəł, nóřsəñ jáwəñ, məřsəñ jáwəñ. řár řátəmnəñ řərə řora pəłəřintəy, nów řátəmnəñ řərə řora pəłəřintəy. tí řor num əłəñnam lejləł, temi núki řátət əməsəł. əwəřnam əwəř řátət, ənəłnam ənəł řátət. lapət núki řát. tářka təyřnam tí wiñk. kújpəla taallətəy. wanyə jəwət, temi tářka piyəł řərə táyər, aj lár ləwit táyər əłłłł. káw táyər weli katlatə táyər páta jəwətmala nəməřsəyəł: „múw iləm-wərem-a, əj máč řo jəwət, panə kújpəla taamin. tářka ma kújpəm təyə tem weli táyərə təyə řijləm.” káwa táyər páta təyə lántá lükəmtətəy, təyə řijtəy. sarnam wanřmin itpə noryəlatətəy. wiñk, wiñk, əłəñ řát, řáta wiñk, řát owpija jəwət. řáta wiñk. „múw iləm-wərem, tem əntəł nəməřsəł, əj máč řo jəwət, wanřmin jářənam ləñal.” tářka owpiñə nəř wəřaytəy, kúřəł təja nəř pit, owpiji jářə ləñ.

7. jářə ləñ, wáłə řəwət utnam sočmin-pə sočmin mən, wanřmin-pə wanřmin mən. temi kat piřəs imiyən-ikiyən wáłə pəłəknə əmsəłəyən. təm wáłə pəłəknə saj ləjyəł. utə iməł, pətá məłli wər, tí piřəs imiyən-ikiyənə, ja tářka, təm pəłəknə saj ləjyəł. tí saj ləyřpinam təm lila, təm lila pitəł, əj məłli nəřtał sefəł. təyə lilał pom təjnat ləyəłli. tářka məyi řátəñ imiyən-ikiyən pəsanat umti, múw nów pəsanat umti, múw řár pəsanat umti. jəm litot tájləyən, jəm litotat pəñli, atəm litot tájləyən, atəm litotat pəñli. řaj-mətəli júnf. kəməłta řut řo jářə ləñ. řut řo jářə ləñət, tářka utə tə iməł. taləy utə əłəñə wáłə pəłəka.

8. jastəyəł: “řəłáta jəwtəm – múw jastəyəł – pəyəli wəřən? lúw níči məta uləm-upət wəřtə wər tájlən. min tářka – jastəyəł – řut pəy il pəłəknə əj aj əwəli tájləmən, řijtəm piř túfí jəñk tiyəmtəm aj muřimən. təm mályə řátəłnə řamə kúřəmnə jəyirəy. lilał pom təjnat ləyəłli, təyə pom təjnat ləyəłli, lilał tem tářəñ, təm tářəñ. níči məta uləm-upət wəřtə wər tájlən. núñ ničə məta uləmat-upətat əłəłm núñ ničə mələřsətə wər tájlən.” “ma řəpəsəm – jastəyəł – múw tú ma tájləm, tářka. manam – jastəyəł – wanřmin júwəm, wanřmin təyə jəwtəm. múw táyi mələřsətə wəřəm wáł – lúw jastəyəł – ma mələřsətə əttə wəřəm múw táyi. a wəs – lúw jastəyəł – nin topəñ nəwřəmin. ma kújəp – jastəyəł – tájləm. kújřam tářka táyər páta řijem. múw iləm-wərem ma kújəpnat jářə ləñləm. ma kújřam jářə wəłəttən řuntə sefə-kefə sújəł uč pətan səñkilələm.”

9. iki tářka əj pəyəłnam nəwəm, ənəłpi pəyəłnam múw aj pəyəłnam nəwəm: “tářka, tí máč řo kújəp jářə kənče!” tářka tí řo kəmnam mənmał. əj latnə məřayə jəy. ǎnta tí řo řəłnə jútəł əntem. kimət řo os mən. əj latnə řołməł řo mən, řołməł pəyəł. əj latnə nəłməł pəyəł mən, əj latnə wətmət pəyəł mən, əj latnə řutməł pəyəł mən. əj latnə nəř súj tarəmyə tí jəy. owpi kimpinə nəř súj řijtnə mənəł. owpi aryə tí pəni, tí řut řonə tí kújəp jirəłnam pəřaytəmin mayəłti kirəyətəmin, təwəñə pəřəyətəmin tulí temi. əj tářka tú ləta jəyəm latnə nəř lúłəmtəy, owpi wəsi jářənam kəřəyətə məřtíla jəyəm latnə ník təwə sočiləy. əj kəłt pəłkəłnat katəmtətəy, kújəp ilməyətətəy, utə əłəñə lúntəmtətəy.

10. tářka tí řut řonə řoyətəti, tí kújəp, piřməñ řát ləyřija lúntí lúw, nəřəy juy kújəp lúw jəłəp kújəp nəřəł rəñayəłəm ətmin, nəřəł jářəñnə lúw řəyətəlyəlyəł lúw. səřəm wəřəm kújəp, kəməñ řəw řəyətəł. ǎnta kəpřəñ řár səwat ləřayəti, tářka təyə tí iməł, řo təřtta tí jəy. tí təřtta čúksəməy. řəw təřttəł múwə wan təřttəł piřnə ǎnta řəw məřə múwə

лӑрҫалтӑҫа мӑӳа wan мӑрӑ лӑрҫалтӑҫа кӑҫраланат. “тӑҫа – нӑвмиала – нӑврӑмин, – јастаҫа – тӑм пуҫас аҫки, калтас аҫки partəm кӑтала, тӑрӑм аҫки partəm кӑтала, кӑҫӑм кӑтала јамат кӑӳ” – јастаҫа. “ӧнтӑр кӑтӑрҫа тена кӑлатта кӑҫаҫа јӑҫ. тӑм ӑнта-рӑ kit кӑтала, ӑнта-рӑ қолӑм кӑтала рӑтана, sarpiҫа wӑла, тӑла kiҫта јӑм niҫка јала” – јастаҫа.

11. ај тӑм ittən kimnӑ litotat pul, jeҫtӑ ӧт pul litаҫа јала. ај ту тӑртмала-ӧтмала piҫнӑ нӑр sӑҫја кӑлат мӑнтаҫа јӑҫ. ӑкӑ нӑртал-уӑӑала ӑntem. кӑтала ittən ӑлаҫ wӑрҫа јӑҫмала латна кӑтала-рӑ ӑнтӑ лӑҫала тӑҫа аҫкиа iminӑ litotat pulat, jeҫtӑ pulat ӑмӑтла. litot-қула лла, нӑвӑмтаҫа јӑҫ, ӑҫӑҫ-кӑлаҫ нӑвӑмала. kimӑт кӑтала os јӑмҫа јӑҫ, қуламӑт кӑтала pitӑм латна јӑҫки латала-тула, јуҫ латала-таҫипала. јуҫ sӑwӑрла, јӑҫк тула. kӑтла тӑла ropitalӑт, кӑрала тӑла ropitalӑт. лӑӳ ту кӑтала мӑрӑ тӑт wӑла, mӑӑ қоҫа мӑҫӑҫ қоҫа јӑwӑт.

12. iki нӑвмиала, тӑт јастаҫа: “topӑҫ нӑврӑмимӑн. нӑҫ ӑнтӑ јӑwtӑн қунта, ӑwilaҫ тӑ pitmӑн. topӑҫ нӑврӑмимӑн, ӑsmӑҫ нӑврӑмимӑн тӑ рӑҫӑмтӑмимӑн – тӑт јастала. tin-рӑ ӑнтӑ mӑsла, wӑҫ-рӑ ӑнтӑ mӑsла. кӑнтӑқ қоҫа тӑҫе – тӑҫа јастала. ӑaj wӑртӑ қоҫа тӑҫе. тӑм рӑҫӑм қоҫа јӑлӑн қунта niӑӑ os ај-кат қул pittӑ латна ај қул sӑs wӑрлӑн. min wӑла – јастала – рӑҫӑт тӑҫлӑмӑн. јӑнтӑрала катлаҫм јӑнтӑрӑҫ ne, луҫала катлаҫм луҫӑҫ ne, лӑ қӑт, ра қӑт kiӑӑ wӑла. лӑӳ wӑла нӑҫ тӑ – јастала –, тӑ min нӑҫат wӑҫка wӑрлӑмӑн. ӑтӑ нӑврӑмимӑн, рӑҫлӑмимӑн ӑpas, ӑла мӑта min ларӑт рӑққӑҫка јӑлмӑн, ларӑт рӑҫ тӑҫлӑмӑн.”

13. тӑҫа тӑҫа wӑҫ қо, tan қоҫа тӑwӑ тӑ imӑла. ӑнта мӑӳ қӑwла wӑлӑм piҫнӑ, ӑнта мӑӳ wanла wӑлӑм piҫнӑ, ај латна wӑҫӑҫ-қула кӑнӑӑҫаҫа мӑн, wela каталта ӑӑкӑсӑмӑҫ. imila нӑвмила, ај opalalат ајка мӑнтаҫа. imila нӑвмиала: “тӑм ра wela тӑ катала jejilamнӑ. нӑҫ тӑм тӑ jejem каталта wela тӑ ал пула, ma нӑҫат тӑм wela тӑ каталам.” кем pitӑт wӑрӑксӑт-wӑрӑт. wӑнт wela кӑнӑӑӑ мӑнӑт. тӑҫа ра нӑри siҫ ра aslamtала, nu нӑҫtӑ wela, ај қо кат қо saraҫ катала. “ja, јӑwa, јӑre!” тӑҫа лӑwnӑ ӑнтӑ јӑрлат. јӑҫ inam ӑwӑлала пуamia piҫнӑ imila кем ӑт, wela каталта қӑрӑҫнат, sar pun, рӑрҫи pun кат ај wela рӑрӑликӑнат kitла. тӑтҫӑнат пула. imila нӑвмиала: “нӑҫ тӑм мӑнлӑн jejilam ӑнтӑ тӑм раҫлӑҫ јӑҫ. osi-қӑли јӑҫла. wӑнт wela мӑтла sӑҫалта тӑҫ нӑҫ тӑм ал ликӑта. lӑakta partla, нӑҫ ал lika. лӑҫ ликӑтала.”

14. wӑнт қӑwла мӑнӑт, јуҫ лӑлалаҫ, rom лӑлалаҫ нӑрмӑтнӑ. қӑwла sӑҫалтала, wanла sӑҫалтала, sara partла. (imila тӑ pamila: “нӑҫ sarалта ал мӑна”). sara кӑӑ partла: „ma – јастала – қунта јӑҫқилӑм јӑҫкам-мӑҫамнам мӑнлӑм. мӑҫи јӑҫ wӑstӑҫ – јастала –, мӑӳ sӑҫӑт tuatӑҫ, нӑҫ мӑнитӑҫ sarалта” sarалта ӑнтӑ мӑнӑла. ај латна wӑнт wela рӑҫи ӧҫӑҫӑт. “ja, тӑҫа, wӑҫ јӑҫ, tan јӑҫ lika!” “тӑҫа, ma қунта wӑнт wela wӑлӑлӑм, нӑҫ ликӑтитӑҫ!” тӑ ликӑтала, ликӑтала, нӑлала ӑла тӑрӑмала. ај wela рӑ ӑнтӑ wӑла, wela рӑҫӑт тӑмтӑ sӑҫӑла, ӑла рӑnilӑт. ај латна, тӑҫа, јӑҫла нӑлала тӑ тӑрмӑт. ај wela рӑҫӑ тӑ ӧҫӑҫӑҫ. “ja, тӑҫа, wӑҫ јӑҫ, tan јӑҫ, тӑ нӑли тӑwӑла, нӑла мӑӳ mӑӑӑ тӑҫла. мӑҫ os мӑwла јӑwӑл јӑнтӑҫа рӑнӑw. тӑҫа ликӑти.”

15. нӑли тӑwлали нӑл lewimtӑҫ, sӑҫалта wela тӑ ӑлаҫ јӑwtӑм нӑла кат wela, қолӑм wela кӑрӑҫ. panӑ kimӑт јӑwtӑм нӑлали қолӑм wela, нӑла wela кӑрӑҫ. рӑлӑк нӑли тӑwлат kim lik, ӑнта мӑкким wela wӑла, қӑҫӑҫинӑ wула. ај sar wela тӑ sӑҫалта, кат қӑр, қолӑм қӑр муҫти нӑрӑқинла. тӑwӑнӑ ликӑтӑҫ, ликӑтӑҫ. “ja тӑҫа, јӑҫӑт. ӑwлаw kima јӑҫ, ӑнта mӑs.” тӑ қӑрла, wela нӑқ қӑрӑт тӑлаҫ қӑр sӑwӑт, тӑлаҫ қӑр нӑwi ӑwлатнат јӑқӑнам itpӑ miҫӑрҫалтала. ај јӑҫла кӑтала нӑвмиала: “тӑҫа, тӑ wӑҫӑ – јастала – wanҫа кӑнтӑ

қорас әнтә тәјал. urnam wāl. lūw tām məj lūwati tuλəmλəw kuntə, tītəw panam jəλ kuntə, wōləm pətəw wəle, kātliw tī tūrəptətəw." pəltəyə jəyλal lūw niŋktiλ jəyət.

16. ānta qōwli wāləm pīrnə, mūw wanli wāləm pīrnə, əj latnə nāwmiλal upəl ikija: “o – jastəyəl – mampə jāk jākəj qo wōsəm, mampə jāk məkkəj qo wōsəm, mampə jāk məy tājləm, jāk kāt tājləm. jāqə jūŋka, jāk āwəm māsəm pāntta wārojəm. āwin mələtən kuntə məjitən, əntə mələtən kuntə nin wārin. ma nin āwin jūkanat – jastəyəl – pōkqəj jīntəpat pāyəl jīntəpat əntə məjəm.” “қолна – jastəλ – āwemən əntə mələmən, icək muqemən wōsən, icək wōjəmən wōsən. āwi kičəl nūr, pās wārtə nūr wārtə iwəl, əntə-pə kit qātəλ, əntə-pə qoləm qatəλ wāl.” əntə-pə kit qātəλ, əntə-pə qoləm qatəλ wāl, qōčən mūw ānta qos wint āwəlat mūwə qoləm jej wint āwəlat lifati. welil pāŋqəλ qōl wuləy ar weli, ōnčəl qōl wuləy ar weli. ālā jastətə sāyət “tōm lāqkintəλ, nin jōtin mūw arit weli jūλ, anasin nōwəttin latnə, nin al ōtilən, tīt ninati arjaləm ōtət nin jōtin jūtə weli. tīt ninati arjaləm ōtət.” ja, tākə, pan qos-jej wint āwəlat mūw qoləmjej wint āwəlat lifati, upəl ikinə nāλ jāŋk kāləjət puati sar āwəλa. anasət mətaijət puat kit pič tī kityi wārat, qoləm piči tī qoləmyə wārat, jəm uləm pətə wārmal pīrnə pan tī lāqkintəyən.

17. lūw lāqkintəy, tākə anas nōwλəm latnə, anas piri iwəλt kəyən nūr nərimti. tū weli əj pālkal arət əjnam lin jōtin jūwət. puqəλ qārə tī qōrəyλəm tas, qowəλmin pālək əjnam lin jōtin jūwət. qōwli mənmin pīrnə, wanli mənmin pīrnə, nōksəj jāwən, mōkqəj jāwən pōjəli əj jāwən pōjəli qōwli mənmin pīrnə, wanli mənmin pīrnə jāqə tī jōwətyən. jāqə jōwətyən, ānta əj qātəλ wāləm pīrnə ānta kat qātəλ, qoləm qātəλ wāləm pīrnə tem mətai nāwmiλal: “wōnt wājəy, wōnt qul kənčəyə jāŋkiλəλəm” – iminam nāwməλ. niməyəl lōməttəy, jəŋk wājəy sōwli niməyəl lōmtəmtəy. pan tī jāwən oŋəλnam jənam, wōntəj jāwən, kujəj jāwən, wōnti jənam tī sočəm.

18. ānta qōwli sočmal pīrnə, ānta mūw wanli sočmal pīrnə əj latnə tākə sarnam lejəl: niməyəl lek temi. tōwə tī jōwət, juw pālka niməyən tət əj kūrəm, tōti kūrəm əj mətai sočəλəm tāyi. mālkātəλ kunti jāŋkiλəy. mūw naŋk pālki niməyən mūw qōλ pālkal niməyən. ja tū lek lūwnə tī nūwli. tī nūwli, tī nūwli, əjnam sarnam lejəl: nərəs naŋk taləm qāt, nərəs qōλ taləm qāt. qāt puqəλ qārəyə jōwət, niməλ sōw āltə-pə əntem. āt ləyrija lāj. niməyəl wəj, āwəλ ōwtija tāyirəλ, jāqə tī lāj tākə, temi əj imi āməsλ, jāqən. mūw tāyi imi āməsλ? jāqə küč lāj, temi əj mətai-pə əntem. qāt ləyri pālək wāras tōyəλnat, qārəs tōyəλnat čuči. kem āt, tākə puqəλ qār tī māwλəmtəli, temi munt aləj əj mətai (...) naŋk pālki qōλ pālki niməyən qōwλəm lek sarnam. niməyəl lōmtəmtəy, pan pīrəli tī mən.

19. qōwli mənmal pīrnə, wanli mənmal pīrnə jāčəj qātəλ jāčəyə, səməj qātəλ səməyə jəy, sarnam lejəl sar: əj mətai sarəλta tī jūλ. tem wansə-pə küč jōwət, arjalta-pə küč wārtəy: əj owəp māŋk iki. naŋk pālki qōλ pālki niməyən āsəλ, tōrəm pətə čekilətəy. sar tāyəl-pə əntə arjalətəλ qōrasəp, pīr tāyəl-pə əntə arjalətəλ qōrasəp. ānətal juw arjalətəy, juw sajrija lūləmtəy, nāλ kōssipəy, jāwəλ jūntəyə tāyirəy. lāyərəj luŋk kōčyən luŋk. wəri wanəy jōwətmal arjaləyətəy: lāyər sām roq jōλ il kəyənəλ ilə mayəmtəmin. lūw lōwtəptiλ qōw alətəm jāwəlat nərimti, jāwti. lūw qāmətyi qārtəqint. əj tākə tūlat nūλəλ il pātqəmtəy mūw əntə, tōλ sāyət. tūlat sarnam tə mən.

20. kāta tī jōwət. temi tākə əj tōwən jāqə küč lāj, əj mətai-pə əntem. temi tākə əj mətai əj tōwən puqəλ qārə küč māwλəmtəy, əj mətai naŋk pālki qōλ pālki niməyən qātəλ, qōwλəm likəλ sarnam. tem munt tī lūw tī wanəy jōwətmal latnə jāčəj qātəλ jāčə mōrtənə, səməj

կատալ սամ մորտնո սարնամ ալա կօւլամ լիկալ. յա տօքա նիմալյալ աօմտի, քիրալա լիււնո տօ նիււալի. կօկ կատալ սայատ մանմալ քիրնո, աւան կատալ սայատ մանմալ քիրնո, տի ուու միւլալ ալայմին կար միւլալ ալայմին, իտան կատալ սամտի լանդայո յայ. սարնամ լեյալ: սարալա տօքա տի յիւլ, աւանս-քո տի յօւատ, տեմի կիտ օւաք մանիկ իկի. տի տօ տօրամ քոտանո շեքիլատայ յանիկ քալկի կօլ քալկի նիմալյանատ. նիմալ սաւաւնիտյանյանի լանիտ մուլամ կիրալալ. տեմի տօքա սար տայիլ-քո անտո արյալատայ կօրասոք, քիր տայիլ-քո անտո արյալատայ կօրասոք. անիտալ-քարիլալալ յիւլ արյալալ, յիւլ սայա լուլամտայ. ուալատ իտի ուալ լեւիմտայ, ուալ յիւնտայո տայիլտայ. ատո րօկ յօլ կայանալ իլա մայատամին անտա միււ կիտ քիժ լայրինատ, միււ կօլամ քիժ լայրինատ. կօւ արյալամին լիււնո տի յաւտի, լիււ կամայի կարտօքինտ. անտա ուալալ ալայտայ միււ անտո, սարնամ տի ման.

21. սարնամ քան կօւ տայիլ-քո անտո ման, աւան տայիլ-քո անտո ման, ուարաս յանիկ տալամ կատ, ուարաս կօլ տալամ կատ, տի կատալ լիււ ալալալալ ատալատայ. քիւլալ կարինո մատալ անտո կատալ կօրասոք. տօքա քիւլալ կարալո ման, նիմալ յալ ալայ, նիմալ սօւ-քո անտեմ. յալկա տի լան. յալկա տի լան, տեմի ալ իմի, ալ սամ յանիկալ քիւլալ կիտալա աւալ, լիււատ սամալ կայամ մատա լատնո, ալ սամ յանիկալ մայ քոտո մօժո քսամ. “e, յաստալ, իժոկ ուեւրամալեմ, իժոկ միւլալեմ, օս միււանո տայո իրյո. միււանո տայո միււնիտ. լալալալալ կօնո անտա մանմա տայի, տիււատ կօնո անտո մանմա տայի – յաստայալ – լիււան յօւտան.” աւման կիտ-տօքլայ կիտալ ումտի, ալիկանո. յամ լիտոտ տօյ, յամ լիտոտ լիքատայ, ալամ լիտոտ տօյ, ալամ լիտոտ լիքատայ.

22. լիտոտ-կալ լիււմալ քիրնո քայալանամ ուաւմիլալ: “տօքա, – յաս[տալ] – ալ քալկա մանո, տամ յայալալո յօւատալ կիտալ – յաստայալ – յայալ-յայալալ կիտալամ լեկ կիտալալո – յաստալ –, տեմ ուու միւլալ ալայ ուոնտ, կար միւլալ ալայ ուոնտ լայալտիքատ յիւկան կօլամ մանիկ իկի ալալալ. տիտ – յաստալ – ուիլ ալալալալ տիտ ալայ յալկալ, մանիլալ. յեյիլ իկի – յաս[տալ] – ուու ալայ լիկալ յանիկալալ, կար ալայ լիկալ յանիկալալ. յօւատալալ կօւան անտեմ.” “ալ յայան տիտ, ասան տիտ ամք – յաստայալ. յիս յայալամ յայալամ ալ – յաստայալ. – , օս մանտ լիււ անտո ալալալ.” յա տի յիսյալ տի կօլալալ յաստայ, կօւ-քո անտո ալալ, ալալալալ կեմ կիւրմինտայ. ալ, տօքա լեյալ, կեման տօքա կօլանտայալ, լեյալ, ուու միւլալ ալայ ուոնտ, կար միւլալ ալայ ուոնտ տի կօլալալալ. կալ յիւլ ուուատ տայալալ սեթալ, սար յիւլ ուուատ ալալ տիկալալ. կալ յիւլալալ ռայամտայալալ. տօ յիւլ.

23. աւան յօւատմալ կօլանտայալ, յայանտայ սիյալ կիւլանտայ սիյալ, յիտալ սեթալ. “օ – յաստայալ – տայ ուու միւլալ ալայ ուոնտալամ, կար միւլալ ալայ ուոնտալամ մանտամ սայատ կօլանո սանտայալ, կօլանո քատայալ. օ – յաստայալ – մալկա – յաստայալ – յայալալ-յայալալ լիււմանո – յաստայալ – անտոք քոտայալ սայան քոտայալ սարամ ալ քայալի, քայ անտոք քոտայալ սարամ ալ քայալի ալալ. անտո յա լիււ – յաս(տալ) – ալայալ-կիլալալ տետ կօտա յանիկալ յայ.” ալ սամալ աւանժանո, ալ սամալ քիւժանո լեյալտի տի ատալալ: կօլամ օւաք մանիկ իկի. յանիկ քալկի, կօլ քալկի նիմալ քիւժիլալ լանիտ մուլամ կիրալալ. տի տօրամ քոտանո կիւլալատալալ, օւալ աւալալալ մուլամ աւալալալ ամալալալ, տօկիմա շանիկմի. տի յիտան յիտո օտ արյալալալալ: ալ օւալի, յիտո ալ օւալիլ քալկա տօւալ ման. լիււ աւան-քալ-քալ-քալ յիւլ արյալալ, յիւլ սայա լուլամտայ, լիււնո ուալատ տայիլի, յաւալ յիւնտայո լիւլի ուալ քանտայ. յա տօքա լեյալ: սար տայիլ-քո անտո արյալալ, քիր տայիլ-քո անտո արյալալ. լիււ լալալալ յիւլ քօրոկ անտո աւալալ կօրասոք. տեմ շանիկամին, լարատ քիժ լայանատ րօկ յօլ կայանալ իլա ալայմալ տայի. կօւ արյալամին լիււնո տի յաւտի, տօկ կամայի կարտօքինտ. “օ, իժոկ քայալանոլի, մա ալալ ուիլատանալ ալամ ուալան անտո տօյամ. մանտ միււատ ալալան?”

24. տօւալ ման. տօքա, օւ քոտայի կօժոյ աւալայալալ. “ալ յայան տիտ, ասան տիտ ամք – յաստալ –, յիս յայալամ, իլան յայալամ լայալտմին լիււտայ – յաստալ –, կօլալալ շիյալ. ա – յաստալ –, մանտ կօտամ ուարայ լատնո անտո լիււան կիտալ, կիւրամ ուարայ լատնո անտո լիււան կիտալ, ուիլ յաս լալալալալ կօ, տիււատ կօ, տեմ մանտա տալայ կօ մայատ անտո լալալան.” տօտ, տօքա, ալիկանատ յանիկ տիււատ, կօլ տիււատ ալայան, տիււատալ քանտան. անտա միււ տօտ ալ կալ, լիււ իտանոյ յայ. տօտ ալ կալ

anhkianat. p̄ir k̄ātəłə jəgəm latnə anhkianat pəryinam t̄i mənəpən. t̄i k̄oləm m̄ənk w̄ələm k̄ātət, m̄iw tas-w̄əgət t̄ojət, m̄iw jəm w̄əg, s̄árnə w̄əg t̄ojət, weli l̄iw t̄ājəl, j̄āḡə j̄ōwətmał p̄irnə ianət w̄ājəpnat j̄āḡə tałilət t̄i k̄oləm m̄ənk t̄ojəm tas-w̄əg. t̄u ǝwərnəm ǝwər k̄utəl t̄u ənəlnəm ənəl k̄utəl, t̄u t̄isəl, t̄u w̄əgəl t̄ōwə ilłal, tuwłal, t̄u jiməl-t̄uñələnət itpə əməsəl.

XV.

A sámándob

1. Egyszer egy időben, ezidőben, ezen férfias férfiak korszakában, ezen sokemberes emberek korszakában volt egyszer egy bölcsőjébe száradt kisfiúcska. Ez a bölcső fenekére száradt kisfiúcska bőgő bölcső mohabölcső aljára száradva ült. Megszületett, esővizet iddogálván ül, szélvizet iddogálván ül. Így üldögélvén az ég esőt ad, az ég atya. Felülről esővíz permetez, esővíz szájába esik, bensejében jávorsír, bikaszír olvadozik, jóllakik. Talán két nap múlva, talán három nap múlva énekes férfi, mesemondó férfi keze megerősödött, lába megerősödött. Maga felkel, kioldozza magát. Körülnéz, egy falu közepén ül. Mellette üvegablakok összeérnek, egy olyan nagy ház, magasságos magas ház, nagyságos nagy ház.
2. Amikor már maga fel tudott kelni, egyszer felkelt, a ház belsejébe mászott, már mászni tudott. Bement, akasztó szög nincs, kést felakasztó szög nincs. A ház belsejében ajtónyílásos ház, tetőablakos ház. Ajtónyílásos háza, tetőablakos házában hány napot volt, hány éjszakát hált, ki tudja. Egyszer előmászott. Gondolja magában: “Hogyhogy nincs itt rajtam kívül senki? Miért vagyok magamban, mint az ég, egyedül, mint a föld, egyedül. Hogyhogy nem volt apám, nem volt anyám.”
3. Hosszú ideig mászása, rövid ideig mászása után táplálékos folyócska, halas folyócska partjára ért. Eme táplálékos folyócska, halas folyócska partján valamilyen halászó hely volt kiképezve. Jávorszarvas szájpaddlásá(hoz hasonló) tiszta mocsár, rénbika szájpaddlásá(hoz hasonló) tiszta mocsár. Amint a mocsár szélére mászott, a mocsár közepén lapockája megnőtt, szőre megnőtt nagy vadrénbika állt. Kórót legelve, füvet legelve állt, mellső lábával eleséget keresve legelt. Ősz volt. Mi lesz, odanéz. “Ezt a bikát – gondolja magában – hogyan ejtsem el? Mászva járok.” Hát, lábszárcsontjából egy csontdarabot kivett, íjat csinált vagy nyilat csinált. Egyik jobboldali bordáját kivette, íjat csinált. Lába ínjából egy darabot kihúzott, megcsinálta az íj idegét. Ezt a lába ínjának, csontjának darabjából készült nyilat az íj idegére tette, közelebb mászott.
4. A rénbikát megcélozva lőtt, a szíven ment keresztül. A rénbika elesett. Azzal a korábban nyíllá csinált csontdarabbal megnyúzta a bikát. A lapockája megnőtt, szőre megnőtt vadrénbikát úgy nyúzta meg, hogy a lábait meghagyta. A lábas bikabőrt a hússal vagy anélkül vitte, a bikabőrt húzva hazavitte, a ház jobb oldalán a fekvőhely mellett, jávorszarvas lapocka nagyságú fejsze fekszik, rénszarvas lapocka nagyságú fejsze fekszik. Az edénytartó polc alatt meg egy rénszarvas lapocka nagyságú köszörűkő van. Elővette a köszörűkövet, elővette a fejszét, egyik oldalát jól megélesítette. Utána a másik oldalát is jól megélesítette. A másik oldalát megélesítvén az egyik oldalát is megélesítette. Egyik oldalára fordítva a lószórt félbe vágja, másik oldalára fordítva a fűszálat félbe vágja.
5. Kimászott, a ház háta mögé, az imádságos ház imádságos helyére, közepes ház közepéhez ment, fás helyre, füves helyre ment. Ott aztán kivágott egy lucfenyőt. A lucfenyőt félbe szakította. A fenyő egyik feléből dobverőt csinált. A dobverőt behajlította, megszáradt, ezidő alatt a bőrt beáztatta. Szórtelenítette a lábas bikabőrt. A lábas vadrén-bikabőrből dobót csinált, rácsomózta. Amint a dob megszárad, már kezd verni. Milyen érdekes, milyen jó! Férjhez ment férjes nőnek más nem kell, feleséghez ment feleséges férfinek más nem kell. Veri a dobót, sámánol. Mire a dob teljesen megszáradt, leesett a hó, hideg lett, fagyos ősz lett. Hal

nélküli, vad nélküli tiszta ősz lett. Fogta a dobját, elindult a táplálékos folyócska, halas folyócska mentén mászva, a dobot húzva előre igyekezett.

6. Miután hosszan mászott vagy röviden mászott a rénbikabőr dobját húzva, eme táplálékos folyócska, halas folyócska mentén, ment, ment, eme táplálékos folyócska, halas folyócska mentén mászott, mászott, cobolyos folyó, mukszunhalas folyó mentén, bika szájpaddlása tiszta mocsárra, jávorszarvas szájpaddlása tiszta mocsárra bukkant. A mocsár felső végébe néz, ott sátrak állnak. Magasságos magas sátrak, nagyságos nagy sátrak. Hét sátor. Hát oda mászott. Húzta a dobját. Közelebb ment, az udvaron kis tó nagyságú síkos tisztás terült el. A kőkeményre taposott rénszarvas fogó síkos hely szélére érve gondolja: “Micsoda szégyen, vendég jött, és dobot hoz magával. Én bizony a dobomat itt hagyom a rénszarvasok által kitaposott helyen.” A síkos hely mögött oda, a hóba dugta, ott hagyta. Tovább mászva előre igyekezett. Mászott, mászott, az első sátor ajtajához ért, bemászott. “Micsoda szégyen – gondolja magában – vendég jött, mászva megy be.” Így a bejáratnál felemelkedett, két lába végére felállt, bement az ajtón.

7. Bement, a fekhely mentén a sátor hátsó részébe lépdelvén lépett, mászván mászott. Egy öreg apó és anyó ül a fekvőhelyen. A másik oldalon függöny lóg. Leült a fekvőhelyre, köszönt a két öregnek, a másik oldalon meg lóg a függöny. A függöny mögül lélegzés hallatszik, nyögés hallatszik. Azt a lélegzetet fűszál hegye őrzi. A házigazda két öreg asztalt terített, vagy jávorszarvasos asztalt terített, vagy rénszarvasos asztalt terített. Ha jó ételük volt, jó ételt raktak az asztalra, ha rossz ételük volt, rossz ételt raktak az asztalra. Teát-mit ivott. Kintről bejött hat ember. Hat ember bejött, leültek a férfiak helyére, a hátsó oldalon lévő fekvőhely szabad felére ültek.

8. Megszólal [az apó]: “Honnét jött fiúcska vagy – mondja. Lehet, hogy tudsz álmod látni. Nekünk bizony – mondja – hat fiunk után van egy kislányunk, az utolsó csecsszopó apró gyermekünk. Tegnap hirtelen megbetegedett. Lélegzetét fűszál hegye őrzi, arra fűszál hegye vigyáz. Lélegzete akadozik. Talán van valamilyen álomlátó képességed. Te talán tudsz érte imádkozni.” “Ugyan, honnan tudhatnám – mondja – hogy van-e varázserőm. Én magam – mondja – mászva jöttem, mászva érkeztem ide. Honnan tudnék sámánolni. Én ugyan nem tudok imádkozni – mondja. De nektek ez az egyetlen lányotok. Nekem meg van dobom. A dobot a letaposott hely szélén hagytam. Szégyelltem dobbal bejönni. Ha behozzátok a dobomat, kíváncsiságból a hangja kedvéért éppen megüthetem.”

9. Az öreg mondja az egyik fiának, talán a legnagyobb fiának vagy a legkisebb fiának, hogy aszongya: “Ugyan, hozd már be a vendég dobját.” Az a férfi kiment, hosszú időre maradt. Sokáig nem jött vissza. A második férfi is kiment. Aztán a harmadik férfi is kiment, a harmadik fiú. Aztán a negyedik fiú ment ki, aztán az ötödik fiú ment ki, aztán a hatodik fiú ment ki. Egyszer csak erős nyögés zaja hallatszik. Az ajtón kívül hallatszik a nyögés. Kinyitották az ajtót, ez a hat ember a dobot az oldalán forgatva, görgetve húzza. Erre [a fiúcska] felállt, amikor [a dob] begurult, az ajtónyíláshoz ugrott, odalépett, fél kézzel elkapta, és felemelte a dobot, és a sátor hátsó felébe tette. Amit korábban hat ember próbált behozni.

10. A dobot a meleg ház belsejébe rakták, a nyers fából készült dob, új dob, nemrégén kinyújtott bőr, otthon szárított bőr, száradó dob, kint sokáig szárad. Elővettek egy lábas bikabőrt, leterítették, ő leült a bőrre, sámánolni kezdett. Révülni kezdett. Sokáig sámánolt vagy rövid ideig sámánolt, hosszú ideig dobolt vagy rövid ideig dobolt, végül így szólt: *puhesz* anya, *kaltas* anya előírta napjai, *torum* anya előírta napjai, emberi jó napjai hosszú ideig tartanak – mondja. Közben ilyen halálosan megbetegedett. Talán két nap, talán három nap múlva jobban lesz” – mondja.

11. Estefelé [a lány] egy falat ételt eszik, egy korty italt iszik. A sámánolás után elmaradt a nyögés. Már nem nyög annyira. Estefelé, amikor a nap még nem ment le, az anyja egy falat ételt, korty italt rakott elé. Ételt, halat evett, beszélni kezdett, vidám szavakat mondott. A következő napon még jobban lett. A harmadik napra virradva vizet hordoz-hoz, fát hordoz-

cipel. Fát vág, vizet hoz. Keze egyre dolgozik, lába egyre dolgozik. (A fiúcska) ezeken a napokon ott volt, vendégeskedett.

12. Az öreg megszólal, az apó mondja: “Egyetlen gyermekünk. Ha te nem jöttél volna, lányunk nélkül maradtunk volna. Egyetlen gyermekünket, csecsszópo gyermekünket már majdnem elvesztettük – mondja az öregapó. Nem kell menyasszonydíj, nem kell pénz. Legyen a tiéd – mondja. Teát főz neked. Ha rokonunk leszel, talán ha megint egy-két féreg megjelenik, a féregből hermelint csinálsz. Nekünk, lám – mondja –, vannak fiaink. Varrótűjét fogott varróstűs nő, gyűszűjét fogott gyűszűs nő, egyik házba, másik házba kívánczik. Ha akarod – mondja –, vót csinálunk belőled. Olyan leszel, mint a fiaink. Olyan lesz, mintha hét fiúnk lenne. Hét fiúnk lesz.”

13. Így hát a vejük lett, menyasszonydíjas férfiként kezdett velük élni. Sokáig éltük után vagy rövid ideig éltük után egyszer vadat, halat keresni indultak, kezdték befogni a réneket. Mondja az asszony, hogy menjen együtt a sógoraival. Mondja az asszony: “A bátyáim elkapnak neked néhány rént, de te ne fogd be őket. Majd én fogok neked rént.” Felöltöztek, kimentek. Vadrénavadászatra mentek. [A bátyák] hajítják a pályvát, ott vannak a pihenő rének, egy ember, két ember gyorsan elkapja. “Na, gyere, kösd meg!” De ő nem köti be őket. Amikor az összes szánjuk elé befogták a réneket, kijött a feleség. A rénfogó zsákkal két kicsi, kócos (tkp. előre szűrű, hátra szűrű) girhes rént fogott el, azokat fölkontároztta. Azt mondja az asszony: “Most elmész, a bátyáim nem rendes emberek, ügyetlenek. Amikor az erdőben vadrének futnak, ne lödd le őket. Kényszeríteni fognak, de te ne lőj, ők lőjenek.”

14. Mennek az erdőben, fája nincs, füve nincs mocsáron. Messzire vándorolnak, közelre vándorolnak, a fiút előre küldik. Felesége azt tanácsolta: “Ne menj elől.” Amint előre küldik, mondja: “Én csak a magam által bejárt vizemen, földemen megyek. Ti vagytok a helybéliek, miért hoztatok magatokkal, ti menjetek elől.” Nem megy elől. Egyszer csak egy réncsordára bukkannak. “Na, vő-rokon, menyasszonydíjas rokon, lőj.” “Én mikor öltem vadrént. Ti lőjtek.” Lőnek, lőnek, minden nyilukat ellövik, egy rént sem ölnek. A réncsorda elszalad, elbújik. Egyszer, amikor már elfogyott a nyiluk, megint találtak egy réncsordát. “Na, sógor, elő a nyilat a tegezből, meddig tartogatod őket. Nekünk már nincs mit tennünk az új idegére. Hát lőj!”

15. Elővett egy nyilat, a futó rének közül az elsőnek kilőtt nyilától két rén, három rén esett el. A másodsorra kilőtt nyilától három rén, négy rén esett el. Csak a fele nyilat lőtte ki, de hogy milyen sok rént ölt, ki tudja. Ha az első rén megugrik, két bikát, három bikát feldönt. Így lőtt, lőtt. “Na, emberek, elégünk lett, elég!” Ezeket a rénbikákat megnyúzták, bőrökkel teli, hússal teli szánokkal gyorsan hazasiklottak. A sógorai egymás között beszélnek: “Ezt a mi vönket – mondják – nem lehet megközelíteni. Magának való. Ha zavarjuk, megharagszik ránk. Véget vet napjainknak.” Félni kezdtek tőle.

16. Talán sokáig éltek így, talán rövid ideig éltek így vagy nem, így szól egyszer [a fiúcska] az apósához: “Ó, – mondja – én is otthoni otthonos ember vagyok, én is otthoni földes ember vagyok. Nekem is van otthoni földem, nekem is van otthoni házam. Az otthoni küszöbre, az otthoni becézésre vágyom. Ha ideadjátok a lányotokat, adjátok, ha nem adjátok, a ti dolgoatok. Én a lányotokért – mondja – még egy lyukas tűt, még egy gombostűt sem adok.” “Hogyne adnánk oda a lányunkat, kedves gyermekünk vagy, kedves vönk. Hogy a lányunk összecsomagolhasson, még két-három napig maradjatok.” Mintegy húsz szánt vagy harminc szánt összekészítettek. Lapockája láthatatlan, bordája láthatatlan sok rén. Azt mondta: “Amikor indultok, annyi rént vigyetek magatokkal, amennyi veletek megy. Amikor összeállítjátok a szánsort, ne nyúljatok hozzájuk. Azok lesznek a tiétek, amelyek veletek mennek.” Így aztán húsz vagy harminc szánt összekapcsoltak, az apósa meg négy fehér rénökröt fogott elébe. Kétszeres két kötéllel, háromszoros három kötéllel kapcsolták össze a szánokat, elbúcsúztak, és útnak indultak.

17. Amint elindultak, a szánsor mögött mint egy børszűj, húzódtott a rének sora. A területen lévő rének fele velük ment. Hosszan mentük, röviden mentük után cobolyos folyó,

mukszunhalas folyó partján, kis folyó partján hosszan mentük, röviden mentük után hazaértek. Tán egy napig éltük, tán két napig, három napig éltük után azt mondja: “Erdei vadat, erdei halat keresni megyek” – mondja a feleségének. Bőrrel bevont sítalpais felöltötte, vidrabőrös sítalpais felöltötte. Elindult a folyó mentén lefelé, erdei folyó, lakatlan folyó mentén, az erdön keresztül lépdelt.

18. Vagy sokáig lépdelt vagy rövid ideig lépdelt, egyszer csak előre nézett: meglátott egy sínymot. Úgy látszik, valaki egy félbehasított fából készült sítalpon haladt, itt egy lépés, ott egy lépés. Előző nap ment erre valaki. Vagy félbehasított vörösfenyő, vagy félbehasított lucfenyő lehetett. A fiú ezt a nyomot követte. Követi, követi, egyszer előre néz: fiatal vörösfenyőből rótt ház, fiatal lucfenyőből rótt ház. A ház előtti tisztásra érkezett, síléc vagy síbot nincs ott. Bement a kerítésen, sítalpais levette, és egy szánra dobta, bement a házba. Hát egy asszony ül bent. Miféle asszony ül bent? Amint bement, ott senki sincs. A ház belseje griff tollal, madárszárnyal ki van söpörve. Kiment, megkerülte az udvart, úgy tűnik, innen valaki reggel elfutott. Félzsál vörösfenyő, félzsál lucfenyő sítalpais futotta sínymot látszik. Ő is felvette a síjét, és elindult a utána.

19. Sokáig ment vagy rövid ideig, közepes nap közepe, déli nap dele lett, előre néz: valaki szembe jön vele. Jobban megnézi, amint közelebb ér, látja, hogy egyfejű erdei óriás a félzsál vörösfenyő, félzsál lucfenyő sítalpais megereszti, feje az eget veri. Úgy tűnik, nem néz sem előre, sem hátra. [A fiú] észrevett egy vastag fát, gyorsan mögé állt, előhúzott egy nyílveszőt, és íja idegére tűzte. Ez az óriás páncélos szellem, szablyás szellem volt. Amint még közelebb ért, a fiú észrevette, hogy a páncélinge gallérján a felső gombja ki van gombolva. Az íjat megfeszítette, meglötte. Az hanyatt esett. A nyilais kihúzta vagy sem, tovább ment.

20. Egy házhoz érkezett. Amint belépett, bent senki sincs. Körüljárta az udvart, látja, hogy reggel valaki innen nagy sietséggel elszelelt, félzsál vörösfenyő, félzsál lucfenyő sítalpais. Amint közelebb megy, déli nap delén, közepes nap közepén előre futott nyom [látszik]. És sílécét felöltve követte a nyomot. Hosszú napig mente után, rövid napig mente után jávorszarvas májas erdőn, rénszarvas májas erdőn járva beesteledett. Előre tekint: vele szemben kétfejű erdei óriás jön. Feje az eget veri. Félzsál vörösfenyő, félzsál lucfenyő síje sarka nyomán úgy porzik a hó, mintha füstölne. Sem előre, sem hátra nem néz. A fiú észrevett egy vastag fát, beállt mögé. Előhúzott egy nyílveszőt, az íja idegére helyezte. Az óriás páncélingének felső gombja kigombolva, kétsoros páncél vagy háromsoros páncél van rajta. Hosszan célzva meglötte, az nyomban elesett. A nyilais kihúzta vagy nem, tovább ment.

21. Hosszan nem ment, röviden nem ment, fiatal vörösfenyőből rótt nagy házat, szálas lucfenyő nagy házat, egy házat vett észre. Az udvaron senki sem látszott. Bement az udvarra, sítalpais leoldozta, kint nincs sem sítalpais, sem síbot. Bement. Bement a házba, ott egy anyó ült, könnye a keblébe folyik, amikor szemét kinyitja, könnye a földig csorog. “Ó – mondja –, kedves gyermekem, kedves fiacskám, ugyan milyen ének, ugyan milyen mese hozott ide téged? Úgy látom, nem pusztultál el, nem haltál meg – mondja –, élve megjöttél.” Az anyja megölelte, megcsókolta. Ha jó étele volt, hát jó étellel etette, ha rossz étele volt, hát rossz étellel etette.

22. Az ételt-halat miután elfogyasztották, azt mondja a fiának: “Hát – mondja –, menj innen, ha megjön a mostohaapád – mondja –, oda jutsz, ahova az őseid – mondja. Ezt a jávorszarvasmájas, rénszarvasmájas erdőt három erdei óriás őrzi. Azok – mondja –, akiket megöltél, az öccsök. A bátyjuk – mondja – most éppen a jávorszarvas kerítést, rénszarvas kerítést ellenőrzi. Nemsokára hazajön.” “Ej, az apád, anyád mindenét, kutya – mondja – megölte ősi apai rokonságomat – mondja. Engem ugyan nem öl meg.” Ezt a beszédet, ezt a szót mondta, nem sokáig maradt, kifordult. Hát bizony, néz, kint bizony hallgatózik, néz, jávorszarvas májas erdőn, rénszarvas májas erdőn hallgatózott. Vékony ágak reccsenése hallatszik, vastag ágak csikorognak, vékony ágak leesnek. Jön.

23. Közelebb megy, hallgatózik, lihegő hang, ziháló hang jövele hallatszik. “Ó – mondja valaki – ezek a jávorszarvas májas erdeim, ez a rénszarvas májas erdeim milyen ijesztővé

váltak. Ó – mondja – annak idején – mondja –, amikor apai rokonságát megettem – mondja –, megmaradt egy bölcső fenekére, kosár fenekére száradt kisfiú, szaros bölcső fenekére száradt kisfiú. Csak nem az ő – mondja – lelke jár vissza kísértetni?” A fiú egyik szeme elöl, másik szeme hátul, meg is látja a háromfejű erdei óriást. Félszál vörösfenyő, félszál lucfenyő síje mögött a hó füstöl. Olyan gyorsan száguld, hogy még a feje is füstben van, úgy izzad. A kerítés kapuján átment.

Ő egy terebélyes fát észrevett, a fa mögé állt, kihúzott egy nyilat, az íj idegére(tette). És ím nézi: előre nem figyel, hátra nem figyel. Mintha azt a fát sem látná, amely mögött [a fiú] áll. Izzadván a hétrétegű vagy hatrétegű páncélingben, a gallérja gombját mintha kigombolta volna. Hosszan célozva meglőtte a gallérjánál, az hanyatt esett. “Ó, kedves mostohafiacskám, hiszen én nem gondoltam rólad rosszat. Miért öltél meg?”

24. Az odament hozzá, szablyája markolatával a fejére vágott: “Apád izéje, anyád izéje kutya – mondja –, őseimet, apai rokonságomat felfaltad – mondja –, és még ez is kevés neked! De – mondja – engem kezem zsenge lévén nem ettél meg, lábam zsenge lévén nem ettél meg, most elpusztulsz, innen ép emberként nem állsz föl.” Anyjával legott vörösfenyő-tüzet, lucfenyő-tüzet raktak, az óriást a tűzbe tették. Közben beesteledett, ott éjszakáztak. Ott hált az anyjával. Másnapra jöve anyjával hazamentek. A három óriás lakta házakat, ami gazdagságuk, pénzük volt, ami ezüstjük, aranyuk volt, rénszarvasa volt, miután hazamentek, mindent hazahordtak, a három óriás vagyonát. Az a magasságos magas háza, az a nagyságos nagy háza, azt a gazdagságát, pénzét oda hordta, vitte, azzal a vagyonnal-szerencsével még ma is él.

XVI.

aj máńə ʒo imi arəɣ

əjo-ɣəjo-ɣejo-ɣejo

war suri wārəm ar jáɣməlem(a)

ńirəŋ ɔńčəkkəŋ ar jáɣməlem(a)

ejo-jo-ojoj

5. (mt) *war suri wārəm ar jáɣməlem(a)*

ńirəŋ ɔńčəkkəŋ ar jáɣməlem(a)

ma ʒut moʒ lǎŋəm jəm ʒutəm(a)

ɣojojo-o jojojoɣo

m[ə]t[ə] ma sopčín ʒo jəm ʒátə(ja)

10. *ńǎwəm əntə pátli (jeɣaɣə)*

səmam əntə wǎlli (jeɣaɣə)

ojojo-o ojojo

war suri wārəm ar jáɣməlem(a)

ńirəŋ ɔńčəkkəŋ jáɣməlem(a)

15. *ɣejo-ɣejo-ɣejo-oɣo*

ma máʒ ʒo tájəm ʒut moʒəm(a)

máʒ ʒo lǎŋəm(a) jəm ʒátəlem(a)

jujujuju-u jujujuju-w

XVI.

Kis manye férfi feleségének éneke

əjo-ɣəjo-ɣejo-ɣejo

halrekesztékes sok erdőcském

fiatal fenyős sok erdőcském

ejo-jo-ojoj

5. (hejde) halrekesztékes sok erdőcském

fiatal fenyős sok erdőcském

én hat gyermekem lakta jó házam

ɣojojo-o jojojoɣo

én Szopocsin-férfi jó házában

10. nem fázom

nem éhezem

ojojo-o ojojo

halrekesztékes sok erdőcském

fiatal fenyős sok erdőcském

15. *ɣejo-ɣejo-ɣejo-oɣo*

én mekko-tól való hat gyerekem

mekko-lakta jó házacska

jujujuju-u jujujuju-u

XVII.

*jakop arəγ**kir[i]λa iki atil pǎγ**atələmnam arəγləm(ə)**γejaγeja-γeja-a**(no) süγ[mət] paj nǎrəm kǎr[ə] nǎrma*5. *m[a] aj lont ləγ[ə]lətə kǎr[ə] nǎrməlema**γeja-γeja-γeja**(no) kir[i]λa iki kǎjəm pǎγ**atələmnam(ə) arəγ(ə)tam(ə)**atəm mǎk kə atəmliŋki(ja)*10. *atəm, (γ)atəm(ə) atəmliŋki(jo)**γojojojojo*

XVII.

Jakab éneke

Kiril apó egyetlen fia

egyedül énekelek

γejaγeja-γeja-a

nyírfadombos mocsár, kopár mocsárra

5. én kis lúd repülő kopár mocsaracsám

γeja-γeja-γeja

Kiril apó megmaradt fia

egyedül énekelek tán

rossz *mekko*, rossz, szerencsétlen

10. rossz, rossz, szerencsétlen

γojojojojo

XVIII.

urəko aŋki opi arəγ

*ejo-γəja-γəja, γa
γəjo γəja-γəja-a
tũλ[ə]s kińta newi ne
kātəλ kińta newi ne*

5. *ma, ma, ma, ma, ma, ma*
seman iki ənəλ āwi
ejo-γəjo-o γaγəjo-γejo-γoγə
γejo-γəjo-γəjo-o o-a
ma səjək ʁoλ[ə]m aj kǎləŋ puλmam latnə
10. *γəjo-γəjo-γəjo-aγəjo*
γəjo-γəjo-γəjo
ma sũj[əŋ] roŋkitəp sũj[ə]ŋ āw[ə]lam
γəjo-γəja-γəja
ma lap[ə]t roŋkintəp jũrmatka
15. *γəjo-γəjo-γəjo*
ma tũλəs kǎnča(γa) pǎnyam(a)
newi sum[i]ntəγ pǎnyam(a)
ma kātəλ kǎnča(γa) pǎnyam(a)
newi sumintəγ pǎnyam(a)
20. *γəja-γəja-γoγəja-γo*
(γ)aj mikita jəm aŋki
jəmsi kũram ʁəpəʁ(a)
pəγi kũram ʁəpəʁ(a)
γəja-γəja-aγəja-a-γo
25. *ma mǎk ʁo lǎŋəm jəm kǎtnə*
m[a] nǎwəm əntə-ə pǎtli(ja)
sətam əntə wǎlli(ja)
kũtγər iki(jə) ʁoλəm āwi
γəjo-γəjo-jaγo-γo
30. *ma mikita(o) jəm aŋki*
jəmsi kũram ʁəpəʁ(a)
pəγi kũram ʁəpəʁ(a)
əju-γəju-γeju-o
ma mikita(o) jəm aŋki
35. *seman iki (γ)ən[ə]λ āwi*
γəjo-γəjo-γoγəjoγo
mǎk ʁo lǎŋəm jəm kũtəm
γeja-γəja-γaγəjaγo

XVIII.

ureko anyja nénéjének éneke

- ejo-ɣɔja-ɣɔja, ɣa-
ɣɔjo-ɣɔja-ɣɔja-a*
holdnál ragyogóbb nő
napnál ragyogóbb nő
5. én, én, én, én, én, én
Szemjon apó legnagyobb lánya
*ejo-ɣejo-o ɣaɣɔjo-ɣɔjo-ɣoɣɔ
ɣɔjo-ɣɔjo-ɣɔjo-o o-a*
én homokszínű három kis rénökröt amikor befogtam
10. *ɣɔjo-ɣɔjo-ɣɔjo-aɣɔjo
ɣɔjo-ɣɔjo-ɣɔjo*
én zajos csengős zajos szánom
ɣɔjo-ɣɔja-ɣɔja
én hét csengőt kötött szánom
15. *ɣɔjo-ɣɔjo-ɣɔjo*
én holdas hímzéssel rakott
fehér kendőt raktam
napos hímzéssel rakott
fehér kendőt raktam
20. *ɣɔja-ɣɔja-ɣoɣɔja-ja*
kis Mikita jó anyja
jobb lábam könnyű
bal lábam könnyű
ɣɔja-ɣɔja-aɣɔja-a
25. *mekko* lakta jó házban
húsom nem fázik
szívem nem éhezik
ku'ɣer apó három lánya
ɣɔjo-ɣɔjo-ɣɔjo
30. én kis Mikita jó anyja
jobb lábam könnyű
bal lábam könnyű
ɔju-ɣɔju-ɣɔju
én kis Mikita jó anyja
35. Szemjon apó legnagyobb lánya
ɣɔjo-ɣɔjo-ɣoɣɔjoɣo
mekko belépte jó házam
ɣeja-ɣɔja-ɣaɣɔjaɣo

XIX.

a'tem arəp

ejəpəpəpəpə

γajo-γajo-γajo-ογα

λιηκ̣pi jǎwəp waf' nárəp

γεjo-γεjo-γεjo-ογα-ma

5. *jəp mošina tǎjlam(a)*

aj mǎwtəpne jəp weləp

(γ)ar juκ̣ ḳoli sočlan(a)

γεjo-γεjo-γεjo-ο-ο

jəp mošina tǎjlam(a)

10. *ma sǎkkəp owəp nələ ǎw[ə]lem*

γεjo-γajo-γεjo-ογα

λδrtəp owpi wǎt pǎγ[ə]lem

γεjo-γεjo-γεjo-ογα

jəp̣ḳ λιηκ̣[ə]t jǎwəp jəp pōhlam

15. *γεjo-γεjo-γεjo-ογα*

ar κ̣ul-wǎjəp kəpčiləp̣lam

γajo-γεjo-γεjo-ογα

(γ)ar juκ̣ ḳoli sočiləp̣lam

γεjo-γεjo-γεjo-ογα

20. *aj mǎwtəpne κ̣oləp aj weləp*

γεjo-γεjo-γεjo-ογα

λantəp nárəp sočiləp̣in

jəp̣kkəp nárəp sočiləp̣in

γεjo-γεjo-γεjo-ογο

25. *λιηκ̣ət jǎwəp waf' nárəp*

γεjo-γajo-γεjo-ογο

γοjə

XIX.

Apám éneke

αγγαγγαγγα

γαιο-γαιο-γαιο-ογα

szellem-folyó keskeny mocsara

γαιο-γαιο-γειο-ογα

5. nekem jó gépem van
kis halacska jó rénem
sok fa közén jársz

γειο-γειο-γειο-ο-ο

jó gépem van

10. én fonott hajú négy leánykám

γειο-γειο-γειο-ογα

nyírott fejű öt fiacskám

γειο-γειο-γειο-ογα

vízi szellem-folyó jó partom[on]

15. *γειο-γειο-γειο-ογα*

sok halat-vadat keresek

γειο-γειο-γειο-ογα

sok fa között átjárok

γειο-γειο-γειο-ογα

20. kis halacska három kis rénem

γειο-γειο-γειο-ογα

táplálékos mocsarat járva

vizes mocsarat járva

γειο-γειο-γειο-ογο

25. szellem-folyó keskeny mocsara

γειο-γειο-γειο-ογο

γειο

XX.

piŋ ne arəɣ

*m[ə]t[tə] aje-ɣaje-ɣaje ɣo
sǎmti ɣujat(ə) jǔwtən
tasəŋ jǎɣ mǎ́na jǔwtən
ɣǎnčəŋ nǔlǎp ɣoləm kǎlǎŋnat*

5. *tasəŋ jǎɣ mǎ́na jǔwtən
ma wəle wǔsəm
ma wəle wǔsəm
keńar ne wǔsəm
sǎmti ɣujat(a) jǔwtən(a)*
10. *ɣǎnčəŋ(a) nǔlǎp(a) ɣoləm kǎlǎŋnat
tasəŋ jǎɣ mǎ́na jǔwtən
ǎwi (ɣ)əntə(na) (ɣ)əntə mələm
ma jǎwɫɫɫ(a) katləm(a) nǔlǎ pǎɣ aŋki
ma wǔsəm, wǔsəm(a)*
15. *(ɣ)aj tatjanə jǔrəŋ ǎwem
nǔlǎ pǎɣam kiń́ta jǔrəŋ ǎwem
aj tatjanə jǔrəŋ ǎwem
ma jǔrəŋ wǔŋ wǎrləm, wǎrləm(a)
jǔrəŋ mǎń kəpčləm, kəpčləm(a)*
20. *ma keńar ne wǔsəm
jǎwɫɫɫ(a) katləm(a) ɣoləm pǎɣ aŋki
nǔŋ tasəŋ jǎɣ mǎń(a) jǔwtən
ma ǎwi əntə(na) əntə mələm
ɣejo-ɣejo-ɣeja-a*
25. *ma jəm tatjanə jǔrəŋ ǎwem
nǔlǎ pǎɣam kiń́ta jǔrəŋ ǎwem
ma jǔrəŋ wǔŋ wǎrləm, jǔrəŋ mǎń kəpčləm
ma keńar ne wǔsəm
ma keńar ne, ne...*
30. *ma keńar ne wǎt moɣam
ɣejo-ɣəjo-ɣejo-ɣo*

XX.

Pimi nő éneke

- hejde *aje-γaje-γaje γo*
 mutatós férfiért jöttél
 gazdag nép menyéhez jöttél
 tarka orrú három rénökörrel
 5. gazdag nép menyéhez jöttél
 én bizony vagyok
 én bizony vagyok
 szegény nő vagyok
 mutatós férfiért jöttél
 10. tarka orrú három rénökörrel
 gazdag nép menyéhez jöttél
 lányt nem, nem adok
 én, íjait fogott négy fiú anyja
 én vagyok, vagyok
 15. kis Tatjana büszke lányom
 négy fiamnál büszkébb lányom
 kis Tatjana, büszke lányom
 én büszke vőt csinálok, csinálok
 büszke menyet keresek, keresek
 20. én szegény nő vagyok
 íjait fogott három fiú anyja
 te gazdag nép menyéhez jöttél
 én a lányt nem, nem adom
γejo-γejo-γeja-a
 25. én jó Tatjana jó lányom
 négy fiamnál büszkébb lányom
 én büszke vőt csinálok, büszke menyet keresek
 én szegény nő vagyok
 én szegény nő, nő...
 30. én szegény nő öt gyermekem
γejo-γejo-γejo-γo

XXI.

urəko aŋki nəŋi arəγ

*nəŋəja
aj wáč ɣori so-
aj wáč ɣori sočam ne
ənəl wáč ɣori sočam ne*

5. *aj pap[a] aŋki arəγtal*

*aj pap[a] aŋki arəγtal
ǎwem(a) piri sočlam ne
ən[ə]l wáč ɣori sočlam ne
(γ)aj wáč ɣori sočlam ne*

10. *at[i]l nəwrəməm jəm piri*

*(γ)aj wáč ɣora sočlam ne
ənəl wáč ɣora sočlam ne
papa (γ)aŋki arəγtal
la-a-a-a-a*

15. *ma seman iki aj ǎwi*

*ja-a-a-a-γaje-eγaje
ma at[i]l ǎwəlem jəm piri
ma ja sočiləlam ne
ma jeŋ(a) wel-*

20. *ma jeŋ(a) weləm sočlat(em)*

*ma jeŋ(a) weləm ɣoγ[ə]latəl(ə)
ja-a-a-a-a-a-a
papa (γ)aŋki arəγtal*

XXI.

ureko anyja hugának éneke

ńəŋəja

- kis város utcáján lé-
 kis város utcáján járt nő
 nagy város utcáján járt nő
 5. kis Papa anyja énekel
 kis Papa anyja énekel
 lányom után járok, nő
 nagy város utcáján járok, nő
 kis város utcáján járok, nő
 10. egyetlen gyermekem jó nyomában
 kis város utcájára megyek, nő
 nagy város utcájára megyek, nő
 Papa anyja énekel
la-a-a-a-a
 15. én Szemjon apó legkisebb lánya
ja-a-a-a-ɣaje-eɣaje
 én egyetlen leánykám jó nyomában
 én bizony járok
 én tíz rén –
 20. én tíz rénem jár
 én tíz rénem fut
la-a-a-a-a-a-a-a
 Papa anyja énekel

XXII.

ḵān iki wājəγ nūwλəm arəγ

1. *ḵij wija wājəγi*
ḵij wājəjo wāj məntəγo
ḵij wājəγəjə wājəγi
uλnəη juγpi jiməη raj(o)
5. *manə (γ)āmsiλ[ə]li.*
ḵij wājəγo wājəγ məntəγo
uλnəη juγpi(ja) jiməη raj
(γ)āmsiλətam iw[ə]λ (məntəγo)
(γ)əj məta tū λatλanə
10. *man[ə](γə) λeyi(jo)λitaλnə(γo)*
noməλtapə wātili.
wātəη(a) λuλpi(jo) ə[nə]λ tōrəm ḵo(γa)
ənəλ tōrəm ḵo jəm jəγəw
jλ məḵ ḵujə(γo) raytiλəli(jo),
15. *niməλ pətə küli wāt*
(γ)jλən(a) rayti(jo)λəλən (məntəγo).
ḵijγajə wija wājəγi
tū lati (nūḵa) ḵōλ owtətnə(γa)
wōnt tōntəγλa (γ)əllə ḵjnt,
20. *(w)ur tōntəγλa(γo) (γ)əllə jəm ḵjnt(o)*
ma jəm(a) λifətəγλəm.
ḵij wājəjo wājəγ məntəγo
(γ)əj ḵjntiγλa (γ)əj čup[ə]m
sōḵḵōr (a) λanti(ja) tūnilat(o)
25. *seta pačəλtəγλəm.*
(γ)əj ḵjnti (nūḵam) (aγ)jəm čupəλ(a)
(γ)as ḵujə pəγ(a) wāfəγli
wāfəḵḵəpə(γan) čorijəli(ja)
sōḵḵōr λanti(ja) tūnilat
30. *seta nūḵa pačəλtəγəγλəm(o).*
jəγəm məγ[ə]li(ja) ḵānčəm sōw
ma jəm(a) wāřəntəγλəm(a),
λaj wājəγλa sōwəp-juḵḵən
ma jəm(a) wāřəntəγλəm (məntəγo).
35. *ḵijγo jiyija wājəγi γija*
tū lati (nūḵa) ḵōλ owtətnə(γo)
ḵāřəη puwəλ(a) ḵāřinə
λaj wājəγ(i)λa sōwəp-juḵḵəna
nomən(a) puλilə(γə)tam.
40. *wōnt tōntəγli(jo) (γ)əllə ḵjntəm(a)*

- juw ali (nũŋa) ləŋkər wān*
nom[ə]na rəyi(jo)jətam (məntəyo)
(γ)ōntam (k̥ōy nũŋa sar) ləŋnə
tōwən(a) nōmək̥(a)sətam (məntəyo)
45. *tarəm(a) nōməs(a) jəm pətə*
k̥ōlə (nũŋa) pāni(jo)liləm (məntəyo).
tú latila (γ)owtətənə
tōwə(γa) nomləm(a)tətam (məntəyo)
jəyəm(a) tōmpi(ja) (γ)ar iki iti
50. *ma tūmint(a) jasəŋ(a) k̥oltam (məntəyo):*
tōr[ə]m(a) nāmi j̥j̥ləpə,
tōrəm(a) nāmpi(jo) (o)jəm jāvən(a)
tōjəŋ(a) jāvən(a) tōjələnə,
tōr[ə]m jāvən tōj(a) lār nōy tōj(a)
55. *lār nōy tōj (nũŋa) pāyər pajət,*
məkkələ punpi(ja) tōrəm jəm nōw(a)
loŋk̥əl(a) k̥ānčəm(a) jiməŋ məy
lān̄təŋ(a) pitli(ja) (juwəl jəm) sur(a)
ma tōt k̥olilə(γə)tam.
60. *ow nōwali(jo) (γ)āləŋ jəm k̥o(γa),*
kōt nōwali(ja) āləŋ jəm k̥o,
ma jəm(a) soči(jo)litam (məntəyo)
tōrəm(a) nāmi j̥j̥ləpə
tōrəm jāvən tōja, lār nōy tōja
65. *lār nōy tōj (nũŋa) pāyər pajəta*
jōwta(γo)lətam(a) latnə (məntəyo)
məkkələ punpi(ja) tōrəm nōw
lān̄təŋ(a) pi[tli] (nũŋa juwəl) surəl(a)
ma tōt ōjəyətəyələm.
70. *nārəm(am) wājəy(a) l̥iməyətələt(o)*
ma jəm(a) wārəntəyələm.
nārəm(am) wājəy(a) l̥iməyətələt(o)
ma k̥ič wārəntəyələm,
wələe(ja) temi(jo) wāləŋ (məntəyo)
75. *k̥ut kōtəp(a)-kūrəp(a) tōrəm nōwam*
sārka wari(jo) (γ)ān[əŋ] jəm lār(a)
k̥unta lūn̄t̄iləməl tāyi(jaməl)
wōnt liləŋ(ləyo) tarəm jəm nōyā
kūr pətə (nũŋa) tarəm jəm nōyəm
80. *k̥unta(γa) pōrmə(jo)lətam tāyi (jo)*
tú lati (nũŋa) owətlənə
(γ)ōntam k̥ōy (nũŋa) sar jəm ləŋnə(γo)
tōw[ə]nə nōmək̥sələm:
məkkələ punpi(ja) jəm tōrəm nōwam(a),

85. *ḡut kōtəp(a)-kūrəp tōrəm nōwam,*
sar, sīsəŋ(a) wājəγ(a) (γ)aj jəm sīsəλ(o),
sīsəλ wījə(γə)λəλəm,
mārəŋ(a) wājəγ(o) aj jəm mārəλ,
mārəλ wījə(γə)λəλəm.
90. *ḡut kōtəp-kūrəp tōrəm nōwam(a)*
lānít mǎγrəγtəm(ə) nūs[ə]λ juwəta
jōw[ə]ta(γa)λitaλ(o) sáγət (məntəγo)
əj kūrəliλ(a) sǎŋkantətəγ,
sōḡḡəŋ(e) məγ naj(oγ) aŋkiλan(λaγo)
95. *(γə) lūw jəm(a) sǎŋkiλətəγ.*
lānít mǎγrəγtəm(a) nūsəλ juwət(a)
ǎλ[ə]pti neγriλətəλ(i).
jəγ[ə]λ(ama) tōj ur(a) sətəŋ wājəγ(a)
(γ)əsəλ tōj ur sətəŋ wājəγ
100. *sīsəŋ(a) wājəγ(a) (γ)aj jəm sīsə(γo)*
mārəŋ wājəγ(a) (γ)aj j[ə]m mǎra
no, jəmat(an) (a)pōni(jo)λəγə (məntəγo)
sīsəŋ ḡōli(ja) (γ)aj sīsəm
mārəŋ ḡōli(jo) (γ)aj mǎram(a)
105. *mampə pōniλəγəm.*
ḡut kōtəp-kūrəp tōrəm nōwam(a)
tōrəm(a) nǎmi jīγλəpə
tōrəm(a) jāwəŋ(a) jəm jəŋki(ja)
rīt wǎləmλa wītəγat
110. *oŋəŋ jāwəŋ(a) uŋəλnam(o)*
sǎr[ə]ḡ(a) wari(ja) luńtəm ḡu(ja)
sǎr[ə]ḡ(a) wari(jo) (γ)ǎnəŋ jəm lǎra
lūw jəm luńtəγsətəλ.
ḡos ḡārλəpə(ja) ḡoγə(λo)li(jo)
115. *lantəŋ as ḡōw juw[ə]λ jəŋka*
jōwti(ja)jəmaλ(o) λatnə (məntəγo)
lantəŋ(a) (γ)as ḡōw(a) juw[ə]λ jəŋkəw(a)
sǎr[ə]ḡ(a) wari(jo) (γ)ǎnəŋ jəm lǎr
uλti ja ḡoγəli(jo)λətəλ (məntəγo).
120. *ḡitəm(a) pīrat(a) wǎləŋ*
naŋk jāγiλa(γo) ḡintəŋ jəŋka(γo)
lūw jəm(a) pitiλəγλəŋ.
tōjəŋ(a) jāwəŋ(a) tōjəλnam(o)
sǎr[ə]ḡ(a) wari(jo) (γ)ǎnəŋ jəm lǎr(o)
125. *lūw jəm(a) sǎŋkantətəλ.*
ḡitəm(a) pīrat(o) wǎləŋ (məntəγo)
(γ)aj činpi (nūŋa) čin[ə]p lārλəma
lūw jəm(a) piti(jo)λəγλəŋ (məntəγo).

130. *sār[ə]k̥(a) wari(jo) (γ)ānəŋ jəm lār(o)*
(w)əjəλ(a) sāŋkantə(γə)taλ.
naŋk jāyi (nūŋa) k̥jntəŋ jəm jəŋka
tōjəŋ(a) jāwəŋ(a) jəm tōjəλ(a)
sār[ə]k̥(a) wari(jo) (γ)ān[ə]ŋ jəm lār(o)
tú ulɬija luŋtʰi(jo)lətal (məntəγo),
 135. *ulɬija k̥oγli(jo)lətal (məntəγo).*
k̥jʰəm p̥jrat(a) wāləŋ
(γ)aj činpi (nūŋa) čin[ə]p̥ lārλəma
(γ)ōsprə pitiləγləm,
(γ)aj činpi (nūŋa) čin[ə]p̥ lārλəmnə
 140. *sār[ə]k̥(a) wari(jo) (γ)ānəŋ jəm lār(a)*
(γ)ulɬija(n)(ja) luŋtʰəγsətal (məntəγo).
sāλλaŋ(a) jəŋkat(a) (γ)āwəλλəli(ja),
newi(ja) jəŋkat(o) (γ)āwəλλəli(jo),
lantəŋ(a) ləŋaλ(o) jəm jəŋka(γo)
 145. *jōwtiλəmaλ latnə(-nəro)*
sār[ə]k̥(a) wari(ja) (γ)ānəŋ jəm lār(o)
ulɬija luŋtʰiγ(a)sətal (məntəγo).
k̥jʰəm p̥jrat(a) wāləŋp̥ə
pa məγ(a) k̥ujə(γo) āmsiλəli(jo).
 150. *pa məγ(a) k̥ujə(γo) juκk̥əŋ məγəti*
sār[ə]k̥(a) wari(jo) (γ)ān[ə]ŋ jəm lār(o)
(w)əjəλ(a) luŋtʰiλətal.
jəγəλ(a) tōj ur(a) sātəŋ wājəγ(aλ),
s̥isəŋ(a) wājəγ(o) (γ)aj jəm s̥ise(γo)
 155. *mārəŋ(a) wājəγ(a) (γ)aj jəm mār(a)*
nu, jəmat(a) p̥ōni(jo)ləγlə (məntəγo).
mam[p̥ə], s̥isəŋ(a) k̥o (nūŋa) (γ)aj jəm s̥isem(o)
mārəŋ k̥o (nūŋa) (γ)aj jəm mārəm
p̥itəλ(a) p̥ōni(jo)lətam (məntəγo).
 160. *k̥jʰəm p̥jrat(a) wāləŋp̥ə*
saŋki(ja) jāγət(o) jəm p̥atʰ(a)γo)
jōwtiλəmaλ latnə
k̥ut k̥ōtəp-k̥ūrəp tōrəm n̥ōwam(a)
(γ)əj k̥ūriλiλ(a) sāŋkantətəγ
 165. *sōk̥k̥əŋ(a) məγ naj(o) (γ)aŋkiλa(γo)*
lūw jəm(a) sāŋkan(o)təλtəγ (məntəγo).
əj k̥ūriλiλ(a) p̥ōrmiλətəγ
t̥āl ātərλa(γo) tōrəm wāγ(aγo),
lūw jəm(a) p̥ōrmiλətəγ
 170. *əj-γəjəγiγo γojə məntəγo*
saŋki(jaγo) jāγət(o) jəm p̥atʰnə(γo)
k̥ut k̥ōtəp-k̥ūrəp(a) tōrəm n̥ōwam(a)

- pīr kūrgal ma sāwrəmyəlam(o)*
ma tōt sāwrəlatam.
175. *tūt jōgəli(ja) ǰōl pīrnə(γo)*
ǰut kōtəp-kūrəp(a) tōrəm nōwam(a)
tǎl ātərla jəm wǎγα(nγo)
jǎγ[ə]m(a) məyli(jo) ǰāncəm sōɣnat(o)
aləŋ(a) ǰāncīləɣləm.
180. *tūt jōgəli(jo) ǰōl jəm pīrnə(γo)*
ōntam (ǰōw nūŋa sar) ləɣnə
tōwə(ŋa) nomləm(a)tətam (məntəɣaja)
ǰut kōtəp-kūrəp(ə) tōrəm nōwam
təlil(a)tapə(γα) tewəntəli(jo)
185. *nǎ[γə]r(a) nōpti(ja) niŋ[ə]p litəm*
ǰōw nōpti (nūŋa) ǰujəp jəm lato
tewəntətə latnə
mǎtpəsəŋ wǎjəǰǰə tiwma mosat(o)
ǰut kōtəp-kūr[ə]pγə wǎltanka
190. *təlil(a)tapə(γo) tewəntəli(jo)*
nǎγər(a) nōpti(ja) ǰujəp jəm lat(o)
tewəntətə latnə
nǎwe(γα) āpəl(a) (γ)əntə ǰoli(jo),
jəŋke (γ)āpəl əntə ǰoli.
195. *γej γaj jeyijo wǎjəγ-ajəγ məntəɣo*
ǰij wǎjəɣaja γajəyi
jǎγ[ə]m(a) məyli(jo) ǰāncəm sōɣnat(o)
tǎl(ana) (γ)ātər(a) tōrəm wǎγα
ma təm(a) ǰāncī(jo)ləɣəlmampə(γo).
200. *təlilatapə tewəntəli*
nǎγər(a) nōpti(ja) niŋ[ə]n jəm lat(o)
pew nōpti (nūŋa) ǰuj[ə]p jəm lat
tewən(a)tətə(γo) latnə (məntəɣo)
(γ)āwələɣ(ə) ǰo wǎləŋpə
205. *āwələɣ(λə) ne wǎləŋpə(γo)*
(γ)āwəlatə ne-pə le[jə]latə pāsγə(γo)
āwəlatə ǰo (nūŋa) le[jə]latə pāsγə
nǎmina ǰāncī(jo)ləɣləm (məntəɣo).
ma tem soči(ja)ləlmampə
210. *lǎnǎt' səma pīləɣ(a) juwəl likəm(a)*
tǎl ātərla tōrəm wǎγα
təɣə(γα) tiwmaλ(a) mosat (məntəɣo)
(γ)āwələɣ ǰo wǎləŋpə,
āwələɣ ne(γo) wǎləŋpə(γo),
215. *təl (nūŋa) (γ)āwəli(jo)ləmal mosat(o).*
aŋkəntikən.

XXII.

Jávorének

1. *κῖj wija wájəγi*
κῖj wájəjo wáj məntəγo
κῖj wájəγəjə wájəγi
 Félig cirbolyás, félig erdei fenyős szent szigeten
 én éldegélek.
5. *κῖj wájəγo wájəγ məntəγo*
 Fenyőerdős szent halmon
 éldegélésem közben,
 egyszer egy időben
10. én nézegetésemkor
 felülről fúj.
 Szeles szájú nagy égi férfi,
 nagy égi férfi jó atyánk
 a földi emberhez leereszkedik,
15. *κῖjγəjə wija wájəγii*
 Abban az időben
 erdei nyírkéreg nagy puttonyt
20. lombos erdei nyírkéreg nagy puttonyt
 én biza előkészíték.
κῖj wájəγo wájəγ məntəγo
 Puttonyom egyik felét
 szőrmetakarós élelemmel
25. megrakom,
 puttonyom jó felét
 obi ember fia által bevágott
 ferdén bevagdosott szárított hallal
 szőrmetakarós tartalék élelemmel
30. jól megrakom.
 Fenyőerdő földjét karcolt pálcát (=síbotot)
 én biz előkészíték,
laj-állat-bőrös fát (=sítalpakat)
 én biza előkészíték.
35. *κῖjγo jɨγija wájəγi γija*
 Abban az időben
 téres falu terén
laj-állat-bőrös két fába
 felül bedugom (a lábam).
40. Erdei nyírkéreg nagy puttonyom
 fa hordó erős vállamra
 felkapom.
 Magamban, bensőmben
 gondolkodni kezdek

45. tiszta gondolat jó végét
hova tegyem.
Abban az időben
azon elmélkedem,
mint atyám mögött sok öreg,
50. én ilyen beszédet hallok:
isteni nevű folyócska,
égi nevű jó folyó
véges folyó végén
égi folyó forrása, tavi patak forrása,
55. tavi patak forrásánál sziget, halmok,
varjúbogyó (színű) szőrű égi jó jávor
patája karcolta szent föld,
behavazott jó legelő,
én arról hallok.
60. Fejét ingató első jó ember,
kezét lóbáló első jó ember
én biza mendegélek.
Istenről elnevezett folyócska
égi folyó forrásához, tavi patak forrásához,
65. tavi patak végi sziget halmaihoz
érkeztemkor
sötét szőrű égi jávor
behavazott fájú téli legelőjét
én ott megtalálom.
70. Mocsári vadat becserkészni
én ím készülődöm.
Mocsári vadat becserkészni
én amint készülődöm,
nahát, hiszen
75. hatkezü-lábú égi jávorom
halrekeszték oszlopainak sorát
mintha már rég leverte volna.
Erdei élő, erős jó ág,
lábvégi erős jó ágra
80. mintha már ráléptem volna.
Abban az időben
magamban, bensőmben
így gondolkodom:
varjúbogyó szőrű jó égi jávorom,
85. hatkezü-lábú égi jávorom,
nosza, kitartó állat kis jó kitartása,
kitartását próbára teszem.
Hosszan futó állat kis jó hosszú futása
hosszú futását próbára teszem.
90. Hatkezü-lábú égi jávorom
hó lenyomta hajlott fához
amikor odaért,
egy lábával nekiütközött.
Mohabundás földanya istennőbe
95. ő biz beleütődött.

- Hó lenyomta hajlott fán
keresztül ugrik.
Atyjához hasonló erős állat,
anyjához hasonló erős állat,
100. kitartó állat kis jó kitartásod
hosszasan futó állat kis jó hosszú futásod
nosza, mindent adj bele!
Kitartó ember kis kitartásom
hosszan futó ember kis hosszán futásom
105. én is mindent beleadok.
Hatkezü-lábú égi jávorom
égi nevű folyócskára
égi folyó jó vizére
110. kivájt közepű csónak(hoz hasonló)
torkolatos folyó torkolatához
mint halrekesztéket állított férfi,
halrekeszték oszlopainak jó sorát
ő biz leveri.
115. Hús rénbika futotta
táplálékos Ob vizéhez
érkezésem idején
táplálékos Ob vizénél
halrekeszték oszlopainak jó során
keresztül fut.
120. Azután
a vörösfenyő-nép veszélyes vízén (=a Juganon)
ő biz felbukkant.
Véges folyó végéhez
halrekeszték oszlopainak jó sorát
125. ő biz leveri.
Végül
alacsony fenyővel benőtt tóparton
ő biz megjelent.
Halrekeszték oszlopainak jó sorát
130. egyből leveri.
Vörösfenyő-nép veszélyes jó vízén,
forrásos folyó jó forrásánál
halrekeszték oszlopainak jó sorát
sorban leveri,
135. tovább fut.
A hátra maradt időben
alacsony fenyővel benőtt mocsári tavaimhoz
is megérkezik.
Alacsony fenyővel benőtt mocsári tavacskán
140. halrekeszték oszlopainak jó sorát
már leverte.
Sós vizek folynak,
fehér vizek folynak,
táplálékos Irtis jó vizére
145. érkezése idején
halrekeszték oszlopainak jó sorát

- leveri.
A maradék időben
idegen emberek lakta,
150. idegen emberek erdein át
halrekeszték oszlopainak jó sorát
megint leveri.
Atyjához hasonló erős állat,
kitartó állat kis jó kitartásod,
155. hosszan futó állat, kis jó hosszú futásod
mind beleadod.
Kitartó férfi kis jó kitartásom
hosszan futó férfi kis jó hosszú futásom
én is mindent beleadok.
160. A hátralevő időben,
az égbolt kérgesre fagyott jó széléhez
érkezte idején
hatkezü-lábú égi jávorom
egyik lába hozzáütődött,
165. mohás föld istennő anyjába
ő biz beleütközött.
Egy lábával fellépett,
a fényes, tiszta égboltra
ő biz fellépett.
170. *aj-γajγijjo γoja m̄ant̄ayo*
Az égbolt kérgesre fagyott jó szélénél
hatkezü-lábú égi jávorom
két hátsó lábát én levágom,
én legott levágom.
175. Azután
hatkezü-lábú égi jávoromat
a fényes, tiszta égboltra
fenyőerdő földjét karcolta pálcával
rögtön felrajzolom.
180. Azután
magamban, bensőmben
arra gondolok,
hatkezü-lábú égi jávorom
ha ezután megszületik,
185. cirbolyatoboz életű nők idejének,
hosszú életű emberek idejének
beköszöntésekor
elfáradó vadként szüless meg.
Ha hatkezü-lábú lenne,
190. ha úgy születne meg,
cirbolyatoboz életű emberi korszak
beköszönte idején
húsod íze nem ízleltetik,
levesed íze nem ízleltetik.
195. *γe γaj jeyijjo w̄aj̄γ-aj̄γ m̄ant̄ayo*
k̄ij w̄aj̄γaja γaj̄γi
Fenyőerdő földjét karcolta pálcával

- a fényes, tiszta égboltra
én íme felrajzoltam.
200. Innentől fogva
cirbolyatoboz életű nők jó korszaka,
fenyőtoboz életű emberek jó korszaka
ha felvirrad,
hitetlen férfi ha lenne,
205. hitetlen nő ha lenne,
hívő nőnek nézni jelül,
hívő férfinak nézni jelül
előre felrajzolom.
Én itt jártom pedig,
210. be nem havazódó sínyomom
a fényes, tiszta égbolton
jelenjék meg.
Hitetlen nő ha lenne,
hitetlen férfi ha lenne,
215. ezután higgyen.
Ennyi!

JEGYZETEK

a szövegekhez, nyelvi és tárgyi magyarázatok

Ha a szövegben számozott bekezdések szerepelnek, a jegyzetek ezt a számozást követik.

I. Társalgás, fontos kifejezések

Az általam összeállított listát Agrafena Szemjonovna Szopocsina fordította osztjákra 1994 áprilisában, ekkor magnetofonra is olvasta.

Az osztják irodalmi nyelvi helyesírás szerint az alanyi ragozású ige IPl ragja *-uw*, szemben a mi *-aw* írásmódunkkal. Ebben az egyetlen szövegrészben megőriztem ezt a gyakorlatot.

II. A kutya

Forrás: Tereshkin, N. I. (1959): 132-133. lap. A mese megjelent a szerző későbbi tankönyvében is (1975): 140-142. Ugyanez a mese megtalálható Tyerjoskin vahi nyelvjárású ábécéskönyvében is: 1958: 136-137.

A mesét 1992. júliusában magnetofonba olvasta Darja Sztjepanovna Pokacseva (Tra) és Elena Petrovna Kurlomkina (Jg).

III. Két egér

Forrás: Tereshkin, N. I. (1959): 134. lap. A mese megjelent egy későbbi tankönyvben is (Tereshkin, N. I., Kulinich, E. D., Vengo, M. V. 1992: 90-91.) kilenc sajtóhibával.

Ugyanez a mese megtalálható Tyerjoskin vahi nyelvjárású ábécéskönyvében is: 1958:139. Honti László is feljegyezte egyik vahi nyelvjárású változatát és közölte (FUM 3: 70. és Honti 1984: 157.).

A mesét 1992. júliusában magnetofonba olvasta Darja Sztjepanovna Pokacseva (Tra) és Elena Petrovna Kurlomkina (Jg).

IV. Miért olyan hosszú a tél

Forrás: Ajpin, E. (1981): 28-29. lap. A szerző mellékjel nélküli cirill betűket használ. Ajpin varjugani tájszólásának sajátosságai közé tartozhat az *õ* zártabb ejtése, melyet cirill *y*-val jelöl, valamint a tromagani tájszólásból is ismert *cs*-zés: a *t* helyett *č*-t ejtenek, ennek jelölésére használja a *u*-t. A tulajdonképpeni *č*-t pedig *u* betűvel jelöli.

Az irodalmi nyelvi szövegben az orosz hatástól az orosz eredetű *a* 'és, viszont', *no* 'de' kötőszók tanúskodnak, valamint az *õλδη* feltételes módosítószó használata célhatározói mellékmondat kötőszavaként az orosz *чтобы* 'hogy' kötőszóhoz hasonló szórendi helyzetben.

V. Életem

Elmondta Vitalij Makszimovics Pokacsev 1994. augusztusában Russzkinszkije faluban. Egy nappal később ő maga lediktálta és lefordította.

VI. Vadászkaland

Elmondta Sztanyiszlav Dmitrijevics Kecsimov 1996. júliusában a *čakai jăwən* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon. Az utolsó mondatot az anyja, Irina Ivanovna Kecsimova fűzte hozzá. Az értelmezésben apja, D. A. Kecsimov segített.

VII. Régi történet

Elmondta és lediktálta Dmitrij Antonovics Kecsimov 1996. júliusában a *čakli jǎwǎn* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon.

1. *mǎnλǎ kǔntǎ, jǒwǎtλǎ kǔntǎ* – talán a PrsPass3Sg rövidült változata ‘ha megy, ha megérkezik az ember’
2. *pataλǎη λǐγǎλ λǎr* ‘göcsörtös cirbolyafenyő tó’ – helynév
4. *sǎrt λiwǎm kǒr* ‘csuka-evett-mocsár’ – helynév

VIII. Az egérke

Elmondta Szergej Vaszlijevics Kecsimov 1992. júniusában Russzkinszkije faluban. Korábban Az összeférhetetlen egér címmel jelent meg (Csepregi 1993b). Az első megjelenéshez képest változtattam az átíráson és kijavítottam néhány fordítási hibát.

1. *naηkǎη jǎwǎn, čǎčǎη jǎwǎn* – mesebeli folyónév
4. *wǎš wǒrt iki* – Városi-Fejedelem-Öreg (kazimi kiejtéssel)
lǒηi- kutyanév (kazimi alak)

IX. Madárka és nénje A

Elmondta Darja Sztjepanovna Pokacseva 1992. júniusában Russzkinszkije faluban. A nyugdíjas tanítónő előzőleg segített lefordítani a mese egy másik változatát, mely megjelent az MSFOu. 215. kötetében (Csepregi 1993a). Mivel hiányosnak találta a mesét, elmondta a saját verzióját is. Hasonló történetet egyébként Steinitz is följegyzett Vj. nyelvjárásban (OA III: 570-571).

1. *nik mǎwǎtǎγǎ* – az ige a varsa vízbe eresztését jelenti, de erre a célra a madárka a nadrágját használta.
1. *mǎηk iki* ‘erdei szellem’, emberevő óriás. Attribútuma a vörösfenyő: síléce, háza és egyes hiedelmek szerint fölfelé csúcsosodó feje is vörösfenyőből van – azért is olyan buta.
2. *kak jowo* ‘hogyan is’ – amíg a mesélő a folytatáson gondolkodott, oroszra váltott.

X. Madárka és nénje B

Elmondta Sztanyiszlav Dmitrijevics Kecsimov 1992. júniusában a *wǒki rǎp jǎwǎn* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon Kerezsi Ágnes mikrofonjába. Az előző mese változata.

XI. Három testvér

Elmondta Szemjon Tyimofejevics Kecsemov Russzkinszkije faluban 1992. júniusában. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

Hasonló kerettörténetet jegyzett föl Steinitz is a nizjami nyelvjárásban (OA III: 376-379), újra közölte A. Widmer (Specimina Sibirica XI: 65-68).

1. *tuš pun[ǎη], kǒw pun[ǎη] iki* ‘szakáll-szőrös, hosszú- szőrös apó’ - mesebeli figura

XII. Két asszony

Elmondta Fjokla Ivanovna Pokacseva *wōki rāp jāwən* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon 1992. júniusában. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

- 1a/ *nōksəŋ-jāwən-mōkḵəŋ-jāwən*: mesebeli folyónév. Az első tagnak van jelentése: cobolyban gazdag folyó, a második tag csak erre rímelő ikerszó.
- 1b/ A 7. mondat után a mesélő észrevette, hogy rosszul mondja, ezért újból elkezdte a mesét.
- 2a/ *māki āl āwtəm aŋklat, tem āl āwtəm aŋklat* ‘előző évben kivágott fatönkök, idén kivágott fatönkök’: a friss favágás nyomai arra utalnak, hogy lakott hely van a közelben.
- 2b/ *nārəy wānčət jāḵə lāŋ* ‘takaratlan, csupasz arccal lépett be’: az osztják nőknek bizonyos férfitirokonaink előtt el kell fedni az arcukat. Ha ismeretlen házba lépnek, óvatosságból eltakart arccal kell belépniük. vö. 4. bek.: *jiməλmin jāḵə lāŋə* ‘eltakart arccal lépj be’.
3. *əj kət pālək pətəγlətm, əj kət pālək newi* ‘a kunyhó egyik fele sötét, a másik világos’: a tromagnaiak ismeretei szerint *tōrəs naj imi*-nek, a tűz istennőjének lánya lakik ilyen házban a Vah folyó partján. Akinek a bölcsőjét a világos félbe helyezi, sokáig él, akiét a sötét félbe, az hamarosan meghal.
4. *ma kət miλətm jāčənə* ‘a házam mögött, tkp. a házamimádkozó közepén’: a bejárattal szemben, a sátor vagy a ház hátsó falánál őrzik a házi bálványokat, ezért ennek mind a külső mind a belső oldala szent. vö.: 8. bek. *ət miλətm jāčənə*.
8. *əj sām pālək māŋk iki* ‘félszemű erdei szellem’: rosszindulatú emberevő. Ez volt az aranyos ládikóban, melyet a balga asszony választott magának a piszkos bőrönd helyett.

XIII. A legkisebb fiú és a béka

Elmondta Jelena Petrovna Kurlomkina 1992. júniusában Kurlomkinóban. A tizenhárom éves kislány a mesét apjától, Pjotr Vasziljevicsztől hallotta. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

A mese orosz eredetére több motívum utal, vannak viszont tipikusan osztják fordulatok is:

1. *tōrəm kən*: égi / isteni uralkodó.
- 8., 10., 11., 12. *nāŋi pākīt, pew pākīt* ‘tápló-bábuk, toboz- bábuk’ - a földön élő, halandó emberek metaforája, a kép arra utal, hogy az emberek az istenekhez képest kicsinyek, sérülékenyek. Máshol ez *nāγər pākīt, pew pākīt* ‘cirbolyatoboz-bábuk, fenyőtoboz bábuk’.
- Amikor az adatközlő oroszul mondta a mesét, ő is cirbolyatobozt emlegetett.
- 8., 10., 11. *tem āλnə juγ tuwi* ‘idén hordtak fát’ - lakott terület van a közelben.
12. *ne čiməli əj wərtə ləŋki čop kə kińtə wōwəγčək wōl* ‘egy fél mókus erejével gyöngébb legyen a nő’ - a mesehősök mint a szellemvilág képviselői jelennek meg, akiknek cselekedetei kihatással vannak a majdan megszülető emberek sorsára.
14. *narkəs-juḵḵən-niŋ juḵḵən* ‘zenélő-fa, nő-fa’ osztják hangszerek. A zenélőfa (*narkəs-juγ*) citeraszerű pengetős hangszer, a nő-fa (*niŋ-juγ*) vonós hangszer.
7. *arəy arγi juḵḵən, māńt’ māńt’i juḵḵən* ‘éneket éneklő fa, mesét mesélő fa’ – ez is hangszernév, de már mesebeli, nem létező.

Csak az orosz fordításban hangzik el: Később mások jöttek a városba, akik ott telepedtek le. Torem kán legkisebb fiának engedelmességek, ő lett az uralkodó. Azt a vihart az alsó világbeli óriás idézte elő, hogy elpusztítsa a kegyetlen embereket. Tehát új emberek költöztek a városba, és attól kezdve jól éltek.

XIV. A nyenyec vezér és a hitvány munkás

Elmondta Joszif Ivanovics Szopocsin *wōki rǎp jǎwǎn* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon 1992. júniusában. Lediktálta és fordította 1996. augusztusában ugyanő, de az őszi szálláson.

A mese akkor jutott az adatközlő eszébe, amikor az emberben lakozó lelkekről beszélt. Ezzel a mesével magyarázta meg, hogy a lélek nem feltétlenül a fejben lakozik, hanem lakhat akár az ember lábujjában.

4. A fordítás és értelmezés közben derült ki, hogy a *ήυλτιπτα* ige azt a cselekedetet jelenti, mely az adatközlő apjától származó, Honti László által közölt (NyK 80: 135-138) mesében is szerepel. Az esküvés tehát abból áll, hogy kifaragták a *κijn iki* ‘betegséghezó szellem’ bálványát, azt kettévágták, és közben megígérnek valamit. Hitük szerint, ha valamelyik fél nem tartja be az ígértét, az meghal. Az eskütételnek ez a módja máig élő gyakorlat.

XV. A sámándob

Elmondta Leonyid Mihajlovics Szopocsin 1992. júniusában *wōki rǎp jǎwǎn* nevű folyó partján Kerezsi Ágnesnek. Első felét leírta és fordította Raisza Ivanovna Jermakova 1993. júniusában Ugut faluban, második felét lediktálta és értelmezte Dmitrij Antonovics Kecsimov 1996. júliusában a *čakli jǎwǎn* nevű folyó partján.

1. *arəḵ ko, mǎn’ ko* ‘énekes férfi-mesemondó férfi’ – varázsereje van
kǎw ittǎn wǎsǎt ήυλα riyǎt ‘üvegablakok összeérnek’ – olyan nagyok.
10. *puǎs aḡki-kǎtas aḡki*: a szülő nők és a születendő gyermekek védőszellemei.
12. *aj kul sǎs wǎrǎn* ‘egy gilisztából hermelint csinálsz’ – a betegséget gazdagsággá változtatod.
13. *weli katǎtǎ kǎrǎḡ* ‘rénfogó zsák’ – elemózsiás zacskó, mellyel a rént az ember magához csalogatja, s úgy könnyen meg tudja fogni.
16. *weli pǎḡǎl kǎl wulǎḡ ar weli* ‘lapockája láthatatlan sok rén’ – kövér rének.
18. *naḡk, kǎl* ‘vörösfenyő, erdeifenyő’ – e két fa együttes előfordulása akár síléc, akár ház esetében emberevő óriásokra (*mǎḡk iki* ld. a X/2. jegyzetet) utal.

XVI-XXI. Egyéni énekek

Énekelte Irina Ivanovna Szopocsina 1996. júliusában a *čakli jǎwǎn* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon. A jelentés nélküli töltőelemeket, -szótagokat kerek zárójelbe () tettem, a hiányzó jelentésű szótagokat szögletes zárójelbe []. Az énekekben 1–2–3–4 dallamsor változatai ismétlődnek. A dallamokat Lázár Katalin írta le. A legjellemzőbb sorok kottáit ld. a Mellékletben.

XX. Jávorenek

Énekelte Pjotr Vasziljevics Kurlomkin 1992. júliusában Lázár Katalinnak. A helyszínen lediktálta és értelmezte. Dallamvázlatát ld. a mellékletben.

A hatlábú jávorszarvas üldözéséről, elejtéséről, két hátsó lábának levágásáról, a Jávorbika (=Göncölszeker) csillagkép születéséről szóló ének. Variációi ismertek az obi-ugor folklórban. A vadász *sǎrni kǎn iki* ‘aranyos fejedelem-öreg’ (=Világügyelő férfi). Mivel egyes szám első személyben énekel, a neve nem hangzik el, csak utal önmagára a 60-61. sorban (fejét ingató első jó ember, kezét lóbáló első jó ember). Az éneket medveünnepeken szokták előadni.

- 76-77. (többször) *sǎrḡa wari ǎnǎḡ lǎr kǎnta luń’ilǎmal táḡi* ‘halrekeszték oszlopainak sorát már rég leverte’ – már csak az állat nyomai látszanak, mint a víz felszínén a halrekeszték oszlopai.

121. *naḡk jǎḡyila kǎntǎḡ jǎḡk* ‘vörösfenyő nép veszélyes vize’ – a Jugan folyó neve a folklórban.

Rövidítésjegyzék

A bibliográfiában található rövidítések:

ALH	Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
CIFU	Congressus Internationalis Fenno-Ugristarum
FUM	Finnisch-ugrische Mitteilungen. Hamburg
FUF	Finnisch-ugrische Forschungen. Helsinki
JSFOu.	Journal de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki
MSFOu.	Mémoires de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki
MNy	Magyar Nyelv. Budapest
NyK	Nyelvtudományi Közlemények. Budapest

Nyelvjárások rövidítései

Ag.	agani
J.	jugani (Paasonen gyűjtése)
Jg.	jugani (újabb gyűjtés)
P	pimi
Tra.	tromagani (újabb gyűjtés)
Trj.	tremjugani (Karjalainen gyűjtése)
V.	vahi
Vj.	vaszjugani

Grammatikai rövidítések

Abess.	abessivus
Ablat.	ablativus
Appr.	approximativus
Comit-Instr.	comitativus-instrumentalis
Cx	esetrag
Du.	kettes szám (dualis)
Ger.	határozói igenév (gerundium)
Imp.	felszólító mód (imperativus)
Inf.	főnévi igenév (infinitivus)
Instr-Fin.	instructivus-finalis
Lat.	lativus
Loc.	locativus
Nom.	nominativus
Obj.	tárgyas ragozás
PartImp.	folyamatos melléknévi igenév (participium imperfectum)
PartPerf.	befejezett melléknévi igenév (participium perfectum)
Pl.	többes szám (pluralis)
Praes.	jelen idő (praesens)
Praet.	múlt idő (praeteritum)
Px.	birtokos személyjel (suffixum possessivum)
Sg.	egyes szám (singularis)
Subj.	alanyi ragozás
Trans.	translativus
Vx.	igei személyrag (suffixum verbale)

Egyéb rövidítések:

isz.	indulatszó
ld.	lásd
nu.	névutó
tkp.	tulajdonképpen
ún.	úgynevezett
vö.	vesd össze

Az adatközlők jegyzéke

Az adatközlő neve után a születési éve áll, életrajzi adatai után pedig a tőle származó szöveg(ek) sorszáma.

KECSIMOV, Dmitrij Antonovics (1960)

Hagyományos életmódot folytató tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics Szopocsin veje. Öt osztályt végzett a tromagani és a russzkinszkije iskolákban. Oroszul és osztjákul egyformán jól beszél, anyanyelvén szívesen mesél és énekel, valamint pontosan fordít. Öt gyermeke van. (VII)

KECSIMOV, Szejmon Tyimofejevics (1967)

Tromagani hanti, apja és nagyapja is híres énekes volt, tőlük tanulta archaikus énekeit. Jelenleg Russzkinszkijében él, a helyi hagyományörző együttesben énekel, hangszeren játszik (daru-fán és nő-fán), valamint énekel. Oroszul nem tud. Beszéd közben erősen dadog, viszont amikor énekel, semmi sem zavarja a hangképzését. (XI)

KECSIMOV, Szergej Vasziljevics (1957)

Tromagani hanti, apja tromagani, anyja a Rynkov nemzetségbe tartozik, a Pim vidékéről. Russzkinszkijében született, jelenleg is ott él, a helyi hagyományörző együttes tagja, énekel, hangszeren játszik és hangszert készít. Oroszul rosszul tud. (VIII)

KECSIMOV, Sztanyiszlav Dmitrijejevics (1982)

Tromagani hanti, Dmitrij Antonovics Kecsimov legidősebb fia. Iskolába Jubilejnyj faluban járt, öt osztály elvégzése után maradt ki, s most apja mesterségét tanulja. Oroszul és osztjákul egyaránt jól beszél. A szöveggyűjteményben szereplő mesét tízéves korában mondta magnóba, vadászkalandja 14 éves korában esett meg vele. (VI, X)

KECSIMOVA, Irina Ivanovna, szül. SZOPOCSINA (1962)

Dmitrij Antonovics felesége. Apja, Ivan Sztjepanovics Szopocsin (meghalt 1993-ban) híres sámán volt, anyja agani hanti. A Szopocsin család eredeti nemzetségi területe ott volt, ahol ma Kogalim városa áll, ezért a család tagjai ma nyugatabbra élnek, mintegy 40 km szélességű területen szétszóródva. Irina iskolába a Tromagan menti falvakban járt (Sztaryj Tromagan, Jubilejnyj, Russzkinszkije). Oroszul hibásan beszél. Az egyéni énekeket a rokonaitól és vendégektől tanulta, a mitikus énekeket apjától. Öt gyermeke van. (XVI–XXI)

KURLOMKIN, Pjotr Vasziljevics (1936)

Jugani hanti, a Nagy-Jugan felső folyásáról. Letelepült életmódot folytat, nyáron halászik, télen vadászik. Első házasságából származó két felnőtt fiával valamint második feleségével és két közös lányukkal él együtt. Híres énekes, különösen a medveünnepi énekekből gazdag a repertoárja. Oroszul gyengébben tud, az énekek fordításához tolmácsra volt szüksége. (XXII)

KURLOMKINA, Jelena Petrovna (1979)

Jugani hanti, a Nagy Jugán felső folyásán született. Ugutban járt iskolába, az ötödik osztály után maradt ki. Oroszul és osztjákul egyformán jól beszél, s mivel Ugutban volt anyanyelvi oktatás, osztjákul is tud olvasni. Apja, Pjotr Vasziljevics Kurlomkin híres énekes. Énekelni nem tud, viszont az apjától hallott mesét pontosan reprodukálta és ügyesen lefordította. (XIII)

POKACSEV, Vitalij Makszimovics (1970)

Tromagani hanti, hagyományos kultúrájú családból, de ő maga gyermekkorában évekig távol volt otthonról, amikor Ljaminban szanatóriumban volt. Itt különböző nyelvjárású osztjások és oroszok éltek együtt. Az osztják beszélt nyelvet tudja, de a szókincse szegényes és a hagyományokat nem ismeri. Szentpétervárott járt főiskolára, de nem fejezte be, hanem kimaradt és megnősült. Legutóbbi információim szerint jelenleg Nojabrszkban él. (V)

POKACSEVA, Darja Sztjepanovna (1935–1994)

Tromagani hanti, Russzkinszkijében élt, előbb tanítónőként, később nyugdíjasként. Az internátusban az erdei gyermekek nevelője volt. Oroszul és osztjákul jól tudott. (IX)

POKACSEVA, Fjokla Ivanovna szül. Szopocsina (1944)

Tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics Szopocsin legidősebb lánya. Iskolába egy évig járt. Fiatal korában fa- és halfeldolgozó üzemben is dolgozott, mintegy húsz éve azonban ismét hagyományos módon él, rénszarvastartással foglalkozik, férje halászik, vadászik. Saját gyermeke nincs, testvérei gyermekeit dajkálja, szívesen mesél, énekel nekik. Oroszul nem tud. (XII)

SZOPOCSIN, Jozsif Ivanovics (1958)

Tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics legkisebb fia, s helyi szokás szerint apja halála után a családfő és a hagyományok őrzője. Apja énekeit és meséit jól ismeri, de magnóba csak a prózai műfajokat hajlandó mondani. Két gyermeke van, nekik rendszeresen mesél. Oroszul is jól tud. (XIV)

SZOPOCSIN, Leonyid Mihajlovics (1954)

Tromagani hanti, családnevét anyai ágon örökölte, apja nyenyec volt, de korán meghalt. Anyai nagyanyja és nagybátyja sámán volt, s Leonyid Mihajlovics is az. Korosztályában ő a hagyományok legjobb ismerője, kifogyhatatlan a mesékből és a mitikus énekekből. Osztjákul és oroszul egyformán jól tud. (XV)

SZOPOCSINA, Agrafena Szemjonovna szül. PESZIKOVA (1951)

A Ljamin folyó egyik mellékfolyóján született, születési helye szerint pimi hanti, nyelvileg azonban inkább juginak vallja magát, mivel az apja jugani származású, és a pimi szomszédokkal nem sok kapcsolatuk volt. A hetvenes években Leningrádban járt főiskolára, ekkor volt Honti László és Rusvai Julianna adatközlője is. Első férje lett nemzetiségű volt, férjhezmenetele után tíz évig Rigában élt, lettül is megtanult. A nyolcvanas évek vége óta újra a szurguti körzetben, Russzkinszkijében, Ljantorban és Tromaganban él. A hanti-manszijszki tudományos kutatóintézet munkatársa, szurguti nyelvjárású iskolai tankönyvek szerzője, s vezeti a szurguti egyetemen működő, az őslakosok kultúrájával foglalkozó kutatócsoportot is. (I)

Szójegyzék

Az ob-ugrisztikai hagyományoknak megfelelően a szavak sorrendje a mássalhangzók figyelembevételével alakult ki. Az ábécé-rend a következő:

V (=a, á, ă, ǎ, e, i, j, o, ő, ǒ, u, ű, ə), b, č, γ, j, g, k, ḳ, l, λ, ł, m, n, ń, ŋ, p, r, s, š, t, ṭ, w

Az azonos töből képzett szavakat lehetőleg egy szócikken belül tárgyalom, az egyes lexikai egységeket pontosvessző [:] választja el egymástól. Az újabbkori orosz jövevényszavakat (< or.) jellel jelölöm. Az igetövekhez kötőjellel a főnévi igenév rövidebb képzőjét (-ta) is hozzákapcsolom, de az ábécé-rendben ezt nem veszem figyelembe.

magánhangzók

a 1. á, hát (indulatszó); 2. és, pedig; 3. kérdő partikula *mǔw iλem-wərem-a* micsoda szégyen
e ej, hé (indulatszó)

o ó, (indulatszó)

áč juh, *áčńi* báránybőr; *áčpi pul* báránybőr darab

ǒč nyírfatapló

uč 1. öltözék 2. dolog 3. tárgyiasító partikula *litotat-uč lipəttəγ* étellel-mivel etette, *kǎtləη-učəη tǒrəm* napfényes világ

ičək kedves (megszólításban)

ičnam módjára, hasonlóan

učiitel tanár (< or.)

ij jaj (indulatszó)

oγ oh, nahát

áγən, áwən Agan folyó

iyəntəγ: i.-ḳiyəntəγ ṣij ziháló hang

aj kicsi, *ajpi* kisebbik

aj egy; *ajka* együtt; *ajmət(ə)* egy valami; *ajmətəli-pə* semmi; *aj(mət) latnə* egyszer; *ajnam*

mind(enki), mindegyik, egyformán, mindig; *ajsǒηmam* mindegyre, mindenfelé; *os ajpa*

ismét, még egyszer; *ajməta tǎyinə* valahol; *aj tǎγilənə* helyenként; *aj tí* egyszer, végre, *aj*

tú arit mindegy, mégis

ǎjə boldogság, szerencse; *ǎjəη* boldog, szerencsés, sikeres; *ǎjəη-kǒləη* jókívánság; *ǎjəηkə-tǎləηkə wǎla* sok sikert, jó egészséget (pohárköszöntő is)

ǒjəγtə-ta, ǒjəγtə-ta észrevesz, megtalál

ajəłta óvatosan, csendben, lassacskán

ajəηki anyám húga, mostoha

iki apó, öreg, férfi, bácsi, *ikičəγ* óriás

əkət-ta összeszed, (össze)gyűjt

əllə (Jg folkl.) nagy

ələγ-mǎləγ buta (felnőtt)

ǔlak szánhúzó kötéll (a szán és a rének között)

aləη: ḳar muγəł aləη wǒnt (folkl.) rénbikamájás erdő

aλ ne, *aλ jisa* ne sírj

aA: kāt aA tornác

āA év, *uAem* (Px1Sg) *tem āA(nə)* idén; *māki āA* tavalý, *qos āAγə jəγəm* húsz éves lettem
āA-ta fekszik, alszik; *āAtə tāyi* fekvőhely; *āAint-ta* lefekszik, *iA āAintAem* lefekszem, *āAintmaA*
Aatnə amikor lefeküdt

āA egyszerű, közönséges, *āA wāAtə kātəA* hétköznap

āA csak, egyszerűen; *āA mətə* mintha

ōA bőrvakaró

iA el, *iAem* elülső; *iAnə* oldalt, félre, *iApinə* elöl

iA alsó; *iA* le(felé), *minat iA wāA* minket megöl; *iA*ta lent, *iAətəčək* lejjebb

ūA-ta tüzet gyújt, *ker naj nōk ūAətγ* felszította a tüzet a kályhában, *tūwətət ūA* tüzet gyújtott

(Pass); *naj ūAətγ kōA* tűzgyújtó készség

uAək vízparti túlevelű bozót

iAAi: mūw i. miért, miről

aAem-ta felemel, *iAme* (ImpObj2Sg), *iAməm* (Prt1Sg); *iAməγtə-ta* felkap

āAem alvás, álom; *uAem* álom; *mətə uAem-upət wārta wār tājAən* talán tudsz jósolni; *jəm uAem*

minden jót, viszontlátásra; *jəm uAem wār-ta* elbúcsúzik

iAem szégyen, lelkiismeret, *mūw i.-wərem* micsoda szégyen

uAənəγ: u. juw elágazó törzsű fa; *u. juwpi* cirbolyafenyővel kevert erdeifenyőerdő

aAəη reggel, *aAəηnə* reggel (időhat), *aAəηkə jəγəm Aatnə* amikor reggel lett

āAəη kezdet, vég, első, széle valaminek, *āAəη Aatnə* először, *āsəm uAəηə* párnád mellé

ōAəη hogy, bárcsak, vajon (feltételes partikula), *jākə ōAəη jōwtəntem* bárcsak hazaérnék

oAəp hálósátor, *uAəpam* (Px1Sg)

ūAəp látvány, kinézet, arckifejezés

āAəpti át, keresztül

aA-təγə visz, hord, szállít, *iAte* (ImpObj2Sg), *iA*tət (PrtPass3Pl), *juw A*i *Aənkəp* (Jg folkl) fa

hordó váll

*iA*ti: *mūw i.* miről

*uA*ti át, keresztül

āA szántalp

āA keresztunokanővér, sógornő

imi asszony, anyó, nő, néni; *imičəγ* asszonyság *imi-jəwən* a Tromagan mellékfolyója

āmAəγ-ta jut, kerül; *iMəA-ta* leül, *iMəA* (Prt3Sg), *iA* *iMəAtə kō* leülő férfi (= ott maradt); *āMəs-ta*

ül, van, *iMsa* (Imp2Sg), *iMšittən* (Imp2Du), *uMəšəən* (Prt3Du), *āMšilətam iwəA* miközben

ülök; *āMət-ta* ültet, tesz, helyez, *iMte, umte* (Imp2Sg), *uMəttəγ* (PrtObj3Sg), *Aitotət umti*

megterített (Pass); *āMtiA-ta* rakosgat, telerak

aMəp kutya, *iMəpəm* (Px1Sg)

ōMəp rovardöngés

aMətətə hé, idenézz, kedveském (indulatszó)

ān a halrekeszték tartóoszlopa, *uNəm* (Px1Sg); *āNəη* oszlopos

āNə vastag, *āNəttəA juw* vastag törzsű fa

ōnči borda, csontváz

unč-ta (-čč-) folyón, vízen átkel, *t'ārəs unččin Aatnə* amikor átkeltek a tengeren

őncəy erdei fenyő; *őncəkkəy* fenyves
anəy edény, tányér, *wəy anəy* bádogedény
ənəl nagy, idősebb, *ənəlyə jəy* megnőtt
őnəltə-ta megtanul, tanít; *őnəltəyəl-ta* tanul, *őnəltəytə wər* tanulás, *tī őnəltəyəlmatam* amint így tanultam (ParticPerf)
unəltə -tól, -ig (névutó), *tem unəltə* eddig, *jīs unəltə* régóta
inam mind, teljesen
anas szánkaraván
ensifaletka kapucnis zubbony (< or.)
ǎnta lehet, biztos, akár, talán, vajon, vagy...vagy
őnt belseje vminek, *őntəlnə* magában, *juw őntnam* erdőbe
əntə nem; *ənta* nem (egész mondat tagadásakor); *əntem* nincs (állítmányi helyzetben)
ántəp bölcső, *ántəpət* (Pl), *ántəpəllənat* (PIPx3PIComit)
əntəp öv, derékszíj
antətər pézsmapocok
inwalid: *i. wtaroj grupi* második csoportba tartozó rokkant (< or.)
ǎnəki ángy
oŋ folyótorkolat, *uŋəl* (Px3Sg), *oŋəy jəwəŋ uŋəlnam* torkolatos folyó torkolatához (folkl.)
aŋki anya, *aŋkem* (Px1Sg)
aŋkəl kivágott fa, fatönk, *aŋkləta* (PILat)
aŋkenoš (szitokszó), *műw a. mi az ördög*, *aŋkenošliŋki* az ördögbe
aŋkəntikən (töltelékszó, folkl.)
ǎŋkrəmtə-ta odanéz, odapillant, tekint, *əŋkrəmtə* (Imp2Sg)
ǎŋti borda, *jəmsi pǎləki əj ǎŋtəl* egyik jobboldali bordája
op a feleség bátyja, a feleség apja *upəl ikija* apósának, *opəllənat* sógoraival
opi nővér, apai nagynéni, *opem* (Px1Sg) *opəli* nővérke, *opisəyən* nényével együtt
ǎpəl szag, illat, íz, *ǎntək ǎpəl* emberszagot érzek; *ǎpələy* ízletes, finom
ǎptəmtə-ta (ki)árad, ömlik
opit zombék
opət haj(szál), *optət* (Pl)
ar sok, *ar məta tōras wəli* sokezer rén, *sət kim arit wəli* kb. száz rén, *tú arit* annyi, *műw arit* mennyi; *arə* szét, darabokra
ur 1. vminek a határa, széle 2. erdő, erdős domb, *jukkəy ur*, *poməy ur* fás domb, füves domb, paralel sorokban a *wőnt* szinonímája (folkl.) 3. földsánc, árok *urə ǎo* (férfinév, onnan kapta, hogy árok partján született), 4. mód(szer), *məta urnam* valahogyan, *ǎwəwə wǎrtə ur wǎl* van mód elintézni őt, *urnam wǎl* magának való (ember)
əri-ta elszakad, tönkremegy, *pǎsəyələm ilə ǎrəjələyən* kesztyűm elszakad (Du.)
arəy ének, *irəyəm* (Px1Sg), *arək ǎo*, *mǎnt ǎo* énekes férfi, mesemondó férfi (folkl.),
a. aryi juw éneket éneklő fa (mesebeli hangszer); *arəy-ta* énekel, *irəy* (Imp2Sg), *irəy* (PassPrt2Sg)
űrəy fölösleges, *ma űrəkkam* rajtam kívül, *ǎos űrəkkə nələ* huszonnégy
őraǎ dicsekvés

arjaλ-ta megtud, megfigyel, kiválaszt, *arjaλa* figyelj, *ḵōw arjaλəmin tī jāwti* sokáig célozva lőtt
urasλə-ta képzel, rémlik neki, *urasλəλojəw* (PassPrsIPI)

arət: *əj tū a.* mindegy, mégis

ört hős, vezér, gazda, *örtənə* (Px2SgLoc)

as Ob, nagy folyó

os szintén, is, és, még

osə kész, vége (< or.)

əs anya (nem megszólításban)

āsḵaλ régi, rossz, romlott

āsəλ-ta hagy, enged, *əsλa* (Imp2Sg) *il āsəλ* elengedte, *tōwə āsλəλ* otthagy; *āsλəm* lusta

āsəm párna, fejalja

āsəm csecs, emlő, tőgy; *āsməη* csecsszopó

usip-ta ásít

ešo, *išo* még (< or.)

uš, *ušə* már (< or.)

at éjszaka, *atnə* éjjel, *at-ḵātəλ* éjjel-nappal, *ātər atəli* a tiszta égboltról

āt-ta kimegy, megjelenik, feltámad, *jāḵə tī āt* belépett, *kem antə āt* nem látszik ki; *ātətə-ta*

feltűnik, mutatkozik

it most, *itpə* tovább

iti mint (hasonlító névutó)

öt dolog, tárgy, izé; *litə öt* étel

utə fel, a partra, a sátor / ház belsejébe, *utə jməλ* leült a férfiak helyére, *utnam* fel, a partra

atilnam egyedül, *atələmnam* ua.

itləγ bajos, nehéz, *itləḵḵə jəγ* nehéz lett

atəm rossz, *atəmlihki* szerencsétlen, *atəmnam(ən)* rosszul, *atəmyə wəlyən* rosszul éltek, *atəmyə*

jəγ elromlott

ittən este, *ittənnə* este (időhat), *ittənyə jəγ* beesteledett

ittən wəs ablaknyílás, *kāw ittən wəs* üveglak

ātər tiszta, derült, *ātər ḵātəλ* derűs nap, *ātər tōrəm wəγ* derült égbolt

atī apa (megszólításban), *atém* (Px1Sg)

ətə még, *ə. arət* úgyis, mégis

āt kerítés, *utəm* (Px1Sg)

āw folyás, vízszapor; *āw-ta* folyik, *āwλəλ-ta* ua.

āwi lány, *āwəm* (Px1Sg)

ow fej, *uyəλ* (Px3Sg), *ow ləwəλ* koponyája, *əajəm ow-pərəli* ócska fejsze feje

āwči kés, szablya markolata

āwəλ szán, *sar āwəλ* első szán (amely elé rént fognak), *wint āwəλ* utánfutó szán (amely elé nem fognak rént)

iwəλ(t)-tól, -nál, közben (névutó)

āwəλ-ta 1. jóllakik, megelégszik 2. elhisz, *əwλa* (Imp2Sg), *āwəw kima jəγ* elegünk lett, *ḵotəη*

āwəλ liwata a hattyú hitt neki, *āwələγ ne wəlyəpə*, *tél āwəliəməλ mosat* ha hitetlen nő lenne, mostantól higgyen

ǎwam csók, becézés; *ǎwmət* kedves; *ǎwməŋ kũt* gyengéd ölelés

ǎwəŋ Agan folyó

owpi ajtó

ǎwər magas, *ǎwəryə* magasra, *ǎwəranam* ua.

ǎwər-kũrəp-ǎt farkas (magas lábú vmi)

owərǧəmtə-ta elüt, felrúg

ǎwəs észak, *ǎ. jəŋ* nyenyecék (az Ob alsó folyásáról)

ǎwət-ta vág, elvág, *əwta* (Imp2Sg), *ǎwtəm* (PartPerf); *ǎwətə-ta* gyakran vág, *ǎwətɣiə-ta* majdnem kivág

owti vminek a felszíne, *owtinə* tetején, *owtija* tetejére, *owtiji* tetejéről; *tú* *lati* *ǧol* *ǎwtətnə* ~ *tú* *lati* *ǎwətəlanə* (Jg) akkor, azután (folkl.)

b

burawoj fúrótorony (< or.)

č

čǎč-ta söpör, seper *čiče* (ImpObj2Sg) *čuči* (PassPrt3Sg)

čuč a fekvőhely széle, ahova napközben ülnek

čũčəmt-ta odanyújt, odaad

čaj tea (< or.)

čajə valóban, bizony, *čaj sarpinə* még korábban

čũk morzsa, *čũkəli* kevéske

čəkə nagyon

čəkil-ta elront, bánt

čǎǧəm dohány

čũksəm-ta elkezd, nekifog, *tǎrtta čũksəməŋ* sámánolni kezdett

čũksəŋ sietség, munka, *čũksəŋkə jəŋ* nehéz lett

čal sajnos (< or.), *čaliləŋ* mérges, *mũwəliji čaləŋ jəŋən* miért sértődte meg

čamə rögtön, hirtelen

čaməč tözegmoha

čijmə kicsit, egy keveset, *čiməli* egy kicsikét

čemotan bőrönd (< or.)

čin alacsony fenyővel benőtt

čanč térd

čǎŋkə-ta felnő, megérik

čəŋkəm-ta izzad, *čəŋkəmmi* izzadva, *čəŋkəmləjəm* melegem van

čapə (Jg), valóban, *ma čapasəm* őszintén szólva, *čápəŋ* igaz, *čápəŋka* valóban

čop rész, darab, fél, *čupəm* (Px1Sg), *čǎpə* félbe, ketté; *čopi-ta* darabol, darabokra vág

čewi-ta temet, *jlə čəwijəmə* *latnə* amikor eltemették

čow-ta, füttyül *čuwa* (Imp2Sg), *čuwəm* (Prt1Sg)

j

ja na, no, és, hát, *jukḳát ja tǝjəw* faházunk is volt, *ja té, osə* hát ennyi, kész, *ma ja sočilələm* én bizony mendegélek, *ja, jǝwa* nosza, gyere
jə-ta válik valamivé, kezd, akar, *jəγ* (Prt3Sg), *jəλ* (Prs3Sg) *jəγəm* (Prt1Sg és PartPerf),
jətaλ (PartImperf3Sg) *ittənyə jətaγə jəγ* esteledni kezdett, *litəγə jəγən* megéheztél
jǝ-ta jön, *jǝləm* (Prs1Sg), *jǝw* (Prt3Sg), *jǝγəw* (Prt1Pl) *jǝwa* (Imp2Sg), *jǝtanna*
(PartImperf2SgLoc), *jǝwmam* (PartPerf1Sg), *jəḳə jǝḳə* ha hazajönne
jəčə közepe vminek, *jəčənə* középén, közepén, *jəčəγə* közepére, *jəčən ḳətəλ jəčənə* délben (folk.)
jəγ (Tra.) *jəγ* (Jg.) emberek, nép, *jəḳḳən* két ember, *jəγət* (Pl), *əj jəḳḳəλ* szülei, *jəγəḳə ḳə nǝpətnə*
sokemeres emberi korszakban (folkl.), *jəḳḳiḳəlat* emberiség
jəγ atya, apa, családfe (megszólításban nem használják); *əj jəγsat* egy apa gyerekei, testvérek, *jǝs*
jəγləm-jəγləm őseim; *jəγləḳə* mostohaapa
jəγ, jəw fa
jǝḳi bőséges folyó; *jǝḳəλ* kis folyó
jəḳli-ta piszkál, túrkál
jəγəli hideg, *mantem j.* fázom
jǝḳəli: *tút j. ḳəλ pǝrnə* azután (folkl.)
jəγəltə-ta felbukkan, megjelenik, talál(kozik)
jəγəm fenýőerdő
jəḳip-ta (hirtelen) megbetegszik, *jəḳipəγ* (Prt3Sg)
jəji báty, az apa fiútestvére, idősebb férfirokon az apa révén
jəḳ a ház belseje, *jəḳə, jəḳənəm* be, haza, *jəḳən* bent, otthon
jəḳin-ta berepül, egyszeriben bent terem, *jəḳinləḳḳən* (Prs3Du)
jəḳi gyékényszőnyeg *jəḳi pom* nád
jək-ta táncol, *jika* (Imp2Sg)
jil: *j. pələk* észak
jəλ varrás, *roḳ j.* gallérvarrás
jələp új
jim szentség, a tabu szabályai alá eső dolog, cselekedet, bűn, *jimiλ-túniλ* szerencsájük; *jiməḳə*
szent, *jiməḳə ḳətəλ* ünnepnap, *jiməλ-ta* betartja a tabuszabályokat, pl. eltakarja az arcát a
férfirokonok elől *jiməλmin* eltakart arccal
jəm jó (a folklórban töltőszó, nyomatékosító jelentéssel), *jəmat* nagyon, *jəmat əjpi* legkisebb,
jəmatčək jobban, *jəm uləm* viszontlátásra, *jəḳəγə wəλəḳən* jól éltek, *jəm wəγ* ezüst, *jəmsi*
pələk jobboldal, *jəmnəm* mindegyre, hiába
jəntəγ-ta játszik, tréfál
jǝntəγ ideg, *jəwəλ j.* új idege
jəntəḳsə-ta varr; *jǝntəp* tű
jənt-ta iszik, *jǝnta* (Imp2Sg), *jəntót* ital, *nǝḳ jəntəḳən?* szomjas vagy?, *liwmal-jəntəḳə pǝrnə*
miután evett-ivott; *jəntəḳ-ta* itat
jəḳ tíz; *jəḳ ḳəḳə əj* tizenegy; *ḳələm jəḳ* harminc
jəḳ nyárs, *j. wəγ* nyársvas

jǎŋk-ta megy, elmegy vmiért; *jǎŋkiλ-ta* megy, jár, *jǎŋkiλa* (Imp2Sg), *jǎŋkiλλəŋən* (Prs3Du),
jǎŋkiλəŋ (Prt3Sg)
jǎŋk 1. jég, 2. mocsári tó, 3. fehér, *aj jǎŋəli* kis tó a mocsárban, *jǎŋk kǎλλəŋ* fehér rénökör
jəŋk víz, *jəŋkkəŋ kǒr* vizenyős mocsár, *jəŋki məŋ* vizes föld (=tőzegmoha), *sǎm jəŋk* könny, *jəŋk*
wǎjəŋ vidra
jǎŋkəλ a túlsó partra kidőlt fa
jir széle, oldala vminek
jir véres áldozat; *jirakəsə-ta* feláldoz (állatot), véres áldozatot mutat be
jǒr büszkeség; *jǒrəŋ* büszke, büszkeségre okot adó
jǎŋ-ta megköt, odaköt, összeköt, *jǎŋre* (ImpObj2Sg), *jǎŋəm* (PartPerf)
jǒrəŋəλ-ta elfelejt
jǎŋŋət jégkéreg, őszi jég a folyópart mélyedéseiben
jǎŋkəntəŋəλ-ta karcól, vonalat húz
jǎŋəm-ta szükségét szenved
jǎŋnas ing, ruha
jis-ta sír, *jisəλ* (Prs3Sg) *aλ jisa* ne sírj, *jismin* sírva
jis régi, ősi, *jis jəŋlam-jəŋlam* apai felmenőim
jasəŋ beszéd, hír, *jisəŋəλ* (Px3Sg); *jastə-ta* mond, beszél, *jastəλ* (Prs3Sg), *jastəŋ* (Prt3Sg), *jastətəŋ*
(PrtObj3Sg), *jasto* (PrtPass2Sg), *jasta* (Imp2Sg)
jǎw sügér
juw fa, *jukǰən* (Du), *juk kǎt(liŋki)* (ócska) faház, *narkas juw* citeraszerű hangszer, *niŋ juw*
hegedűféle hangszer, *juw őntnam* erdőbe
jǎwəλ íj
jowəλ-ta hajlik, hajladozik (a széltől)
jǎwən folyó
jǒwin éjszaka
jǎwət-ta lő, dob, hajít, *jəwtittən* (Imp2Pl), *jǎwtat* (PrtPass3Pl), *owpit pǎləkkə jǎwtəλ* az ajtót
kitárja, *tú nenə iλnam jǎwətəli* a nő ledobja
jǒwət-ta jön, megérkezik, *jǒwətəλ* (Prs3Sg), *jǒwət* (Prt3Sg), *jǒwətmaλ* (PartPerf3Sg) *jǎkə*
jǒwəttanka ha hazaérsz, *jǒwəttəŋə jəŋ* közeledett
jǒwtəptəŋəλ-ta elkotródik, *jǒwtəptəŋəλa* (Imp2Sg)

k, k

kə férfi, ember, *kujə* (Lat), *kujəŋ* emberi; *kuj amp* kankutya
kač kívánság, akarat, *ma kičəm wǒλ* azt akartam
kūč éppen, amint, bár, noha, *nǒk kūč iməλ* amint felült
kiča -nak, részére, számára, *ma kičəŋəm* nekem; -ig (időhat): *aλənkə kiča* reggelre
kǒč-ta(-čč-) megköt, összeköt, beszíjazza a gyermeket a bölcsőbe, *iλə kǒčəλ* kioldoz, *kǒčəλ*
bőrszív, mellyel a csecsemőt a bölcsőbe kötik
kəčəŋə jə-ta megbetegszik
kǒčəŋ kés; *kǒčŋi* kard, szablya, *kǒčəŋə luŋk* szablyás szellem

κočγλθ-ta húzódik

κučəm megégett

kačəη minden

kəγən gomb, *ιλ kəγənəl* első gombja, *ńur kəγən* bőrpertli

κijəntəγ: *ijəntəγ-k. sűj* ziháló hang

κáγət-ta (meg)szárad, kiszárad, *κáγətλəγəλθ-ta* szárad

κáγətγə-ta zörög, dörög

κáj-ta eltalál, odaütődik, rápillant

κij töltőszó (folkl.)

κij-ta (meg)hagy, *κija* (Imp2Sg), *təwə κijtəγ* otthagytá

κőja, *κőjəyi* ki, kicsoda, *κőjanə wuλi* ki tudja, *κőjəyi* kitől, *κőjəyemnə jəwətλəjəm* ki jön hozzám

κájəm legelő

κőjəmtə-ta lepad

κájηi szúnyog

κűjəp (sámán)dob, *κűjəp ńál* dobverő

kak jəwo hogy is van (< or.)

kil-ta fénylik, csillog

κol átjáró két fa között, ahol elfér egy szán

κöl képesség, készség, értelem, tudás, lehetőség

κul féreg, giliszta

κűli síkos

κőləmtə-ta áztatással szőrteleníti a bőrt

κáλ gyenge, vékony, törékeny

κáλ-ta (meg)hál, éjszakázik, *κiλa* (Imp2Sg), *κuλ* (Prt3Sg), *κuλməγtə-ta* meghál

κāλ-ta meghal, *ma jəγəm κāləm λətnə* amikor apám meghalt

kil-ta (föl)kel, *ma nəκ kiltəmka* ha fölkelek, *kiltə-ta* kelt, *kiltəγəλ-ta* megpróbál felállni, felkelni

κoλ-ta hall, érez, *κoλiλə-ta* hall valamiről *κoλəntə-ta* odafigyel, *κoλəntəγəλ-ta*

odahallgat, felfigyel

κőλ lucfenyő

κőλ, *κőlə*, *κőlənam* hová, *κőlənə* hogyan, *κőλ səγit* honnan, *sarəη κőλət* nagy nehezen, *atəm κőλət*

jəγ mérges lett, *κőλət mənət* elpusztultak, *κőλətti mənipəγ* hirtelen eltűnt, *íu λəti κőλ*

owtətnə akkor (folkl.)

κőλ-ta véget ér, elfogy

κőλ szó, beszéd, nyelv, *κāntək k.* osztják nyelv, *aj k.* hír

κuλ hal; *κuλ kənč-ča* halászik

κűλ vastag, *κűλəčək* vastagabbá

κuλi piszok; *κuλəη* piszkos

kəλ-ta lát, látszik, *kəλəmtə-ta* megjelenik

κáλəγ unokaöcs, *κiλəγəλ* (Px3Sg)

κoλəm három, *κoλəmjəη* harminc, *κoλəmsət* háromszáz, *κoλəmməγə* harmadszor

κáλəmtə-ta beszerez, (meg)szerez

κáλəp háló

kaat mitikus nő alakú erdei szellem
κῶλαγία holnap
κῶλαρ-τα hangzik, hangot ad
κατας *αἷκι* istennő, a szülő nőket védi
κῶλ ki, *κ. wuλι* ki tudja, *κῶλ* *τά* honnan
kem, *kemə*, *kemnam* ki(felé), *kemən* kint, *keməλta* kintről; *kimpinə* kívül
kim képesség, *waηktə kima jəγ* mászni tudott, *wῶλtə kim əntem* nem élhetek itt
kim mintegy, körülbelül, közel, *sāt kim weλι* kb. száz rén, *məta kim* valamennyi, *mūk kim*
 mennyi, *κᾶτəλ jăčə məta kima jῶwtəma* dél felé
κump hullám
κᾶmətyi arccal a földre, hasra, hasmánt; balra
kimət másik, második, *kimətyə* másodszer ~ *kat*
κᾶn kán, cár, uralkodó
κᾶn-τα hozzátapad, hozzáragad, hozzáér, *əj lāta əntə κᾶnəλ* nem marad meg egy helyen
κᾶn-τα kapál, ás, kikapar
κῶn 1. has 2. tetőnyílás, füstnyílás, *κ. wəs*, ua., *κᾶt κῶni* a tetőablakon keresztül
κᾶnč-τα (-čč-) ír, hímez, díszít, karcol; *κᾶnčə* hímezés, dísz, rajz; *κᾶnčəη* tarka, pettyes, csíkos;
κᾶnčəη sǎmpi kékszemű
κῶnč köröm, karom; *κῶnč-τα* fésül, gereblyéz; *κῶnčəη* gereblyézett
κᾶnč-τα (-čč-) keres, *wájəγ kənččəγə mən* vadászni ment, *κῶλ kən(č)min wǎλλ* halászatból él; *jăkə*
kənčə keresd meg és hozd be *kənčīλ-τα* keresgél, rendszeresen vadászik-halászik
kanək bogyó; vörösáfonya
κᾶnəm távolabbi házassági rokon
κᾶnəη part, széle vminek; *jăwən κᾶnəηnə* folyóparton; *owpi κᾶnəηnə* ajtó mellett, *κᾶt κᾶnəηnə*
 házhoz
κᾶnt nyírkéreg puttony
κuntə mikor, ha, *κuntə mənλən* mikor mész, *əntə tǎjλən κuntə* ha nincs neked; *κuntintə* már régen
κᾶntəγ hanti, osztják; *κᾶntək* *κo* ember
κuntəγλə-τα (meg)hall, hallgat
κῶn(t)γi hanyatt; jobbra; háttal
κᾶntəm-τα hátára, vállára vesz, *κᾶntəm* (ImpObj2Sg), *κῶntəm* (PrtObj1Sg)
κᾶntəη veszélyes; *naηk jăγiλə κ. jəηk* Jugan folyó (folkl.)
keńar szegény
κᾶnəγtə-τα, *κᾶnəmtə-τα* elbújik
κᾶnī-tá betegeskedik, *κᾶnī-tá* (Imp2Sg), *κᾶnī-təm* (PrtSg), *κᾶnī-t(γ)əγ jəγ* beteg lett
κᾶnī-tá hasonlító névutó, *ma κᾶnī-təγəm ənəλ λῶηκ* nálam nagyobb szellem, *tǎλəs κ. newi ne* holdnál
 ragyogóbb nő (folkl.)
κᾶnī-təκᾶntə-τα megijed, felriad, *κᾶnī-təκᾶntəγ* (Prt3Sg), *əλ κᾶnī-təκᾶntə* ne ijedj meg
κᾶn-τα felmászik
κᾶnəđ bebújós, csuklyás zubbony, bunda
κᾶpək könnyed, könnyű, fűrge
κᾶpəλ-τα kialszik (tűz)

kõpəλ rén v. jávorszarvas lába bőre; *kõpəλəŋ sōw* állatbőr, melyen nyúzáskor a lábakat
 meghagyták
kar kéreg, héj, heg
ķār (rén)bika
ķārə tisztás, tiszta hely; *ķārə ķōr* tiszta, fátlan mocsár *puwəλ ķārə* udvar, *ķārəŋ puwəλ ķārīnə* téres
 falu terén (folkl.)
ķārə füzér, *ķārīλλλ* (PxPI3PI)
ker kályha, tűzhely
ķor lyuk, nyílás, átjáró; utca, *aj wāč ķori sočλəm* kis város utcáján járok
ķōr fátlan, füves, bogyótermő mocsár
ķōr kép, ábrázat, látvány; *ķ. wətə öt* fényképezőgép; *ķōrəsəp* hasonló, olyan mint; *atīλ ķōrəsəp*
 apjára hasonlít; *mīķ ķōrəsəp* milyen; *əntə arjəλətəλ ķōrəsəp* mintha nem figyelne
ķōrə takaró, *sōk ķōr* szőrmetakaró
ķōr-ta megnyúz
ķuri famozsár, kis teknő
ķūr láb, *ķūrγəλəm* (PxDu1Sg), *əj ķūrəp* egy lábú, *ķūrməŋ lek* ösvény, *ķūrəmsi* gyalog, *ķūrəm*
 lépés, *ənəλ ķūr piŋəm* nagylábujjam, *ķūrəmnə* hirtelen, váratlan, véletlen; *ķūrəmtə-ta*
 lépked, *ķūrmintə-ta* (ki)lép
karitə-ta (meg)fordít; *karimtə-ta* (meg)fordul; *kirəγəλə-ta* forog, fordul, *kem kirəγəλə* fordulj ki
ķjərəγ zsák, zacskó, elemózsiás tarisznya
ķāruyəλ célgömb (puskán)
ķōrəγəλə-ta abbahagy, befejez, elmúlik
ķōrəγ-ta (el)esik, (le)esik, (ki)hullik *ķōrγət* (Prt3PI); *ķōrγīλ-ta* elesik, hever (kidobott tárgy)
ķōrγīλət (Prt3PI), *ķōrəγəλəm tas* szanaszét heverő vagon
ķjərəγəλətə-ta felugrik
ķōrəγtə-ta (nagyvadat) ugat, *tī ķōrəγtəγ* felugatott
kirīλ Kiril (férfinév)
ķārəs hatalmas, mitikus madár
ķārəs jégkéreg; *ķ. sūwəs* ősz, amikor látszik a csupasz jég
ķuruška bögre, csésze (< or.)
ķārtəķint-ta esik, bukik, botlik, *λūw ķāməγi ķārtəķint* ő hasra esett
ķās ehető vízínövény, sás
ķos hús, *ķ. ūrəkkə nəλə* huszonnégy, *ķosmət* huszadik
ķos csillag
ķōs: *ķ. jəŋk* vizelet
ķəs, *ķəš* no, nos, hát
kasλ-ta költözködik; *kasλīλə-ta* nomadizál
ķōsip-ta (ki)húz, (le)ránt, (el)szakít
kat, *katγən* két, kettő, *kit* két, *kitγə* ketté; *kimət* második
ķāt ház, szálláshely, *kutəλ* (Px3Sg) *λōŋ ķ.* nyári szállás, *ķ. owtija* a ház tetejére, *ķ. əλ* tornác, *ķ.*
ķōni a tetőnyíláson keresztül
ķāt-ta (oda)mászik

kit-ta küld, kerget; *kitəy-ta* elküld, *kityi-ta* küldeni akar; *kitil-ta* elűz
ķit visszhang
ķōtti hol, *ķōti jəy* mi történt
ķōt kéz, *ķut ķōtəp-ķūrəp nōw* hatlábú jávorszarvas, *ķōt juw* béklyó a rénszarvas mellső lábán
ķut hat; *ķut jey* hatvan; *ķut sāt* hatszáz; *ķutmət* hatodik
ķūt köz; *ķūt iwəλ* között; *ķūtəp* közepe vminek, *ķūtəppi pəyəλ* középső fiú, *nin mətə ķūtinnə* ti
 egymás között; *āwməy ķūt* ölelés
katəλ-ta megfog; *kitəλ* Tra. (Imp2Sg), *katəi* (PassPr3Sg) *katəmtə-ta* elkap, *katəyəλ-ta* utána
 kap, kapkod
ķātəλ nap (égitest is), *ķātəlin* nappal (időhat.), *ķōtəλ* nappal, világos; *tem ķ.* ma; *pa ķ.* másnap,
jiməy ķ. ünnepnap, *āλə wāλə ķ.* hétköznapi, *ķ. jăčənə* délben
ķātəλtə-ta mozgat, átrak, áthelyez, görget, *ķātəλtəλəλəλ* (PrsPIObj3Sg)
ķōtəmnəy szájpaddlás, *ķār ķ.* *ķārə ķōr* bika szájpaddlásá(hoz hasonló) tiszta (=fátlan) mocsár (folkl.)
ķōtəy hattyú
ķāt 'a hát, lám
ķit-tá marad; *ķitəm pīr* utolsó; *ķitəp-ta* hagy; *ķitəm pīrat wāλəy* végül (folkl.)
ķūtīyər csíkos evet, burunduk
ķūtəy hely vmi mellett; *ķūtəyənə* melléd, *opem ķūtəyənə* nénémnél, *məy ķūtīyiwənə* nálunk
ķātīp-ta kihúz, kiránt
ķāw kő; *ķ. lek* országút, *ķ. ittən wəs* üvegablak
ķewi kalapács
ķōw hosszú, messzi, távoli; *ķōwən* régen, *ķōw-pə əntə* nemsokára, *ķōwit* hosszát, mentén
ķowəλ-ta fut, *ķuyəλ* (Imp2Sg); *ķowəlyi-ta* futni próbál
ķuwər: *ķuwər pətə* tenyér
ķewrəm forró
 l
lek út, ösvény, nyom, *likəm* (Px1Sg), *tú leki jūwa* azon az úton gyere
loķ a helyiség belső sarka; *ķāt loķ* szoba
lūķ süketfajd
lūķəmtə-ta dug, gyömöszöl, lök
lakšiti ócska (hátrévetett jelzőként)
lel (Jg) bátya
lāłəy-ta leereszkedik
lump síléc
lānk tompa hegyű nyílvesző
leņk-ta betakar, *liņke* (ImpObj2Sg)
lapka bolt
lis (Jg) *lasək* (Tra) laza, nem feszes
lāškam-ta elengedi magát, elernyed
lāt hely; gödör, mélyedés *āλə lāt* fekvőhely
lew réteg, világ; *īλ lew* alvilág
lewimtə-ta kihúz, elővesz

Λ

li-ta eszik, ég, *al liwe* ne edd meg, *liλən* (Prs2Sg), *liw* (Prt3Sg), *likkən* (Prt3Du), *liwmin*
 (Gerund) *liλəγ* éhes, *litot* étel
liγ-ta, *liγəλ-ta* céloz, célba vesz
ləγ ők, *ləγnam* ők maguk
ləγ farok, *ləγləγ* farkatlan
ləγ, *ləγpi* belseje vminek, *ḵāt ləγpija* házba
ləγəλ-ta repül
ləγəλ-ta őriz, vigyáz; *ləγəλtip* őrség
ləγər páncél; *ləγərəη* *liηḵ* páncélinges szellem
ləγərt nehéz
ləγətlə-ta bemegy, betér
ləj: *ləj wājəγ* mesebeli állat
ləj ujj, *lijəm* (Px1Sg)
lij gyűszű, *lijem* (Px1Sg)
liḵ epe, genny
ləjəγ-ta függ, lóg
ləjəγ-ta őriz, foglalkozik, viselkedik; *ləjəγəm-ta* elkezd vmit csinálni
ləjəλ-ta néz, tekint, pillant, *ləjəλ* (Imp2Sg); *ləjəλəγəλ-ta* jól megnéz
ləjəm fejsze, balta
liḵ-ta ugrik, vetődik, *nōḵ liḵ* felugrott
ləḵḵəmt-ta odatesz, feltesz (gyorsan)
ləḵḵint-ta felugrik, odaül, huppan (pl. a szánra); *ləḵḵənt-ta* elindul, útnak indul
ləλ lélegzet; *liλ* lélegzet, lélek, élet; *liλəη* eleven, *liλəηan jōwtən* életben maradtál
ləḷ-ta leül, *ləḷəλ* (Imp2Sg)
ləḷ-ta olvad; *ləḷəλəḷ-ta* kiolvaszt, átmelegít
liλ száj
liλ-ta megrak (szánt)
lijməḷ-ta odalopakodik, becserkész (vadat)
ləḷməḷ-ta felvesz, felölt; *ləḷməḷəγ-ta* felvesz, belebújik; *ləḷməḷəm-ta* felvesz, felölt (mom.);
ləḷməḷəḷ-ta felöltöztet
ləməḷ polc; *jəηḵ* λ. vizespad
lən ín, íncérna, *liunəλ* (Px3Sg)
lin ők ketten, *lin-linə* ők maguk
lənt rénzuzmó, kása, táplálék; *ləntəη* táplálékban gazdag
ləont lúd; λ. *pəḵ* reszelő (lúdfog)
lənít hó; λ. *pittə piḷnə* havazás után
liunít-ta bever, beszúr, odaállít; *liunít-λ-ta* megáll; *liunítməḷ-ta* bever, beszúr (pl. karót); *liunítəm-ta*
 odaáll, kerül vhova
ləḷə-ta bemegy, belép; *ləḷəλəm* (Prs1Sg), *jəḵə* *ləḷəməλə* miután belépett; *ḵātəλ-pə əntə* *ləḷəλ* a
 nap még nem ment le
ləḷə nyár, *ləḷəin* nyáron

лаηki mókus

ла̋ηk-ta akar, szeret, *ла̋ηkλaт* (Prs3Pl)

лоηk pata, *лоηkλaλ k̋ānc̋əm jiməη məγ* patája karcolta szent föld (folkl.)

луηk szellem, bálvány

ла̋ηkər: *kōt* л. kézfej

ла̋ηkər egér

лаηkər váll

лаηaλ Irtis

лоηəт-ta számol, olvas

ла̋p-ta befér, elfér, *лаpa* (Imp2Sg), *əntə ла̋pəλ* nem fér be

лаpas lábaskamra, oszlop(ok)on álló tárolóhelyiség

ла̋pəη tornác, a ház bejárata fölé emelt féltető

лаpəт hét; *лаpəт jeη* hetven; *лаpəт sāt* hétszáz; *лаpəт at-k̋ātəλ m̋ärə* egy hétig; *лаpəт ok k̋ātəλ* vasárnap (=hét fő nap)

лаpəт-ta etet, táplál, *лipte* (ImpObj2Sg), *лipti* (PassPrt3Sg)

ла̋pəт süppedős hely a mocsárban

ла̋r nagy, nyitott tó; mocsári tó; *ла̋r w̋ājəγ* bűvármadár

ла̋r 1. vékony sáv, vonal, sor 2. kicsi, vékony, gyenge (kicsinyítő partikula)

ла̋rγəλə-ta zenél, hangszeren játszik

ла̋rγəγə-ta kibont, széthajtogat, leterít

лirti világos, nyílt, nyilvános; л. *pit-ta* megjelenik, feltámad, nyilvánvalóvá válik

лōrt-ta nyír, (haját, ágakat) vág

лат idő, *əj latnə* egyszer, *pa latnə* máskor, *литəm* (Px1Sg)

лiт ruhaujj

ла̋t-tá halrekesztéket ellenőriz, *лiтэ* (ImpObj2Sg), *лiтəm* (Prt1Sg)

лiтəт-ta elkészít, felhalmoz, felszerel; *лiтəтəγəλ-ta* készülődik

ла̋w ló, *ла̋wčəγ* nagy ló

ла̋w szolga

лōw csont, *ow лōwəλ* koponyája

лi̋w ő, *лi̋watinam* neki, *лi̋wnə* általa

лi̋w(ə) 1. hadd (a felszólító mód körülírása) 2. töltőelem a mitikus énekekben

ла̋wəsaλə-ta odaüt, megüt, *ла̋wəsaλəγ* (Prt3Sg)

лōwit nagyság(ú), *k̋ōt pəтə* л. tenyér nagyságú; *tí jəm* л. *wəra* légy szíves

лōwəт-ta élesít

á

áǵǵat-ta felfal, megrabál

ák-ta dob, hajít, lő, *áka* (Imp2Sg), *ákkətə-ta* dobál, lövöldöz, *ákiλ-ta* kivág, széttár

áá háború, hadnép

áá-ta áll, *áíá* (Imp2Sg), *ááám* (Prs1Sg), *áám* (Prt1Sg); *áámtə-ta* feláll, felugrik, lábra áll;

ááák kə halott

áátəmtə-ta fohászkodik, magában gondol

áumi szép, kicsi

áηk nagyvadra való nyílhegy

áewət-ta, *áewətətə-ta* szid, veszekszik, *áwtittən* (Imp2Du), *áwtitəγ* (Imp2Pl)

áwət-ta kimegy

m

ma én, *mant* (Acc), *mantem* (Dat); *manə* én magam

mə-ta 1. ad 2. megüt, *məja* (Imp2Sg), *məlam* (Prs1Sg), *məjam* (Prt1Sg)

măč: *m. kə* vendég

măč tartószög, tartógerenda *owpi m.* ajtófélfá

močə -ig, *kəλ m.* meddig; *măčγa* egyenesen, el mellette, állandóan

mjčəη bűnös

məγ föld, ország; *wəλətə m.* lakóhely, haza; *məγi kə*, *məγi jāγ* helybéli(ek); *məγi kətəη imiγən-ikiγən* házigazdák; *m. aηki* földanya (istennő)

māγəλ: *m. kətλ* tegnap (~ *māλkətλ*)

măγəλ kör, környék, kerek; *təλaη kə məγəλnat* egészséges ember képében; *məγəλti* körben;

măγəλmtə-ta köröz, körbejár

muyəλ máj

măγamtə-ta gyorsan kigombol, eloldoz; *măγittə-ta* kigombol, kioldoz, levet (cipőt, ruhát)

mjγəγəλətə-ta gyorsan siklik (szánon)

măγrəγtə-ta lenyom, összenyom (~ *măwrəγtə-ta*)

muyti keresztül, át

māj lánykérés, esküvő; *mājəλ-ta* látogat, megajándékozik; *mājəη kə* vendég

măk a Tromagan egyik mellékfolyója, *măkkə* családnév, a *m.* folyó partján élő nemzetség

măki régen, valaha, *m. əλnə* tavaly; *m. jjsnə* réges-régen

moq gyermek, fióka, kölyök, *muqəm* (Px1Sg); *moqkəη* vemhes, kölykeivel együtt

məkkəl varjúbogyó; *məkkəλə punpi tərəm nōw* sötét szőrű égi jávorszarvas (folkl.)

mjkra-ta csikorog, nyikorog (hó, fa)

mikita (férfinév)

măłəγ csukott, zárt, nyílás nélküli; *măłəkkə wəriλa* szorosán zár be

muləm füst

măłəηk meleg

măλ-ta főz, *nik m.* megfőz

mul-ta esküt tesz, áldozatot felajánl; *molaksə-ta* imádkozik, megesküdik; *ḵāt mul* a ház
 bejárattal szembeni, szent oldala
máḷḵātəḷ tegnap, *máḷḡə ḵātəḷnə* tegnap
miḷəmtə-ta megérint
memi medve
min mi ketten
mən-ta megy, *mənḷəm* (Prs1Sg), *mən* (Prt3Sg), *məna* (Imp2Sg), *mənmaḷ* (PartPerf3Sg), *nūḡ*
məntanka ha te elmész; *məntə* (töltőszó a mitikus énekekben); *mənip-ta* hirtelen elmegy,
 eltűnik
mant, *mantem* ld. *ma*
munt korábban
māni öcs, fiatalabb fivér, *mānem* öcsém, *māniḷam* öcsém
mān meny
mīḡḡət-ta behajlít, meghajlít
mānt mese, *muḡtəm* (Px1Sg); *mānt-ta* mesél, *mīḡta* (Imp2Sg), *muḡto* (PassPrt2Sg), *māntḷəḡən*
 (Prs3Du)
mən mi (sokan), *məḡat* (Acc), *məḡnam* mi magunk
māḡk: *m.* iki emberevő szellem, óriás
mūḡḷḷḡət-ta csomóz, ráfeszít
məḡət-ta (meg)töröl
mīr nép, társadalom
māra idő, idején, *māraḡə jəḡ* sok idő eltelt; *tī ḵōwit māra ḷḷi* ilyen sokáig aludtunk, *məta māra*
wāḷtin pīrnə valamennyi idő múlva; *tem kat ḷḷḡən māra* az elmúlt két év alatt; *māraḡ ḵo*
 olyan ember, aki sokáig bírja a víz alatt; *māraḡ wājəḡ* kitartóan futó állat
mori-ta eltörik
mōraḡk mocsári hamvasszedő
mārti: *m.* *məḡ* meleg, déli vidék, ahova a madarak télire elköltöznek
mōrt teljesség, határ, *mūwə* *m.* semmiféle
mərt hiába, alig, nagy nehezen; *ḷḷə* *m.* csak úgy
mās tehén
mās elég
mās-ta kell, szükséges, *tī māsa ropiḷtəta* dolgozni kell, *əj mətaḷi-pə mantem əntə māsaḷ* semmi
 sem kell nekem
mosat (passzív felszólító partikula) *tīwma mosat* szüless meg
mustəm szükséges, megfelelő; *mustəmin* jól, alaposan
mastər mester (< or.)
māšməta valamilyen *m.* *urnə* valahogyan
mošina gép, jármű (< or.)
mošət talán, lehet (< or.)
mata (felsőfokú névutó), *wōḵkəḡ* *m.* legerősebb
māt-ta elfárad, *mātəm* (PartPerf), *nūḡ mātən?* fáradt vagy?; *mātpəsəḡ* fáradékony
mətə így, hát; *məttə* úgymond, aszongya

məta valami; *m. t̃ayinə* valahol; *m. k̃owit t̃ayi* valameddig; *əj m. ʌatnə* egyszer, *mətʌi* valami, miféle; *əjmətʌi-pə* semmi
m̃ūw, *m̃ūwəli mi?* mit? *m̃ūwat* miért; *m̃ūw t̃ayi* honnan; *m̃ūw arət*, *m̃ūkkim* mennyi, amennyi, *m̃ūk k̃orasəp*, *m̃ūw sir* milyen, *k̃ūč m̃ūwəli* akármi
m̃ūw vagy, talán
m̃āwər-ta lenyom, letapos
m̃āwət-ta elhelyezi a varsát a vízben, lemerít
m̃āwtəγ (halfajta)

n

ne nő, barátnő, *niḡən* (Px1Sg); *niḡəḡ* nős; *niḡjuγ* nőfa, vonós hangszer
ni-ta látszik, *nijəʌ* (Prs3Sg)
no na, no, nosza, nos (indulatszó)
nōγ, *nōw* ág
nāγər cirbolyatoboz
naj 1. tűz, 2. istennő
nik (igekötő) 1. le a partra, a víz felé 2. a sátor belsejéből a bejárat felé, *nik m̃āwəttəγ* lemerítette,
nik m̃āʌʌəm megfőzöm, *nik t̃ärtʌimən* megsütjük, *nik t̃ōwə sočʌəγ* a sátorajtóhoz ment
nōk fel, *nōknam* felfelé, *nōk wəje* vedd fel, *nōk ʌiw* megette, *nōkʌ kənčʌγəʌə* keresd meg őket
(Du)
ñūʌ nyél, fogó
ñām név, *ñūḡ ñāma k̃ōʌnə* hogy hívnak, *ñāmpi* nevű: *ñāma* nagyon, teljesen, azonnal, éppen
num felső, *nomən* felül, *noməʌta* felülről
nōm-ta gondol, emlékszik, *ñāma* (Imp2Sg); *nōmʌəmtə-ta* elgondolkodik, visszagondol,
emlékezik; *nōməksə-ta* gondolkozik; *ñāməs* gondolat, ész, értelem; *ñāməsa pit*
gondolkozni kezdett
niməʌ alul prémmel bevont síléc; *niməḡ lek* sínyom; *niməʌ pətə k̃ūli wāt* síléc alatti síkos szél
(folkl.)
namən elől, a ház elülső részében, a parton
nin ti (ketten), *ninat* (Acc)
ñāḡi taplógomba
ñūḡ te, *ñūḡat* (Acc), *ñūḡati* (Dat)
nəḡ ti (Pl), *nəḡat* (Acc)
niḡjuγ hegedűféle vonós hangszer
naḡk vörösfenyő, *niḡkəm* (Px1Sg)
nipək papír, könyv
nāpət-ta úszik, sodorja a víz
nōpət (élet)kor, *nōptəʌ k̃owit* élete végéig
ñār-ta nyög, sóhajt; *ñār s̃ūj* nyögés, sóhajtás; *ñārip-ta* nyögdéccsel
nir keresztrúd
nōrḡəʌtə-ta cipel, vállon visz
nōrəγ-ta, *nōrəḡm-ta* megdördül az ég

nūrəytə-ta fut, szalad
narəksə-ta, zenél, hangszeren játszik; *narkas juy* zenélő fa, húros hangszer
nōrəkin-ta átesik, feldönt
nūrəmtə-ta kinyújtja a kezét
nūsəλ megdőlt, görbe fa
newi fehér, világos, ragyogó
nōw ág
newər-ta ugrik

ń

ńiči talán
ńāy nevetés, tréfa; *ńāy-ta* nevet; *ńākkə* tréfából
ńōy mocsárban eredő, kisebb folyó
ńūki (eredetileg rénszarvasbőr) sátoztakaró; *ń. kāt* kúpsátor
ńōksəŋ ld. *ńōwəs*
ńālčəp csukahorog
ńāləy-ta megsebesül; *ńālyət* sebesült; *ńālyətə-ta* megsebesít
ńālək-ta örül
ńāλ nyílvessző, *ńuλəm* (Px1Sg); *kūjəp* *ń.* dobverő
ńoλ-ta esküt tesz a bálvány szétvágásával, *ńuλtip-ta* megesket
ńōλ orr; *kānčəŋ* *ńōləp* tarka orrú
ńuλ össze, együtt; *ń. tāy-ta* verekszik, harcol; *ńuλə* össze, egymásnak; *ńuλnam* egymásnak, egymáshoz
ńəλə négy; *ńəλmət* negyedik; *ńəλə jəŋ* negyven; *ńəλə sāt* négyszáz
ńiλəy nyolc; *ńiλəsāt* nyolcvan, *ńiλəy sāt* nyolcszáz
ńāλəm nyelv, *naj* *ńāλməλ* lángnyelv
ńamək puha, lágy; *səməλ* *ńaməkkə jəλ* jóllakik
ńimpəl nyálka, váladék
ńamətəi parázs, üszög
ńāmrəy egész, teljes
ńāń kenyér, *ńińəm* (Px1Sg), *aj* *ń.* lángos
ńijít-tá pihen
ńir szeszélyes
ńijr lábbeli
ńur szőrtelenített bőr; *ńuri sij* bőrszíjából font kötél, pányva (karikára szedve)
ńər fiatal erdő, bozót; *ńərəs kōλ* bozotos helyen nőtt lucfenyő
ńarəy nyers, éretlen, csupasz, *ń. pom kōrasəp* zöld
ńarəy fiatal, zsenge; a növény új hajtása, *ńuryəm* (Px1Sg)
ńărəm mocsár, erdős tundra, *ńurməm* (Px1Sg)
ńərimitə-ta húz, ránt, elővesz; *ńərəkəmtə-ta* hirtelen kihúz
ńat lassú; *ńatíy* lassan, óvatosan; *ńatíyčək* lassabban, *ńatələkkə* lassacskán, óvatosan, csöndesen

nǎi'-ía, nǎi'-ía megkopaszt (madarat), szórtelenít (állatbört), *nǎi'íγ* (PrtObj3Sg) *nǎi'liγan*
 (PassPrs3Du)
nǎwi hús; *nǎwəŋ* húsos, kövér
nǎw jávorszarvas
nǎwəλ-ta nyomon követ, úz, *nǎwəλəm* (PartPerf, Prt1Sg), *nǎwəλa* (Imp2Sg)
nǎwəλ-ta mozog, himbál, inog; *nǎwəλ-ta* megmozdul, indul; *nǎwəλət-ta* megérint, hozzányúl
nǎwəm-ta mond, beszél, *nǎwmiλ-ta* megszólal
nəwrəm gyermek
nǎwəs coboly; *nǎkəsəŋ* cobolyban gazdag

P

pa másik, *pa kǎtəλ* másnap, *pa məγ* idegen föld; *pa...pa* egyik... másik, *pa pǎlkəλ pa kǎč*
wǎrɣijəλ hol egyik, hol másik oldalával próbálkozik
-pə (nyomatékosító partikula), bizony, hát, ugyan, *mǎwli-pə* ugyan mi, *əjmətli-pə əntem* semmi
 sincs
-pi- (kiválasztó szócska), *ənəpi kə* legidősebb férfi
pič -szor, *kit pič* kétszer
pǎč 1. hát, tarkó, hátsó fele vminek, *pǎč kula* a hal háta; *ker pǎča* a kályha mögé; *ma kǎt pǎčəŋ*
pǎlkəmnə házam mögött; *pǎč pəɣi* háttal, *pučɣi* hátulról, *əj sǎməλ pučəlnə* egyik szeme
 hátul; 2. nemzetség, nemzedék *pǎč nǎm* családnév
pǎč tőzeg, tavalyi száraz fű, melyet elsodor a víz
pǎčəλtəγ-ta megrak, összekészít
pǎγ fiú, fia, *pǎγəm* (Px1Sg); *pǎγəŋ* mostohafiú
pəɣi bal
pǎγəl bub, gomb, *puyləm* (Px1Sg); *p. jǎntəp* gombostű
puγəλ falu, *p. kǎri* udvar, a házak közötti hely
puγəλ kebel, a ruha öble, *puγəλəλ* (Px3Sg)
pǎγər sziget
piγərtə-ta segít
puγəs: *p. əŋki* a gyermekáldást adó istennő
pəγtə fekete
paγtiλ-ta leereszkedik, *paγət-ta* ejt, *nǎk piγəttəγ* felrakta (nehezen), *paγət-ta* leejt, elejt
paj 1. halom, kupac, csomó 2. zivatar
pǎj nyárfa
pǎj jégkéreg a havon
pajləγ egyenes, síma, *p. sikkəŋ* nagyon szép, *p. jay* rendes, ügyes emberek
pǎjləŋ szárny, *əj pǎjləŋ pǎlkəm* egyik szárnyam
piķem rothadt
pǎkən-ta kilyukadt, kipukkad, kifakad, *piķna* (Imp2Sg), *puķəm* (Prt1Sg)
pǎkəkəŋ: *p. jǎntəp* lyukas tű
pəkət féle, fajta, *əj p.* egyféle, *ar p.* sokféle
pila fűrész

pul darab, falat, *jeńtítá őt p.* egy korty ital; *puləli* falatka
pǎlək fél, oldal; *əj pǎləka mənə* menj innen
paλ: *wań p.-pəλ p. juγ* terebélyes fa
pǎλ-ta megszúr
piλ fél, társa, párja vkinek
puλ (rén)fogat; *puλ-ta* befog, beköt, felkantároz; *puλilə-ta, puλtəγəλ-ta, puλtə-ta* bedug, felölt
 (csizmát, sílécet)
pəλ fül
pəλ-ta fél, megijed; *pəλtəγ-ta* ijeszt
pǎləkint-ta kibukkan, kibuggyan, előtör
pəλəη felhő
piλəŋi púpos szúnyog
pǎłt kisütött zsír
poμ fű
pamiλ-ta tanít, tanácsol, mutat; *pamtə-ta* megmutat; *pamtəp-ta* tanácsot ad, *pamtiλ-ta*
 megmutatja neki, megbünteti
pǔməη meleg
pan tőzegáfonya
panə és, is, pedig, *panpə* ua.
pǎn-ta, pǎn-ta tesz, helyez; *pǎniλ-ta, pǎniλ-ta* helyezkedik, beletesz, belead; *pǎnəmtə-ta* gyorsan
 tesz, *pǎnəγ-ta* elhelyez, rak, hímez
piŋ szemölcs
pǎn varsa; *pǎnəλ-ta* fon
pun szőr(zet); *sar p. pəγi p.* kócos, gubancos
punč-ta kinyit, *punčəγ* (Prt3Sg); *pončləmtə-ta* hirtelen kinyit
pǎnəλ-ta vki védelmére kel
panam rosszul, helytelenül, hamisan, másképp
pǎnt-ta elrejtőzik, elbújik; *pǎntəmtə-ta* eltűnik
pǎń kibonthatatlan csomó
pəń kanál
paη ujj; *ənəλ kǔr piηəm* nagylábujjam
piη Pim folyó; *piηme* pimi nő
pəŋi nyáj, csorda; *wǔnt weli p.* vadréncsorda
pǎŋk fog; *p. ŋǎwi* fogíny
pǎŋkəλ lapocka
pǎŋəλ oldal, szél, part; *pǎŋəλnə* mellett
pəŋraγtə-ta, pəŋəγəλtə-ta görget, gurít
para (női becenév)
pupi medve
par hamu
pəri ételáldozat, áldozati lakoma, *pəriλ-ta* áldozati lakomát ül

pj̄r hátsó, következő, *ḡj̄təm p.* utolsó; *p. ḡātəlnə* másnap; *p. ələj* másnap reggel, *p. kūr̄əλ* két hátsó lába, *pj̄rnə* után, *pj̄ri* nyomában; *liw pj̄rəλta* utána
pj̄ri-ta kérdez, *pj̄riji* (PassPrt3Sg)
pəri szegény, szerencsétlen (hátravetett jelzőként); *pərili* ua.; *parəpət* ua., *weli pərəlikkən* két girhes rén
pör-ta harap
pörəγlə-ta repül, elrepül
pörək alja, töve vminek
pörməλ-ta rálép, tapos
pj̄rəs öreg
pər(t)γi hátra, vissza, fordítva
part-ta parancsol, kényszerít, *pirte* (ImpObj2Sg), *partməλ səγit* parancsa szerint
pärt deszka; *pärtəli*, *pärt pul* deszkadarab
pās 1. kesztyű 2. jel, folt
pāsəm-ta csöpög, folyik, permetez, *pūsəm* (Prt3Sg)
pəsan asztal
pasipa köszönöm (< or)
pāt-ta (meg)fagy, *pj̄ta* (Imp2Sg), *putəm* (Prt1Sg), *nāwəm əntə pātli* nem fázom; *putəm-ta* megfagyaszt; *putəptə-ta* elpusztít
pit-ta esik, jut, kerül; *sāma p.* megszületik; *lānı́ p.* havazik; *nōḡ p.* felébred; *kem p.* kiér, kijut, *nāməsa p.* elgondolkozik
pj̄t-ta haragszik, *əλ pj̄ta* ne haragudj; *pj̄t kōλ* haragos szó, *pj̄təmtə-ta* megharagszik
put fazék, lábos; *putəli* fazekacska
pəta 1. vmi vége, feneke, alja, teteje; *wōnt pətáγa* erdő mélyére; *kōt pətəλ* tenyere; *ow pətəγi* feje tetején; *pətan* végett, miatt, -ért *tı́ p.* azért, *welit uć p.* a rének miatt, *sūjəλ uć p.* a hangja kedvéért
pötəγ-ta: pəγi p. hátrahúzódik, visszalép
pətəγlə-ta sötétedik; *pətəγləm* sötét
pətkaγlə-ta, *pətəλ-ta* siet
pātəkint-ta, *pātəkint-ta* bukkan, hirtelen új helyen találja magát
pātəkəmtə-ta kihúz (pl. nyilat a sebből)
pətəlitə sūj csörömpölő zaj
pāt széle vminek
pətá (köszönés), *p. wār-ta* köszön
pitəḡkəli madárka
pāw-ta (meg)fagy
pew toboz
pōw-ta fúj, *pōwiλ-ta* ua.
pāwəλ-ta fürdik, mosakodik
pāwəm-ta szikrát szór
pāwət-ta utolér, elfog, elejt

r

rǎγ-ta kidől, összeomlik, beomlik, *riya, riķa* (Imp2Sg), *ruķəm* (PrtSg), *rǎγəmtəγəλ-ta* töredezik
riγ-ta: *նուսա րիγաժ* összeérnek
rəγ-ta 1. repül, ugrik 2. leejt, kienged a kezéből; *rəγəmtə-ta* elveszít, eltemet; *rəkən-ta* félreugrik,
 elrepül; *nōķ rəkən* felrepült, felugrott; *rəγəptə-ta* elrepül
rəyi-ta ráz, megráz, felkap
rǎγəm rokon
riγəmtə-ta kidönt, ledönt, elsodor
rǎγəp hazugság, csalás; *rǎγpəη* ravasz, csalárd; *rǎγəpəλ-ta* hazudik, csal; *rǎγəpəλətə ruť*
 orvvadász, gazember
rak liszt
roķ gallér, *ruķəm* (Px1Sg), *r. jōλ* gallérvarrás, *r. sōw* prémgallér
rəhək fűrt, bojt
rǎηəytə-ta kinyújt, meghúz
rōηķintəp csengő
rǎηip-ta elkezd, belekezd, nekilát
rǎp magas part, hegy
rǎpəs-ta ugat, *ripsa* (Imp2Sg)
ropata munka, *ropit-ta, ropitəλ-ta, ropəλtə-ta* dolgozik, *ropəλtətə ķo* munkás
riť csónak
ruť orosz, városi ember, *ruťγə wǎλta* orosz módon (=városban) élni
rǎwip-ta megráz; *rǎwisəλ-ta* ráz, int, legyint, fújja a szél
rūwət-ta (meg)zavar; *nōķ r.* felébreszt

s

soč-ta megy, lép, *suča* (Imp2Sg), *suč* (Prt3Sg), *sočəλ-ta, sočəλəγ-ta* lépdél, jár, járkál
sij köteg, nyaláb; *nuri s.* karikára szedett pányva, *sijəm-ta* összekapar, összeszed
səγ tokhal
sǎγəλ-ta fut, *sǎγəλtə-ta* vágat
sǎγət szerint, módon; *ruť s.* oroszul, *ma məntam s.* miközben megyek, *imi partmaλ s.* az anyó
 parancsa szerint
saj takaró, függöny; *saja* mögé; *sajpinə* mögött
sūj hang, zaj; *sūj wǎrəλəγ jəγ* elhallgatott
səj homokos part
sǎjəp húzóháló
sǎķ köpeny
sūk gyöngy
sǎkkəη ld. *sǎw*
sikkəη ld. *siw*
sǎλəλ só, *sǎλλəη jəηk* sós víz
sijəməλ-ta sistereg, sziszeg

siłt-[t]a felvág, szeletel, *sił'əł* szétvágott, feldarabolt
sułtə-ta, sułtəm-ta jeges vízbe esik, hirtelen megfagy a vízben
sām halpikkely
sām szem, *sār sāməp jay* fürge szemű emberek, *s. jəŋk* könny; *sāma pit, sāmγəł təγə tı āγγən*
 megszületett; *sāmłəγ* vak; *əj s. pālək* félszemű, *sām̃ti* mutató, látható, nyilvánvaló; *wāγ*
sāməli pénzecske
səm szív, belső rész, közepe vminek; *kāt səm* a ház bejáratnál szembeni oldala; *kātł səm* dél;
səməŋ bátor; *səmłəγ* gyáva; *səməm əntə wāłłi* nem éhezem; *səməł nāməkkə jəł* jóllakik;
səmtəγəł-pəłtəγəł ijesztő-félelmetes
sumintay kendő
seman Szemjon (férfinév)
səŋ sarok, zug, irány; *əj məta səŋnam* valahova; *ar səŋnam* mindenfelé; *pa səŋnam pa kasli* erre-
 arra vándorol; *əj səŋnam* mindegyre, állandóan, nagyon
səŋki ég, fényes, világos, istenség; *s. wāγ* égbolt; *s. kātəł* derűs nap
səŋk homok
səŋk-ta üt, vág, *səŋki* (PassPrt3Sg), *səŋka* (Imp2Sg); *səŋkił-ta* ver, ütöget; *səŋkantə-ta*
 nekiütözik
səŋkkint-ta felébred, magához tér, felocsúdik
səŋkt-petərbürg Szentpétervár
suntuk láda, doboz (< or.) *suntukliŋki* ládikó
sopčīn Szopocsin (családnév)
sapəł nyak, *s. ləwəł* nyakcsigolya
səpərki (Jg), *səpərki* (Tra) béka vö. *šəpərki*
sar 1. elülső, *s. əwəł* vezérszán; *sarnam* előre, tovább; *sarəłta* elöl, *sarpinə* korábban, előbb,
sarpi əłətnə előző években 2. gyorsan, rögtön; *sa-sar* na, várj csak; *sār* most; *sār* most,
 gyorsan; *səraŋ* gyorsan; *sārγa* gyorsan
sār-ta szárad, *sija* (Imp2Sg), *sur* (Prt3Sg), *sārəm* száradt, száraz
sār erős, *sārə juy nōw* vastag faág, *sārəkkə* erősen
sir rokonsági ág, féle, fajta, *pupi-sir* medve nemzetség; *mūwsir* milyen
sur téli legelő
suri vmi melletti hely, *suriji* mellől
sārək (halfajta)
sārni arany; *sārniə wāγ* aranypénz; *sārniəŋ* aranyos
sārt csuka, *sārtliŋki* szegény csuka
sās hermelin
sās-ta megszárad, megkeményedik
sīs idő, türelem, kitartás; *sīsəŋ* türelmes, kitartó
sāt száz
sot gazdagság, hatalom; *sotəŋ* erős, hatalmas, gazdag
sut köszörűkő
sātəp késtok
seł-ta hallatszik; *soččəł sełəł* jövedele hallatszik

sef-kef' tréfa, szórakozás, kíváncsiság; *sefya-kefya* kíváncsiságból
saw hajfonat; *sakkah* hajfonatos, szép
siw szépség; *sikkah* szép; *sikkahčak* szebb
sow állatbőr, bunda, mohatakaró; *sokkah* (moha)bundás
sow bot, pálca, s. *juj* síbot
suwam ~ *suwam* fonál, cérna; s. *wajam* fonalgombolyag
sawamsi fekete áfonya
sawən nyírkéreg kosár
sawən' sarok (lábbelin, sílécen)
sawar: s. *wajay* kigyó
sawar-ta vág, *sawram-ta* levág, *aa sawre* ne vágd le
sawas ősz, *sawasna* ősszel

š

šaj tea (< or.) ~ *čaj*
škola iskola (< or.)
šoparki béka

t

ta nesze, tessék
tö-: *töya* ~ *töwa*, *töwa* oda; *töynam* ~ *töwnam* oda, arra; *töyan(ə)* ~ *töwənə* ott, így, úgy, aztán,
később, odébb; *töa* onnan, ott, úgy; *töla* egyre; *töla sawit* oly módon; *töm* az, *töypi* ~ *tömpi*
ottani; *töt* ott; *tötti* ott van
tu-ta hoz, *tuwe* (ImpObj2Sg), *tuao* (PassPrs2Sg), *tuwtay* (PrtObj3Sg)
tə-: *təy(ə)* ide, erre; *təynam* ide; *təa* innen, itt, legott; *tət* itt
täyi hely, *əj məta täyija* valahova; *məta täyia* valahogy, biztosan; *täyə wəs* ajtónyílás; *täyitai*,
oda, kicsit távolabb; *temi māki kunta juw tuwəm täyi* itt mintha régen fát horadtak volna
täy-ta török, szakad, reped *täya* (Imp2Sg), *tuy* (Prt3Sg)
täy-ta dob, hajít; *nul t.* összekeveredik; *täyip-ta* dob, hajít, gyorsan tesz
täyäl fészek
töyäl nagy toll a madár szárnyából, farkából
täyamtə-ta elszakít, elszakad; *tütü jənk täyamtəm* anyja mellétől elválasztott
teyəntə-ta megjelenik vö. *tiw-ta*
täyar-ta remeg, rázkódik
täj-ta birtokol, van neki; nevez; (el)tart; *täjäl* (Prs3Sg), *täjəttən* (Prs2Du), *täjəm* (PrtSg), *sarpi*
ələtnə tən töji korábban így hívták; *ənəla məkkə täjtə kim əntem* nem lehet nagy földnek
nevezni; *wəlit täjtə* réntartás; *müw manə atəm məta urnə täjila* talán én rosszul tartalak
töj vmi vége, *jəwən t.* a folyó forrása
točkaya: *t. mata* nagyon
təkən-ta (meg)szakad, akadozik
tälək parázs

tulpul buta, értelmetlen
tuləm-ta ráakaszódik, zavar, bosszant
taλ-ta húz, *tīλe* (ImpObj2Sg), *taλλətəγ* (PrsObj3Sg), *tīλmaλ* (PartPerf3Sg); *taλiλ-ta* vonszol,
 huzakodik
tǎλ tele, *sǎrñi wǎγat tǎλλ* arany pénzzel teli; *tǎλəη ~ taλəη ~ tǎλəη* ép, egészséges
taλəγ üres; *taλnam* ingyen
tǎλəγ tél, *tǎλyin* télen
tīλəs hold, hónap; *tīsəλλi wiłəp ʁo* holdas ábrázatú (=szép) férfi
tam az(onnal), ott, úgy
tem ez, így, ilyen, *tem mǎtmin* ilyen fáradtan; *temi* ez, így, hát, íme
tom az
tǎman zár, kulcs
tǎmər-ta megkarcol
tan menyasszonydíj, kalim, *tan ʁo* kalimot fizetett férfi; *tin* ára vminek, fizetség; *tini-ta* elad,
tiniγəλ (Prs3Sg)
tǎntəγ nyírkéreg; *t. nǔλ* nyírkéreg álarc
tǎña-ta inog, dülöngél
tǎŋkə: *t. jəm* nagyon jó
tǎŋəmt-ta tud, ért, megért
top ~ tǔp csak, alighogy, amint, *toppə* csak; *topəη* egyetlen
tǎpəł vékony jégkéreg a rianáson
tur torok
tǎrəγ daru, *tǎrəγat* (Pl)
tarəm erős, kemény
tǔrəm ég, isten, időjárás, *t. wǎγ* égbolt; *t. iki*, *t. atí* Ég atya; *t. aŋki* Ég anya
tərəm kész, vége; *tərəm-ta* véget ér, készen van, elfogy, *tí mǎnít tí tərəm* ez a mese véget ért,
tərəmyən (Prt3Du), *nǎλλəλλə tərəməət* nyilaik elfogynak *tərmaλ piŋmə* halála után *pǎri*
tərməm piŋmə a lakodalom után, *tərmət* készen vannak
turpa kémény (< or.)
tǎrəptətə-ta elveszít; *tǎrəptəγəλ-ta* elvesz
tǎrt-ta süt (zsíron), *nik tǎrt[t]əem* megsütöm
tǔrtəγəλ-ta horkol
tatjanə Tatjana (női név)
tas gazdagság, *tisəλ* (Px3Sg), *tas-wǎγ* vagyon; *tasəη* gazdag
tīsəλλi ld. *tīλəs*
tuš bajusz, szakáll
tǎw tavasz, *tǎwin* tavasszal
tīw-ta megjelenik, megszületik, *tīwmaλ mosat* szülessen meg
tīwəλ: *nǎli t.* tegez
tǎwəm-ta harap, tép; *tǎwmiλ-ta* megharap; *tǎwəp-ta* szétszakít, *pǎləkkə tǎwiptəγ* félbe szakította
tǎwər-ta becsuk, bezár, *iλə tǎwrəm* lezárt (PartPerf); *tǎwrəmtə-ta* becsuk; *tǎwrəksə-ta* bezárkózik
tǎwət tűz; *tǎwtəη* tüzes, *tǎwtəŋkə jəγən* szereztél tüzet; *tǎwət ʁo* halott (folkl.)
tǎwtəm tetű

t'

tá és, hát, nos (indulatszó)

té-:téλ itt, innét; *téλιλτα-pə* mostantól, innentől; *ténə* így, ide; *tét* itt, no, még, most, hát, azaz; *tétti* itt van, így

tí ez (jelzőként); így, úgy, ím; *ja, tét tí* hát ezzel megvolnánk, vége; *tí sáyət* így; *tímint* ilyen; *tít* így; *tǎka tí* hát, bizony, így van

tú ez, az, a: *tú məta* az, olyan; *túkim* olyan; *túmint* olyan; *tút* az, ott, akkor; *tút pǐrnə* utána, *tútγən* az a kettő, *tútenat* azzal (tkp. azoddal); *tút owtijə* azon kívül, *tútnam* oda; *túti* ez, az itt, ott, ott van

tá így, is, ím, *tá mən* elment; *tákim* ilyen; *tən* így

tǎγəλγə-ta nyugtalanul topog, toporzékol

tǎγər keményre taposott hó, *ǰǎrə í.* tisztás

tǎka no, hát, ám, de

tǐk agyon, halálra

tík-mik széle, vége vminek, *tíkin-mikin kem əntə ät* semmi sem látszott ki

tǐkəλ-ta csikorog; *tǐkəγəλγəλ-ta* megcsikordul

tólay-ta világít, fénylik

tǎλ kemény, erős, tiszta (idő)

túń ingyencfalat, gazdagság, szerencse, boldogság; *túńəη* gazdag; *túńəλ-ta* boldogul, (boldogan) él, *tǐpə tú jíməλ-túńəλ túńəλəλ* ezzel a szerencsével él tovább

tǒpəl csók; *tǒpləη kǐta umti* megcsókolta

tǐpər-ta szopik

tár üvöltés; *tárəη* bőgő; *tárəγəλ-ta* nyerít; *tárəkintəγəλ-ta* üvölt, visít

tǐγəλətə-ta 1. füttyül, sivít 2. siet, elszelel

tǒrəm-ta elered, folyini kezd

tǎrəs tenger

tǒras gazdag; *t. ǰə* kereskedő

tǒrəs ezer

túrsem érdekes, vidám

tǎrt varázslás, sámánság; *tǎrt-ta* varázsol, sámánol; *tǎrtiλ-ta* (freqv), *tǎrttə ǰə* sámán

tétí apai nagyapa; *tétópi* nagynéni (apai)

túti csecs, *t. jəηk* anyatej

túw, tǐw csirip, csirip

tǒwal nyitott agyagkemence a kunyhóban

w

wu-ta tud, lát, *wuλəm* (Prs1Sg), *wujəm* (Prt1Sg), *tú jǎynə əntə-pə wuji* az emberek nem látták;
wujiλ-ta lát, ismer, *atəm lew wujiλλəγ kǐλγən jǒwət* rossz világot nem ismerő unokaöcséd
 jött
wə-ta vesz, *wəja* (Imp2Sg), *wəjətəγ* (Imp2Pl), *wəλəm* (Prs1Sg), *wəλλəm* (PrsPlObj1Sg), *wəjətəγ*
 (PrtObj3Sg); *ne wətə kima jəγ* nősülő korba került; *wəjətə-ta* kölcsönvesz, elvenni próbál;
wəjəntə-ta fogja magát, *ḵənyə tí wəjəntəγ* hátra húzódott
wáč város, *leńin iki w.* Leningrád
wič -ig (névutó)
wičə mindig; *wičəpə* örökké, állandóan, *wičipə əntə* soha
wəγ vas, pénz; *tǒrəm w.* égbolt; *jəm w.* ezüst; *sǎrni w.* arany, *tas-w.* gazdagság; *w. sǎməli* kevés
 pénz
wəγ-ta kér, hív, *wiγa* (Imp2Sg), *wuγəm* (Prt1Sg), *wuγə* (PassPrt2Sg), *təγə wiγitəγ* hívjátok ide
wiγ-ta kiabál, *wiγiλ-ta* ua.; *wikkətə-ta* felkiált, *wikkətəγəλ-ta* kiáltozik
wiγəλ-ta leereszkedik
wij ravaszság, álnokság; *wijəη* ravasz, álnok; *wijiλ-ta* megtréfál, próbára tesz
wija (töltőszó a mitikus énekben)
woj zsír, *wojə putələm* zsíros lábaskám; *wojəη* kövér
wəjəγ állat, *w. kənč-ta* vadászik, *aj wəjəγəli* apró légy, *muslica*
wəjəγəλ-ta megsért, megbánt
wəjəm gombolyag, *suwəm w.* fonalgombolyag, *wujməm* (Px1Sg)
wǒj-ta álmos, aludni akar, *nǔη wǒjəλə?* álmos vagy?; *wǒjəmtə-ta* elalszik; *wǒjəmtəγəλ-ta*
 elszundít, rövid időre elalszik
wǒki róka
wǎḵḵintə-ta botladozik
wǒkəη erős ~*wǒw*
wǎli célt téveszt, mellé megy
waləγ rénhajtórúd
wil-ḵil: *wiγəλ-ḵiγəλ* vki láthatatlan lelke, árnyéka
wǎλ-ta él, van *wǎλa* (Imp2Sg), *wǎλəλ* (Prs3Sg), *wǒλ* (Prt3Sg), *wǎλλəγən* (Prs3Du), *wǒλγən*
 (Prt3Du), *pətá wǎλa* légy üdvözölve, *məη wǎλtə məγəw* a mi hazánk; *ḵut kǒtəp-kǔrəγə*
wǎλtanka ha hatlábú vagy; *ǎnta müw wanli wǎλtəγə jəγ* talán rövid ideig élt, *wǎλəm*
tǎγəλa korábbi helyére; *wǎλəη* (mintha) volna, *wǎλλəγ jəγət* elpusztultak; *jǎḵən wǎλtə*
kičəλ-pə wǎλλəγ jəγ nem akart otthon maradni; *wǒləmtə-ta* rövid ideig van, él, odapillant
wǎλ-ta öl, *wəλa* (Imp2Sg), *ḵuλ wǎλλ* halat fog; *ǐlə w.* leöl, megöl; *nǔḵat wǎλtəη ḵǒλat sočəλ*
 téged megölő szándékkal jön; *səmam əntə wǎλλi* nem éhezem
wǎli fekvőhely, padló
wəli rénszarvas; *wǒnt w.* vadrén
wəle no, hiszen, bizony, bezzeg
wǎλəm velő, a fa belseje
wan rövid, *wanəγ* közel, *wansəpə* közelebb, szemben

wān váll, *wunəm* (Px1Sg)
wānč arc; *nárəγ wānčət* fedetlen arccal; *aj sāməλ wānčəλnə* egyik szeme elöl
want-ta vezet, húz, *winta* (Imp2Sg), *wintəm* (PrtSg); *wint əwəλ* utánfutó szán
wōnt erdő
wāntər vidra
wānəm arc, pofa, *wińməm* (Px1Sg); *w. sáli wəγ* tükör; *w. pālkat* fél pofák; *w. -pəλ-pəλ-pəλ juγ*
 terebélyes fa
wānt-ta bogyót szed, *wińta* (Imp2Sg), *wińtəm* (Prt1Sg); *wińtəp* bogyószedésre használt
 nyírkéreg kosárka
wōŋ vő, sógor
wəŋk-ta mászik, *wiŋka* (Imp2Sg), *wiŋk* (Prt3Sg)
wiŋk-ta megbök, beleakad vmibe
wōŋk gödör, odú
war halfogó rekeszték, *wirəm* (Px1Sg)
wār ügy, dolog, *wājəγ kənččə wār* vadászat, *tú wāram* ez az ügyem; *wār-ta* (meg)csinál, *wəra*
 (Imp2Sg), *wārəi* (PassPrs3Sg), *wāri* (PassPrt3Sg), *wārəmt-ta* hirtelen csinál, *wārənt-ta*
 csinál, készít, *wārəntəγəλ-ta* folyamatosan csinál, készít; *wārəntəγəλ-ta* készülődik;
wārəγəλ-ta (fel)ébred; *wārəksə-ta* (fel)öltözik
wər vér; *wərtə* piros
wəraytə-ta igyekszik, törekszik; *nōk w.* nehezen feláll
wərem: *ilem-w.* szégyen
wurŋi varjú
wōrəp nadrág, gatyá
warəs lószőr, *wirsəm* (Px1Sg)
wārəs halászsas; mesebeli madár
wārt-ta lökdös, taszigál, gyömöszöl, *wirta* (Imp2Sg), *wurtəm* (Prt1Sg); *wāryi-ta* gyömöszölni
 próbál
*wertəljo*t helikopter (< or.)
wās földalatti lény
wōs- van (copula), *nūŋ kōjəyi wōsən* te ki vagy
wəs lyuk, nyílás
wəs hát, no, bizony
wasəγ vadkacsa, *wisəγəm* (Px1Sg), *wasəkkən* (Du), *wasəkkəlam* (PxDu1Sg)
wastə kék, zöld
wāt szél, *wutəm* (Px1Sg); *wātəŋ* szeles; *wāt-ta* fúj a szél
wāt öt; *wātmət* ötödik; *wātjəŋ* ötven; *wātsət* ötszáz
wot íme (< or.)
wut ~ *ut* felső (a folyó folyása szerint); *wutnam* ~ *utnam* fölfelé a folyón
wat keskeny
wi szépség, ábrázat; *wiəŋ* szép
wi halzsír-alap
wātəγ ferde, *wātəkkə* ferdén, rézsútosan; *wātəγəλ-ta* ferdén bevagdós

wətʰɣλə-ta meggyullad, lánggra lobban

wutʰi néhai, megboldogult, *jəɣəm w.* megboldogult apám

wǒw erő, nagyon; *wǒkkəŋ* erős, *wətʰɣλə-ta* erősödik; *wǒwλəɣ* gyenge

wǒwip-ta hirtelen mozdulatot tesz, *wǒwipλən* (Prs2Sg)